

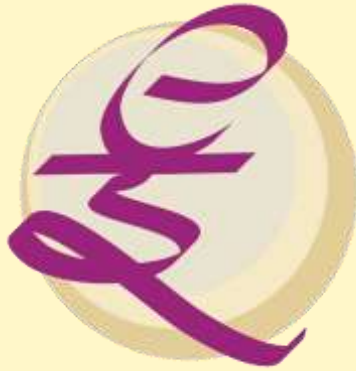
तुका झालासे कळस

खंड ४

तुका झालासे कळस

खंड ४

ई साहित्य प्रतिष्ठान

“तुका झालासे कळस” या पुस्तकाचे पाचही खंड विनामूल्य वाचनासाठी आहेत. त्यावर सर्वांचा कायदेशीर अधिकार आहे. हे पुस्तक जास्तीत जास्त लोकांना वाटण्याचे अधिकार व जबाबदारी आम्ही आपल्याकडे देत आहोत.

ई साहित्य प्रतिष्ठान हे नवीन लेखक कवींना जास्तीत जास्त वाचकांपर्यंत पोहोचण्याचे साधन आहे. तसेच सुमारे दोन लाख वाचकांसाठी दर्जेदार साहित्य विनामूल्य नियमितपणे मिळण्याचे साधन आहे. सुमारे दोन लाख मराठी वाचक ई मेल द्वारे व वेबसाईटद्वारे ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या पुस्तकांचा आस्वाद घेत असतात.

भावार्थ ज्ञानेश्वरी, छत्रपती शिवाजी, शंभूराजे, मावळे, विवेकानंद, सावरकर, जातककथा आदि विषयांवरची पुस्तकंही तरूण मराठी मुलांपर्यंत आणण्याचं काम ई साहित्य प्रतिष्ठान करतं. दर आठवड्याला नवनवीन पुस्तकं प्रकाशित करणार्या ई साहित्य प्रतिष्ठानला आपल्या सहकार्याची गरज आहे.

नवीन साहित्यासाठी.

नवीन वाचकांसाठी.

मराठीला नवीन क्षितिजांशी नेण्यासाठी.

आभार

Tukaram.com

Khapre.org

Marathivishwakosh.com

Athavanitil-gani.com

Sankeertanam.com

Navashakti.co.in

tukaramasteachings.blogspot.in

<http://mr.upakram.org/node/1269>

<http://vishvamarathi.blogspot.in/>

<http://chintan-samvaad.blogspot.in>

साडेसात शतके

सहस्र मैलांचा खडतर मार्ग

कोटिकोटि भक्त

जगात कुठेही नसेल अशी एक उदात्त परंपरा जपणार्या

वारकरी संप्रदायास

हे पुस्तक भावपुर्वक अर्पण

कळकळीची विनंती

आजचा काळ जागतिकीकरणचा आहे. जागतिक किर्तीच्या विद्वानांचे साहित्य आता सहजासहजी उपलब्ध होते आहे. त्याचबरोबर आपल्याकडील महान विचारवंतांचे विचारही जगभर पसरत आहेत.

२३०० वर्ष जुन्या असलेल्या मराठी भाषेतही जानोबा तुकारामांसारखे महान संत आहेत. त्यांचे साहित्य जागतिक दर्जाचे आहे. हे संत मोठमोठ्या गोष्टी, क्लीष्ट भाषेत, बोजड करून सांगत नाहीत. अगदी सहज साध्या भाषेत सांगतात. आणि मग त्याचं भाषांतर वाचून अमेरिकेतले विद्वान जी पुस्तकं वाचतात ती जगभरात बेस्ट सेलर होतात. गुरुदेव टागोरांनी नोबेल पारितोषिक विजेती गीतांजली लिहिण्याआधी तुकारामांचे अभंग वाचले आणि बंगालीत भाषांतरित केले. गुरुदेव रविंद्रनाथांचे बंधू सत्येंद्रनाथ हे पहिले भारतीय ICS सनदी अधिकारी. ते १८७१ साली अहमदनगर, सातारा, पुणे आणि मुंबई भागात होते. त्या काळात त्यांनी तुकारामांचे अभंग वाचले आणि ते प्रभावित झाले. त्यानंतर त्यांनी व त्यांचे भाऊ रविंद्रनाथ यांनी तुकारामांच्या अनेक अभंगांचे “तुकोबा” या नावाने बंगाली व नंतर इंग्रजी भाषांतर केले. व याच प्रभावाखाली त्यांनी गीतांजली लिहिली. गीतांजलीच्या अनेक कवितांवर तुकारामांची छाप आहे. गीतांजलीचे इंग्रजी भाषांतर वाचून यिट्स हा इंग्लीश कवी प्रभावित झाला. त्यातले मानवतावादी आणि भूतदयावादी तत्त्वज्ञान ते लोक प्रथमच वाचत होते. एका वर्षातच त्याची फ्रेंच, जर्मन आदी दहा भाषांत भाषांतरे झाली. खुद्द गांधीजींनी तुकारामांच्या अभंगांचे भाषांतर केले.

पण आम्ही मराठी मंडळी मात्र तुकाराम आणि जानेश्वर शाळेतल्या पुस्तकात नाईलाजाने वाचतो. आणि नंतर तिकडे वळूनही बघत नाही. ज्या तुकाराम महाराजांनी छत्रपतींनी पाठवलेला नजराणा नम्रपणे नाकारला आणि

महाराजांना क्षात्रधर्माचा उपदेश केला ते तुकाराम महाराज आपल्यासाठी हजारो अभंगांचा नजराणा ठेवून गेले आहेत. त्यातली प्रत्येक ओळ, शब्द म्हणजे जीवनाचा मार्ग दाखवणारा प्रकाश झोतच आहे. पण हा नजराणा आपण उद्धटपणे नाकारत आहोत.

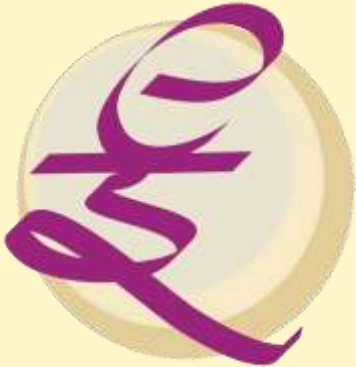
मित्रहो, मराठीतले असे अनमोल साहित्य आपल्या प्रत्येकाच्या घरी असले पाहिजे. वाचनात असले पाहिजे. आणि आचरणात आले पाहिजे. कारण आज जग आपल्या या खजिन्याने श्रीमंत होत आहे. आणि जर आपण हा खजिना रद्दीत टाकू तर आपल्यासारखे करंटे आपणच ठरू. हे पुस्तक आपल्या जास्तीत जास्त मित्रांना आणि नातेवाईकांना पाठवा. प्रत्येक मराठी माणसाला हे मिळू दे.

संतसाहित्य विनामूल्य आहे. अमूल्य आहे. येणार्या पिढ्यांना नवा मार्ग दाखवण्याची क्षमता यात आहे.

चला तर. लागा कामाला. करा फॉरवर्ड. प्रत्येक मराठी माणसाच्या डेस्कटॉपवर आणि मोबाईलमध्ये ज्ञानेश्वरी आणि तुकारामाची गाथा असली पाहिजे.

आपले नम्र

टीम ई साहित्य

या आधीच्या खंडांत आपण वाचले...

खंड पहिला :

- १) तुकाराम महाराजांचे अल्पचरित्र : मराठी विश्वकोष
- २) तुकाराम महाराज संक्षिप्त चरित्र : श्री श्रीधर देहूकर
- ३) तुकाराम महाराज आणि महात्मा गांधी : सचिन परब
- ४) तुकोबा आणि छत्रपती शिवाजी : बाबाजी गणेश परांजपे
- ५) तुकोबा शिवराय भेट : भाऊ राहिरकर
- ६) संतवाणी : गायकांत विशेष लोकप्रिय अभंग
- ७) तुकाराम महाराजांचे ५०० अभंग

खंड दुसरा :

- १) तुकाराम : महाराष्ट्राचा बंडखोर लोककवी : आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे
- २) तथागत बुद्ध आणि संत तुकाराम - : डॉ. आ. ह. साळुंखे
- 3) Sant Tukaram : Thiruvaiyuru Krishnan
- 4) Tukaram : Dilip Purushottam Chitre
- ५) तुकाराम महाराजांचे अभंग ५०१ ते १५००

खंड तिसरा :

- १) तुकारामांच्या अभंगांचे अर्थस्पष्टीकरण : रविंद्र फडके
- २) Tagore's Tukoba : Smruti Koppikar
- ३) तुकाराम महाराजांचे अभंग १५०१ ते २५००

खंड चवथा

या खंडात वाचा...

संत साहित्यातील कविता : शरद, प्रा.डॉ.दिलीप बिरुटे

प्राचीन समाज व्यवस्था,संत साहित्य व भारतीय राज्य घटना [१] : प्राचार्य एस.एस.माळी

प्राचीन समाज व्यवस्था,संत साहित्य व भारतीय राज्य घटना [२] : प्राचार्य एस.एस.माळी

अब द्वाैत कहाँ! : संध्या पेडणेकर

मन का मन से संवाद : संध्या पेडणेकर

व्यष्टि-समष्टि का अभेद : संध्या पेडणेकर

तुकाराम महाराजांचे अभंग २५०१ ते ३५००

खंड पाचवा : लवकरच येत आहे

तुकाराम महाराजांचे अभंग ३५०१ ते ४५८३

आणि बरेच काही

(ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या सर्व VIP सदस्यांना पाचही खंड पाठवले जातील. त्यासाठी पत्र पाठवण्याची आवश्यकता नाही.

इतरांनी खंड २ ते ५ विनामूल्य मिळवण्यासाठी कृपया esahity@gmail.com ला पत्र लिहा. पत्रात आपण हा खंड ज्या लोकांना forward केला त्यांचे ई मेल पत्ते कळवावे)

संत साहित्यातील कविता

शरद

संतांनी फक्त अभंग व ओव्याच लिहल्या असे नाही. त्यांनी काही सुरेख कविताही लिहल्या आहेत. आज आपण लावत असलेले कोणतेही चांगल्या कवितेचे निकष लावले तरीही उत्तीर्ण होतील अशी काव्ये संत साहित्यांत मिळतात. तुकाराम महाराजांच्या एका अभंगाचा एक खेळकर कविता म्हणून आपण आस्वाद घेऊ.

त्याचे असे झाले, कोंकणांत मीठ विकावयाला नेले , व्यापारांत लाखाचे बारा हजार केले, म्हणून लोक टिंगल करावयाला लागले. म्हणून तुकारामांनी ठरवले की यावेळी नक्की खपेल असाच माल विकावयाचा. निवडक, 'युनिक', लोकप्रिय वगैरे.

त्यांना एकदम आठवण झाली कृष्णाची, गोकूळांत सर्वांच्या, विशेषतः बायकांच्या, जरा जास्तच मर्जीत होता. व आताही पंढरपूरान्त बरे चालले होते. मग देहूतही खपेलच. मोठ्या आशेने, संतांकडे थोडीफार उसनवार करून, देव घेतला, हातगाडीवर टाकला व निघाले गल्ली-बोळातून ओरडत :

देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी आइता आला घर पुसोनी!

देव न लगे देव न लगे सांठवणाचे रुधले जागे!

देव मंदला देव मंदला भाव बुडाला काय करूं!

देव घ्या फुका देव घ्या फुका न लगे रुका मोल काही!

दुबळा तुका भावेविण उधार देव घेतला ऋण!

पण नशीबच फुटके त्याला काय करणार! लोक म्हणाले, "देव नको, साठवायला जागाच नाही". खपतच नाही म्हटल्यावर, वैतागून, परत कोठे न्यावयाचा म्हणून, सांगावयाला लागले "पैसे देवू नका, फुकट घ्या". तरी लोकांचा धोशा एकच. "जागा नाही, फुकट देखील नको". बाहेर कितीही आव आणला तरी कोणालाही हृदयांत देव नकोच असतो, लोभ-द्वेषादि षड्रिपूनी भरलेल्या हृदयांत देवाला जागा कुठे मिळणार? समाजाच्या दांभिकपणावर नेमके बोट ठेवावयास महाराजांना हलकी फुलकी "कविता" पुरते.

करितो कवित्त्व म्हणाल

प्रा.डॉ.दिलीप बिरुटे

करितो कवित्त्व म्हणाल हे कोणी ! नव्हे माझी वाणी पदरीची !!

माझिया युक्तीची नव्हे हा प्रकार ! मज विश्वंभर बोलवितो !!

काय मी पामर जाणे अर्थभेद ! वदवी गोविंद ते चि वदे !!

निमित्त मापासी बैसविलो आहे ! मी तो काही नव्हे स्वामिसत्ता !!

तुका म्हणे आहे पाईक चि खर ! वागवितो मुद्रा नामाची हे !!

(पुन्हा तुकाराम: दि.पु. चित्रें मधून घेतलेला अभंग)

कवित्त्वाचे सर्व श्रेय जसे तुकोबा विठ्ठलाला देतात तसे सर्व दोषांची जवाबदारीही ते विठोबावरच टाकतात. तुकोबा, कवी हा दुकानाच्या मालकाने गिऱ्हाईकांच्या पदरी माप टाकायला बसलेला सेवक समजतात. मूळ माल आणि माप मालकाचेच ही भूमिका घेतात. गोविंदाची नाममुद्रा वागवणारे आपण फक्त पाईकाची भूमिका करत आहोत असे ते सांगतात.

तुकारामाच्या अभंगाचा बराच भाग रोखठोक असाच आहे, चार दोन यमकांची जूळवा जूळव करून कविता करणाऱ्यांना त्यांनी चांगलेच धूतले आहे.

" घरोघरी झाले कवी ! नेणे प्रसादाची चवी !!

असे उद्वेगजनक उद्गार ते काढतात. आपल्या अभंगाला त्यांनी स्वतःच दिशा देऊन, एक उद्दिष्ट आखलेले असावे, त्यामुळेच आपले अभंगलेखन म्हणजे वर यनासरांनी उदाहरण दिलेच आहे -

नाही केली आटी ! काही मानंदभासाठी

तुका म्हणे, झरा ! आहे, मुळचाचि खरा !!

असे सांगण्याचा त्यांनी अधिकार प्राप्त केला आहे.

प्रा.डॉ.दिलीप बिरुटे

(उपक्रम या संस्थळावरून साभार)

प्राचीन समाज व्यवस्था, संत साहित्य व भारतीय राज्य घटना [१]

प्राचार्य एस. एस. माळी

तज्ञांच्या मते अंदाजे दोनशे कोटी वर्षांपूर्वी पृथ्वीची निर्मिती झाली. डार्विनच्या उत्क्रांती सिद्धांतानुसार अंदाजे दोन कोटी वर्षांपूर्वी प्रथम जीव जन्माला आला. अंदाजे वीस लक्ष वर्षांपूर्वी मानव प्राणी आस्तित्वात आला. पृथ्वीच्या निर्मितीपासून आज अखेरचा काळ चार युगांमध्ये विभागला आहे. [१] सत्ययुग/ऋतयुग-४, ३२ लक्षवर्ष, [२] त्रेतायुग-३, ३२ लक्षवर्ष. [३] द्वापारयुग-२, ३२ लक्षवर्ष व [४] कलियुग-१, ३२ लक्षवर्ष. द्वापार युगारंभी वेदांची निर्मिती झाली. यामध्ये ऋग्वेद, सामवेद, यजुर्वेद प्रथम लिहिले गेले. कलियुगारंभी अथर्ववेद लिहिला गेला. यामध्ये एक लक्ष ऋचा पृथ्वी निर्मितीच्या व प्रार्थनेच्या म्हणजे देववर्णनांच्या आहेत. ऐंशी हजार ऋचा यज्ञासंबंधी व चार हजार ऋचा सृष्टी ज्ञानाच्या आहेत. सोळा हजार ऋचा भक्ति पर आहेत. त्याकाळी ब्रह्मा, विष्णू व महेश या देवता सर्व मान्य होत्या. नंतर अग्नी व गणेश यांची निर्मिती झाली. या सर्वांमध्ये समाज रचनेचा कोठेही उल्लेख नाही.

अंदाजे पाच हजार वर्षांपूर्वी मनु हा ऋषि होऊन गेला. तो अहंकारी, मुत्सद्दी, ज्ञानी व विद्याव्यासंगी होता. त्याने तत्कालिन परिस्थितीचा सर्वकश विचार करून समाज रचना कशी असावी याची सुसूत्र मांडणी केली. त्यास स्मृती असे म्हणतात. मनुस्मृती नुसार चार वर्ण असावेत. [१] ब्राह्मण [२] क्षत्रिय [३] वैश्य [४] शुद्र. नंतर कालांतराने निकृष्ट दर्जाची स्वच्छता कामे करणारा शुद्रातिशुद्र वर्ग निर्माण झाला. लोक पुर्व कर्मानुसार पिढ्यानं पिढ्या तीचतीच कामे करू लागला. त्यामुळे ब्राह्मण वर्गाने लेखन, वाचन व मार्गदर्शन केले. क्षत्रियांनी संरक्षण केले. वैश्यांनी व्यापार व उत्पादन केले. शुद्रांनी सेवेची कामे केली. अतिशुद्रांनी सर्वांच्या स्वच्छतेची निकृष्ट कामे केली.

मनुविचारानुसार माणसाच्या आयुष्याचे चार विभाग झाले. [१] ब्रह्मचर्याश्रम [२] गृहस्थाश्रम [३] वानप्रस्थाश्रम व [४] संन्यासाश्रम, ही व्यवस्था फक्त पहिल्या दोन वर्गांना म्हणजे फक्त ब्राह्मण व क्षत्रियांना लागू होती. पुढे सत्तासंघर्षामध्ये परशुरामाने एकवीसवेळा पृथ्वी निःक्षत्रिय केली. त्यामुळे समाजात फक्त दोनच वर्ण शिल्लक राहिले ते म्हणजे ब्राह्मण व शुद्र त्यामुळे समाजाचे सर्व अधिकार ब्राह्मणांना मिळाले. इतर फक्त सांगकामे झाले. ब्राह्मण म्हणतील व सांगतील तोच कायदा व नियम झाला. मनुने सर्वांचे अधिकार नष्ट केले. स्त्रिया व शुद्रांना कसलेही अधिकार नाहीत. सेवेतच त्यांचे जन्म, जीवन व मृत्यू झाले. " करा व मरा" हा एकमेव शिक्का त्यांचे कपाळी मारला गेला. तो अंदाजे अकराव्या शतकापर्यंत. सर्वाधिकार ब्राह्मणांना आहेत. उदा. मनुस्मृतीमधील पुढील धर्मादेश पहा.

[१] यः कश्चित्फचितधर्मो मनूना परिकीर्तितः। स सर्वोःमिहितो वेदे सर्वज्ञानमयो हि सः॥ (मनुस्मृती २/८)

अर्थ : मनुने जे काही सांगितले आहे ते वेद मुलक आहे. मनुस सर्व वेदांचे ज्ञान आहे. कारण मनु स्वयं वेदमूर्ती आहे.

[२] श्रुति स्तु वेदो विज्ञेयो धर्म शास्त्रं तु वै स्मृती । ते सर्वाथैष्व मिमांस्थे तांभ्यांम धर्मो ही निळेभौ ॥ (मनुस्मृती २/१०)

अर्थ : श्रुती म्हणजे वेद व स्मृती म्हणजे धर्मशास्त्र. या श्रुती व स्मृती विरुद्ध तर्क करून भांडण करू नये. ते चिकित्सेचे विषय नाहीत कारण त्यांच्या पासूनच धर्म तयार झाला आहे.

[३] योःवमप्येत ते मुल्येहेतुशास्त्राश्रयादद्विजः । ससाधुर्भिषहिष्कार्यो नास्तिको वेद निन्दक ॥ (मनुस्मृती २/११)

अर्थ : जो कुतर्काच्या आधारे धर्माचे मुळ श्रुति व स्मृतीला प्रमाण न मानता निंदा/चेष्टा करेल तो निंदक म्हणजे पापी होय. तो साधू लोकां (शिष्ट) कडून बहिष्कृत केला जावा.

[४] निषेकादिशमशानान्तो मन्मर्यस्योदितो विधीः । तस्य शास्त्रेःधिकारोःस्मिम्झोयो नान्यस्य कस्यचित ॥ (मनुस्मृती २/१६)

अर्थ : धर्मशास्त्र श्रुती व स्मृती मधील गर्भादान ते अन्त्येष्टिचे अधिकार / संस्कार फक्त ब्राह्मणांना आहेत. अन्य स्त्री शुद्रादिशुद्रांना नाहीत. हे सनातन धर्माचे कटू सत्य आहे.

[५] न शुद्राय मति दद्यान्नोच्छिष्टं न हविष्कृतम । न चास्योपदिशेधर्म न चास्त्र व्रतमादिषेत ॥ ८० ॥

यो ह्यस्य धर्ममाचष्टे यश्चैषादिशति व्रतम । सो संवृतं नाम तमः सहतेनैव मज्जति ॥ ८१ ॥

अर्थ : शुद्रास मति (ज्ञान) देऊ नये. कोणताही धर्मोपदेश करू नये. कोणतेही व्रत सांगू नये. जो धर्म सांगतो तो शुद्रासह नरकात बुडतो. (मनुस्मृती अ. १०/१२३), १/९१, ९/१८, १०/२५, १०/२६. इ. मध्ये असे अनेक श्लोक आहेत की ज्यामध्ये शुद्रांनी फक्त ब्राह्मणांची सेवा करावी. लिहु, वाचू नये, अन्यथा ते नरकात जातात. शुद्रांनी फक्त उष्टे अन्न खावे. उपास - तापास करू नये. स्त्री शुद्रांना धर्माधिकार नाहीत. विप्राने शुद्राकडून सेवा करून घ्यावी. त्या बदल्यात त्यांना टाकाऊ अन्न व फाटकी वस्त्रे द्यावीत. शुद्रांनी विनातक्रार (अनसुया) तिन्ही वर्गाची सेवा करावी. "जरी ब्राह्मण झाला भ्रष्ट तरी तो मानावा श्रेष्ठ", "न स्त्री स्वातंत्र्यं अर्हति", ही वेदवाक्य झाली.

यामुळे ब्राह्मणांचे वर्चस्व वाढले. स्त्रीशुद्रादी नगण्य झाले. कसेतरी जगणे त्यांच्या नशिबी आले. परिणामतः शुद्र खचले. स्वातंत्र्य, समानता, बंधुता, संधी, धर्म इ. सर्व हद्दपार झाले. ते अकराव्या शतकापर्यंत.

सन १२७५ मध्ये सर्व स्वातंत्र्य, सदविचार, इ. चे पुनरुज्जिवन झाले. त्याची सुरुवात निवृत्तीनाथांपासून झाली. बाराव्या शतकापासून सतराव्या शतकापर्यंत निवृत्ती महाराज , ज्ञानदेव महाराज, सोपान, मुक्ताबाई, नामदेव महाराज, एकनाथ महाराज, तुकाराम महाराज आदी संत झाले. त्यांची विद्या, स्वातंत्र्य, बंधुत्व, लेखण, वाचन, भाषण, प्रवचन, भक्ति, समानता इ. ची कवाडे सर्वांना खुली केली. महाराष्ट्रात नवयुग आले. सुर्योदय झाला. मनुनिर्मित अंधःकार नष्ट झाला. सर्वोदय झाला.

महाराष्ट्रात सोलापुर जिल्ह्यात मंगळवेढे आहे. तेथे बाराव्या शतकात बिज्जल नावाचा राजा राज्य करत होता. त्याचे प्रधान बसवेश्वर(११०५ ते ११६५) होते. बसवेश्वरांनी सर्वधर्म परिषद(११५०) बोलाविली. "अनुभव मंटप" संस्था सुरु केली. सर्वधर्मसमभाव निर्माण केला. त्यामध्ये काश्मिर ते कन्याकुमारी येथील प्रतिनिधी उपस्थित होते. त्यामध्ये सर्व संतांनी भाग घेतला. त्यांनी शिवधर्माचे सर्व भारतभर प्रसार व प्रचार कार्य केले. "अनुभव मंटप" चे सभापती होते संत अल्लमप्रभू ! बसवेश्वर प्रवर्तक होते. त्यामध्ये धानम्मा (जत), अक्कमहादेवी, शिवलिंग्वा, निलांबिका, लिंगम्मा, लकम्मा, वीरम्मा, सांतव्वा, काळव्वा, कल्याणम्मा आदि स्त्रिया संत होत्या. बसवेश्वर, चन्नबसवेश्वर, सिद्धरामेश्वर(सोलापुर), कक्कय्या(कैकाडी), बोमय्या(ढोर), कन्नया(सोनार), हरळय्या(चांभार), मधुवय्या(चांभार), चन्नय्या(मांग), माचय्या(धोबी), अप्पण्णा(न्हावी)आदि संत होते. या संतांचा कर्नाटकात अति मोठ्या प्रमाणात प्रसार झाला.

ज्ञानदेवांनी भागवत धर्माचा/परंपरेचा पाया घातला. सातशे श्लोकांच्या गीतेचे मराठीत तत्वज्ञान आणले. यात सोपान मुक्ताई सामील झाले. नामदेवांनी त्याचा विस्तार केला. भारत भ्रमण करून पंजाबी/गुरुमुखी व हिंदी मध्ये अभंग रचना केली. त्यामध्ये सर्व धर्मियांना/जातींना सामावून घेतले. गोरोबा(कुंभार), चोखामेळा. बंका, सोयरा (सर्व महार), सावता (माळी), जनाबाई(दासी), कान्होपात्रा आदिंना स्थाने दिली. लेखन, वाचन, भजन, पुजन इ. अधिकार दिले. संत तुकोबारायांनी ४५८३ अभंग रचना केली. या संतांनी अंगिकारलेली तत्वे व त्यांचे अभंग पुढील प्रमाणे आहेत.

[१] मनुचे तेहतीस कोटी देव नाकारले व एकच देव मानला. पंढरीचा "विठठल" हे एकमेव दैवत व त्याचे दर्शन म्हणजे सर्वाच्च सुख होय.

- सकळ कुळांचा तारकु / तोचि जाणावा पुण्यश्लोकु । पांडुरंगी रंगलानिशंकु । धन्य जन्म तयाचा ॥ - संत ज्ञानेश्वर महाराज
- सर्व सुखांचे आगरू । बापरुखत्मादेविवरू ॥ - संत ज्ञानेश्वर महाराज
- विठठल विठठल मंत्र हेचि निजशास्त्र । विचारिता सर्वत्र दुजे नाही ॥ - संत निवृत्तीनाथ
- नको तु करी सायास । धरी पा विश्वास ॥ एका जनार्दनास डोळा । पाहि ॥ - संत एकनाथ महाराज
- बळीया माझा पंढरीराव । जो या देवांचाही देव ॥ - संत तुकाराम महाराज

भागवत धर्मासच वारकरी संप्रदाय म्हणतात. विष्णुभक्तांना वैष्णव म्हणतात. वारकरी संप्रदायात दीक्षा-भिक्षा याचे अवडंबर नाही.

प्राचीन समाज व्यवस्था, संत साहित्य व भारतीय राज्य घटना [२]

प्राचार्य एस. एस. माळी

[२] सर्वधर्मसमभाव

म्हणोनी कुळजाती वर्ण । हे अबघेचि गा अकारण । एथ अर्जुना माझेपण । सार्थक एक ॥ - ज्ञानदेव (ओ. ४५६)

त्या प्रमाणे क्षत्रिय, वैश्य स्त्रिया, पापी, अत्यंत, शुद्र अंगणा, जर मला भजत असतील तर ते माझेच आहेत. - (ओ. ४७४)

याती कुळ माझे गेले हरपुनी । श्रीरंगा वाचून आणू नये ॥ - ज्ञानदेव

[३] फड, दिंडी, टाळ, भजन, कीर्तन, हरीकथा, पताका, तुळस, कळस व वारकरी यांच्या प्रती अतूट श्रद्धा बाळगणे आवश्यक

[४] संत वाडमय ही समतेची शिदोरी जगकल्याणासाठी आहे.

[५] ज्ञानमेवामृतम - ज्ञानासारखे पवित्र व श्रेष्ठ दुसरे काही नाही.

[६] साधी भाषा, सोपे नाम, सर्व राव रंक, लहान थोर इ. सर्वासाठी विठठल देव, पंढरी स्थान राम नाम आहे.

[७] प्रसन्न चित्त, सर्वाभुती नम्रता व कार्य हाच परमेश्वर :

- कुळजातीवर्ण हे अवघेचि गाअकारण - ज्ञानेश्वर महाराज
- अर्भकाचे साठी । पंथे हाती धरली पाटी ॥ - तुकाराम महाराज
- कांदा, मुळा, भाजी । अवघी विठाई माझी - सावता माळी
- दळीता कांडिता, तुज गाईन अनंता - जनाबाई
- नाचु किर्तनाचे रंगी । ज्ञानदीप लावू जगी - नामदेव महाराज
- सकळाचे पायी माझे दंडवत । आपुलाले चित्त शुद्ध करा ॥ - तुकाराम महाराज

[८] भाषा संमुद्धी भाषा हेच धन व भाषा हेच शस्त्र

- आम्हा घरी धन शब्दांचीच शस्त्रे । शब्दांचीच शस्त्रे यत्न करू ॥ - तुकाराम महाराज
- माझा मराठाची बोल कवतीकें । परि अमृतातेही पैजा जिंकें ॥ - ज्ञानेश्वर महाराज

[९] आम्ही ज्ञानी व आम्ही संत

- वेदाचातो अर्थ आम्हासीच ठावा । येरांनी वाहावा भार माथ्या ॥
- तुका म्हणे तोची संत । सोसी जगाचे आघात ॥
- तेची संत तेची संत । ज्यांचा हेत विठठल ॥

[१०] सर्वांचे सहकार्य, शुद्ध भाव व बीज, उत्तम व्यवहार.

- एकमेकां सहाय्य करू । अवघे धरू सुपंथ ॥
- शुद्ध बिजापोटी । फळे रसाळ गोमटी
- जोडोनिया धन उत्तम व्यवहारे । उदास विचारे वेच करी ॥ - तुकाराम महाराज
- चोखा डोंगा परी । भाव नोहे डोंगा ॥ - चोखामेळा

[११] जाती धर्माची बंधने नाहीत

- वर्ण अभिमाणे कोण झाले पावन । ऐसे द्या सांगून मजपाशी ॥

अंत्यजादी योनी तरल्या हरी भजने । तयांची पुराणे भार झाली ॥ - तुकाराम महाराज

- भेदाभेद अमंगळ । - तुकाराम महाराज

[१२] विश्वबंधुत्व

- हे विश्वचि माझे घर । ज्ञानदेव:चोखा माझा जीव । चोखा माझा भाव ॥ - नामदेव महाराज
- जे का रंजले गांजले । त्यासी म्हणे जो आपुले ॥ तोचि साधू ओळखावा । देव तेथोचि जाणावा ॥ - तुकाराम महाराज
- जो जे वांछील तो ते लाहो । प्राणीजात ॥ - ज्ञानेश्वर महाराज
- यारे यारे लहान थोर । याती भलत्या नारीनर ॥ - तुकाराम महाराज
- उच्च नीच काही नेणे भगवंत । - तुकाराम महाराज

स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, सहकार्य, समुदाय, शुद्धभाव, समान संधी, श्रद्धा, एक ध्येय, एकदेव, विक्रम आणि वैराग्य, भक्ति आणि युक्ती, एकच धर्म-राष्ट्रकार्य, शिस्त व ऐक्य इ. मार्गदर्शक तत्वे आपल्या अभंग - ओव्यातून

सांगून, मल्लेच्छांच्या काळात राष्ट्रधर्मा(भागवत धर्मा)ची ध्वजा फडकत ठेवली. समाज जागृती केली. समाज ऐक्य टिकवले. इतके सगळे संत साहित्याने घडविले.

हे सर्व शिवकाळांत झाले. राजा शिवछत्रपतींनी तत्कालीन मातब्बर सरदारांना विचारले. ते सर्व म्हणजे निंबाळकर, घोरपडे, शिर्के, सावंत, मोरे, जाधव, जेधे इ . निजामशाह व आदिशहाचे मांडलिक होते. शिवाजींनी बारा बलुतेदार एकत्र करून त्यांच्यातून सैन्य गोळा केले. त्यांना सरदार ते सेनापती केले. स्वतःस राज्याभिषेक केला व स्वराज्याची मुहुर्तमेढ रोवली. संतांना मान-सन्मान दिला. छत्रपती संतांपुढे नतमस्तक झाले.

हुन, चौल, चालुक्य, शालिवाहन, बहामनी, मोघल, तुघलक, पेशवाई व आंग्ल इ. च्या अस्थिर राजकीय अटळ परिस्थितीत व प्रचंड देशी व विदेशी वादळामध्ये भारतीय संस्कृती व परंपरा(वारकरी धर्म) म्हणजेच भारतीय समाज संतांनी रुजविलेल्या अत्मिक विचारामुळे व सदाचारामुळे भारतीय समाज एकसंध राहिला. संत शिकवणीच्या भक्कम पायावरच भारतीय स्वातंत्र्याची चळवळ उभी राहिली. संत साहित्याचे सुमधुरफळ म्हणजेच भारतीय स्वातंत्र्य होय.

पेशवाई मध्ये ब्राह्मण पंतप्रधान(पेशवे) झाले. त्यांनी लेखणी सोडून तलवार हाती घेतली पण ती काही काळच. पेशवाई मध्ये पुजा अर्चा, बेल-फुले यांचे महत्व वाढले. सत्यनारायण पुजा, अघोरी उपाय, जादुटोणा, गंडादोरा यांचे स्तोम माजले. सन १८१८ मध्ये पेशवाई (शुरवीर महारांच्या हाती)संपली. महात्मा जोतिबा फुलेंनी समाज सुधारणा व शिक्षण कार्य चळवळ सुरु केली. इंग्रज राज्यकर्ते झाले. त्यांनी १५० वर्षे राज्य केले. त्यांनी शिस्त आणली, देश एक केला. धर्मात हस्तक्षेप केला नाही. जाती-पाती-धर्म यांनी छिन्न विछिन्न झालेला समाज तसाच अज्ञान अंधःकारात चाचपडत राहिला. विनाधिकार संस्थाने जिवंत राहिली.

सन १९०१ ते १९४७ या काळात तीन मोठ्या चळवळी झाल्या. महात्मा गांधींची स्वातंत्र्याची चळवळ, कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची यांची शैक्षणिक चळवळ व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची दलित मुक्ती चळवळ. १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारत स्वातंत्र्य झाला. सर्वांच्या प्रयत्नांना स्वातंत्र्याचे फळ आले. तत्पुर्वी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लोकराजा शाहू छत्रपती व बडोदानरेश सयाजीराव गायकवाड यांच्या आर्थिक मदतीने व स्वकष्टाने उच्च आंग्लविभूषित झाले. त्यांनी संत वाडमयाचा संपुर्ण अभ्यास केला. त्याचे बहुजन उद्धाराचे कार्य दि. २५ मे १९४१ रोजी "महार जात पंचायतीची" स्थापना करून सुरु केले. ते दि. ६ डिसें. १९५६ रोजी त्यांच्या निर्वाणानेच थांबले. या अदभुत कार्याचा गौरव म्हणून त्यांना दि. १४ एप्रिल १९९० भारतरत्न म्हणून घोषित केले.

१ नोव्हेंबर १९४६ रोजी पंडीत नेहरुंनी इंग्लंडमधील घटना विशारद डॉ. जेन आयर यांना स्वतंत्र भारतासाठी घटना लिहून देण्यासाठी विनंती केली. डॉ. आयर म्हणाले "आमच्या पेक्षा बुद्धिमान बॅरि. जयकर, बॅरि. सप्रु व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भारतात आहेत. त्यांच्या कडून घटना का लिहून घेत नाही?" घटना मसुदा समितीमध्ये सात लोकं होती पण काही अडचणींमुळे मसुदा लेखनाची जबाबदारी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी एकट्याने समर्थपणे पेलली. डॉ. बाबासाहेबांनी अनेक देशांच्या (इंग्लंड, फ्रांस, अमेरीका, कॅनडा, रशिया इ.) घटनांचा व संतसाहित्याचा सर्वकश तपशीलवार अभ्यास केला. त्यांनी तथागत गौतम बुद्ध, संत कबीर व महात्मा फुले यांना गुरु मानले. त्यांनी देशाला "स्वतंत्र, सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष व लोकशाही" इ. तत्वांचा पाया असलेली घटना दिली. घटनेच्या प्रास्ताविकात घटनेचा सारांश दिला आहे. तो खालील प्रमाणे.

भारतीय संविधान

प्रास्ताविक :

आम्ही भारताचे नागरिक, भारताचे एक सार्वभौम, समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा व त्याच्या सर्व नागरीकास : सामाजिक, आर्थिक व राजनैतिक न्याय, विचार, अभिव्यक्ति, विश्वास, श्रद्धा व उपासना यांचे स्वातंत्र्य, दर्जाची व संधीची समानता;निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तिची प्रतिष्ठा व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता यांचे आश्वासन देणारी बंधुता प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून, आमच्या संविधान सभेत आज दि. २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी याद्वारे हे संविधान अंगिकृत आणि अधिनियमित करून स्वतःप्रत अर्पण करत आहोत.

मनुस्मृतीने नाकारलेली, सर्व संतांनी अंगिकारलेली, आचरलेली, ओवी-अभंगातून प्रचारलेली व प्रसारित केलेली, न्याय(सामाजिक, आर्थिक, राजकीय), स्वातंत्र्य (विचार, अभिव्यक्ति, विश्वास, श्रद्धा, उपासना), समानता(दर्जा व संधी), आश्वासन(प्रतिष्ठा, एकता, एकात्मता), बंधुता (धर्मनिरपेक्ष, सामाजिक, लोकशाहीवादी), सार्वभौमत्व(देश, लोक व संसद)इ. पायाभूत भक्कम तत्वे व आचरणाची हमी असलेली घटना देशाला मिळालेली आहे. घटनेमध्ये २२ भाग व ३९५ कलमे असून आवश्यकतेनुसार आज अखेर ८५ वेळा त्यामध्ये दुरुस्त्या केलेल्या आहेत. घटनेचा पायाभूत भक्कम ढाचा बदलण्याचा कोणासही अधिकार नाही. स्वातंत्र्य, न्याय, समानता व बंधुता इ. ची शिकवण व तत्वे दिल्याबद्दल आम्ही सर्व अखिल भारतीय संतांचे व सर्वश्रेष्ठ संत सहित्याचे चिरंतर ऋणि आहोत.

प्राचार्य एस.एस.माळी

M.A.,LL.B.,M.B.A.,(USA)

सांगली

संपर्क : ९३७१४९७५९८

<http://vishvamarathi.blogspot.in/>

अब द्वैत कहां!

-संध्या पेडणेकर

प्रेम की सर्वश्रेष्ठ स्थिति है अद्वैत। जहां परस्पर के बीच का द्वैत भाव मिट जाए वहां सभी भेद मिट जाते हैं, सब द्वंद्व समाप्त हो जाते हैं। जीव-शिव एकाकार हो जाते हैं। आसान नहीं है ऐसी स्थिति तक पहुंच पाना, लेकिन जो बिरला पहुंच जाते हैं उनकी वाणी से फिर पांडुरंग के अलावा कोई और नाम नहीं निकलता। यह ब्राह्मण है, यह लिंगायत है, यह मुसलमान है, यह ईसाई है, यह शूद्र है, यह पारसी है, यह कुत्ता है, यह सांप है, यह नेवला है, यह हाथी है जैसे सारे भेद मिट जाते हैं। इन बाहरी रूपों में छिपे परमात्मा के दर्शन होते हैं और सहज ही आत्मज्ञान हो जाता है कि जीव-शिव में जब भेद नहीं तो जीव-जीव में भेद कैसा? संत तुकाराम का एक पद है -

"लवण मेळविता जळें। काय उरले निराळें॥1॥

तैसा समरस जालों। तुजमाजी हरपलो॥धृ॥

अग्नि कर्पूराच्या मेळीं। काय उरली काजळी॥2॥

तुका म्हणे होती। तुझी माझी एक ज्योती॥3॥"

- संत तुकाराम

परमात्मा में अपने एकाकार होने का कितना सुंदर वर्णन तुकाराम ने यहां किया है। वह कहते हैं कि पांडुरंगा, अब तुममें और मुझमें किसी तरह का भेद कहां! तुम्हारे नाम की लगन लगी और मन में ऐसा समर्पण भाव जगा कि आत्मा और परमात्मा जैसा कोई भेद नहीं रहा। वह दूरी, वह आप-पर भाव मिट गए। पानी में डालने पर नमक का अलग अस्तित्व कहां बचता है? मैं बिल्कुल पानी में मिले नमक की तरह तुममें एकाकार हो गया हूं। तुम्हारा और मेरा मिलन असामान्य है, ऐसा जैसे आग और कपूर का मिलना। जलनेवाली हर चीज पीछे कालिख छोड़ जाती है। लेकिन कपूर का अग्नि में एकाकार होना केवल पवित्रता की सृष्टि करता है। कपूर अपने आप में शीतल और सुगंधी है और अग्नि है विशुद्ध तेज, जिसके सामने कोई ठहर नहीं सकता। आग और कपूर का जब मिलन होता है तब पीछे कोई कालिख नहीं बचती। विठुराया, तुम्हारे तेज में मैं कपूर की तरह एकाकार हो गया हूं, अब मेरा कोई अस्तित्व नहीं रहा। आत्मा का परमात्मा की ज्योति से ऐसा मिलन हुआ है कि अब कोई आप पर भाव नहीं बचा।

भक्ति की भावना विश्व और विश्वात्मा से आत्मा को इसी तरह एकाकार करती है। फिर न कोई 'मैं' बचता है और न कोई 'तू'। संसार से पलायन का उपाय नहीं, संसार से पार लगानेवाली एक नाव है भक्ति। मन में लौ जागे तो सारी हर्दें ढह जाती हैं। अपार-असीम को जानना हो तो उसके साथ तल्लीन होना पहली शर्त है। जाति की, धर्म की, विशिष्ट रूप की सीमाओं के अंदर भक्ति को कैद करना अपराध है ही, अपने आराध्य के लिए बनाए दायरे में अन्यो का प्रवेश वर्जित करना जघन्य अपराध है। उस असीम में एकाकार होकर खुद अनंतत्व पाने के बजाए असीम को सीमित करना है। भक्त हो पानी में घुले नमक की तरह, अग्नि में समाविष्ट प्रकाश की तरह।

मन का मन से संवाद

संत तुकाराम

-संध्या पेडणेकर

मराठी संत साहित्य में संत तुकाराम का बड़ा योगदान है। जीवन, दुनिया, भक्त, भगवान और अपनी स्थिति का वर्णन करनेवाली उनकी कई रचनाओं की सादगी, उनमें व्यक्त होनेवाली उनकी जीवनदृष्टि मन पर गहरा असर डालती है। उनका एक प्रसिद्ध अभंग इसप्रकार है -

"वृक्ष वल्ली आम्हां सोयरीं वनचरें। पक्षी ही सुस्वरें आळविती॥1॥

येणें सुखें रुचे एकांताचा वास। नाहीं गुणदोष अंगा येत॥धृ॥

आकाश मंडप पृथुवी आसन। रमे तेथें मन क्रीडा करी॥2॥

कंथाकुमंडलु देह उपचारा। जाणवितो वारा अवश्वरु॥3॥

हरिकथा भोजन परवडी विस्तार। करोनी प्रकार सेवूं रुची॥4॥

तुका म्हणे होय मनासी संवाद। आपुला चि वाद आपणासी॥5॥"

कई विद्वानों ने उनके इस अभंग का कई अंगों से विश्लेषण किया है। तुकाराम को प्रकृति से कितना लगाव था, पेड़-पौधों को वे अपने सगेसंबंधी कैसे मानते थे, उनका दृष्टिकोण कितना विशाल था, कैसे वे पूरी धरती को अपना आंगन और आकाश को छत मानते थे, भगवान के प्रति उनकी भक्ति ऐसी थी कि हरि की कथा कहना ही वे भोजन मानते थे जिसके भोग से उनकी आत्मा तृप्त हुआ करती थी, भगवत्भक्ति में लीन तुकाराम कैसे अपने आप से संवाद करते थे वगैर। तुकाराम के जीवन से इस पद को अलग किया जाए, केवल यहां इस अभंग में दर्ज शब्दों के जरिए भाव समझा जाए तो हो सकता है यह ठीक भी लगे। लेकिन क्या कवि केवल उसके कहे शब्दों तक ही सीमित होता है? कवि के कहे शब्दों से क्या हमें उसके जीवन की झलक मिल

सकती है? अव्वल तो, क्या हमें कवित्व को कवि के जीवनानुभव के साथ अवश्यंभावी रूप से जोड़ कर देखना चाहिए?

एक बड़ा दुरूह सवाल है - संत पैदा होते हैं या परिस्थितियों के कारण बनते हैं?

संत तुकाराम के संदर्भ से बात करें तो कहना पड़ेगा कि मृत्योपरांत भले ही लोगों ने उन्हें संतपद बहाल किया हो, लेकिन जीवनभर समाज के कारण वे परेशान ही रहे। दमक पाने के लिए सोने को जिसतरह भट्टी से होकर गुजरना पड़ता है उसी तरह तुकाराम को भी सामाजिक संकटों की भट्टी में पूरी तरह तपना पड़ा। उनकी जिन कृतियों को आज विश्व स्तर पर श्रेष्ठ भक्ति-साहित्य का दर्जा प्राप्त है उन्हीं कृतियों को उन्हें नदी में बहाना पड़ा था। अपनी कृतियों से अलग होकर कई दिनों तक वे पानी से निकाली गई मछली की तरह तड़पे थे, भूखे-प्यासे रह कर उन्होंने अपने भगवान की गुहार लगाई थी। कहते हैं कि उनकी रचनाएं पानी पर तैरती मिली थीं, बिल्कुल सूखी। इस चमत्कार के बाद ही लोगों ने जीते जी कुछ हद तक उनका संतत्व स्वीकार किया। इन संदर्भों पर गौर करते हुए इस पद में व्याप्त भाव को जानने की कोशिश की जाए तो एक और पहलु देते उजागर होता है - तुकाराम इस पद में समाज की तुलना में वन की महति बता रहे हैं।

वे कह रहे हैं - "दुनियावी रिश्ते-नातों से बढ़ कर वन के ये पेड़-पौधे, प्राणि हमारे सगे-संबंधी हैं। लोग आपकी खामियों पर तंज करने से नहीं चूकते और यहां पंछी हमेशा मीठी बोली बोलते रहते हैं ऐसे, मानो आको रिझा रहे हों। यहां सभी प्राणियों के साथ होते हुए भी आप एकांत-साधना कर सकते हैं। कोई आपके दोषों-गुणों की याद नहीं दिलाता। मन मुक्ति की सांस ले सकता है। इसतरह का एकांत मुझे पसंद है क्योंकि इस एकांत के कारण किसी तरह के गुण-दोष देह से चिपकते नहीं। यह मेरा, यह तेरा, उसका-इसका ऐसा भेदभाव यहां नहीं। सबै भूमि गोपाल की का यहां उन्मुक्तता से पालन होता है। किसी के लिए यहां किसी तरह की सीमा निर्धारित नहीं। जहां बैठो सिर पर आकाश छत है और जहां टिको धरती आपके लिए आसन बन जाती है। किसी तरह की रोक नहीं, पाबंदियां नहीं, भेदभाव नहीं। बेखटके जहां मन करे आया-जाया-खेला जा सकता है। -----हरिकथा का असीमित अनाज है, अपनी पसंद के व्यंजन बना कर प्रेम से उनका सेवन किया जा सकता है। अपने मन से संवाद होता है, इस चर्चा के दौरान अगर कोई टंटा-बखेडा हुआ तो वह अपने आप से ही होता है। क्लेश भी केवल खुद ही को होता है।" इसीलिए, वन के एकांत में रहना संत तुकाराम को पसंद था। देहू गांव के पास वाले भांबनाथ के पहाड पर जाकर इसीलिए वे एकांतसाधना किया करते थे।

तुकाराम जैसे निरीह, सत्संगी जीव के मन में समाज के प्रति इतनी अरुचि इसीलिए पैदा हुई क्योंकि उन्हें समाज के कारण कई विपरीत स्थितियों का सामना करना पड़ा। व्यवहारकुशल न होने के कारण तुकाराम अपनी दुकान नहीं चला पाए, अकाल के कारण उनका परिवार दाने-दाने के लिए मुहताज हुआ। अकाल में जब

चारों ओर त्राहि-त्राहि मची थी तब उन्होंने अपना अनाज का भंडार भूखे-प्यासे लोगों के लिए खोल दिया। सभी प्राणिमात्रों में वे परमात्मा का अंश देखते थे फिर किसीको भूख-प्यास से बिलबिलाता वे कैसे देख पाते? उसी अकाल ने उनकी प्रथम पत्नी और इकलौते पुत्र को उनसे हमेशा के लिए दूर कर दिया। इस कारण वे जीवन से विन्मुख भी हो सकते थे लेकिन पांडुरंग उनका सहारा था, वही उनकी जीवन नैया का खेवनहार बना।

तुकाराम, जानेश्वर, मुक्ताबाई, मीराबाई, तुलसीदास..... संतों के चरित्रों से एक बात साबित होती है, उन्हें संत बनाने में दुनिया का उनके साथ का बुरा व्यवहार बहुत हद तक जिम्मेदार होता है। वे जब तक व्यक्ति के तौर पर सामाजिक के सदस्य होते हैं तब तक समाज उनके साथ बेदर्री बरतता है, संतपद अधिकतर संतों को मृत्योपरांत ही संतपद प्राप्त हुआ दिखाई देता है।

लोक में रहते हुए लोगों से उकताए कविहृदय से फिर अपने अलग समाज, सगेसंबंधियों की, संवाद की इसप्रकार घोषणा की जाती है। वन की वृक्ष-लताएं उनके संबंधी होते हैं, उनका अपनेआप से संवाद होता है जिसमें में हरिकथा की मधुरता का पूरे मन से आस्वाद लेते हैं।

कवि कह जाते हैं, पाठक-विश्लेषक उनके लिखे को अपने स्तर पर अर्थविस्तार देते हैं, विश्लेषण करते हैं, प्रतिपादन करते हैं। सागर आपके लिए उतना ही विशाल होता है जितना कि आपका पात्र।

व्यष्टि-समष्टि का अभेद

विठ्ठल-रखुमाई

-संध्या पेडणेकर

संत तुकाराम की चुनिंदा रचनाओं का संग्रह है 'तुकाराम गाथा' जिसकी प्रस्तावना में मराठी के सुप्रसिद्ध लेखक भालचंद्र नेमाडे उनके बारे में कहते हैं - "संत तुकाराम भक्तिमार्ग के महान पथप्रदर्शक हैं। संत के रूप में उनका कृतित्व दैदीप्यमान है। साथ ही वे लोकोत्तर प्रतिभाशाली और कालातीत कवि हैं। पिछले साढ़े तीन-सौ सालों से मराठीभाषियों के धार्मिक और सामाजिक विचारों पर तुकाराम की सोच की अमिट छाप है। सुदूर गांवों में भी, घर घर में तुकाराम के अभंग गाए जाते हैं। (अभंग वे भक्तिपूर्ण काव्य रचनाएं हैं, जो ज्यादातर साढ़े तीन चरणों की होती हैं। गेयता के अनुसार उनकी लंबाई घटाई-बढ़ाई जा सकती है। अभंग के एक हिस्से का पूर्ण होना उसके आखरी, यानी चौथे चरण से पता चलता है क्योंकि वह अन्य तीन चरणों की तुलना में कम लंबा होता है। विभिन्न गेय पद्धतियों से तुकाराम की रचनाएं समृद्ध हैं।) कविताओं की ओर लोगों का रुझान उनकी रचनाओं के कारण हुआ है। हर पीढ़ी ने गद्गद् होकर उनके अभंग गाए। उनकी पोथी की प्रतियां बनती रहीं। केवल धार्मिक और अनपढ़ श्रद्धालुओं तक ही उनका प्रभाव सीमित नहीं रहा बल्कि समाज के सभी स्तरों में उनकी गाथा समान रूप से लोकप्रिय है। पिछले साढ़े तीन-सौ सालों में विकसित होते आए मराठी के गद्य और पद्य साहित्य पर गाथा का गहरा प्रभाव है। हर भाषा के इक्के-दुक्के कवि के भाग्य में ऐसा सौभाग्य होता है। जिस प्रकार कबीर, शंकरदेव, तुलसीदास, वेमन्ना, शाह लतीफ या गालिब अपनी भाषाओं के साथ चिरकालिक रूप से जुड़े हुए हैं उसी प्रकार तुकाराम मराठी मन की सार्वकालिक अभिव्यक्ति हैं। आम लोग बुनियादी नैतिकता के रूप में उनके अभंगों का प्रयोग करते हैं। विद्वत्जन अपने कथन को वजन देने के लिए संत तुकाराम के अभंग की पंक्तियां उद्धृत करते हैं।"

गाथा से उनकी कुछ रचनाओं का यहां प्रस्तुत है अर्थविस्तार। अनुरोध है कि इस बारे में आप अपनी राय यहां ज़रूर दर्ज करें। पढ़ते हुए तुकाराम को जानने की और हिंदी पाठकों तक उनकी रचनाओं को पहुंचाने की यह एक अदना कोशिश है। आपका सहयोग उत्साह को निरंतर बनाए रखेगा।

संत तुकाराम

(1609-1650)

अभंग -

ढेंकणासी बाज गड।उतरचढ केवढी॥1॥

होता तैसा कळों भाव।आला वाव अंतरीचा॥धू॥

बोरामध्ये वसे अळी।अठोळीच भोवती॥2॥

पोटासाठी वेंची चणे।राजा म्हणे तोंडे मी॥3॥

बेडकाने चिखल खावा।काय ठावा सागर॥4॥

तुका म्हणे ऐसें आहे।काय पाहे त्यांत ते॥5॥ (2452 शा. गा.)

तुकाराम कहते हैं कि व्यक्ति के अनुभवों की जितनी पहुंच होती है जीवन के विस्तार की उसे उतनी ही अनुभूति होती है। अपनी बात को स्पष्ट करते हुए वे आगे कहते हैं - खटमल के लिए खाट पर चढ़ना किसी पहाड की चोटी पर चढ़ने से कम कष्टकर और परिश्रमसाध्य नहीं होता। बेर में पलनेवाली इल्ली के लिए बेर का छिलका अभेद्य होता है। गड्डे में भरे कीचड में लोटनेवाले मेंढक को वह गड्डा ही समंदर लगता है क्योंकि समंदर की विशालता उसने कभी देखी नहीं। चने खाकर पेट पालनेवाला भी अपने को राजा कहलाता है क्योंकि राजा होने के सही मायनों से वह अपरिचित है। तुकाराम कहते हैं कि जो है सो ऐसा है, हमें दिखाई वही देता है जो हम देखते हैं इसीलिए अपनी नज़र को सीमित न रखो।

तुकाराम कहते हैं कि, सृष्टि के चक्र में हर प्राणि के जीवन की कुछ सीमाएं हैं लेकिन अनुभवों के सहारे वह इन सीमाओं से परे पहुंच सकता है। इसीलिए, अपनी अनुभूति की क्षमता को विस्तार दो। भले आपके शरीर की क्षमता बलाढ्य की-सी हो, लेकिन अगर आपकी जान खटमल-सी है तो आपको खाट पर चढ़ना-उतरना भी पहाड की चोटी पर चढ़ने-उतरने जैसा कष्टसाध्य महसूस होगा। कितना छोटा होता है बेर का फल, लेकिन उसके अंदर बसी इल्ली के लिए वही समूची दुनिया है। इल्ली में इतना बल नहीं कि वह उस कवच को भेद कर बाहर झांके, देखे कि बाहर की दुनिया कितनी विशाल और चमत्कारपूर्ण है। वह अंदर ही अंदर अपने शरीर को लपेटती रहती है और सोचती है कि दुनिया का विस्तार बस बेर के गूदे भर ही है। उसीकी तरह गरीब व्यक्ति कभी राजा की ज़िंदगी के बारे में सोच नहीं सकता। भरपेट चने फांकना ही उसके लिए सुख की इति होती है क्योंकि ऐसा सुख भी उसे वास्तव जीवन में कभी कभार ही नसीब होता है, लेकिन अपने को वह किसी राजा से ई साहित्य प्रतिष्ठान

कम नहीं आंकता। छोटे छोटे गड्ढों के कीचड में लोट लगानेवाले मेंढक की दुनिया उस गड्ढे तक ही सीमित होती है। समंदर की विशालता उसकी कल्पना से परे की चीज है। उनकी अनुभूति उस गड्ढे जितनी ही छिछली होती है। तुकाराम कहते हैं कि आप जैसा महसूस करते हैं आपकी दुनिया वैसी ही होती है। इसलिए अपनी अनुभूति को विस्तार दो, अपनी दुनिया के क्षितिज को विस्तार दो। जीवन को संपन्न बनाने के लिए यह ज़रूरी है।

खटमल, इल्ली या मेंढक जैसा जीवन जीकर अपने आपको राजा कहलाने से जीवन व्यर्थ ही व्यतीत होगा। अपनी अनुभूति की सीमाओं को विस्तार देकर समष्टि को अपने भीतर उतरने दो। अनुभवों के कपाट खोलो। समष्टि को व्यष्टि में समाने दो। तब व्यष्टि और समष्टि का भेद मिट जाएगा, आकार निराकार होंगे। जीव-शिव का भेद मिट जाएगा। सारी सीमाएं, सारे क्षितिज पिघल कर बह जाएंगे।

पुणे के पास देहूगांव में तुकाराम का जीवन बीता। वहां के समाज का, वहां के लोगों की जीवनशैली का प्रतिबिंब उनकी रचनाओं से उभर कर सामने आता है। रोजमर्रा के जीवन से जुड़ी बातों के सहारे वे जीवन की अनमोल सीख दे जाते हैं। जब रोजमर्रा की बातों के सहारे अपनी बात लोगों तक पहुंचाने की कोशिश की जाती है तो समाजमन में वह ज़्यादा गहरे पैठती है। इस बात का सर्वोत्तम उदाहरण तुकाराम की रचनाओं में हमें देखने मिलता है। सीधी-सादी भाषा में, बिना अलंकरण या बोझिल बिंबों के, सहज शैली के साथ कही उनकी बातें समझना आम जन के लिए आसान है। समझाने के लिए उदाहरण भी वे साधारण लोगों के अनुभवविश्व से जुड़े ही लेते हैं जिससे कि कथ्य समझने में आसानी होती है। उनकी रचनाओं की ऐसी खासियतों ने ही उन्हें लोकोत्तर कवि बना दिया है।

तुकोबांचे अभंग : २५०१ ते ३५००

२५०१

नसतों किविलवाणें । कांहीं तुमच्या कृपादानें ॥१॥

हे चि तयाची ओळखी । धालें टवटवित मुखीं ॥धु.॥

वांयां जात नाहीं । वचन प्रीतीचें तें कांहीं ॥२॥

तुका म्हणे देवा । सत्य येतें अनुभवा ॥३॥

२५०२

जालों तंव सार्चें । दास राहवणें कार्चें ॥१॥

हें कां मळितें उचित । तुम्ही नेणा कृपावंत ॥धु.॥

सिंहाचें ते पिलें । जाय घेऊनियां कोल्हें ॥२॥

तुका म्हणे नास । आम्हां म्हणविलियां दास ॥३॥

२५०३

देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव । तो तो वसे ठाव विश्वंभरें ॥१॥

लोभाचे संकल्प पळालियावरी । कैची तेथें उरी पापपुण्या ॥धु.॥

शुद्ध भक्ती मन जालिया निर्मळ । कुश्चळी विटाळ वज्रलेप ॥२॥

तुका म्हणे ज्याचें तयासी च कळे । प्रांत येतो फळें कळों मग ॥३॥

२५०४

कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव । म्हणऊनि जीव त्रासलासे ॥१॥
 लौकिकाबाहेरि राहिलों निराळा । तुजविण वेगळा नाही तुजा ॥धु.॥
 संकोचानें नाही होत धणीवरी । उरवूनि उरी काय काज ॥२॥
 तुका म्हणे केलें इच्छे चि सारिखें । नाहीसैं पारिखें येथें कोणी ॥३॥

२५०५

हैं चि जतन करा दान । धरुनी चरण राहिलों तो ॥१॥
 आणीक कांहीं न घलीं भार । बहुत फार सांकडें ॥धु.॥
 घ्यावी माझ्या हातें सेवा । हे चि देवा विनवणी ॥२॥
 तुका तुमचा म्हणवी दास । तेणें आस पुरवावी ॥३॥

२५०६

आपल्या च स्फुंदे । जेथें तेथें घेती छंदें ॥१॥
 पडिला सत्याचा दुष्काळ । बहु फार जाली घोळ ॥धु.॥
 विश्वासाचे माठ । त्याचे कपाळीं तें नाट ॥२॥
 तुका म्हणे घाणा । मूढा तीर्थीं प्रदिक्षणा ॥३॥

२५०७

उद्वेगाची धांव बेसली आसनीं । पडिलें नारायणीं मोटळें हें ॥१॥
 सकळ निश्चिंती जाली हा भरवसा । नाही गर्भवासा येणें ऐसा ॥धु.॥
 आपुलिया नांवें नाहीं आम्हां जिणें । अभिमान तेणें नेला देवें ॥२॥
 तुका म्हणे चेळें एकाचिया सत्ता । आपुलें मिरवितां पणें ऐसैं ॥३॥

२५०८

बहुतां पुरे ऐसा वाण । आलें धन घरासी ॥१॥

घ्या रे फुका मोलेंविण । नारायण न भुला ॥धु॥

ऐका निवळल्या मनें । बरवें कानें सादर ॥२॥

तुका म्हणे करुनि अंतीं । निश्चिंती हे ठेवावी ॥३॥

२५०९

माझी मज जाती आवरली देवा । नव्हतां या गोवा इंद्रियांचा ॥१॥

कासया मी तुझा म्हणवितों दास । असतों उदास सर्व भावें ॥धु॥

भयाचिया भेणें धरियेली कास । न पुरतां आस काय थोरी ॥२॥

तुका म्हणे आपआपुलीं जतन । कैचें थोरपण मग तुम्हां ॥३॥

२५१०

विनवितों तरी आणितोसि परी । याचकानें थोरी दातयाची ॥१॥

आमुचे ही कांहीं असों द्या प्रकार । एकल्यानें थोर कैचे तुम्ही ॥धु॥

नेघावी जी कांहीं बहु साल सेवा । गौरव तें देवा यत्न कीजे ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं आमुची मिरासी । असावेंसें ऐसीं दुर्बळें चि ॥३॥

२५११

एका ऐसें एक होतें कोणां काळें । समर्थाच्या बळें काय नव्हे ॥१॥

घालूनि बैसलों मिरासीस पाया । जिंकों देवराया संदेह नाहीं ॥धु॥

केला तो न संडीं आतां कडवाड । वारीन हे आड कामक्रोध ॥२॥

तुका म्हणे जाळीं अळसाची धाडी । नव्हती आली जोडी कळों साच ॥३॥

२५१२

जाले समाधान । तुमचे धरिले चरण ॥१॥

आतां उठावेंसे मना । येत नाहीं नारायणा ॥धु.॥

सुरवाडिकपर्णे । येथें सांपडलें केणें ॥२॥

तुका म्हणे भाग । गेला निवारला लाग ॥३॥

२५१३

मुखाकडे वास । पाहें करूनियां आस ॥१॥

आतां होईल ते शिरीं । मनोगत आज्ञा धरीं ॥धु.॥

तुम्हीं अंगीकार । केला पाहिजे हें सार ॥२॥

तुका म्हणे दारीं । उभें याचक मीं हरी ॥३॥

२५१४

नाहीं माथां भार । तुम्ही घेत हा विचार ॥१॥

जाणोनियां ऐसें केलें । दुरिल अंगेसी लाविलें ॥धु.॥

आतां बोलावें आवडी । नाम घ्यावें घडी घडी ॥२॥

तुका म्हणे दुरी । देवा खोटी ऐसी उरी ॥३॥

२५१५

माझें जड भारी । आतां अवघें तुम्हांवरी ॥१॥

जालों अंकित अंकिला । तुमच्या मुकलों मागिला ॥धु.॥

करितों जें काम। माझी सेवा तुझें नाम ॥२॥

तुका पायां लागे । कांहीं नेदी ना न मगे ॥३॥

२५१६

तुम्ही आम्ही भले आतां । जालों चिंता काशाची॥१॥

आपुलाले आलों स्थळीं । मौन कळी वाढेना ॥धु॥

सहज जें मनीं होतें । तें उचितें घडलें ॥२॥

तुका म्हणे नसतें अंगा । येत संगी सारिखें ॥३॥

२५१७

चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण । जेणें देवाचे चरण अंतरे तें ॥१॥

आलिया वचनें रामनामध्वनि । ऐकावीं कानीं ऐसीं गोडे ॥धु॥

मत्सराचा ठाव शरीरीं नसावा । लाभेविण जीवा दुःख देतो ॥२॥

तुका म्हणे राहे अंतर शीतळ । शांतीचें तें बळ क्षमा अंगीं ॥३॥

२५१८

कोण पुण्य कोणा गांठी । ज्यासी ऐसियांची भेटी ॥१॥

जिहीं हरी धरिला मनीं । दिलें संवसारा पाणी ॥धु॥

कोण हा भाग्याचा । ऐसियांसी बोले वाचा ॥२॥

तुका म्हणे त्यांचे भेटी। होय संसारासी तुटी ॥३॥

२५१९

तरि च हा जीव संसारीं उदास । धरिला विश्वास तुम्हां सोई ॥१॥

एके जातीविण नाहीं कळवळा । ओढली गोपाळा सूत्रदोरी ॥धु॥

फुटतसे प्राण क्षणांच्या विसरें । हें तों परस्परें सारिखें चि ॥२॥

तुका म्हणे चित्तीं राखिला अनुभव । तेणें हा संदेह निवारला ॥३॥

२५२०

किती विवंचना करीतसें जीवीं । मन धांवडवी दाही दिशा ॥१॥
 कोणा एका भावे तुम्ही अंगीकार । करावा विचार या च साटीं ॥ध्रु॥
 इतर ते आतां लाभ तुच्छ जाले । अनुभवा आले गुणागुण ॥२॥
 तुका म्हणे लागो अखंड समाधि । जावे प्रेमबोधीं बुडोनियां ॥३॥

२५२१

दिक चि या नाहीं संसारसंबंधा । तुटेना या बाधा भवरोगाची ॥१॥
 तांतडींत करीं म्हणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनियाची ॥ध्रु॥
 संकल्पाच्या बीजे इंद्रियांची चाली । प्रारब्ध ते घाली गर्भवासीं ॥२॥
 तुका म्हणे बीजे जाळुनी सकळ । करावा गोपाळ आपुला तो ॥३॥

२५२२

आतां होइन धरणेकरी । भीतरीच कोंडीन ॥१॥
 नाही केली जीवेसाटी । तों कां गोष्टी रुचे तें ॥ध्रु॥
 आधी निर्धार तो सार । मग भार सोसीन ॥२॥
 तुका म्हणे खाऊं जेवूं । नेदूं होऊं वेगळा ॥३॥

२५२३

होइल तरि पुसापुसी । उत्तर त्यासी योजावे ॥१॥
 तोंवरि मी पुढें कांहीं । आपुले नाहीं घालीत ॥ध्रु॥
 जाणेनियां अंतर देव । जेव्हां भव फेडील ॥२॥
 तुका म्हणे धरिला हातीं । करील खंतीवेगळें ॥३॥

२५२४

हा तों नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव । भलें पोटीं वाव राखिलिया ॥१॥

विश्वंभरें विश्व सामाविलें पोटी । तेथें चि सेवटीं आम्ही असों ॥धु.॥

नेणतां चिंतन करितों अंतरीं । तेथें अभ्यंतरीं उमटेल ॥२॥

तुका म्हणे माझा स्वामी अबोलणा । पुरवूं खुणे खुणा जाणतसों ॥३॥

२५२५

निष्ठ तो दिसे निराकारपणें । कोंवळा सगुणें प्रतिपाळी ॥१॥

केला च करावा केला कइवाड । होईल तें गोड न परेते ॥धु.॥

मथिलिया लागे नवनीत हातां । नासे वितळितां आहाच तें ॥२॥

तुका म्हणे आतां मनार्शीं विचार । करावा तो सार एकचित्त ॥३॥

२५२६

बहु देवा बरें जालें । नसतें गेलें सोंवळें ॥१॥

धोवटार्शीं पडिली गांठी । जगजेठीप्रसादें ॥धु.॥

गादल्याचा जाला जाडा । गेली पीडा विकल्प ॥२॥

तुका म्हणे वरावरी । निर्मळ करी निर्मळा ॥३॥

२५२७

स्वामित्वाचीं वर्म असोनि जवळी । वाहों जावें मोळी गुणांसवें ॥१॥

काबाडापासूनि सोडवा दातारा । कांहीं नका भारा पात्र करूं ॥धु.॥

धनवंत्याचिये अंगीं सत्ताबळ । व्याधि तो सकळ तोडावया ॥२॥

तुका म्हणे आलें मोड्यासी कोंपट । सांडव्याची वाट विसरावी ॥३॥

२५२८

ऋणाच्या परिहारा जालों वोळगणा । द्यावी नारायणा वासलाती ॥१॥

जालों उतराईं शरीरसंकल्पें । चुकों द्यावीं पापें सकळ ही ॥धु.॥

आजिवरि होतो धरुनि जिवासी । व्याजें कासाविसी बहु केलें ॥२॥

तुका म्हणे मना आणिला म्यां भाव । तुमचा तेथें ठाव आहे देवा ॥३॥

२५२९

येणें पांगें पायांपाशीं । निश्चयेंसी राहेन ॥१॥

सांगितली करीन सेवा । सकळ देवा दास्यत्व ॥ध्रु॥

बंधनाची तुटली बेडी । हे चि जोडी मग आम्हां ॥२॥

तुका म्हणे नव्हे क्षण । पायांविण वेगळा ॥३॥

२५३०

आपुल्या आपण उगवा लिगाड । काय माझें जड करुन घ्याल ॥१॥

उधारासी काय उधाराचें काम । वाढवूं चि श्रम नये देवा ॥ध्रु॥

करा आतां मजसाठीं वाड पोट । ठाव नाही तंटे जालें लोकीं ॥२॥

तुका म्हणे बाकी झडलियावरी । न पडें वेव्हारीं संचिताचे ॥३॥

२५३१

सर्व संगीं विट आला । तूं एकला आवडसी ॥१॥

दिली आतां पायीं मिठी । जगजेठी न सोडीं ॥ध्रु॥

बहु जालों क्षीदक्षीण । येणें सीण तो नासे ॥२॥

तुका म्हणे गंगवास । बहु त्या आस स्थळाची ॥३॥

२५३२

शीतळ तें शीतळाहुनी । पायवणी चरणींचें ॥१॥

सेवन हे शिरसा धरीं । अंतरीं हीं वरदळा ॥ध्रु॥

अवघें चि नासी पाप । तीर्थ बाप माझ्याचें ॥२॥

बैसोनियां तुका तळीं । त्या कल्लोळीं डौरला ॥३॥

२५३३

गोदे कांठीं होता आड । करुनि कोड कवतुके ॥१॥

देखण्यांनीं एक केलें । आइत्या नेलें जिवनापें ॥धु.॥

राखोनियां ठाव । अल्प जीव लावूनि ॥२॥

तुका म्हणे फिटे धनी । हे सज्जनीं विश्रांति ॥३॥

२५३४

न पाहें माघारें आतां परतोनि । संसारापासूनि विटला जीव ॥१॥

सामोरें येऊनि कवळीं दातारा । काळाचा हाकारा न साहावे ॥धु.॥

सावधान चित्त होईल आधारें । खेळतां ही बरें वाटईल ॥२॥

तुका म्हणे कंठ दाटला या सोसैं । न पवे कैसें जवळी हें ॥३॥

२५३५

मथनीचें नवनीत । सर्व हितकारक ॥१॥

दंडवत दंडा परी । मार्गें उरी नुरावी ॥धु.॥

वचनाचा तो पसरुं काई । तांतडीं डोईपाशींच ॥२॥

तुका म्हणे जगजेठी । लारीं कंठीं उचलूनि ॥३॥

२५३६

अवचिता चि हातीं ठेवा । दिला सेवा न करितां ॥१॥

भाग्य फळलें जाली भेटी । नेघें तुटी यावरी ॥धु.॥

दैन्य गेलें हरली चिंता । सदैव आतां यावरी ॥२॥

तुका म्हणे वांटा जाला । बोलों बोली देवासीं ॥३॥

२५३७

समर्थाची धरिली कास । आतां नाश काशाचा ॥१॥

धांव पावें करीन लाहो । तुमच्या आहो विठ्ठला ॥धु.॥

न लगे मज पाहाणें दिशा । हाकेसरिसा ओढसी ॥२॥

तुका म्हणे नव्हे धीर । तुम्हां स्थिर दयेनें ॥३॥

२५३८

करूं तैसें पाठांतर । करुणाकर भाषण ॥१॥

जिहीं केला मूर्तिमंत । ऐसे संतप्रसाद ॥धु॥

सोज्ज्वळ केल्या वाटा । आइत्या नीटा मागीलां ॥२॥

तुका म्हणे घेऊं धांवा । करूं हांवा ते जोडी ॥३॥

२५३९

अचळ न चळे ऐसें जालें मन । धरुनि निज खुण राहिलोंसें ॥१॥

आवडी बैसली गुणांची अंतरीं । करूं धणीवरी सेवन तें ॥धु॥

एकविध भाव नव्हे अभावना । आणिकिया गुणां न मळिवे ॥२॥

तुका म्हणे माझे पडिलें आहारीं । ध्यान विटेवरी ठाकले तें ॥३॥

२५४०

काय तुझी थोरी वणूप मी पामर । होसी दयाकर कृपासिंधु ॥१॥

तुज ऐसी दया नाही आणिकासी । ऐसें हृषीकेशी नवल एक ॥धु॥

कुरुक्षेत्रभूमीवरी पक्षी व्याले । तृणामाजी केलें कोठें त्यांनीं ॥२॥

अकस्मात तेथें रणखांब रोविला । युद्धाचा नेमिला ठाव तेथें ॥३॥

कौरव पांडव दळभार दोन्ही । झुंजावया रणीं आले तेथें ॥४॥

तये काळीं तुज पक्षी आठविती । पाव बा श्रीपती म्हणोनियां ॥५॥

हस्ती घोडे रथ येथें धांवतील । पाषाण होतील शतचूर्ण ॥६॥

ऐसिये आकांतीं वांचों कैसे परी । धांव बा श्रीहरी लवलाहें ॥७॥

टाकोनियां पिर्लीं कैसें जावें आतां । पावें जगन्नाथा लवलाहीं ॥८॥

आली तिये काळीं कृपा तुझ्या चित्ता । अनाथांच्या नाथा नारायणा ॥९॥

एका गजाचिया कंठीं घंटा होती । पाडिली अवचिती तयांवरी ॥१०॥

अठरा दिवस तेथे द्वंदजुंज जालें । वारा ऊन लागलें नाहीं तयां ॥११॥

जुंज जाल्यावरी दाविलें अर्जुना । तुम्हीं नारायणा पिक्षयांसी ॥१२॥

पाहें आपुलिया दासां म्यां रिक्षलें । रणीं वांचविलें कैशा परी ॥१३॥

ऐसी तुज माया आपुल्या भक्तांची । माउली आमुची तुका म्हणे ॥१४॥

२५४१

वैष्णवां संगती सुख वाटे जीवा । आणीक मी देवा कांहीं नेणें ॥१॥

गायें नाचें उडें आपुलिया छंदें । मनाच्या आनंदें आवडीनें ॥धु.॥

लाज भय शंका दुराविला मान । न कळे साधन यापरतें ॥२॥

तुका म्हणे आतां आपुल्या सायासें । आम्हां जगदेशें सांभाळावें ॥३॥

२५४२

शरण शरण वाणी । शरण त्रिवाचा विनवणी ॥१॥

स्तुती न पुरे हे वाचा । सत्य दास मी दासांचा ॥धु.॥

देह सांभाळून । पायांवरी लोटांगण ॥२॥

विनवी संता तुका दीन । नव्हे गोरवें उत्तीर्ण ॥३॥

२५४३

लेंकरा लेववी माता अळंकार । नाहीं अंतपार आवडीसी ॥१॥

कृपेचें पोसणें तुमचें मी दीन । आजि संतजन मायबाप ॥धु.॥

आरुषा उत्तरीं संतोषे माउली । कवळूनि घाली हृदयात ॥२॥

पोटा आलें त्याचे नेणे गुणदोष । कल्याण चि असे असावें हें ॥३॥

मनाची ते चाली मोहाचिये सोई । ओघें गंगा काई परतों जाणे ॥४॥

तुका म्हणे कोठें उदार मेघां शिक्त । माझी तृषा किती चातकाची ॥५॥

२५४४

युक्ति तंव जाल्या कुंटित सकळा । उरली हे कळा जीवनाची ॥१॥

संतचरणीं भावें ठेविलें मस्तक । जोडोनि हस्तक राहिलोंसें ॥धु.॥

जाणपणें नेणें कांहीं चि प्रकार । साक्षी तें अंतर अंतरासी ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही केलें अभयदान । जेणें समाधान राहिलेंसे ॥३॥

२५४५

हा गे आलों कोणी म्हणे बुडतिया । तेणें किती तया बळ चढे ॥१॥

तुम्ही तंव भार घेतला सकळ । आश्वासिलों बाळ अभयकरें ॥धु.॥

भुकेलियां आस दावितां निर्धार । किती होय धीर समाधान ॥२॥

तुका म्हणे दिली चिंतामणीसाठी । उचित कांचवटी दंडवत ॥३॥

२५४६

कैसा तीं देखिला होसील गोपाळीं । पुण्यवंतीं डोळीं नारायणा ॥१॥

तेणें लोभें जीव जालासे बराडी । आम्ही ऐशी जोडी कई लाभों ॥धु.॥

असेल तें कैसें दर्शनाचें सुख । अनुभवे श्रीमुख अनुभवितां ॥२॥

तुका म्हणे वाटे देसी आलिंगन । अवस्था ते क्षणाक्षणां होते ॥३॥

२५४७

कासया या लोभें केलें आर्तभूत । सांगा माझें चित्त नारायणा ॥१॥

चातकाचे परी एक चि निर्धार । लक्षभेदीतीर फिरों नेणे ॥धु.॥

सांवळें रूपडें चतुर्भुज मूर्ति । कृष्णनाम चित्तीं संकल्प हा ॥२॥

तुका म्हणे करीं आवडीसी ठाव । नको माझा भाव भंगों देऊं ॥३॥

२५४८

काय माझा पण होईल लटिका । ब्रिदावळी लोकां दाविली ते ॥१॥

खरी करुनियां देई माझी आळी । येऊनि कृवाळी पांडुरंगे ॥धु.॥

आणीक म्यां कोणा म्हणवावें हार्ती । नये काकुलती दुजियासी ॥२॥

तुका म्हणे मज येथें चि ओळखी । होईन तो सुखी पायांनीं च ॥३॥

२५४९

तुम्हां आम्हां जंव जालिया समान । तेथें कोणां कोण सनमानी ॥१॥

उरी तों राहिली गोमटें गौरव । ओढे माझा जीव पायांपार्शी ॥धु.॥

नेणपणें आम्ही आळवूं वोरसें । बोलवितों रसें शब्दरत्नें ॥२॥

तुका म्हणे लळे पाळीं वो विठले । कां हे उरविले भेदाभेद ॥३॥

२५५०

नको माझे मानूं आहाच ते शब्द । कळवळ्याचा वाद करीतसें ॥१॥

कासयानें बळ करूं पायांपार्शी । भाकावी ते दासीं करुणा आम्हीं ॥धु.॥

काय मज चाड असे या लौकिकें । परी असे निकें अनुभवाचें ॥२॥

लांचावल्यासाठीं वचनाची आळी । टकळ्यानें घोळी जवळी मन ॥३॥

वाटतसे आस पुरविसी ऐसें । तरि अंगीं पिसें लावियेले ॥४॥

तुका म्हणे माझी येथें चि आवडी । श्रीमुखाची जोडी इच्छीतसें ॥५॥

२५५१

म्हणऊनी लवलाहें । पाय आहें चिंतीत ॥१॥

पाठिलागा येतो काळ । तूं कृपाळू माउली ॥धु.॥

बहु उसंतीत आलों । तया भ्यालों स्थळासी ॥२॥

तुका म्हणे तूं जननी । ये निर्वाणीं विठले ॥३॥

२५५२

जेणें वाढे अपकीर्ति । सर्वार्थी तें वर्जावें ॥१॥

सत्य रुचे भलेपण । वचन तें जगासी ॥धु.॥

होइजेतें शूर त्यागें । वाउगें तें सारावें ॥२॥

तुका म्हणे खोटें वर्म । निंद्यकर्म काळिमा ॥३॥

२५५३

याची सवे लागली जीवा । गोडी हेवा संगाचा ॥१॥

परतें न सरवे दुरी । क्षण हरीपासूनि ॥धु.॥

जालें तरी काय तंट । आतां चट न संटे ॥२॥

तुका म्हणे चक्रचाळे । वेळ बळें लाविलें ॥३॥

२५५४

याचा तंव हा चि मोळा । देखिला डोळा उदंड ॥१॥

नेदी मग फिरों मागें । अंगा अंगें संचरे ॥धु.॥

कां गा याची नेणां खोडी । जीभा जोडी करितसां ॥२॥

पांघरे तें बहु काळें । घोंगडें ही ठार्यीचें ॥३॥

अंगीं वसे चि ना लाज । न म्हणे भाज कोणाची ॥४॥

सर्वसाक्षी अबोल्यानें । दुश्चित कोणें नसावें ॥५॥

तुका म्हणे धरिला हातीं । मग निश्चिंतीं हरीनें ॥६॥

२५५५

प्रसद्धि हा असे जगा । अवघ्या रंगारंगाचा ॥१॥

तरी वाटा न वजे कोणी । नारायणीं घरबुडी ॥धु.॥

बहुतां ऐसें केलें मागें । लाग लागें लागेना ॥२॥

हो कां नर अथवा नारी । लाहान थोरीं आदर ॥३॥

जालें वेगळें लोकीं पुरे । मग नुरे समूळ ॥४॥

कळेना तो आहे कैसा । कोणी दिशा बहु थोडा ॥५॥

तुका म्हणे दुसऱ्या भावें । छार्यें नावें न देखवे ॥६॥

२५५६

न संडावा आतां ऐसें वाटे ठाव । भयाशी उपाव रक्षणाचा ॥१॥

म्हणऊनि मनें वळियेलें मन । कारियेकारण चाड नाही ॥धु.॥

नाना वीचि उपाधि करुनियां मूळ । राखतां विटाळ तें चि व्हावें ॥२॥

तुका म्हणे येथें न वेचे वचन । निर्जी निजखूण सांपडली ॥३॥

२५५७

सत्तेचें भोजन समयीं आतुडे । सेवन ही घडे रुचिनेसी ॥१॥

वर्म श्रम नेला जालें एकमय । हृदयस्थीं सोय संग जाला ॥धु॥

कोथळीस जमा पडिलें संचित । मापल्याचा वित्त नेम जाला ॥२॥

तुका म्हणे धणी ऐसा जालों आतां । करीन ते सत्ता माझी आहे ॥३॥

२५५८

देईल तें उणें नाहीं । याचे कांहीं पदरीं ॥१॥

पाहिजे तें संचित आतां । येथें सत्ता करावया ॥धु॥

गुणां ऐसा भरणा भरी। जो जें चारी तें लाभे ॥२॥

तुका म्हणे देवीं देव । फळे भव आपुला ॥३॥

२५५९

तेव्हां होतो भोगाधीन । तुम्हां भिन्न पासूनि ॥१॥

आतां बोलों नये ऐसें । आनारिसें वेगळें ॥धु॥

सन्मुख जालों स्वामीकडे । भव औठडे निराळे ॥२॥

चितिलें तें चिंतामणी । फिटे धणी तों द्यावें ॥३॥

सहज स्थित आहे अंगीं । प्रसंगीं ते वंचेना ॥४॥

तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥५॥

तुका म्हणे जाणोनि वर्म । कर्माकर्म ठेविलीं ॥६॥

॥५॥

२५६०

केला कैवाड संतांच्या आधारें । अनुभवे खरें कळों आलें ॥१॥

काय जीवित्वाची धरुनियां आशा । व्हावें गर्भवासा पात्र भेणें ॥धु.॥

अबाळीनें जावें निचिंतिया ठायां । रांडा रोटा वांयां करूं नये ॥२॥

तुका म्हणे बळी देतां तें निधान । भिकेसाठीं कोण राज्य देतो ॥३॥

२५६१

संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ । अशोभीं अनुभव असिजेतें ॥१॥

जैसीं तैसीं असां पुढिलांचे सोई । धरिती हातीं पायीं आचारिये ॥धु.॥

उपकारी नाहीं देखत आपदा । पुढिलांची सदा दया चित्तीं ॥२॥

तुका म्हणे तरीं सज्जनाची कीतिन । पुरवावी आर्ति निर्बळांची ॥३॥

२५६२

करितां विचार सांपडलें वर्म । समूळ निश्रम परिहाराचें ॥१॥

मज घेऊनियां आपणांसी द्यावें । साटी जीवें जीवें नारायणा ॥धु.॥

उरी नाहीं मग पडदा कां आला । स्वमुखें चि भला करितां वाद ॥२॥

तुका म्हणे माझें खरें देणें घेणें । तुम्ही साक्षी जाणें अंतरींचें ॥३॥

२५६३

कुळींची हे कुळदेवी । केली ठावी संतांनीं ॥१॥

बरवें जालें शरण गेलों । उगविलों संकटीं ॥धु.॥

आणिला रूपा ही बळें । करुनि खळें हरिदासीं ॥२॥

तुका म्हणे समागमें । नाचों प्रेमें लागलों ॥३॥

२५६४

आतां देह अवसान । हें जतन तोंवरी ॥१॥

गाऊं नाचों गदारोळें । जिंकों बळें संसार ॥धु.॥

या चि जीऊं अभिमानें । सेवाधनें बळकट ॥२॥

तुका म्हणे न सरें मार्गें । होईन लागें आगळा ॥३॥

२५६५

ज्याने आड यावें कांहीं । त्याचें नाहीं बळ आतां ॥१॥

मन येथें साह्य जालें । हरिच्या धालें गुणवादीं ॥धु.॥

चुकुर तो गेला काळ । जालें बळ संगार्चे ॥२॥

तुका म्हणे धरूं सत्ता । होईल आतां करूं तें ॥३॥

२५६६

देवासी तो पुरे एकभाव गांठी । तो चि त्याचे मिठी देइल पार्यीं ॥१॥

पाहोनि राहीन कवतुक निराळा । मी मज वेगळा होऊनियां ॥धु.॥

कांहीं नेघें शिरीं निमित्याचा भार । न लगे उत्तर वेचारें चि ॥२॥

तुका म्हणे जीवें पडिलिया गांठी । मग नाहीं मिठी सुटो येत ॥३॥

२५६७

लौकिकासार्टीं या पसाऱ्याचा गोवा । कांहीं नाहीं देवा लागो येत ॥१॥

ठेवावा माथा तो नुचलावा पार्यीं । ठायींचिये ठायीं हालो नये ॥धु.॥

डव्हळिल्या मनें वितळिलें रूप । नांवऐसें पाप उपाधीचें ॥२॥

तुका म्हणे देव प्रीतीनें कवळी । ठेवील जवळी उठवूनि ॥३॥

२५६८

नाहीं होत भार घातल्या उदास । पुरवावी आस सकळ ही ॥१॥

ऐसा नाहीं मज एकाचा अनुभव । धरिला तो भाव उद्धरलें ॥धु.॥

उतावीळ असे शरणागतकार्जे । धांव केशीराजे आइकतां ॥२॥

तुका म्हणे हित चिंतन भरवंसा । नेदी गर्भवासा येऊं देवा ॥३॥

२५६९

उपजो मरो हे तो आमची मिरासी । हें तूं निवारिसी तरी थोर ॥१॥

उभा राहीं करीं खरा खोटा वाद । आम्ही जालो निंद लंडीपणें ॥धु.॥

उभयतां आहे करणें समान । तुम्हां ऐसा म्हणें मी ही देवा ॥२॥

तुका म्हणे हातीं सांपडलें वर्म । अवघाची भ्रम फेडिन आतां ॥३॥

२५७०

मेलियांच्या रांडा इच्छिती लेकरूं । लाज नाही धरूं प्रीती कैशी ॥१॥

मागिलां पुढिलां एकी सरोबरी । काळाची पेटारी खांदा वाहे ॥धु॥

आन दिसे परी मरणें चि खरें । सांपळा उंदिरें सामाविलीं ॥२॥

तुका म्हणे जाली मनाची परती । निवळली ज्योती दिसों आली ॥३॥

२५७१

निष्ठ मी जालों अतिवादागुणें । हें कां नारायणें नेणिजेल ॥१॥

सांडियेली तुम्ही गोत परिसोय । फोडविली डोय कर्मा हातीं ॥धु॥

सांपडूनि संदी केली जीवेंसाठीं । घ्यावयासि तुटी कारण हें ॥२॥

तुका म्हणे तुज काय म्हणों उणें । नाही अभिमानें चाड देवा ॥३॥

२५७२

माझें माझ्या हाता आलें । आतां भलें सकळ ॥१॥

काशासाठीं विषम थारा । तो अंतरा विटाळ ॥धु॥

जालीं तया दुःखें तुटी । मागिल पोटीं नसावें ॥२॥

तुका म्हणे शुद्धकुळ । तेथें मळ काशाचा ॥३॥

२५७३

समर्थपणें हे करा संपादणी । नसतें चि मनीं धरिल्याची ॥१॥

दुसऱ्याचें येथें नाहीं चालों येत । तरि मी निवांत पाय पाहें ॥धु॥

खोटियाचें खरें खरियाचें खोटें । मानलें गोमटें तुम्हांसी तें ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां सर्वें करितां वाद । होईजेतें निंद जनीं देवा ॥३॥

२५७४

तुम्हां आम्हांसर्वे न पडावी गांठी । आलेति जगजेठी कळों आतां ॥१॥

किती म्हणों आतां वाइटा वाइट । शिवों नये वीट आल्यावरी ॥धु.॥

बोलिल्याची आतां हे चि परचित । भीड भार थीत बुडवील ॥२॥

तुका म्हणे आली रोकडी प्रचिती । झांकणें तें किती कोठें देवा ॥३॥

२५७५

सकळ सत्ताधारी । व्हावें ऐसें काय हरी ॥१॥

परि या कृपेच्या वोरसें । कुढावयाचें चि पिसें ॥धु.॥

अंगें सर्वोत्तम । अवघा चि पूर्णकाम ॥२॥

तुका म्हणे दाता । तरि हा जीव दान देता ॥३॥

२५७६

कोणापार्शीं द्यावें माप । आपीं आप राहिलें ॥१॥

कासयाची भरोवरी । काय दुरी जवळी ॥धु.॥

एकें दाखविले दाहा । फांटा पाहा पुसून ॥२॥

तुका म्हणे सरलें वोडें । आतां माझें सकळ ॥३॥

२५७७

नभोमय जालें जळ । एकीं सकळ हरपलें ॥१॥

आतां काय सारासारी । त्याच्या लहरी तयांत ॥धु.॥

कैचा तेथ यावा सांडी । आप कोडी आपण्यां ॥२॥

तुका म्हणे कल्प जाला । अस्त गेला उदय ॥३॥

२५७८

राजा करी तैसे दाम । ते ही चाम चालती ॥१॥

कारण ते सत्ता शिरी । कोण करी अव्हेर ॥धु.॥

वाइले तें सुनें खांदीं । चाले पर्दी बैसविलें ॥२॥

तुका म्हणे विश्वंभरें । करुणाकरें रिक्षलें ॥३॥

२५७९

आम्ही देव तुम्ही देव । मध्यें भेव अधीक ॥१॥

कैवाडाच्या धांवा लागें । मार्गें मार्गें विडुले ॥धु.॥

भेडसाविलें हाके नादें । वोळखी भेदें मोडिली ॥२॥

तुका म्हणे उभा राहे । मार्गें पाहे परतोनि ॥३॥

२५८०

हीनसुरबुद्धीपासी । आकृतीसी भेद नाही ॥१॥

एक दांडी एक खांदी । पर्दी पर्दी भोगणें ॥धु.॥

एकाऐसें एक नाही । भिन्न पाहीं प्रकृती ॥२॥

तुका म्हणे भूमी खंडे । पीक दंडे जेथें तें ॥३॥

२५८१

काय बोलों सांगा । याउपरी पांडुरंगा ॥१॥

कांहीं आधारावांचून । पुढें न चले वचन ॥धु.॥

वाढे ऐसा रस । कांहीं करावा सौरस ॥२॥

भक्तिभाग्यसीमा । द्यावा जोडोनियां प्रेमा ॥३॥

कोरड्या उत्तरीं । नका गौरवूं वैखरी ॥४॥

करी विज्ञापना । तुका प्रसादाची दाना ॥५॥

२५८२

आहाच तो मोड वाळलियामधीं । अधीराची बुद्धि तेणें न्यायें ॥१॥

म्हणऊनि संग न करीं दुसरें । चित्त मळीन द्वारें दोड पडे ॥धु.॥

विषासाटीं सर्पा भयाभीत लोक । हें तों सकळीक जाणतसां ॥२॥

तुका म्हणे काचें राहे कुळांकुड । अवगुण तो नाड ज्याचा तया ॥३॥

२५८३

क्षणक्षणां जीवा वाटतसे खंती । आठवती चित्तीं पाय देवा ॥१॥

येई वो येई वो येई लवलाही । आळिंगूनि बाहीं क्षेम देई ॥धु॥

उतावळि मन पंथ अवलोकी । आठवा ते चुकी काय जाली ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या जीवींच्या जीवना । घाला नारायणा उडी वेगीं ॥३॥

२५८४

आळी करावी ते कळतें बाळका । बुझवावें हें कां नेणां तुम्ही ॥१॥

निवाड तो तेथें असे पायांपाशीं । तुम्हांआम्हांविशीं एकेठायीं ॥धु॥

आणीक तों आम्ही न देखोंसें जालें । जाणावें शिणलें भागलेंसें ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां लागतें सांगावें । अंतरींचें ठावें काय नाही ॥३॥

२५८५

तांतडीनें आम्हां धीर चि न कळे । पाळावे हे लळे लवलाही ॥१॥

नका कांहीं पाहों सावकाशीं देवा । करा एक हेवा तुमचा माझा ॥धु॥

वोरसाचा हेवा सांभाळावी प्रीत । नाही राहों येत अंगीं सदा ॥२॥

तुका म्हणे मज नका गोवूं खेळा । भोजनाची वेळा राखियेली ॥३॥

२५८६

नाहीं लोपों येत गुण । वेधी आणीकें चंदन ॥१॥

न संगतां पडे ताळा । रूप दर्पणीं सकळां ॥धु॥

सारविलें वरी । आहाच तें क्षणभरी ॥२॥

तुका म्हणे वोहळें । सागराच्या ऐसें व्हावें ॥३॥

२५८७

वचनें चि व्हावें आपण उदार । होइल विश्वंभर संपुष्ट चि ॥१॥

सत्यसंकल्पाचीं फळें बीजाऐसीं । शुद्ध नाही नासी पावों येत ॥धु॥

वंचिलिया काया येतसे उपेगा । शरीर हें नरकाचें चि आळें ॥२॥

तुका म्हणे जीव जितां थारे लावा । पडिलिया गोवा देशधडी ॥३॥

२५८८

उखतें आयुष्य जायांचें कळिवर । अवघें वोडंबर विषयांचें ॥१॥

कोणासी हा लागे पुसणें विचार । मनें चि सादर करूं आतां ॥ध्रु॥

उत्पित्त प्रलय पडिलें दळण । पाकाचें भोजन बीज वाढे ॥२॥

तुका म्हणे जाऊं अभयाच्या ठायां । रिघों देवराया शरण वेर्गी ॥३॥

२५८९

बोलावे म्हणु हे बोलतो उपाय । प्रवाहें हें जाय गंगाजळ ॥१॥

भाग्ययोगें कोणां घडेल सेवन । कैचे येथें जन अधिकारी ॥ध्रु॥

मुखीं देतां घांस पळवितीं तोंडें । अंगींचिया भांडे असुकानें ॥२॥

तुका म्हणे पूजा करितों देवाची । आपुलिया रुची मनाचिये ॥३॥

२५९०

लटिक्याचे वाणी चवी ना संवाद । नाहीं कोणां वाद रुचों येत ॥१॥

अन्याय तो त्याचा नव्हे वायचाळा । मायबापीं वेळा न साधिली ॥ध्रु॥

अनावर अंगीं प्रबळ अवगुण । तांतडीनें मन लाहो साधी ॥२॥

तुका म्हणे दोष आणि अवकळा । न पडतां ताळा घडे तसे ॥३॥

२५९१

नये स्तवूं काचें होतें क्रियानष्ट । फुंदाचे ते कष्ट भंगा मूळ ॥१॥

नाहीं परमार्थ साधत लौकिकें । धरुन होतो फिकें अंगा आलें ॥ध्रु॥

पारखिया पुढें नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो माना ॥२॥

तुका म्हणे तरी मिरवतें परवडी । कामावल्या गोडी अविनाश ॥३॥

२५९२

कोण्या काळें येईल मना । नारायणा तुमचिया ॥१॥

माझा करणें अंगीकार । सर्व भार फेडूनि ॥ध्रु॥

लागली हे तळमळ चित्ता । तरी दुश्चिता संसारी ॥२॥

सुखाची च पाहें वास । मागें दोष सांभाळीं ॥३॥

इच्छा पूर्ण जाल्याविण । कैसा सीण वारेल ॥४॥

लाहो काया मनें वाचा । देवा साच्या भेटीचा ॥५॥

कांटाळा तो न धरावा । तुम्ही देवा दासांचा ॥६॥

तुका म्हणे माझे वेळे । न कळे कां हें उफराटें ॥७॥

२५९३

घ्यावी तरी घ्यावी उदंड चि सेवा । द्यावें तरी देवा उदंड चि ॥१॥

ऐसीं केंचीं आम्ही पुरतीं भांडवलें । आल्या करीं बोलें समाधान ॥ध्रु॥

व्हावें तरी व्हावें बहुत चि दुरी । आलिया अंतरीं वसवावें ॥२॥

तुका म्हणे तुझें सख्यत्व आपणीं । अससील ऋणी आवडीचा ॥३॥

२५९४

काय करूं जीव होतो कासावीस । कोंडलिये दिस गमे चि ना ॥१॥

पडिलें हें दिसे ब्रम्हांड चि वोस । दाटोनि उच्छवास राहातसे ॥२॥

तुका म्हणे आगा सर्वजाणतिया । विश्वंभरें काया निववावी ॥३॥

२५९५

सुकलियां कोमां अत्यंत जळधर । तेणें च प्रकार न्याय असे ॥१॥

न चलें पाउलीं सांडीं गरुडासन । मनाचें हो मन त्वरेलागीं ॥२॥

तुका म्हणे भूक न साहावे बाळा । जीवनांची कळा ओढलीसे ॥३॥

२५९६

शृंगारिक माझीं नव्हती उत्तरें । आळवितों खरे अवस्थेच्या ॥१॥

न घलावा मधीं कामाचा विलंब । तुम्ही तों स्वयंभ करुणामूर्ति ॥२॥

तुका म्हणे केलें सन्मुख वदन । देखतां चरण पोटाळीन ॥३॥

२५९७

तूं माझी माउली तूं माझी साउली । पाहातों वाटुली पांडुरंगे ॥१॥

तूं मज येकुला वडील धाकुला । तूं मज आपुला सोयरा जीव ॥२॥

तुका म्हणे जीव तुजपाशीं असे । तुझियानें ओस सर्व दिशा ॥३॥

२५९८

कराल तें करा । हातें आपुल्या दातारा ॥१॥

बळियार्चीं आम्ही बाळें । असों निर्भर या सळे ॥धु॥

आतां कोठें काळ । करील देवापाशीं बळ ॥२॥

तुका म्हणे पंढरीराया । थापटितों ठोक बाह्या ॥३॥

२५९९

डोळां भरिलें रूप । चित्ता पायांपें संकल्प ॥१॥

अवघी घातली वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनी ॥धु॥

वाचा केली माप । रासीं हरिनाम अमुप ॥२॥

भरुनियां भाग । तुका बैसला पांडुरंग ॥३॥

२६००

आतां आहे नाही । न कळे आळी करा कांहीं ॥१॥

देसी पुरवुनी इच्छा । आतां पंढरीनिवासा ॥धु॥

नेणे भाग सीण । दुजें कोणी तुम्हांविण ॥२॥

आतां नव्हे दुरी । तुका पार्यीं मिठी मारी ॥३॥

२६०१

संकल्पासी अधिष्ठान । नारायण गोमटें ॥१॥

अवघियांचें पुरे कोड । फिडे जड देहत्व ॥धु॥

उभय लोकीं उत्तम कीर्ति । देव चित्तीं राहिलिया ॥२॥

तुका म्हणे जीव धाय । नये हाय जवळी ॥३॥

२६०२

भाग्यवंता ऐशी जोडी । परवडी संतांची ॥१॥

धन घरीं पांडुरंग । अभंग जें सरेना ॥धु॥

जनाविरहित हा लाभ । टांचें नभ सांटवणें ॥२॥

तुका म्हणे विष्णुदासां । नाही आशा दुसरी ॥३॥

२६०३

जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥१॥

तृष्णेचीं मंजुरें नेणती विसांवा । वाढें हांव हांवां काम कार्मी ॥धु॥

वैभवाचीं सुखें नातळतां अंगा । चिंता करी भोगा विघ्न जाळी ॥२॥

तुका म्हणे वाहे मरणाचें भय । रक्षणउपाय करुनि असे ॥३॥

२६०४

कोण होईल आतां संसारपांगिलें । आहे उगवलें सहजें चि ॥१॥

केला तो चालवीं आपुला प्रपंच । काय कोणां वेच आदा घे दे ॥धु॥

सहजें चि घडे आतां मोळ्याविण । येथें काय सीण आणि लाभ ॥२॥

तुका म्हणे जालों सहज देखणा । ज्याच्या तेणें खुणा दाखविल्या ॥३॥

२६०५

आम्हां शरणागतां । एवढी काय करणें चिंता ॥१॥

परि हे कौतुकाचे खेळ । अवघे पाहातों सकळ ॥धु॥

अभयदानवृंदें । आम्हां केंचीं द्वादें ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही । हरिजन साधनाचे स्वामी ॥३॥

२६०६

देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटू चित्त निषेधासीं ॥१॥

नये राहों उभें कसमळापाशीं । भुंकतील तैसीं सांडावीं तीं ॥२॥

तुका म्हणे क्षमा सुखाची हे रासी । सांडूनि कां ऐसी दुःखी व्हावें ॥३॥

॥१॥

२६०७

खळा सदा क्षुद्रीं दृष्टी । करी कष्टी सज्जना ॥१॥

करितां आपुलाले परी । धणीवरी व्यापार ॥धु॥

दया संतां भांडवल। वेची बोल उपकार ॥२॥

तुका म्हणे आपुलालें । उसंतिलें ज्यांणीं तें ॥३॥

२६०८

जग ऐसें बहुनांवें । बहुनावें भावना ॥१॥

पाहों बोलों बहु नये । सत्य काय सांभाळा ॥धु॥

कारियासी जें कारण । तें जतन करावें ॥२॥

तुका म्हणे संतजनीं । हें चि मनीं धरावें ॥३॥

२६०९

निघालें तें अगीहूनि । आतां झणी आतळे ॥१॥

पळवा परपरतें दुरी । आतां हरी येथूनि ॥धु॥

धरिलें तैसें श्रुत करा हो । येथें आहो प्रपंचीं ॥२॥

अबोल्यानं ठेला तुका । भेउनि लोकां निराळा ॥३॥

२६१०

आतां दुसरें नाहीं वर्नीं । निरांजनी पडिलों ॥१॥

तुमची च पाहें वास । अवघी आस निरसली ॥धु॥

मागिलांचा मोडला माग । घडला त्याग अरुची ॥२॥

तुका म्हणे करुणाकरा । तूं सोयरा जीवींचा ॥३॥

२६११

धरुनियां सोई परतलें मन । अनुलक्षीं चरण करुनियां ॥१॥

येई पांडुरंगे नेई सांभाळूनि । करुणावचर्नीं आळवितों ॥धु॥

बुद्धि जाली साहए परि नाहीं बळ । अवलोकितों जळ वाहे नेत्रीं ॥२॥

न चलती पाय गळित जाली काया । म्हणऊनि दया येऊं द्यावी ॥३॥

दिशच्या करितों वारियासीं मात । जोडुनियां हात वास पाहें ॥४॥

तुका म्हणे वेग करावा सत्वर । पावावया तीर भवनदीचें ॥५॥

२६१२

कौलें भरियेली पेंठ । निग्रहाचे खोटे तंट ॥१॥

ऐसें माता जाणे वर्म । बाळ वाढवितों धर्म ॥धु॥

कामवितों लोहो कसे । तांतडीनें काम नासे ॥२॥

तुका म्हणे खडे । देतां अक्षरें तें जोडे ॥३॥

२६१३

चालिलें न वाटे । गाऊनियां जातां वाटे ॥१॥

बरवा वैष्णवांचा संग । येतो सामोरा श्रीरंग ॥धु॥

नाहीं भय आड । कांहीं विषमांचें जड ॥२॥

तुका म्हणे भिक्त । सुखरूप आदीं अंतीं ॥३॥

२६१४

करितां विचार तो हा दृढ संसार । ब्रम्हांदिकां पार नुलंघवे सामर्थ्ये ॥१॥

शरण शरण नारायणा मज अंगीकारीं दीना । आलें तें वचनांपासीं माझ्या सामर्थ्ये ॥धु॥

पाठीवरी मोळी तो चि कळवा पायीं तळीं । सांपडला जाळीं मत्स्य जाला तो न्याय ॥२॥

आतां करीन तांतडी लाभाची ते याच जोडी । तुका म्हणे ओढी पायां सोई मनाची ॥३॥

२६१५

बहुतां जातीचा केला अंगीकार । बहुत ही फार सवाोत्तमें ॥१॥

सरला चि नाही कोणांचिये वेचें । अक्षोभ ठायींचें ठायीं आहे ॥धु.॥

लागत चि नाही घेतां अंतपार । वसवी अंतर अणुचें ही ॥२॥

तुका म्हणे केला होय टाकीऐसा । पुरवावी इच्छा धरिली ते ॥३॥

२६१६

पोट धालें आतां जीवनीं आवडी । पुरवावे परवडी बहुतांचे ॥१॥

काय आंचवणा तांतडीचें काम । मागील तीं श्रम न पवावीं ॥धु.॥

वाढितिया पोटीं बहु असे वाव । सांभाळितां ठाव काय वांचे ॥२॥

दाविल्यावांचूनि नाहीं कळों येत । तेथें ही दुश्चित एकपणें ॥३॥

नावेचा भार तो उदकाचे शिरीं । काय हळू भारी तये ठायीं ॥४॥

तुका म्हणे गीतीं गाऊनि गोविंद । करूं ब्रम्हानंद एकसरें ॥५॥

२६१७

एका हातीं टाळ एका हातीं चिपळिया । घालिती हुंमरी एक वाताती टाळिया ॥१॥

मातले वैष्णव नटती नाना छंदें । नाहीं चाड मोक्षपदें भजनीं आवडी ॥धु.॥

हाका अरोळिया गीतवादे सुखसोहळे । जाय तें न कळे केव्हां रजनी दिवस ॥२॥

तीर्थी नाहीं चाड न लगे जावें वनांतरा । तुका म्हणे हरिहरात्मक चि पृथुवी ॥३॥

२६१८

देव सखा आतां केलें नव्हे काई । यें सकळई सोडरीं च ॥१॥

भाग्यवंत जालों गोतें सपुरतीं । आतां पुण्या नीती पार नाहीं ॥धु.॥

पाहातां दिसती भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥२॥

अविनाश जोडी आम्हां भाग्यवंतां । जाली होती सत्ता संचिताची ॥३॥

पायांवरी डोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी सत्ता क्षेम ऐसी ॥४॥

तुका म्हणे जीव पावला विसावा । म्हणवितां देवा तुमचींसीं ॥५॥

२६१९

कोण आतां कळिकाळा । येऊं बळा देईल ॥१॥

सत्ता झाली त्रिभुवनीं । चक्रपाणी कोंवसा ॥ध्रु॥

लडिवाळांचा भार वाहे । उभा आहे कुढावया ॥२॥

तुका म्हणे घटिका दिस । निमिश ही न विसंभे ॥३॥

२६२०

आम्हां आवडे नाम घेतां । तो ही पिता संतोषे ॥१॥

उभयतां एकचित्त । तरी प्रीत वाढली ॥ध्रु॥

आम्ही शोभों निकटवासें । अनारिसें न दिसे ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगे । अवर्घीं अंगें निवालीं ॥३॥

२६२१

देह तंव असे भोगाचे अधीन । याचें सुख सीण क्षीणभंगर ॥१॥

अविनाश जोडी देवापायीं भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥ध्रु॥

क्षणभंगुर हा तेथील पसारा । आलिया हाकारा अवर्घे राहे ॥२॥

तुका म्हणे येथें सकळ विश्रांति । आठवावा चित्तीं नारायण ॥३॥

२६२२

आतां आवश्यक करणें समाधान । पाहिलें निर्वाण न पाहिजे ॥१॥

केलें तरीं आतां शुशोभें करावें । दिसतें बरवें संतांमधीं ॥ध्रु॥

नाहीं भक्तराजीं ठेविला उधार । नामाचा आकार त्यांचियानें ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या वडिलांचें ठेवणें । गोप्य नारायणें न करावें ॥३॥

२६२३

काया वाचा मनं श्रीमुखाची वास । आणीक उदास विचारासी ॥१॥

काय आतां मोक्ष करावा जी देवा । तुमचिया गोवा दर्शनासी ॥धु.॥

केलिया नेमासी उभें ठाडें व्हावें । नेमलें तें भावें पालटेना ॥२॥

तुका म्हणे जों जों कराल उशीर । तों तों मज फार रडवील ॥३॥

२६२४

पुढीलांचे सोयी माझ्या मना चाली । मताची आणिली नाही बुद्धी ॥१॥

केलासी तो उभा आजवरी संतीं । धरविलें हातीं कट देवा ॥धु.॥

आहे तें ची मागों नाही खोटा चाळा । नये येऊं बळा लेंकराशीं ॥२॥

तुका म्हणे माझा साक्षीचा वेव्हार । कृपण जी थोर परी तुम्ही ॥३॥

२६२५

बहुत करुनि चाळवाचाळवी । किती तुम्ही गोवी करीतसां ॥१॥

लागटपणें मी आलों येथवरी । चाड ते दुसरी न धरुनि ॥धु.॥

दुजियाचा तंव तुम्हांसी कांटाळा । राहासी निराळा एकाएकीं ॥२॥

तुका म्हणे आतां यावरी गोविंदा । मजशीं विनोदा येऊं नये ॥३॥

२६२६

तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा । संत ते अधमा माणसाएसे ॥१॥

वांजेच्या मैथुनापरी गेलें वांयां । बांडेल्याचें जायां जालें पीक ॥धु.॥

अभाविक सदा सुतकी चांडाळ । सदा तळमळ चुके चि ना ॥२॥

तुका म्हणे वरदळी ज्याची दृष्टी । देहबुद्धि कष्टी सदा दुःखी ॥३॥

२६२७

नव्हे मतोळ्याचा वाण । नीच नवा नारायण ॥१॥

सुख उपजे श्रवणें । खरें टांकसाळी नाणें ॥धु.॥

लाभ हातोहातीं । अधिक पुढतोंपुढती ॥२॥

तुका म्हणे नेणों किती । पुरोनि उरलें पुढती ॥३॥

२६२८

घातला दुकान । देती आलियासी दान ॥१॥

संत उदार उदार । भरलें अनंत भांडार ॥धु॥

मागत्याची पुरे । धणी आणिकांसी उरे ॥२॥

तुका म्हणे पोतें । देवें भरिलें नव्हे रितें ॥३॥

२६२९

नरस्तुति आणि कथेचा विकरा । हें नको दातारा घडों देऊं ॥१॥

ऐसिये कृपेचि भाकितों करुणा । आहेसि तूं राणा उदाराचा ॥धु॥

पराविया नारी आणि परधना । नको देऊं मनावरी येऊं ॥२॥

भूतांचा मत्सर आणि संतनिंदा । हें नको गोविंदा घडों देऊं ॥३॥

देहअभिमान नको देऊं शरीरी । चढों कांहीं परी एक देऊं ॥४॥

तुका म्हणे तुझ्या पायांचा विसर । नको वारंवार पडों देऊं ॥५॥

२६३०

लौकिकापुरती नव्हे माझी सेवा । अनन्य केशवा दास तुझा ॥१॥

म्हणऊनि करीं पायांसवें आळी । आणीक वेगळी नेणें परी ॥धु॥

एकविध आम्ही स्वामिसेवेसाठी । वरी तो चि पोटीं एकभाव ॥२॥

तुका म्हणे करीं सांगितलें काम । तुम्हां धर्माधर्म ठावे देवा ॥३॥

२६३१

ज्यांच्या संगें होतों पडिलों भोवनी । ते केली धोवनी झाडूनियां ॥१॥

आतां एकाएकीं मनासीं विचार । करूं नाहीं भार दुजा याचा ॥धु॥

प्रसादसेवनें आली उष्टावळी । उचित ते काळीं अवचित ॥२॥

तुका म्हणे वर्म सांपडलें हार्ती । सांडिली ते खंती चिंता देवा ॥३॥

२६३२

आवडीभोजन प्रकार परवडी । भिन्नाभिन्न गोडी एक रसा ॥१॥

भोगित्या पंगती लाधलों प्रसाद । तिहीं नाही भेद राखियेला ॥धु॥

पाकसिद्धि स्वहस्तकें विनियोग। आवडीचे भाग सिद्ध केले ॥२॥

तुका म्हणे आला उच्छिष्ट प्रसाद । तेणें हा आनंद माझ्या जीवा ॥३॥

२६३३

समर्थाचा ठाव संचलाचि असे । दुर्बळाची आस पुढें करी ॥१॥

पावलें घेईन पदरीं हें दान । एकांतीं भोजन करूं दाऊं ॥धु॥

न लगे पाहावी उचिताची वेळ । अयाचित काळ साधला तो ॥२॥

तुका म्हणे पोट धालिया उपरी । गौरवा उत्तरीं पूजूं देवा ॥३॥

२६३४

आपुल्यांचा करीन मोळा । माझ्या कुळाचारांचा ॥१॥

अवधियांचे वंदिन पाय । ठायाठाय न देखें ॥धु॥

नेदीं तुटों समाधान । थांबों जन सकळ ॥२॥

तुका म्हणे झाडा होय । तों हे सोय न संडीं ॥३॥

२६३५

जन्ममरणांची विसरलों चिंता । तूं माझा अनंता मायबाप ॥१॥

होतील ते डोळां पाहेन प्रकार । भय आणि भार निरसलीं ॥धु॥

लिगाडाचें मूळ होतीं पंच भूतें । त्यांचें यां पुरतें विभागिलें ॥२॥

तुका म्हणे जाला प्रपंच पारिखा । जिवासी तूं सखा पांडुरंगा ॥३॥

२६३६

उदार तूं हरी ऐसी कीर्ति चराचरीं । अनंत हे थोरी गर्जतील पवाडे ॥१॥

तुझे लागों पार्यी माझा भाव पुसी जन्ममरणां ठाव । देवाचा तूं देव स्वामी सकळा ब्रम्हांडा ॥धु॥

मागणें तें तुज मागों जीवभाव तुज सांगों । लागों तरी लागों पायां तुमच्या दातारा ॥२॥

दिसों देसी कीविलवाणें तरी तुज चि हें उणें । तुका म्हणे जिणें माझें तुज अधीन ॥३॥

२६३७

पाहा किती आले शरण समान चि केले । नाहीं विचारिले गुण दोष कोणांचे ॥१॥

मज सेवटींसा द्यावा ठाव तयांचिये देवा । नाहीं करीत हेवा कांहीं थोरपणाचा ॥ध्रु॥

नाहीं पाहिला आचार कुळगोत्रांचा विचार । फेडूं आला भार मग न म्हणे दगड ॥२॥

तुका म्हणे सर्वजाणा तुझ्या आल्यावरि मना । केला तो उगाणा घडल्या दोषांच्या ॥३॥

२६३८

आतां चुकलें बंधन गेलें विसरोनि दान । आपुले ते वाण सावकाश विकावे ॥१॥

लाभ जोडला अनंत घरीं सांपडलें वित्त । हातोहातीं थीत उरों तळ नल्हाचि ॥ध्रु॥

होतें गोविलें विसारें माप जालें एकसरें । होतें होरें वारें तों चि लाहो साधिला ॥२॥

कराया जतन तुका म्हणे निजधन । केला नारायण साहए नेदी विसंबों ॥३॥

२६३९

तुझ्या रूपें माझी काया भरो द्यावी पंढरीराया । दर्पणींची छाया एका रूपें भिन्नत्व ॥१॥

सुख पडिलें साटवण सत्ता वेचे शनं शनं । अडचणीचे कोन चारी मार्ग उगवले ॥ध्रु॥

वसो डोळ्यांची बाहली कवळे भिन्न छाया आली । कृष्णांजन चाली नव्हे प्रति माघारी ॥२॥

जीव ठसावला शिवें मना आलें तेथें जावें । फांटा पडिला नावें तुका म्हणे खंडलें ॥३॥

२६४०

सोसैं सोसैं मारूं हाका । होइल चुका म्हणऊनि ॥१॥

मागें पुढें क्षणभरी । नव्हे दुरी अंतर ॥ध्रु॥

नाम मुखीं बैसला चाळा । वेळोवेळां पडताळीं ॥२॥

तुका म्हणे सुखी केलें । या विडुलें बहुतांसी ॥३॥

२६४१

धरुनियां चाली हांवा । येइज गांवां धांवत ॥१॥

पाठविसी मूळ तरी । लवकरी विठ्ठले ॥धु.॥

नाचेन त्या प्रेमसुखें । कीर्ती मुखें गाईन ॥२॥

तुका म्हणे संतमेळीं । पायधुळी वंदीन ॥३॥

२६४२

मायबापाचिये भेटी । अवघ्या तुटी संकोचा ॥१॥

भोगिलें तें आहे सुख । खातां मुख मोकळें ॥धु.॥

उत्तम तें बाळासाटीं । लावी ओठीं माउली ॥२॥

तुका म्हणे जाली धणी । आनंद मनीं न समाये ॥३॥

२६४३

उदासीनाचा देह ब्रम्हरूप । नाहीं पुण्य पाप लागत त्या ॥१॥

अनुताप अंगीं अग्निचिया ज्वाळा । नाहीं मृगजळा विझों येत ॥धु.॥

दोष ऐशा नावें देहाचा आदर । विटलें अंतर अहंभावें ॥२॥

तुका म्हणे जाय नासोनियां खंती । तंव चि हे चित्तीं बद्धता ते ॥३॥

२६४४

बंधनाचा तोडूं फांसा । देऊं आशा टाकोनि ॥१॥

नाहीं तें च घेतां शिरीं । होइल दुरी निजपंथ ॥धु.॥

नाथिलें चि माझें तुझें । कोण वोझें वागवी ॥२॥

तुका म्हणे अंतराय । देवीं काय जिणें तें ॥३॥

२६४५

तें च किती वारंवार । बोलों फार बोलिलें ॥१॥

आतां माझें दंडवत । तुमच्या संत चरणांसी ॥धु.॥

आवडी ते नीच नवी । जाली जीवीं वसती ॥२॥

तुका म्हणे बरवें जालें । घरा आलें बंदरीचें ॥३॥

२६४६

उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पार्यी ॥१॥

पुरवीं वासना साच सर्वजाणा । आम्हां नारायणा अंकिताची ॥धु.॥

बहुदिसां पुत्रामातेमध्ये भेटीं । तैसा दाटो पोटीं प्रीतिउभोड ॥२॥

तुका म्हणे धन कृपणा सोयरे । यापरि दुसरें नहो आतां ॥३॥

२६४७

रणीं निघतां शूर न पाहे माघारें । ऐशा मज धीरें राख आतां ॥१॥

संसारा हातीं अंतरलो दुरी । आतां कृपा करीं नारायणा ॥धु.॥

वागवितों तुझिया नामाचें हत्यार । हा चि बडिवार मिरवितों ॥२॥

तुका म्हणे मज फिरतां माघारें । तेथें उणें पुरें तुम्ही जाणां ॥३॥

२६४८

सकळ पूजा स्तुति । करावी ते व्होवें याती ॥१॥

म्हणऊनि वारा जन । संतपूजा नारायण ॥धु.॥

सेवावें तें वरी । दावी उमटूनि ढेंकरीं ॥२॥

तुका म्हणे सुरा । दुधा म्हणतां केवीं बरा ॥३॥

२६४९

धीर नव्हे मनें । काय तयापार्शीं उणें ॥१॥

भार घातलियावरी । दासां नुपेक्षील हरी ॥धु.॥

याऐसी आटी । द्यावी द्रव्याचिये साटी ॥२॥

तुका म्हणे पोटे । देवा बहु केलें खोटे ॥३॥

२६५०

द्रव्याचिया कोटी । नये गांडीची लंगोटी ॥१॥

अंती बोळवणेसाठी । पांडुरंग धरा कंठी ॥धु.॥

लोभाची लोभिकें । यांचें सन्निधान फिकें ॥२॥

तुका म्हणे हितें । जग नव्हो पडो रितें ॥३॥

२६५१

कोणापाशीं आतां सांगों मी बोभाट । कधीं खटखट सरेल हे ॥१॥

कोणां आराणूक होईल कोणे काळीं । आपुलालीं जाळीं उगवूनि ॥धु.॥

माझा येणें दुःखें फुटतसे प्राण । न कळतां जन सुखी असे ॥२॥

भोगा आधीं मनें मानिलासे त्रास । पाहें लपायास ठाव कोठें ॥३॥

तुका म्हणे देतां देवाचें गाव्हाणें । माझें रिण येणें सोसियेलें ॥४॥

२६५२

राहिलों निराळा । पाहों कवतुक डोळां ॥१॥

करूं जगाचा विनोद । डोळां पाहोनियां छंद ॥धु.॥

भुललिया संसारें । आलें डोळ्यासी माजिरें ॥२॥

तुका म्हणे माथा । कोणी नुचली सर्वथा ॥३॥

२६५३

आम्हां एकविधा पुण्य सर्वकाळ । चरणसकळ स्वामीचे ते ॥१॥

चित्ताचे संकल्प राहिलें चळण । आज्ञा ते प्रमाण करुनी असों ॥धु.॥

दुजियापासून परतलें मन । केलें द्यावें दान होईल तें ॥२॥

तुका म्हणे आतां पुरला नवस । एकाविण ओस सकळ ही ॥३॥

२६५४

राहाणें तें पायांपाशी । आणिकां रसीं विटोनि ॥१॥

ऐसा धीर देई मना । नारायणा विनवितों ॥धु.॥

अंतरीं तों तुझा वास । आणिकां नास कारण ॥२॥

तुका म्हणे शेवटींचें । वाटे सार्चें राखावें ॥३॥

२६५५

चंदन तो चंदनपर्णे । सहज गुणसंपन्न ॥१॥

वेधलिया धन्य जाती । भाग्यें होती सन्मुख ॥धु॥

परिसा अंगीं परिसपण । बाणोनि तें राहिलें ॥२॥

तुका म्हणे कैची खंती । सुजाती ते ठाकणी ॥३॥

२६५६

लय लक्षी मन न राहे निश्चळ । मुख्य तेथें बळ आसनाचें ॥१॥

हैं तों असाध्य जी सर्वत्र या जना । भलें नारायणां आळवितां ॥धु॥

कामनेचा त्याग वैराग्य या नांव । कुटुंब ते सर्वविषयजात ॥२॥

कर्म उसंतावें चालत पाउलीं । होय जों राहिली देहबुद्धि ॥३॥

भक्ति तें नमावें जीवजंतुभूत । शांतवूनि ऊत कामक्रोध ॥४॥

तुका म्हणे साध्य साधन अवघडें । देतां हैं सांकडें देह बळी ॥५॥

२६५७

ऐसें कां हो न करा काहीं । पुढें नाहीं नास ज्या ॥१॥

विश्वंभरा शरणागत । भूतजात वंदूनि ॥धु॥

श्रुतीचें कां नेघा फळ । सारमूळ जाणोनि ॥२॥

तुका म्हणे पुढें काहीं । वाट नाहीं यावरी ॥३॥

२६५८

जाला प्रेतरूप शरीराचा भाव । लिक्षयेला ठाव श्मशानींचा ॥१॥

रडती रात्रदिवस कामक्रोधमाया । म्हणती हायहाया यमधर्म ॥धु॥

वैराग्याच्या शेणी लागल्या शरीरा । ज्ञानाग्नि भरभरां जीवित्वेसी ॥२॥

फिरविला घट फोडिला चरणीं । महावाक्य जर्नी बोंब जाली ॥३॥

दिली तिळीजुळी कुळनामरूपांसी । शरीर ज्याचें त्यासी समर्पिलें ॥४॥

तुका म्हणे रक्षा जाली आर्पीआप । उजळला दीप गुरुकृपा ॥५॥

२६५९

आपुलें मरण पाहिलें म्यां डोळां । तो जाला सोहळा अनुपम्य ॥१॥

आनंदे दाटलीं तिन्ही त्रिभुवनें । सर्वात्मकपणें भोग जाला ॥ध्रु॥

एकदेशीं होतों अहंकारें आथिला । त्याच्या त्यागें जाला सुकाळ हा ॥२॥

फिटलें सुतक जन्ममरणाचें । मी माझ्या संकोचें दुरी जालों ॥३॥

नारायणें दिला वस्तीस ठाव । ठेवूनियां भाव ठेलों पार्यो ॥४॥

तुका म्हणे दिलें उमटून जर्गी । घेतलें तें अंगीं लावूनियां ॥५॥

२६६०

बोळविला देह आपुलेनि हातें । हुताशिलीं भूतें ब्रम्हाग्नीसीं ॥१॥

एकवेळे जालें सकळ कारण । आतां नारायण नारायण ॥ध्रु॥

अमृतसंजीवनी निवविली खाई । अंगें तये ठार्यीं हारपलीं ॥२॥

एकादशीविध जागरण उपवास । बारावा दिवस भोजनाचा ॥३॥

अवर्घीं कर्म जालीं घटस्पोटापाशीं । संबंध एकेसी उरला नामीं ॥४॥ \

तुका म्हणे आतां आनंदीं आनंदु । गोविंदीं गोविंदु विस्तारला ॥५॥

२६६१

पिंडदान पिंडें ठेविलें करून । तिळी तिळवण मूळत्रयीं ॥१॥

सारिले संकल्प एका चि वचनें । ब्रम्हीं ब्रम्हार्पण सेवटींच्या ॥ध्रु॥

सव्य अपसव्य बुडालें हें कर्म । एका एक वर्म एकोविष्णु ॥२॥

पित्यापुत्रत्वाचें जालें अवसान । जर्नी जनादनन अभेदेंसी ॥३॥

आहे तैसी पूजा पावली सकळ । सहज तो काळ साधियेला ॥४॥

तुका म्हणे केला अवघियांचा उद्धार । आतां नमस्कार सेवटींचा ॥५॥

२६६२

सरलें आतां नाही । न म्हणे वेळकाळ कांहीं ॥१॥

विड्वल कृपाळु माउली । सदा प्रेमें पान्हायेली ॥ध्रु॥

सीण न विचारी भाग । नव्हे निष्ठ नाही राग ॥२॥

भेदाभेद नाही । तुका म्हणे तिच्याठायीं ॥३॥

२६६३

तुज पाहावें हे धरितों वासना । परि आचरणा नाही ठाव ॥१॥

करिसी कैवार आपुलिया सत्ता । तरि च देखता होइन पाय ॥ध्रु॥

बाहिरल्या वेषें उत्तम दंडलें । भीतरी मुंडलें नाही तैसें ॥२॥

तुका म्हणे वांयां गेलों च मी आहे । जरि तुम्ही साहे न व्हा देवा ॥३॥

२६६४

दुष्ट आचरण ग्वाही माझें मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥१॥

आतां तुम्ही सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगाऐसें केलें ॥ध्रु॥

व्याहयाजांवायांचे पंगती दुर्बळ । वंचिजे तो काळ नव्हे कांहीं ॥२॥

तुका म्हणे आतां जालों शरणागत । पुढिल उचित तुम्हां हातीं ॥३॥

२६६५

आतां भय नाही ऐसें वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥१॥

आतां माझ्या मनें धरावा निर्धार । चिंतनीं अंतर न पडावें ॥ध्रु॥

येथें नाही जाली कोणांची निरास । आल्या याचकास कृपेविशीं ॥२॥

तुका म्हणे येथें नाही दुजी परी । राया रंका सरी देवा पार्यीं ॥३॥

२६६६

वैष्णवें चोरटीं । आलीं घरासी करंटीं ॥१॥

आजि आपुलें जतन । करा भांडें पांघुरण ॥ध्रु॥

ज्याचे घरीं खावें । त्याचें सर्वस्वें ही न्यावें ॥२॥

तुका म्हणे माग । नाहीं लागों देत लाग ॥३॥

२६६७

ऐकतों दाट । आले एकांचें बोभाट ॥१॥

नका विश्वासों यावरी । चोर देहाचे खाणोरी ॥धु.॥

हे चि यांची जोडी । सदा बोडकीं उघडीं ॥२॥

तुका म्हणे न्यावें । ज्याचे त्यासी नाहीं ठावें ॥३॥

२६६८

आणिकांची सेवा करावी शरीरें । तीं येथें उत्तरे कोरडीं च ॥१॥

ऐसा पांडुरंग सुलभ सोपारा । नेघे येरझारा सेवकाच्या ॥धु.॥

आणिकांचे भेटी आडकाठी पडे । येथें तें न घडे वचन ही ॥२॥

आणिकांचे देणें काळीं पोट भरे । येथील न सरे कल्पांतीं ही ॥३॥

आणिकें दंडिती चुकलिया सेवा । येथें सोस हेवा नाहीं दोन्ही ॥४॥

तुका म्हणे करी आपण्यासारिखें । उद्धरी पारिखें उंच निंच ॥५॥

२६६९

दुर्जनाची जाती । त्याचे तोंडीं पडे माती ॥१॥

त्याची बुद्धि त्यासी नाडी । वाचे अनुचित बडबडी ॥धु.॥

पाहें संतांकडे । दोषदृष्टी सांडी भडे ॥२॥

उंच निंच नाहीं । तुका म्हणे खळा कांहीं ॥३॥

२६७०

न करीं उदास । माझी पुरवावी आस ॥१॥

एका एका नारायणा । माझी परिसा विज्ञापना ॥धु.॥

मायबाप बंधुजन । तूं चि सोयरा सज्जन ॥२॥

तुका म्हणे तुजविरहित । माझें कोण करी हित ॥३॥

२६७१

जीवन उपाय । वैदेवाणी तुझे पाय ॥१॥

ते मी नाठवीं घडिघडी । म्हणोनियां चरफडीं ॥धु.॥

तुटे भवरोग । जेथें सर्व सुखें भोग ॥२॥

तुका म्हणे विटे । धरियेले जें गोमटें ॥३॥

२६७२

एका हें वचन माझें संतजन । विनवितां जोडून कर तुम्हां ॥१॥

तर्क करूनियां आपुल्या भावना । बोलतिया जना कोण वारी ॥धु.॥

आमुच्या जीवींचा तो चि जाणे भावो । रकुमाईचा नाहो पांडुरंग ॥२॥

चित्त माझें त्याचे गुंतलेंसे पार्यीं । म्हणऊनि कांहीं नावडे त्या ॥३॥

तुका म्हणे मज न साहे मीनती । खेद होय चित्तीं भंग मना ॥४॥

२६७३

ऐसा कोणी नाहीं हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे दारा धन ॥१॥

निंब घेतें रोगी कवणिया सुखें । हरावया दुःखें व्याधि पीडा ॥धु.॥

काय पळे सुखें चोरा लागे पाठी । न घलावी काठी आड त्या ॥२॥

जयाचें कारण तो चि जाणे करूं । नये कोणां वारूं आणिकासी ॥३॥

तुका म्हणे तरी सांपडे निधान । द्यावा ओंवाळून जीव बळी ॥४॥

२६७४

काय मी अन्यायी तें घाला पालवीं । आणीक वाट दावीं चालावया ॥१॥

माग पाहोनियां जातो ते च सोयी । न वजावें कायी कोण सांगा ॥धु.॥

धोपट मारग लागलासे गाढा । मज काय पीडा करा तुम्ही ॥२॥

वारितां ही भय कोण धरी धाक । परी तुम्हां एक सांगतो मी ॥३॥

तुका म्हणे शूर दोही पक्षी भला । मरतां मुक्त जाला मान पावे ॥४॥

२६७५

नव्हती माझे बोल जाणां हा निर्धार । मी आहे मजूर विठोबाचा ॥१॥

निर्धारा वचन सोडविलें माझ्या । कृपाळुवें लज्जा राखियेली ॥धु.॥

निर्भर मानसीं जालों आनंदाचा । गोडावली वाचा नामघोषें ॥२॥

आतां भय माझें नासलें संसारीं । जालोंसें यावरी गगनाचा ॥३॥

तुका म्हणे हा तों संतांचा प्रसाद । लाधलों आनंद प्रेमसुख ॥४॥

२६७६

जरा कर्णमूर्खीं सांगों आली गोष्टी । मृत्याचिये भेटी जवळी आली ॥१॥

आतां माझ्या मना होई सावधान । वोंपुण्याची जाण कार्यसिद्धी ॥धु.॥

शेवटील घडी बुडतां न लगे वेळ । साधावा तो काळ जवळी आला ॥२॥

तुका म्हणे चिंतीं कुळींची देवता । वारावा भोंवता शब्द मिथ्या ॥३॥

२६७७

मागील ते आटी येणें घडे सांग । सुतवेल अंग एका सूत्रें ॥१॥

पहिपाहुणेर ते सोहळ्यापुरते । तेथुनि आरते उपचार ते ॥धु.॥

आवश्यक तेथें आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥२॥

तुका म्हणे ऋण फिटे एके घडी । अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥३॥

२६७८

साधावा तो देव सर्वस्वाचेसाठीं । प्रारब्ध तुटी क्रियमाण ॥१॥

मग कासयानें पुन्हा संवसार । बीजाचे अंकुर दग्ध होती ॥धु.॥

जिणें दिल्लें त्यासी द्यावा पिंडदान । उत्तीर्ण चरण धरुनि व्हावें ॥२॥

तुका म्हणे निज भोगईल निजता । नाही होइल सत्ता दुजियाची ॥३॥

२६७९

जळों अगी पडो खान । नारायण भोक्ता ॥१॥

ऐसी ज्याची वदे वाणी । नारायणीं ते पावे ॥धु.॥

भोजनकाळीं करितां धंदा । म्हणा गोविंदा पावलें ॥२॥

तुका म्हणे न लगे मोल । देवा बोल आवडती ॥३॥

२६८०

संतांसी क्षोभवी कोण्या ही प्रकारें । त्याचें नव्हें बरें उभयलोकीं ॥१॥

देवाचा तो वैरी शत्रु दावेदार । पृथ्वी ही थार नेदी तया ॥धु.॥

संतांपाशीं ज्याचा नुरे चि विश्वास । त्याचे जाले दोष बळिवंत ॥२॥

तुका म्हणे क्षीर वासराच्या अंगें । किंवा धांवे लागें विषमें मारूं ॥३॥

२६८१

उदकीं कालवी शेण मलमूत्र । तो होय पवित्र कासयानें ॥१॥

उद्धारासी ठाव नाही भाग्यहीना । विन्मुख चरणां संतांचिया ॥धु.॥

दुखवी तो बुडे सांगडीचा तापा । अतित्याईं पापाची च मूर्ति ॥२॥

तुका म्हणे जेव्हां फिरतें कपाळ । तरी अमंगळ योग होतो ॥३॥

२६८२

शोकवावा म्यां देहे । ऐसें नेणों पोटीं आहे ॥१॥

तरी च नेदा जी उत्तर । दुःखी राखिलें अंतर ॥धु.॥

जावें वनांतरा । येणें उद्देशें दातारा ॥२॥

तुका म्हणे गिरी । मज सेववावी दरी ॥३॥

२६८३

येइल तुझ्या नामा । जाल म्हणों पुरुषोत्तमा ॥१॥

धीर राहिलों धरुनि । त्रास उपजला मनीं ॥धु.॥

जगा कथा नांव । निराशेनें नुपजे भाव ॥२॥

तुम्ही साक्षी कीं गा । तुका म्हणे पांडुरंगा ॥३॥

२६८४

नेणें जप तप अनुष्ठान याग । काळें तंव लाग घेतलासे ॥१॥

रिघालो या भेणें देवाचे पाठीसी । लागे त्याचें त्यासी सांभाळणें ॥धु.॥

मापें माप सळे चालिली चढती । जाली मग राती काय चाले ॥२॥

तुका म्हणे चोरा हातीं जे वांचलें । लाभावरी आलें वारिलेशु ॥३॥

२६८५

कळों आलें ऐसें आतां । नाहीं सत्ता तुम्हांसी ॥१॥

तरी वीर्य नाहीं नामा । जातो प्रेमा खंडत ॥धु. ॥

आड ऐसें येतें पाप । वाढे ताप आगळा ॥२॥

तुका म्हणे गुण जाला । हा विद्वला हीनशिक्षित ॥३॥

२६८६

लागों दिलें अंगा । ऐसें कां गा सन्निध ॥१॥

कोण्या पापें उदो केला । तो देखिला प्रळय ॥धु.॥

न देखवे पिडला सर्प । दया दर्प विषाचा ॥२॥

तुका म्हणे भलें । मज तो न वजे साहिलें ॥३॥

२६८७

धांवा शीघ्रवत । किंवा घ्यावें दंडवत ॥१॥

तुमचा जातो बडिवार । आम्हीं होतो हीनवर ॥धु.॥

न धरावा धीर । धांवा नका चालों स्थिर ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । माझी लाजली जी गुणी ॥३॥

२६८८

सेवकासी आज्ञा निरोपासी काम । स्वामीचे ते धर्म स्वामी जाणे ॥१॥

मनाचिये मुळीं रहावें बैसोन । आक्रशावे गुण पायांपार्शी ॥धु॥

भेटीचे तांतडी करीतसे लाहो । ओंवाळावा देहो ऐसें वाटे ॥३॥

तुका म्हणे माझें करावें कारण । आपुलें जतन ब्रीद कशाला ॥४॥

२६८९

उद्वेगासी बहु फाकती मारग । नव्हे ऐसें अंग माझें होतें ॥१॥

आतां कोण यासी करणें विचार । तो देखा साचार पांडुरंगा ॥धु॥

मज तो अत्यंत दर्शनाची आस । जाला तरि हो नाश जीवित्वाचा ॥२॥

तुका म्हणे आहे वचनाची उरी । करितों तोंवरि विज्ञापना ॥३॥

२६९०

दुःखाची संगति । तिच्याठायीं कोण प्रीति ॥१॥

अवघें असो हें निराळें । करूं सोडरें सावळें ॥धु॥

क्षणभंगुर ते ठाव । करुनि सांडावे चि वाव ॥२॥

तुका म्हणे बरा । ठाव पावलें हा थारा ॥३॥

२६९१

मेला तरी जावो सुखें नरकासी । कळंकी याविशीं शिवों नये ॥१॥

रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरें तों हित दुरी बरें ॥धु॥

उगी च कां आलीं नासवावीं फळें । विटाळ विटाळें कालवूनि ॥२॥

तुका म्हणे लोणी घालोनि शेणांत । उपेगाची मात काय असे ॥३॥

२६९२

वर्णावे ते किती । केले पवाडे श्रीपति ॥१॥

विश्वासिया घडे लाभ । देइल तरी पद्मनाभ ॥धु॥

भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम करी ॥२॥

तुका म्हणे भोळा देव । परि हा नागवी संदेह ॥३॥

२६९३

संचितावांचून । पंथ न चलवे कारण ॥१॥

कोरडी ते अवघी आटी । वांयां जाय लाळ घोंटीं ॥धु.॥

धन वित्त जोडे । देव ऐसें तों न घडे ॥२॥

तुका म्हणे आड । स्वहितासी बहु नाड ॥३॥

२६९४

अतित्याईं बुडे गंगे । पाप लागे त्याचें त्या ॥१॥

हें तों आपुलिया गुणें । असे जेणें योजिलें ॥धु.॥

अवचटें अग्नि जाळी । न सांभाळी दुःख पावे ॥२॥

जैसें तैसें दावी आरसा । नकट्या कैसा पालटे ॥३॥

२६९५

हेंदऱ्याचें भरितां कान । हलवी मान भोंक रितें ॥१॥

नाहीं मी येथें सांगों स्पष्ट । भावें नष्ट घेत नाहीं ॥धु.॥

अवगुणी वाटलें चित्त । तया हित आतळे ना ॥२॥

तुका म्हणे फजितखोरा । म्हणतां बरा उगा रहा ॥३॥

२६९६

नाहीं सरो येत जोडिल्या वचनीं । कवित्वाची वाणी कुशळता ॥१॥

सत्याचा अनुभव वेधी सत्यपणें । अनुभवाच्या गुणें रुचों येंतों ॥धु.॥

काय आगीपाशीं शृंगारिलें चाले । पोटीचें उकले कसापाशीं ॥२॥

तुका म्हणे येथे करावा उकल । लागे चि ना बोल वाढवूनि ॥३॥

२६९७

लचाळाच्या कामा नाहीं ताळावाळा । न कळे ओंगळा उपदेश ॥१॥

वचनचर्येची न कळे चांचणी । ऐसी संघष्टनी अमंगळ ॥धु.॥

समय न कळे वेडगळ बुद्धि । विजाती ते शुद्धि चांच चाट ॥२॥

तुका म्हणे याचा धिक्कार चि बरा । बहुमति खराहूनि हीन ॥३॥

२६९८

एक धरिला चित्ती । आम्हीं रखुमाईचा पती ॥१॥

तेणें जालें अवघें काम । निवारला भवश्रम ॥धु॥

परद्रव्य परनारी । जालीं विषाचिये परी ॥२॥

तुका म्हणे फार । नाहीं लागत वेव्हार ॥३॥

२६९९

भेणें पळे डोळसा । न कळे मृत्यु तो सरिसा ॥१॥

कैसी जाली दिशाभुली । न वजातिये वाटे चाली ॥धु॥

संसाराची खंती । मावळल्या तरी शिक्त ॥२॥

तुका म्हणे हीणा । बुद्धि चुकली नारायणा ॥३॥

२७००

अभिमानाचें तोंड काळें । दावी बळें अंधार ॥१॥

लाभ न्यावा हातोहातीं । तोंडी माती पाडोनि ॥धु॥

लागलीसे पाठी लाज । जालें काज नासाया ॥२॥

तुका म्हणे कुश्चळ मनीं । विटंबनीं पडिलीं तीं ॥३॥

२७०१

चोराचिया धुडका मनीं । वसे ध्यानीं लंछन ॥१॥

ऐशा आम्हीं करणें काय । वरसो न्यार्ये पर्जन्य ॥धु॥

ज्याच्या बैसे खतावरी । ते चुरचुरी दुखवूनि ॥२॥

तुका म्हणे ज्याची खोडी । त्याची जोडी त्या पीडी ॥३॥

२७०२

बुद्धिहीना उपदेश । तें तें विष अमृती ॥१॥

हुंगों नये गो+हवाडी । तेथें जोडी विटाळ ॥धु.॥

अळसियाचे अंतर कुडें। जैसें मढें निष्काम ॥२॥

तुका म्हणे ऐशा हाती । मज श्रीपती वांचवा ॥३॥

२७०३

न करीं तुमची सेवा । बापुडें मी पण देवा ।

बोलिलों तो पाववा । पण सिद्धी सकळ ॥१॥

आणीक काय तुम्हां काम । आम्हां नेदा तरी प्रेम । कैसे धर्माधर्म । निश्चयेंसी रहाती ॥धु.॥

आम्हीं वेचलों शरीरें । तुझी बीज पेरा खरें । संयोगाचें बरें । गोड होतें उभयतां ॥३॥

एका हातें टाळी । कोठें वाजते निराळी । जाला तरी बळी । स्वामीविण शोभेना ॥३॥

रूपा यावे जी अनंता । धरीन पुटाची त्या सत्ता । होईन सरता । संतांमाजी पोसणा ॥४॥

ठेविलें उधारा । वरी काय तो पातेरा । तुका म्हणे बरा । रोकडा चि निवाड ॥५॥

२७०४

भुके नाहीं अन्न । मेल्यावरी पिंडदान ॥१॥

हे तों चाळवाचाळवी । केलें आपण चि जेवी ॥धु.॥

नैवेद्याचा आळ । वेच ठाकर्णी सकळ ॥२॥

तुका म्हणे जड । मज न राखावें दगड ॥३॥

२७०५

सर्व भाग्यहीन । ऐसें सांभाळिलों दीन ॥१॥

पार्यो संतांचे मस्तक । असों जोडोनि हस्तक ॥धु.॥

जाणें तरि सेवा । दीन दुर्बळ जी देवा ॥२॥

तुका म्हणे जीव । समर्पून भाकीं कींव ॥३॥

२७०६

भाग्याचा उदय । ते हे जोडी संतपाय ॥१॥

येथूनिया नुठो माथा । मरणांवाचूनि सर्वथा ॥धु.॥

होई बळकट । माझ्या मना तूं रे धीट ॥२॥

तुका म्हणे लोटांगणी । भक्तिभाग्ये जाली धणी ॥३॥

२७०७

नाहीं तरी आतां कैचा अनुभव । जालासीं तूं देव घरघेणा ॥१॥

जेथें तेथें देखें लांचाचा पर्वत । घ्यावें तरि चत्ति समाधान ॥धु.॥

आधीं वरी हात या नावें उदार । उसण्याचे उपकार फिटाफीट ॥२॥

तुका म्हणे जैसी तैसी करूं सेवा । सामर्थ्य न देवा पायांपाशीं ॥३॥

२७०८

आम्ही सर्वकाळ कैचीं सावधानें । वेवसायें मन अभ्यासलें ॥१॥

तरी म्हणा मोट ठेविली चरणीं । केलों गुणागुणीं कासावीस ॥धु.॥

याचे कानसुळीं मारीतसे हाका । मज घाटूं नका मधीं आतां ॥२॥

तुका म्हणे निद्रा जागृति सुषुप्ति । तुम्ही हो श्रीपती साक्षी येथें ॥३॥

२७०९

नसता चि दाउनि भेव । केला जीव हिंपुटी ॥१॥

जालों तेव्हां कळलें जना । वाउगा हा आकांत ॥धु.॥

गंवसिलों पुढें मार्गें लागलागे पावला ॥२॥

तुका म्हणे केली आणि । सलगीच्यांनी सन्मुख ॥३॥

२७१०

हें का आम्हां सेवादान । देखों सीण विषमाचा ॥१॥

सांभाळा जी ब्रीदावळी । तुम्हीं कां कळीसारिखे ॥धु.॥

शरणागत वैऱ्या हातीं । हे निश्चिंती देखिली ॥२॥

तुका म्हणे इच्छीं भेटी । पाय पोटीं उफराटे ॥३॥

२७११

कां हो आलें नेणों भागा । पांडुरंगा माझिया ॥१॥

उफराटी तुम्हां चाली । क्रिया गेली सत्याची ॥धु.॥

साक्षी हेंगे माझें मन । आर्त कोण होतें तें ॥२॥

तुका म्हणे समर्थपणे । काय नेणें करीतसां ॥३॥

२७१२

शकुनानें लाभ हानि । येथूनि च कळतसे ॥१॥

भयारूढ जालें मन । आतां कोण विश्वास ॥धु.॥

प्रीत कळे आलिंगनीं । संपादनीं अत्यंत ॥२॥

तुका म्हणे मोकलिलें । कळों आलें बरवें हें ॥३॥

२७१३

नव्हेव निग्रह देहासी दंडण । न वजे भूकतान सहावली ॥१॥

तरि नित्य नित्य करीं आळवण । माझा अभिमान असों द्यावा ॥धु.॥

नाहीं विटाळिलें कायावाचामन । संकल्पासी भिन्न असें चि या ॥२॥

तुका म्हणे भवसागरीं उतार । कराया आधार इच्छीतसें ॥३॥

२७१४

ऐकिली कीर्ति संतांच्या वदनीं । तरि हें ठाकोनि आलों स्थळ ॥१॥

मागिला पुढिला करावें सारिखें । पालटों पारिखें नये देवा ॥धु.॥

आम्हासी विश्वास नामाचा आधार । तुटतां हे थार उरी नाही ॥२॥

तुका म्हणे येथें नसावें चि दुजें । विनंती पंढरिराजें परिसावी हे ॥३॥

२७१५

मोलाचें आयुष्य वेचतसे सेवे । नुगवतां गोवे खेद होतो ॥१॥

उगवूं आलेति तुम्हीं नारायणा । परिहार या सिणा निमिस्यांत ॥धु॥

लिगाडाचे मासी न्यायें जाली परी । उरली ते उरी नाहीं कांहीं ॥२॥

तुका म्हणे लाहो साधीं वाचाबळें । ओढियेलों काळें धांव घाला ॥३॥

२७१६

म्हणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी । चित्ति आशापार्शीं आवरुनि ॥१॥

कदापि ही नव्हे सीमा उल्लंघन । केलें विसर्जन आव्हानीं च ॥धु॥

पारिखा तो आतां जाला दुजा ठाव । दृढ केला भाव एकविध ॥२॥

तुका म्हणे कार्यकारणाचा हेवा । नाहीं जीव देवा समर्पिला ॥३॥

२७१७

विभ्रंशिली बुद्धि देहांत जवळी । काळाची अकाळीं वायचाळा ॥१॥

पालटलें जैसें देंठ सोडी पान । पिकलें आपण तयापरी ॥धु॥

न मारितां हीन बुद्धि दुःख पावी । माजल्याची गोवी तयापरी ॥२॥

तुका म्हणे गळ लागलिया मत्स्या । तळमळेचा तैसा लवलाहो ॥३॥

२७१८

न वजावा तो काळ वांयां । मुख्य दया हे देवा ॥१॥

म्हणऊनि जैसें तैसें । रहणी असें पायांचे ॥धु॥

मोकळें हे मन कष्ट । करी नष्ट दुर्जन ॥२॥

तुका म्हणे कांहीं नेणें । न वजें येणेंपरी वांयां ॥३॥

२७१९

कल्पतरुअंगीं इच्छिलें तें फळ । अभागी दुर्बळ भावें सिद्धी ॥१॥

धन्य त्या जाती धन्य त्या जाती । नारायण चित्ती सांठविला ॥धु॥

बीजाऐसा द्यावा उदकें अंकुर । गुणाचे प्रकार ज्याचे तया ॥२॥

तुका म्हणे कळे पारखिया हिरा । ओझें पाठी खरा चंदनाचें ॥३॥

२७२०

उकरडा आधीं अंगीं नरकाडी । जातीची ते जोडी ते चि चित्ती ॥१॥

कासयानें देखे अंधळा माणिकें । चवीविण फिके वांयां जाय ॥धु.॥

काय जाणे विष पालटों उपचारें । मुखासी अंतर तों चि बरें ॥२॥

तुका म्हणे काय उपदेश वेड्या । संगें होतो रेड्यासर्वे कष्ट ॥३॥

२७२१

जया शिरीं कारभार । बुद्धि सार तयाची ॥१॥

वर्ते तैसें वर्ते जन । बहुतां गुण एकाचा ॥धु.॥

आपणीयां पाक करी । तो इतरीं सेविजे ॥२॥

तुका म्हणे शूर राखे । गाढव्या वाखेसांगातें ॥३॥

२७२२

एक एका साहय करूं । अवघें धरूं सुपंथ ॥१॥

कोण जाणे कैसी परी । पुढें उरी ठेवितां ॥धु.॥

अवघे धन्य होऊं आता । स्मरवितां स्मरण ॥२॥

तुका म्हणे अवघी जोडी । ते आवडा चरणांची ॥३॥

२७२३

फळकट तो संसार । येथें सार भगवंत ॥१॥

ऐसें जागवितों मना । सरसें जनासहित ॥धु.॥

अवघें निरसूनि काम । घ्यावें नाम विठोबाचें ॥२॥

तुका म्हणे देवाविण । केला सीण तो मिथ्या ॥३॥

२७२४

सुधारसें ओलावली । रसना धाली न धाय ॥१॥

कळों नये जाली धणी । नारायणीं पूर्णता ॥धु.॥

आवडे तें तें च यासी । ब्रम्हरसीं निरसें ॥२॥

तुका म्हणे बहुतां परी । करुनि करीं सेवन ॥३॥

२७२५

असंतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर । ब्रम्ह तें विकारविरहित ॥१॥

तरि म्हणा त्याग प्रतिपादलासे । अनादि हा असे वैराकार ॥ध्रु॥

सिजलें हिरवें एका नांवें धान्य । सेवनापें भिन्न निवडे तें ॥२॥

तुका म्हणे भूर्तीं साक्ष नारायण । अवगुणीं दंडण गुणीं पुजा ॥३॥

२७२६

आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्ति समाधान ॥१॥

बहुरंगें माया असे विखरली । कुंटित चि चाली होतां बरी ॥ध्रु॥

पूजा ते अबोला चित्तीच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥२॥

तुका म्हणे गेला फिटोनियां भेव । मग होतो देव मनाचा चि ॥३॥

२७२७

असोनि न कीजे अलिप्त अहंकारें । उगी च या भारें कुंथाकुंथी ॥१॥

धांवा सोडवणें वेगीं लवकरी । मी तों जालों हरी शक्तिहीन ॥ध्रु॥

भ्रमल्यानें दिसें बांधल्याचेपरी । माझें मजवरी वाहोनियां ॥२॥

तुका म्हणे धांव घेतलीसे सोई । आतां पुढें येई लवकरी ॥३॥

२७२८

आपुल्याचा भोत चाटी । मारी करंटीं पारिख्या ॥१॥

ऐसें जन भुललें देवा । मिथ्या हेवा वाढवी ॥ध्रु॥

गळ गिळी आविसें मासा । प्राण आशा घेतला ॥२॥

तुका म्हणे बोकडमोहो । धरी पहा हो खाटिक ॥३॥

२७२९

विषय तो मरणसंगी । नेणे सुटिका अभागी ॥१॥

शास्त्राचा केला लुंडा । तोंडी पाडियेला धोंडा ॥धु.॥

अगदी मोक्ष नाही ठावा । काय सांगावे गाढवा ॥२॥

तुका म्हणे ग्यानगड । सुखे देवा पावेना नाड ॥३॥

२७३०

मी च विखळ मी च विखळ । येर सकळ बहु बरे ॥१॥

पाहिजे हे क्षमा केले । येणे बोलें विनवणी ॥धु.॥

मी च माझे मी च माझे । जाले ओझे अन्याय ॥२॥

आधीं आंचवला आधीं आंचवला । तुका जाला निमनुष्य ॥३॥

२७३१

येणे जाणे तरी । राहे देव कृपा करी ॥१॥

ऐसे तंव पुण्य नाही । पाहातां माझे गांठी कांहीं ॥धु.॥

भय निवारिता कोण वेगळा अनंता ॥२॥

तुका म्हणे वारे भोग । वारी तरी पांडुरंग ॥३॥

२७३२

भल्याचे कारण सांगावे स्वहित । जैसी कळे नीत आपणासी ॥१॥

परी आम्ही असो एकाचिये हातीं । नाचवितो चित्ती त्याचे तैसे ॥धु.॥

वाट सांगे त्याच्या पुण्या नाही पार । होती उपकार अगणित ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही बहु कृपावंत । आपुले उचित केले संती ॥३॥

२७३३

लावूनियां पुष्टी पोरे । आणि करकर कथेमाजी ॥१॥

पडा पायां करा विनंती । दवडा हातीं धरोनियां ॥धु.॥

कुर्वाळूनि बैसे मोहे । प्रेम कां हे नासीतसे ॥२॥

तुका म्हणे वाटे चित्ती । करा फजित म्हणऊनि ॥३॥

२७३४

पुण्य उभें राहो आतां । संताचें याकारणें ॥१॥

पंढरीचे लागा वाटे । सखा भेटे विड्डल ॥धु.॥

संकल्प हे यावे फळा । कळवळा बहुतांचा ॥२॥

तुका म्हणे होऊनि क्षमा । पुरुषोत्तमा अपराध ॥३॥

२७३५

आइकिली मात । पुरविले मनोरथ ॥

प्रेम वाढविलें देवा । बरवी घेऊनियां सेवा ॥धु.॥

केली विनवणी । तैसी पुरविली धणी ॥२॥

तुका म्हणे काया । रसा कुरांडी वरोनियां ॥३॥

२७३६

संतांची स्तुति ते दर्शनाच्या योगें । पडिल्या प्रसंगें ऐसी कीजें ॥१॥

संकल्प ते सदा स्वामीचे चि चित्ती । फाकों नये वृत्ति अखंडित ॥धु.॥

दास्यत्व तें असे एकविध नावें । उरों नये जीवें भिन्नत्वासी ॥२॥

निज बीजा येथें तुका अधिकारी । पाहिजे तें पेरी तये वेळे ॥३॥

२७३७

सेजेचा एकांत आगीपार्शी कळे । झांकिलिया डोळे अधःपात ॥१॥

राहो अथवा मग जळो अगीमर्धी । निवाडु तो आर्धी होऊनि गेला ॥धु.॥

भेणें झडपणी नाहीं येथें दुजें । पादरधिटा ओझें हतियारें ॥२॥

तुका म्हणे मज नाहीं जी भरवसा । तोवरि सहसा निवाडु तो ॥३॥

२७३८

न सरे भांडार । भरलें वेचितां अपार ॥१॥

मवित्याचें पोट भरे । पुढिलासी पुढें उरे ॥धु.॥

कारणापुरता लाहो आपुलाल्या हिता ॥२॥

तुका म्हणे देवा । पुढें केला चाले हेवा ॥३॥

२७३९

तरी हांव केली अमुपा व्यापारें । व्हावें एकसरें धनवंत ॥१॥

जालों हरिदास शूरत्वाच्या नेमैं । जालीं ठावीं वर्में पुढिलांची ॥धु.॥

जनावेगळें हें असे अभिन्नव । बळी दिला जीव म्हणऊनि ॥२॥

तुका म्हणे तरी लागलों विल्हेसी । चालतिया दिसीं स्वामी ऋणी ॥३॥

२७४०

कोण दुजें हरी सीण । शरण दीन आल्याचा ॥१॥

तुम्हांविण जगदीशा । उदार ठसा त्रिभुवनीं ॥धु.॥

कोण ऐसैं वारी पाप । हरी ताप जन्माचा ॥२॥

तुका म्हणे धांव घाली । कोण चाली मनाचे ॥३॥

२७४१

ग्रंथाचे अर्थ नेणती हे खळ । बहु अनर्गळ जाले विषयीं ॥१॥

नाहीं भेटू म्हण भलतें चि आचरे । मोकळा विचरे मनासवें ॥२॥

तुका म्हणे विषा नांव तें अमृत । पापपुण्या भीत नाहीं नष्ट ॥३॥

२७४२

कायावाचामनें जाला विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥१॥

विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥२॥

तुका म्हणे चत्ति करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे तेथें ॥३॥

२७४३

याती हीन मति हीन कर्म हीन माझें । सांडोनियां सर्व लज्जा शरण आलों तुज ॥१॥

येई गा तूं मायबापा पंढरीच्या राया । तुजविण सीण जाला क्षीण जाली काया ॥धु.॥

दिनानाथ दीनबंधू नाम तुज साजे । पतितपावन नाम ऐसी ब्रीदावळी गाजे ॥२॥

विटेवरि वीट उभा कटावरी कर । तुका म्हणे हें चि आम्हां ध्यान निरंतर ॥३॥

२७४४

गंगा आली आम्हांवरि । संतपाउलें साजिरीं ॥१॥

तेथें करीन मी अंघोळी । उडे चरणरजधुळी । येती तीर्थावळी । पर्वकाळ सकळ ॥धु.॥

पाप पळालें जळालें । भवदुःख दुरावलें ॥२॥

तुका म्हणे धन्य जालों । सप्तसागरांत न्हालों ॥३॥

२७४५

पोटासाठीं खटपट करिसी अवघा वीळ । राम राम म्हणतां तुझी बसली दांतखीळ ॥१॥

हरिचें नाम कदाकाळीं कां रे नये वाचे । म्हणतां राम राम तुझ्या बाचें काय वेचें ॥धु.॥

द्रव्याचिया आशा तुजला दाही दिशा न पुरती । कीर्तनासी जातां तुझी जड झाली माती ॥२॥

तुका म्हणे ऐशा जीवा काय करूं आता । राम राम न म्हणे त्याचा गाढव मातापिता ॥३॥

२७४६

आम्हां सुकाळ सुखाचा । जवळी हाट पंढरीचा । सादाविती वाचा । रामनामें वैष्णव ॥१॥

ध्या रे आपुलाल्या परी । नका ठेवूं कांही उरी । ओसरतां भरी । तोंडवरी अंबर ॥धु.॥

वाहे बंदर द्वारका । खेप आली पुंडलिका । उभे चि विकिलें एका । सनकादिकां सांपडलें ॥२॥

धन्य धन्य हे भूमंडळी । प्रगटली नामावळी । घेती जीं दुबळीं । तीं आगळीं सदैव ॥३॥

माप आपुलेनि हातें । कोणी नाहीं निवारितें । पैस करुनि चित्ती । घ्यावें हितें आपुलिया ॥४॥

नाहीं वाटितां सरलें । आहे तैसें चि भरलें । तुका म्हणे गेलें । वांयांविण न घेतां ॥५॥

२७४७

चुकलिया ताळा । वाती घालुनि बैसे डोळां ॥१॥

तैसें जागें करीं चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥धु.॥

निक्षेपिलें धन । तेथें गुंतलेसे मन ॥२॥

नाशिवंतासाठी । तुका म्हणे करिसी आटी ॥३॥

२७४८

करुनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥१ ॥

ऐसें जाणतां जाणतां । कां रे होतोसी नेणता ॥धु.॥

प्रिया पुत्र बंधु । नाही तुज यांशीं संबंधु ॥२॥

तुका म्हणे एका । हरीविण नाही सखा ॥३॥

२७४९

आम्हीं देतो हाका । कां रे जालासी तूं मुका ॥१॥

न बोलसी नारायणा । कळलासी क्रियाहीना ॥धु.॥

आधीं करूं चौघाचार। मग सांडूं भीडभार ॥२॥

तुका म्हणे सेवटी । तुम्हां आम्हां घालूं तुटी ॥३॥

२७५०

नव्हे भिडा हें कारण । जाणे करूं ऐसे जन ॥१॥

जों जों धरावा लौकिक । रडवितोसी आणीक ॥धु.॥

चाल जाऊं संतांपुढें । ते हें निवडिती रोकडें ॥२॥

तुका म्हणे तूं निर्लज्ज । आम्हां रोकडी गरज ॥३॥

२७५१

बहु होता भला । परि ये रांडेनें नासिला ॥१॥

बहु शिकला रंग चाळे । खरें खोटें इचे वेळे ॥धु.॥

नव्हतें आळवितें कोणी । इनें केला जगऋणी ॥२॥

ज्याचे त्यासी नेदी देऊं । तुका म्हणे धांवे खाऊं ॥३॥

२७५२

काय करावें तें आतां । जालें नयेसें बोलतां ॥१॥

नाहीं दोघांचिये हातीं । गांठी घालावी एकांतीं ॥धु.॥

होय आपुलें काज । तों हे भीड सांडूं लाज ॥२॥

तुका म्हणे देवा । आधीं निवडूं हा गोवा ॥३॥

२७५३

केली सलगी तोंडपिटी । आम्ही लडिवाळें धाकुटीं ॥१॥

न बोलावें तें चि आलें । देवा पाहिजे साहिलें ॥धु.॥

अवघ्यांमध्ये एक वेडें । तें चि खेळविती कोडें ॥२॥

तुका म्हणे मायबापा । मजवरि कोपों नका ॥३॥

२७५४

शिकवूनि बोल । केलें कवतुक नवल ॥१॥

आपणियां रंजविलें । बापें माझिया विठ्ठलें ॥धु.॥

हातीं प्रेमाचें भातुकें । आम्हां देऊनियां निकें ॥२॥

तुका करी टाहो । पाहे रखुमाईचा नाहो ॥३॥

२७५५

तेथें सुखाची वसति । गाती वैष्णव नाचती । पताका झळकती । गर्जती हरिनामें ॥१॥

दोषा जाली घेघेमारी । पळती भरले दिशा चारी । न येती माघारीं । नाहीं उरी परताया ॥धु.॥

विसरोनि देवपणा । उभा पंढरीचा राणा । विटोनि निर्गुणा । रूप धरिलें गोजिरें ॥२॥

पोट सेवितां न धाये । भूक भुकेली च राहे । तुका म्हणे पाहे । कोण आस या मुक्तीची ॥३॥

२७५६

शूद्रवंशी जन्मलो । म्हणोनि दंभें मोकलिलो ॥१॥

अरे तूं चि माझा आतां । मायबाप पंढरीनाथा ॥धु.॥

घोकाया अक्षर । मज नाहीं अधिकार ॥२॥

सर्वभावें दीन । तुका म्हणे यातिहीन ॥३॥

२७५७

वेडें वांकडें गाईन । परि मी तुझा चि म्हणवीन॥१॥

मज तारीं दिनानाथा । ब्रीदें साच करीं आता ॥धु॥

केल्या अपराधांच्या राशीं । म्हणऊनि आलों तुजपाशीं ॥२॥

तुका म्हणे मज तारीं । सांडीं ब्रीद नाहीतरी ॥३॥

२७५८

हरिभक्त माझे जिवलग सोडरे । हृदयीं पाउले धरिन त्यांचे ॥१॥

अंतकाळीं येती माझ्या सोडवणे । मस्तक बैसणें देइन त्यांसी ॥धु॥

आणिक सोडरे सज्जन वो कोणी । वैष्णवांवांचोनि नाहीं मज ॥२॥

देइन आळिंगण धरीन चरण । संवसारसीण नासे तेणें ॥३॥

कंठीं तुळशीमाळा नामाचे धारक । ते माझे तारक भवनदीचे ॥४॥

तयांचे चरणीं घालीन मी मिठी । चाड हे वैकुंठीं नाहीं मज ॥५॥

अळसें दंभें भावें हरिचें नाम गाती । ते माझे सांगाती परलोकींचे ॥६॥

कायावाचामनें देइन क्षेम त्यासी । चाड जीवित्वासी नाहीं मज ॥७॥

हरिचें नाम मज म्हणविती कोणी । तया सुखा धणी धणी वरी ॥८॥

तुका म्हणे तया उपकारें बांधलों । म्हणऊनि आलों शरण संतां ॥९॥

२७५९

लटिका तो प्रपंच एक हरि साचा । हरिविण आहाच सर्व इंद्रियें ॥१॥

लटिकें तें मौन्य भ्रमाचें स्वप्न । हरिविण ध्यान नश्वर आहे ॥धु॥

लटिकिया विपत्ति हरिविण करिती । हरि नाहीं चित्ती तो शव जाणा ॥२॥

तुका म्हणे हरि हें धरिसी निर्धारिं । तरीं तूं झडकरी जासी वैकुंठा ॥३॥

२७६०

सर्वस्वा मुकावें तेणें हरीसी जिंकावें । अर्थ प्राण जीवें देहत्याग ॥१॥

मोह ममता माया चाड नाही चिंता । विषयकंदुवेथा जाळूनियां ॥धु.॥

लोकलज्जा दंभ आणि अहंकार । करुनि मत्सर देशधडी ॥२॥

शांति क्षमा दया सखिया विनउनी । मूळ चक्रपाणी धाडी त्यांसी ॥३॥

तुका म्हणे याती अक्षरें अभिमान । सांडोनिया शरण रिघें संतां ॥४॥

२७६१

एकांतांचे सुख देई मज देवा । आघात या जीवा चुकवूनि ॥१॥

ध्यानीं रूप वाचे नाम निरंतर । आपुला विसर पडों नेदीं ॥धु.॥

मायबाळा भेटी सुखाची आवडी । तैशी मज गोडी देई देवा ॥२॥

कीर्ती ऐकोनियां जालों शरणांगत । दासाचें तूं हित करितोसी ॥३॥

तुका म्हणे मी तों दीन पापराशी । घालावें पाठीशी मायबापा ॥४॥

२७६२

लटिकें तें ज्ञान लटिकें ते ध्यान । जरि हरिकिर्तन प्रिय नाही ॥१॥

लटिकें चि दंभ घातला दुकान । चाळविलें जन पोटासाठीं ॥धु.॥

लटिकें चि केलें वेदपारायण । जरि नाही स्फुंदन प्रेम कथे ॥२॥

लटिकें तें तप लटिका तो जप । अळस निद्रा झोप कथाकाळीं ॥३॥

नाम नावडे तो करील बाहेरी । नाही त्याची खरी चित्तशुद्धि ॥४॥

तुका म्हणे ऐसीं गर्जती पुराणें । शिष्टांची वचनें मागिला ही ॥५॥

२७६३

भूर्ती भगवद्भाव । मात्रासहित जीव । अद्वैत ठाव । निरंजन एकला ॥१॥

ऐसीं गर्जती पुराणें । वेदवाणी सकळ जन । संत गर्जतील तेणें । अनुभवे निर्भर ॥धु.॥

माझें तुझें हा विकार । निरसतां एकंकार । न लगे कांहीं फार । विचार चि करणें ॥२॥

तुका म्हणे दुजें । हें तों नाही सहजें । संकल्पाच्या काजें । आपें आप वाढलें ॥३॥

२७६४

नेणें कांफुंफुको कान । नाहीं एकांतीचें ज्ञान ॥१॥
 तुम्ही आइका हो संत । माझा सादर वृत्तांत ॥धु॥
 नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं सकळां ॥२॥
 चिंतनाच्या सुखें । तुका म्हणे नेणें दुःखें ॥३॥

२७६५

त्याग तरी ऐसा करा । अहंकारा दवडावें ॥१॥
 मग जैसा तैसा राहें । काय पाहें उरलें तें ॥धु॥
 अंतरीचें विषम गाढें । येऊं पुढें नेदावें ॥२॥
 तुका म्हणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥३॥

२७६६

मातेचिचे चित्ती । अवधी बाळकाची व्याप्ति ॥१॥
 देह विसरे आपुला । जवळीं घेतां सीण गेला ॥धु॥
 दावी प्रेमभातें । आणि अंगावरि चढतें ॥२॥
 तुका संतापुढें । पार्यीं झोंबे लाडें कोडें ॥३॥

२७६७

कोणा पुण्या फळ आलें । आजि देखिलीं पाउलें ॥१॥
 ऐसें नेणें नारायणा । संतीं सांभाळिलें दीना ॥धु॥
 कोण लाभकाळ । दीन आजि मंगळ ॥२॥
 तुका म्हणे जाला । लाभ सहज विठ्ठला ॥३॥

२७६८

मान इच्छी तो अपमान पावे । अमंगळ सवे अभाग्याची ॥१॥
 एकाचिचे अंगीं दुजियाचा वास । आशा पुढें नाश सद्धि करी ॥धु॥

आधीं फळासी कोठें पावों शके । वासनेची भिकेवरी चाली ॥२॥

तुका म्हणे राजहंस ढोरा नांव । काय तया घ्यावें अळंकाराचें ॥३॥

२७६९

संसारापासून कैसें सोडविशी । न कळे हृषीकेशी काय जाणें । करितां न सरे अधिक वाट पाहीं ।

तृष्णा देशधडी केलों । भक्तिभजनभाव यांसी नाहीं ठाव । चरणीं तुझ्या अंतरलों ।

मागें पुढें रीग न पुरे चि पाहातां । अवघा अवघीं वेष्टिलों ॥१॥

आतां माझी लाज राखें नारायणा । हीन हीन लीन याचकाची ।

करितां न कळे कांहीं असतील गुण दोष । करीं होळी संचिताची ॥धु॥

इंद्रियें द्वारें मन धावे सैरें । नांगवे करितां चि कांहीं । हात पाय कान मुख लिंगस्थान ।

नेत्र घ्राणद्वारें पाहीं । जया जैसी सोय तया तैसें होय । क्षण एक स्थिर नाहीं ।

करिती ताडातोडी ऐसी यांची खोडी । न चले माझें यास कांहीं ॥२॥

शरीरसंबंधु पुत्र पत्नी बंधु । धन लोभ मायावंत । जन लोकपाळ मैत्र हे सकळ ।

सोडरीं सज्जनें बहुतें । नाना कर्म डाय करिती उपाय । बुडावया घातपातें ।

तुका म्हणे हरी राखे भलत्या परी । आम्ही तुझीं शरणागतें ॥३॥

२७७०

नाम घेतां उठाउठीं । होय संसारासी तुटी ॥१॥

ऐसा लाभ बांधा गांठी । विठ्ठलपायीं पडे मिठी ॥धु॥

नामापरतें साधन नाहीं । जें तूं करिशी आणि कांहीं ॥२॥

हाकारोनि सांगे तुका । नाम घेतां राहों नका ॥३॥

२७७१

प्राण समर्पिला आम्ही । आतां उशीर कां स्वामी ॥१॥

माझें फेडावें उसणें । भार न मना या ऋणें ॥धु॥

जाला कंठस्फोट । जवळी पातलों निकट ॥२॥

तुका म्हणे सेवा । कैसी बरी वाटे देवा ॥३॥

२७७२

येणें मागों आले । त्यांचें निसंतान केलें ॥१॥

ऐसी अवघड वाट । कोणा सांगावा बोभाट ॥ध्रु॥

नागविल्या थाटी । उरों नेदी च लंगोटी ॥२॥

तुका म्हणे चोर । तो हा उभा कटिकर ॥३॥

२७७३

तोंवरि तोंवरि जंबुक करि गर्जना । जंव त्या पंचानना देखिलें नाही ॥१॥

तोंवरि तोंवरि सिंधु करि गर्जना । जंव त्या अगिस्तब्राम्हणा देखिलें नाही ॥ध्रु॥

तोंवरि तोंवरि वैराग्याच्या गोष्टी । जंव सुंदर वनिता दृष्टी पडिली नाही ॥२॥

तोंवरि तोंवरि शूरत्वाच्या गोष्टी । जंव परमाईचा पुत्र दृष्टी देखिला नाही ॥३॥

तोंवरि तोंवरि माळामुद्रांचीं भूषणें । जंव तुक्याचें दर्शन जालें नाही ॥४॥

२७७४

तोंवरि तोंवरि शोभतील गारा । जंव नाही हिरा प्रकाशला ॥१॥

तोंवरि तोंवरि शोभतील दीपिका । नुगवता एका भास्करासी ॥२॥

तोंवरि तोंवरि सांगती संताचिया गोष्टी । जंव नाही भेटी तुक्यासवें ॥३॥

२७७५

धरोनि दोन्ही रूपें पाळणें संहार । करी कोप रुद्र दयाळ विष्णु ॥१॥

जटाजूट एका मुगुट माथां शिरीं । कमळापति गौरीहर एक ॥ध्रु॥

भस्मउद्धळण लक्ष्मीचा भोग । शंकर श्रीरंग उभयरूपी ॥२॥

वैजयंती माळा वासुगीचा हार । लेणें अळंकार हरिहरा ॥३॥

कपाळ झोळी एका स्मशानींचा वास । एक जगन्निवास विश्वंभर ॥४॥

तुका म्हणे मज उभयरूपी एक । सारोनि संकल्प शरण आलों ॥५॥

२७७६

उचिताचा भाग होतो राखोनियां । दिसती ते वांयां कष्ट गेले ॥१॥
 वचनाची कांहीं राहे चि ना रुचि । खळाऐसें वाची कुची जालें ॥धु॥
 विश्वासानें माझें बुडविलें घर । करविला धीर येथवरी ॥२॥
 तुका म्हणे शेकीं थार नाही बुड । कैसें तुम्हीं कोड पुरविलें ॥३॥

२७७७

लांब लांब जटा काय वाढवूनि । पावडें घेऊनि क्रोधें चाले ॥१॥
 खायाचा वोळसा शिव्या दे जनाला । ऐशा तापशाला बोध केंचा ॥धु॥
 सेवी भांग अफू तमाखू उदंड । परि तो अखंड भ्रांतीमाजी ॥२॥
 तुका म्हणे ऐसा सर्वस्वें बुडाला । त्यासी अंतरला पांडुरंग ॥३॥

२७७८

अवर्घी च तीर्थो घडलीं एकवेळा । चंद्रभागा डोळां देखिलिया ॥१॥
 अवर्घी च पापें गेलीं दिगांतरीं । वैकुंठ पंढरी देखिलिया ॥धु॥
 अवघिया संतां एकवेळा भेटी । पुंडलीक दृष्टी देखिलिया ॥२॥
 तुका म्हणे जन्मा आल्याचें सार्थक । विठ्ठल चि एक देखिलिया ॥३॥

२७७९

सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल । तेणें गळां माळ घालूं नये ॥१॥
 ज्यासी नाही दया क्षमा शांति । तेणें अंगीं विभूती लावूं नये ॥धु॥
 ज्यासी न कळे भक्तीचें महिमान । तेणें ब्रम्हजान बोलों नये ॥२॥
 ज्याचें मन नाही लागलें हातासी । तेणें प्रपंचासी टाकुं नये ॥३॥
 तुका म्हणे ज्यासी नाही हरिभक्ति । तेणें भगवें हातीं धरूं नये ॥४॥

२७८०

आम्ही असों निश्चिंतीनें । एक्या गुणें तुमचिया ॥१॥

दुराचारी तरले नामें । घेतां प्रेम म्हणोनि ॥धु.॥

नाहीं तुम्हां धांव घेता । कृपावंता आळस ॥२॥

तुका म्हणे विसरूं कांहीं । तुज वो आई विड्वले ॥३॥

२७८१

अनुभवे वदे वाणी । अंतर ध्यानीं आपुलें ॥१॥

कैची चिका दुधचवी । जरी दावी पांढरें ॥धु.॥

जातीऐसा दावी रंग । बहु जग या नावें ॥२॥

तुका म्हणे खद्योत ते । दुंगाभोंवतें आपुलिया ॥३॥

२७८२

परपीडक तो आम्हां दावेदार । विश्वीं विश्वंभर म्हणऊनि ॥१॥

दंडूं त्यागूं बळें नावलोकुं डोळा । राखूं तो चांडाळा ऐसा दुरि ॥धु.॥

अनाचार कांहीं न साहे अवगुणें । बहु होय मन कासावीस ॥२॥

तुका म्हणे माझी एकविध सेवा । विमुख ते देवा वाळी चित्ते ॥३॥

२७८३

कांहीं न मागे कोणांसी । तो चि आवडे देवासी ॥१॥

देव तयासी म्हणावें । त्याचे चरणीं लीन व्हावें ॥धु.॥

भूतदया ज्याचे मनीं । त्याचे घरीं चक्रपाणी ॥२॥

नाहीं नाहीं त्यासमान । तुका म्हणे मी जमान ॥३॥

२७८४

नाम उच्चारितां कंटीं । पुढें उभा जगजेठी ॥१॥

ऐसें धरोनियां ध्यान । मनें करावें चिंतन ॥धु.॥

ब्रम्हादिकांच्या ध्याना नये । तो हा कीर्तनाचे सोये ॥२॥

तुका म्हणे सार घ्यावें । मनें हरिरूप पाहावें ॥३॥

२७८५

आडलिया जना होसी सहाकारी । अंधळियाकरीं काठी तूं चि ॥१॥
 आडिले गांजिले पीडिले संसारीं । त्यांचा तूं कैवारी नारायणा ॥धु.॥
 प्रल्हाद महासंकटीं रक्षिला । तुम्ही अपंगिला नानापरी ॥२॥
 आपुलें चि अंग तुम्ही वोडविलें । त्याचें निवारलें महा दुःख ॥३॥
 तुका म्हणे तुझे कृपे पार नाहीं । माझे विठाबाईं जननीये ॥४॥

२७८६

तपासी तें मन करूं पाहे घात । धरोनि सांगात इंद्रियांचा ॥१॥
 म्हणोनि कीर्तन आवडलें मज । सांडोनियां लाज हें चि करी ॥धु.॥
 पाहातां आगमनिगमाचे ठाव । तेथें नाहीं भाव एकविध ॥२॥
 तुका म्हणे येथें नाहीं वो विकार । नाम एक सार विठोबाचें ॥३॥

२७८७

गुरुशिष्यपण । हें तों अधमलक्षण ॥१॥
 भूर्ती नारायण खरा । आप तैसा चि दुसरा ॥धु.॥
 न कळतां दोरी साप । राहूं नेंदावा तो कांप ॥२॥
 तुका म्हणे गुणदोषी । ऐसें न पडावें सोसीं ॥३॥

२७८८

अंगीकार ज्याचा केला नारायणें । निंद्य तें हि तेणें वंद्य केलें ॥१॥
 अजामेळ भिल्ली तारीली कुंटणी । प्रत्यक्ष पुराणीं वंद्य केली ॥धु.॥
 ब्रम्हहत्याराशी पातकें अपार । वाल्मीक किंकर वंद्य केला ॥२॥
 तुका म्हणे येथें भजन प्रमाण । काय थोरपण जाळावें तें ॥३॥

२७८९

धनवंता घरीं । करी धन चि चाकरी ॥१॥

होय बैसल्या व्यापार । न लगे सांडावें चि घर ॥धु.॥

रानीं वर्नीं दीपीं । असतीं तीं होतीं सोपीं ॥२॥

तुका म्हणे मोल । देतां कांहीं नव्हे खोल ॥३॥

२७९०

हा गे माझा अनुभव । भक्तिभाव भाग्याचा ॥१॥

केला ऋणी नारायण । नव्हे क्षण वेगळा ॥धु.॥

घालोनियां भार माथा । अवघी चिंता वारली ॥२॥

तुका म्हणे वचन साटीं । नाम कंठीं धरोनि ॥३॥

२७९१

देव आहे सुकाळ देशीं । अभाग्यासी दुर्भिक्षा ॥१॥

नेणती हा करूं सांटा । भरले फांटा आडरानें ॥धु.॥

वसवूनि असे घर । माग दूर घातला ॥२॥

तुका म्हणे मन मुरे । मग जें उरे तें चि तूं ॥३॥

२७९२

खुंटोनियां दोरी आपणियांपाशीं । वावडी आकाशीं मोकलिली ॥१॥

आपुलिया आहे मालासी जतन । गाहाणाचे ऋण बुडों नेणें ॥धु.॥

बीज नेलें तेथें येईल अंकुर । जतन तें सार करा याची ॥२॥

तुका म्हणे माझी निश्चिंतीची सेवा । वेगळें नाही देवा उरों दिलें ॥३॥

२७९३

शाहाणपणें वेद मुका । गोपिका त्या ताकटी ॥१॥

कैसें येथें कैसें तेथें । शहाणे ते जाणती ॥धु.॥

यज्ञमुखें खोडी काढी । कोण गोडी बोरांची ॥२॥

तुका म्हणे भावाविण । अवघा सीण केला होय ॥३॥

२७९४

मजुराचें पोट भरे । दाता उरे संचला ॥१॥

या रे या रे हातोहार्ती । काय माती सारावी ॥धु.॥

रोजकीर्दी होतां झाडा । रोकडा चि पर्वत ॥२॥

तुका म्हणे खोल पाया । वेचों काया क्लेशेसीं ॥३॥

२७९५

स्मशानीं आम्हां न्याहालीचें सुख । या नांवे कौतुक तुमची कृपा ॥१॥

नाहीं तरीं वायां अवघें निर्फळ । शब्द ते पोकळ बडबड ॥धु.॥

झाडें झुडें जीव सोडरे पाषाण । होती तई दान तुम्हीं केलें ॥२॥

तुका म्हणे आतां पाहे अनुभव । घेऊनि हार्ती जीव पांडुरंगा ॥३॥

२७९६

आमची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठोबाचें ॥१॥

लागेल तरीं कोणी घ्यावें धणीवरी । आमुपचि परी आवडीच्या ॥धु.॥

उभारिला कर प्रसद्धि या जग । करूं केला त्याग मार्गें पुढें ॥२॥

तुका म्हणे होय दरद्री विच्छिन्न । ऐसे देऊं दान एकवेळे ॥३॥

२७९७

दधिमाझी लोणी जाणती सकळ । तें काढी निराळें जाणे मथन ॥१॥

अिग्न काष्ठाभाजी ऐसें जाणे जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥धु.॥ तुका म्हणे मुख मळीण दर्पणीं ।

उजळिल्यावांचूनि कैसें भासे ॥२॥

२७९८

नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं । काळ आला जवळी ग्रासावया ॥१॥

काळाची हे उडी पडेल बा जेव्हां । सोडविना तेव्हां मायबाप ॥धु.॥

सोडवीना राजा देशींचा चौधरी । आणीक सोडरीं भलीं भलीं ॥२॥

तुका म्हणे तुला सोडवीना कोणी । एका चक्रपाणी वांचूनियां ॥३॥

२७९९

पुढे जेणे लाभ घडे । ते चि वेडे नाशिती ॥१॥

येवढी कोठे नागवण । अंधारुण विष घ्यावे ॥धु.॥

होणारासी मिळे बुद्धि । नेदी शुद्धी धरूं तें ॥२॥

तुका म्हणे जना सोंग । दावी रंग आणीक ॥३॥

२८००

एका गा ए अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥१॥

अवघा काळ नव्हे जरी । समयावरी जाणावे ॥धु.॥

नाहीं कोणी सर्वे येता । संचिता या वेगळा ॥२॥

बरवा अवकाश आहे । करा साहे इंद्रिये ॥३॥

कर्मभूमीऐसा ठाव । वेवसाव जाणावा ॥४॥

तुका म्हणे उत्तम जोडी । जाती घडी नरदेह ॥५॥

२८०१

संतसेवेसि अंग चोरी । दृष्टी न पडो तयावरी ॥१॥

ऐसियासी व्याली रांड । जळो जळो तिचें तोंड ॥धु.॥

संतचरणीं ठेवितां भाव । आपेंआप भेटे देव ॥२॥

तुका म्हणे संतसेवा । माझ्या पूर्वजांचा ठेवा ॥३॥

२८०२

गेले पळाले दिवस रोज । काय म्हणतोसि माझें माझें ॥१॥

सळे धरोनि बैसला काळ । फाको नेदी घटिका पळ ॥धु.॥

कां रे अद्यापि न कळे । केश फिरले कान डोळे ॥२॥

हित कळोनि असतां हार्ती । तोंडीं पाडोनि घेसी माती ॥३॥

तुज ठाउकें मी जाणार । पाया शोधोनि बांधिसी घर ॥४॥

तुका म्हणे वेगें । पंढरिराया शरण रिघें ॥५॥

२८०३

आतां माझ्या मायबापा । तूं या पापा प्रायिश्चत्त ॥१॥

फजित हे केले खळ । तो विटाळ निवारीं ॥ध्रु॥

प्रेम आतां पाजीं रस । करीं वास अंतरीं ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगा । जिवलगा माझिया ॥३॥

२८०४

कां रे न पवसी धांवण्या । अंगराख्या नारायणा ॥१॥

अंगीं असोनियां बळ । होसी खट्याळ नाठाळ ॥ध्रु॥

आम्हां नरकासी जातां । काय येइल तुझ्या हातां ॥२॥

तुका म्हणे कान्हा । क्रियानष्टा नारायणा ॥३॥

२८०५

माझे पाय तुझी डोई । ऐसें करिं गा भाक देई ॥१॥

पाहतां तंव उफराटें । घडे तई भाग्य मोठें ॥ध्रु॥

बहु साधन मोलाच । यासी जोडा दुजें कैचें ॥२॥

नका अनमानूं विठ्ठला । तुका म्हणे धडा जाला ॥३॥

२८०६

पवित्र तें अन्न । हरिचिंतनीं भोजन ॥१॥

येर वेठ्या पोट भरी । चाम मसकाचे परी ॥ध्रु॥

जेऊनि तो धाला । हरिचिंतनीं केला काला ॥२॥

तुका म्हणे चवी आलें । जें कां मिश्रित विठ्ठलें ॥३॥

२८०७

चरणाचा महिमा । हा तो तुझ्या पुरुषोत्तमा ॥१॥

अंध पारखी माणिकें । बोलविशी स्पष्ट मुकें ॥धु.॥

काय नाही सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरीनाथा ॥२॥

तुका म्हणे मूढा । मज चेष्टविलें जडा ॥३॥

२८०८

बळिवंत कर्म । करी आपुला तो धर्म ॥१॥

पुढें घालुनियां सत्ता । न्यावें पतना पतिता ॥धु.॥

आचरणें खोटीं । केलीं सलताती पोटीं ॥२॥

तुका म्हणे देवा । नाही भजन केली सेवा ॥३॥

२८०९

कें वाहावें जीवन । कें पलंगीं शयन ॥१॥

जैसी जैसी वेळ पडे । तैसें तैसें होणें घडे ॥धु.॥

कें भौज्य नानापरी । कें कोरड्या भाकरी ॥२॥

कें बसावें वहर्नी । कें पार्यीं अन्हवाणी ॥३॥

कें उत्तम प्रावणों । कें वसनें तीं जीर्ण ॥४॥

कें सकळ संपत्ती । कें भोगणें विपत्ती ॥५॥

कें सज्जनाशीं संग । कें दुर्जनाशीं योग ॥६॥

तुका म्हणे जाण । सुख दुःख तें समान ॥७॥

२८१०

उंचनिंच नेणे कांहीं भगवंत । तिष्ठे भाव भक्त देखोनियां ॥१॥

दासीपुत्र कण्या विदुराच्या भक्षी । दैत्या घरीं रक्षी प्रल्हादासी ॥धु.॥

चर्म रंगू लागे रोहिदासा संगीं । कबिराचे मार्गीं विणी शेले ॥२॥

सजनकसाया विकुं लागे मास । मळा सांवत्यास खुरपू लागे ॥३॥

नरहरिसोनारा घडों फुंकू लागे । चोख्यामेऱ्या संगें ढोरें ओढी ॥४॥
 नामयाची जनी सर्वे वेची शेणी । धर्मा घरीं पाणी वाहे झाडी ॥५॥
 नाम्यासर्वे जेवी नव्हे संकोचित । जानियाची भिंत अंगीं ओढी ॥६॥
 अर्जुनाचीं घोडीं हाकी हा सारथी । भक्षी पोहे प्रीती सुदाम्याची ॥७॥
 गौळियांचे घरीं गाईं अंगें वळी । द्वारपाळ बळीद्वारीं जाला ॥८॥
 यंकोबाचें ऋण फेडी हृषीकेशी । आंबऋषीचे सोशी गर्भवास ॥९॥
 मिराबाईं साटीं घेतो विषप्याला । दामाजीचा जाला पाडेवार ॥१०॥
 घडी माती वाहे गोऱ्या कुंभाराची । हुंडी महत्याची अंगें भरी ॥११॥
 पुंडलिकासाटीं अझूनि तिष्ठत । तुका म्हणे मात धन्य याची ॥१२॥

२८११

भेटीलार्गीं जीवा लागलीसे आस । पाहे रात्रीं दिवस वाट तुझी ॥१॥
 पूर्णिमेचा चंद्र चकोराचें जीवन । तैसें माझें मन वाट पाहे ॥१॥
 दिवाळीच्या मुळा लेंकी आसावली । पाहतसे वाटुली पंढरीची ॥२॥
 भुकेलिया बाळ अति शोक करी । वाट पाहे परि माउलीची ॥३॥
 तुका म्हणे मज लागलीसे भूक । धांवूनि श्रीमुख दावीं देवा ॥४॥

२८१२

आले संत पाय ठेविती मस्तकीं । येहीं उभयलोकीं सरता केलों ॥१॥
 वंदीन पाउलें लोळन चरणीं । आजि इच्छाधणी फिटईल ॥१॥
 अवघीं पूर्व पुण्यें जालीं सानुकूळ । अवघें चि मंगळ संतभेटी ॥२॥
 तुका म्हणे कृतकृत्य जालों देवा । नेणें परि सेवा डोळां देखें ॥३॥

२८१३

करीं धंदा परि आवडती पाय । प्रीती सांगों काय नेणां देवा ॥१॥
 रूप डोळां देखें सदा सर्वकाळ । संपादितों आळ प्रपंचाचा ॥१॥

नेमून ठेविली कारया कारणी । आमुचिये वाणी गुण वदे ॥२॥

मनासीं उत्कंठा दर्शनाचा हेवा । नाही लोभ जीवा धन धान्य ॥३॥

उसंतितों पंथ वेठीचिया परी । जीवनसूत्र दोरीपार्शी ओढ ॥४॥

तुका म्हणे ऐसें करितों निर्वाण । जीव तुम्हां भिन्न नाही माझा ॥५॥

२८१४

कां रे माझीं पोरें म्हणसील ढोरें । मायबाप खरें काय एक ॥१॥

कां रे गेलें म्हणोनि करिसी तळमळ । मिथ्याचि कोल्हाळ मेलियाचा ॥ध्रु॥

कां रे माझें माझें म्हणसील गोत । नो संडविती दूत यमा हातीं ॥२॥

कां रे मी बळिया म्हणविसी ऐसा । सरणापार्शी कैसा उचलविसी ॥३॥

तुका म्हणे न धरीं भरवसा कांहीं । वेगीं शरण जाई पांडुरंगा ॥४॥

२८१५

अगा करुणाकरा करितसें धांवा । या मज सोडवा लवकरि ॥१॥

एकोनियां माझीं करुणेचीं वचनें । व्हावें नारायणें उतावीळ ॥ध्रु॥

मागें पुढें अवघा दिसे रिता ठाव । ठेवूनि पार्यीं भाव वाट पाहें ॥२॥

उशीर तो आतां न पाहिजे केला । अहो जी विव्वला मायबापा ॥३॥

उरलें तें एक हें चि मज आतां । अवघें विचारितां शून्य जालें ॥४॥

तुका म्हणे आतां करीं कृपादान । पाउलें समान दावीं डोळां ॥५॥

२८१६

न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते पंडित । ऐसे परीचे एकएका भावें ॥१॥

धातू पोसोनियां आणिकां उपदेश । अंतरीं तो लेश प्रेम नाही ॥ध्रु॥

न मनीं ते योगी न मनीं ते हरिदास । दर्शनं बहुवस बहुतां परीचीं ॥२॥

तुका म्हणे तयां नमन बाह्यात्कारी । आवडती परी चत्तिशुद्धीचे ॥३॥

२८१७

कासिया पाषाण पूजिती पितळ । अष्ट धातु खळ भावें विण ॥१॥
 भाव चि कारण भाव चि कारण । मोक्षाचें साधन बोलियेलें ॥धु॥
 काय करिल जपमाळा कंठमाळा । करिशी वेळोवेळां विषयजप ॥२॥
 काय करिशील पंडित हे वाणी । अक्षराभिमानी थोर होय ॥३॥
 काय करिशील कुशल गायन । अंतरीं मळीण कुबुद्धि ते ॥४॥
 तुका म्हणे भाव नाही करी सेवा । तें काय देवा योग्य होशी ॥५॥

२८१८

अंतरींचें गोड । राहें आवडीचें कोड ॥१॥
 संघष्टणें येती अंगा । गुणदोष मनभंगा ॥धु॥
 उचिताच्या कळा । नाही कळती सकळा ॥२॥
 तुका म्हणे अभावना । भावीं मूळ तें पतना ॥३॥

२८१९

शिळा जया देव । तैसा फळे त्याचा भाव ॥१॥
 होय जतन तें गोड । अंतरा येती नाड ॥धु॥
 देव जोडे भावें । इच्छेचें तें प्रेम घ्यावें ॥२॥
 तुका म्हणे मोड दावी । तैशीं फळें आलीं व्हावीं ॥३॥

२८२०

कासया जी ऐसा माझे माथां ठेवा । भार तुम्ही देवा संतजन ॥१॥
 विचित्र विंदानी नानाकळा खेळ । नाचवी पुतळे नारायण ॥धु॥
 काय वानरांची अंगींची ते शक्ति । उदका तरती वरी शिळा ॥२॥
 तुका म्हणे करी निमित्त्य चि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥३॥

२८२१

पायां पडावें हें माझें भांडवल । सरती हे बोल कोठें पार्यी ॥१॥

तरि हे सलगी कवतुक केलें । लडिवाळ धाकुलें असें बाळ ॥धु.॥

काय उणें तुम्हां संताचिये घरीं । विदित या परी सकळ ही ॥२॥

तुका म्हणे माझें उचित हे सेवा । नये करूं ठेवाठेवी कांहीं ॥३॥

२८२२

वदवावी वाणी माझी कृपावंता । वागपुष्प संतां समर्पीशी ॥१॥

सर्वसंकटाचा तुम्हां परिहार । घालावा म्यां भार पांडुरंगा ॥धु.॥

एकसरें चिंता ठेवूनियां पायीं । जालों उतराईं होतों तेणें ॥२॥

तुका म्हणे येथें जालें अवसान । काया वाचा मन वेचूनियां ॥३॥

२८२३

नमावे पाय हें माझें उचित । आशीर्वादें हित तुमचिया ॥१॥

कृपेचा वोरस न समाये पोटीं । म्हणोनि उफराटीं वचनें हीं ॥धु.॥

तुमची उष्टावळी हें माझें भोजन । झाडावें अंगण केरपुंजे ॥२॥

परि ऐसें पुण्य नाही माझें गांठीं । जेणें पडे मिठी पायांसवें ॥३॥

तुका म्हणे राहे आठवण चित्ती । ऐशी कृपा संतीं केली तुम्हीं ॥४॥

१८२४

काय नाही माता गौरवीत बाळा । काय नाही लळा पाळीत ते ॥१॥

काय नाही त्याची करीत ते सेवा । काय नाही जीवा गोमटें तें ॥धु.॥

अमंगळपणें कांटाळा न धरी । उचलोनि करीं कंठीं लावी ॥२॥

लेववी आपुले अंगें अळंकार । संतोषाये फार देखोनियां ॥३॥

तुका म्हणे स्तुति योग्य नाही परी । तुम्हां लाज थोरी अंकिताची ॥४॥

२८२५

माझिया मीपणावर पडों पाषाण । जळो हें भूषण नाम माझें ।

पापा नाही पार दुःखाचे डोंगर । जालों ये भूमीसी ओझें ॥१॥

काय विटंबना सांगों किती । पाषाण फुटती ऐसें दुःख ।
 नर नारी सकळ उत्तम चांडाळ । न पाहाती माझे मुख ॥ध्रु॥
 काया वाचा मनं अघटित । करणें चर्मचक्षु हात पाय ।
 निंदा द्वेष घात विश्वासीं व्यभिचार । आणीक सांगों किती काय ॥२॥
 लक्ष्मीमदें मातें घडले महा दोष । पत्नी दोनी भेदभेद ।
 पितृवचन घडली अवज्ञा अविचार । कुटिल कचर वादी निंद्य ॥३॥
 आणीक किती सांगों ते अवगुण । न वळे जिव्हा कांपे मन ।
 भुतदया उपकार नाही शब्दा धीर । विषयीं लंपट हीन ॥४॥
 संत महानुभाव एका हें उत्तरें । अवगुण अविचारें वृद्धि पापा ।
 तुका म्हणे सरतें करा पांडुरंगीं । शरण आलों मायबापा ॥५॥

२८२६

फिराविलीं दोनी । कन्या आणि चक्रपाणी ॥१॥
 जाला आनंदें आनंद । अवतरले गोविंद ॥ध्रु॥
 तुटलीं बंधनें । वसुदेवदेवकीचीं दर्शनें ॥२॥
 गोकुळासी आलें । ब्रम्ह अव्यक्त चांगलें ॥३॥
 नंद दसवंती । धन्य देखिले श्रीपती ॥४॥
 निशीं जन्मकाळ । आले अष्टमी गोपाळ ॥५॥
 आनंदली मही । भार गेला सकळ ही ॥६॥
 तुका म्हणे कंसा । आट भोविला वळसा ॥७॥

२८२७

सोडियेल्या गांठी । दुरुषणें कृष्णभेटी ॥१॥
 करिती नारी अक्षवाणें । जीवभाव देती दानें ॥ध्रु॥
 उपजल्या काळें । रूपें मोहीलीं सकळें ॥२॥

तुका तेथें वारी । एकी आडोनि दुसरी ॥३॥

२८२८

मुख डोळां पाहे । तैशी च ते उभी राहे ॥१॥

केल्याविण नव्हे हार्ती । धरोनि आरती परती ॥धु.॥

न धरिती मनीं । कांहीं संकोच दाटणी ॥२॥

तुका म्हणें देवें । ओस केल्या देहभावें ॥३॥

२८२९

गोकुळीच्या सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥१॥

बाळकृष्ण नंदा घरीं । आनंदल्या नरनारी ॥धु.॥

गुढिया तोरणें । करिती कथा गाती गाणें ॥२॥

तुका म्हणे छंदें । येणें वेधिलीं गोविंदें ॥३॥

२८३०

विटंबिलें भट । दिला पाठीवरी पाट ॥१॥

खोटें जाणोनि अंतर । न साहे चि विश्वंभर ॥धु.॥

तें चि करी दान । जैसें आइके वचन ॥२॥

तुका म्हणे देवें । पूतना शोषियेली जीवें ॥३॥

॥५॥

२८३१

प्रेम देवाचें देणें । देहभाव जाय जेणें । न धरावी मनें । शुद्धी देशकाळाची ॥१॥

मुह लज्जाविरहित । भाग्यवंत हरिभक्त। जाले वोसंडत । नामकीर्तिपवाडे ॥धु.॥

जोडी जाली अविनाश । जन्मोनि जाले हरिसे दास । त्यांस नव्हे गर्भवास । परब्रम्हीं सौरस ॥२॥

हे चि वाहाती संकल्प । पुण्यप्रसंगाचे जप । तुका म्हणे पाप । गांवीं नाहीं हरिजना ॥३॥

२८३२

तो चि लटिक्यामाजी भला । म्हणे देव म्यां देखिला ॥१॥

ऐशियाच्या उपदेशें । भवबंधन कैसें नासे । बुडवी आपणासरिसे । अभिमानें आणिकांस ॥धु.॥

आणिक नाही जोडा । देव म्हणवितां या मूढा ॥२॥

आणिकांचे न मनी साचें । तुका म्हणे या श्रेष्ठांचें ॥३॥

२८३३

होईल जाला अंगें देव जो आपण । तयासी हे जन अवघे देव ॥१॥

येरांनीं सांगावी रेमत काहाणी । चित्ता रंजवणी करावया ॥धु.॥

धाला आणिकांची नेणे तान भूक । सुखें पाहें सुख आपुलिया ॥२॥

तुका म्हणे येथें पाहिजे अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा नये ॥३॥

२८३४

कां न वजावें बैसोनि कथे । ऐसें ऐका हो श्रोते । पांडुरंग तेथें । उभा असे तिष्ठत ॥१॥

म्हणऊनि करी धीर । लक्ष लावूनि सादर । भवसिंधुपार । असेल ज्या तरणें ॥धु.॥

कथे कांहीं अणुमात्र । नो बोलावें हा वृत्तांत । देवभक्तां चित्ति । समरसीं खंडणा ॥२॥

कां वैष्णवा पूजावें । ऐका घेईल जो भावें । चरणरजा शिवें । वोडविला मस्तक ॥३॥

ऐसें जाणा हे निभ्रांत । देव वैष्णवांचा अंकित । अलिप्त अतीत । परमित त्यासाठीं ॥४॥

घालोनि लोळणा । तुका आला लोटांगणीं । वंदी पायवणीं । संतचरणींचें माथां ॥५॥

२८३५

अनुभवें आलें अंगा । तें या जगा देतसें ॥१॥

नव्हती हाततुके बोल । मूळ ओल अंतरिंची ॥धु.॥

उतरुनि दिलें कशीं । शुद्धरसीं सरे तें ॥२॥

तुका म्हणे दुसरें नाही । ऐसी ग्वाही गुजरली ॥३॥

२८३६

साधकाची दशा उदास असावी । उपाधि नसावी अंतर्बाही ॥१॥

लोलुपता काय नद्रितें जिणावें । भोजन करावें परमित ॥धु.॥

एकांती लोकांतीं स्त्रियांशीं वचन । प्राण गेल्या जाण बोलों नये ॥२॥

संग सज्जनाचा उच्चार नामाचा । घोष कीर्तनाचा अहर्निशीं ॥३॥

तुका म्हणे ऐसा साधनीं जो राहे । तो चि ज्ञान लाहे गुरुकृपा ॥४॥

२८३७

अंतरींची ज्योती प्रकाशली दीप्ति । मुळींची जे होती आच्छादिली ॥१॥

तेथींचा आनंद ब्रम्हांडीं न माये । उपमेशीं काये देऊं सुखा ॥धु.॥

भावाचे मथिलें निर्गुण संचलें । तें हें उभें केलें विटेवरी ॥२॥

तुरा म्हणे आम्हां ब्रम्हांड पंढरी । प्रेमाची जे थोरी सांठवण ॥३॥

२८३८

कासया गा मज घातलें संसारीं । चत्ति पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥१॥

कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेमा नित्य नवा ॥धु.॥

नामाविण माझी वाचा अमंगळ । ऐसा कां चांडाळ निमिनयेलें ॥२॥

तुका म्हणे माझी जळो जळो काया । विठ्ठला सखया वांचूनियां ॥३॥

२८३९

प्रारब्धें चि जोडे धन । प्रारब्धें चि वाडे मान ॥१॥

सोस करिसी वायां । भज मना पंढरीराया ॥धु.॥

प्रारब्धें चि होय सुख । प्रारब्धें चि पावे दुःख ॥२॥

प्रारब्धें चि भरे पोट । तुका करीना बोभाट ॥३॥

२८४०

हीन माझी याति । वरी स्तुती केली संतीं ॥१॥

अंगीं वसूं पाहे गर्व । माझें हरावया सर्व ॥धु.॥

मी एक जाणता । ऐसें वाटतसे चित्ता ॥२॥

राख राख गेलों वांयां । तुका म्हणे पंढरीराया ॥३॥

२८४१

तपाचे सायास । न लगे घेणें वनवास ॥१॥

ऐसें कळलें आम्हां एक । जालों नामाचे धारक ॥धु.॥

जाळीं महाकर्म । दावीं निजसुख धर्म ॥२॥

तुका म्हणे येणें । कळिकाळ तें ठेंगणें ॥३॥

२८४२

माता कापी गळा । तेथें कोण राखी बाळा ॥१॥

हें कां नेणां नारायणा । मज चाळवितां दिना ॥धु.॥

नागवी धावणें । तेथें साह्य व्हावें कोणें ॥२॥

राजा सर्व हरी । तेथें दुजा कोण वारी ॥३॥

तुझ्या केल्याविण । नव्हे स्थिर वश जन ॥४॥

तुका म्हणे हरी । सूत्र तुम्हां हातीं दोरी ॥५॥

२८४३

गाऊं नेणें परी मी कांहीं गाईन । शरण जाईन पांडुरंगा ॥१॥

ब्रम्हांडनायक मी त्याचा अंकित । काय यमदूत करिती काळ ॥धु.॥

वश्या ज्याच्या नामें तारिली गणिका । अजामेळासारिखा पापरासीं ॥२॥

चरणींच्या रजें अहिल्या तारिली । रूपवंत केली कुबजा क्षणें ॥३॥

पृथिवी तारिली पाताळासी जातां । तुका म्हणे आतां आम्ही किती ॥४॥

२८४४

गाजराची पुंगी । तैसे नवे जाले जोगी ॥१॥

काय करोनि पठन । केली अहंता जतन ॥धु.॥

अल्प असे ज्ञान । अंगीं ताठा अभिमान ॥२॥

तुका म्हणे लंड । त्याचें हाणोनि फोडा तोंड ॥३॥

२८४५

परद्रव्य परनारी । अभिळासूनि नाक धरी ॥१॥

जळो तयाचा आचार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥धु.॥

सोहोऱ्याची स्थिती । क्रोधें विटाळला चित्ती ॥२॥

तुका म्हणे सोंग । दावी बाहेरील रंग ॥३॥

२८४६

टळिा टोपी उंच दावी । जर्गी मी एक गोसावी ॥१॥

अवघा वरपंग सारा । पोटीं विषयांचा थारा ॥धु.॥

मुद्रा लावितां कोरोनि । मान व्हावयासी जर्नी ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे किती । नरका गेले पुढें जाती ॥३॥

२८४७

ऐसे संत जाले कळीं । तोंडीं तमाखूची नळी ॥१॥

स्नानसंध्या बुडविली । पुढें भांग वोडवली ॥धु.॥

भांगभुर्का हें साधन । पची पडे मद्यपान ॥२॥

तुका म्हणे अवघें सोंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥३॥

२८४८

जातीची शिंदळी । तिला कोण वंशावळी ॥१॥

आपघर ना बापघर । चित्ती मर्नी व्यभिचार ॥धु.॥

सेजे असोनियां धणी । परद्वार मना आणी ॥२॥

तुका म्हणे असील जाती । जातीसाठीं खाती माती ॥३॥

२८४९

अंधऱ्याची काठी । हिरोनियां कडा लोटी ॥१॥

हैं कां देखण्या उचित । लाभ किंवा कांहीं हित ॥धु॥

साकर म्हणोनि माती । चाळवूनि द्यावी हातीं ॥२॥

तुका म्हणे वाटे । देवा पसरावे सराटे ॥३॥

२८५०

प्रीतिचिया बोला नाहीं पेसपाड । भलतसें गोड करुनि घेईं ॥१॥

तैसें विठ्ठलराया तुज मज आहे । आवडीनें गार्ये नाम तुझे ॥धु॥

वेडे वांकडे बाळकाचे बोल । करिती नवल मायबाप ॥२॥

तुका म्हणे तुज येवो माझी दया । जीवींच्या सखया जिवलगा ॥३॥

२८५१

माझे मज कळों येती अवगुण । काय करूं मन अनावर ॥१॥

आतां आड उभा राहें नारायणा । दयासिंधुपणा साच करीं ॥धु॥

वाचा वदे परी करणें कठीण । इंद्रियां अधीन जालों देवा ॥२॥

तुका म्हणे तुझा जैसा तैसा दास । न धरीं उदास मायबापा ॥३॥

२८५२

वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची । कीर्ती मानवाची सांगों नये ॥१॥

उदंड चि जाले जन्मोनियां मेले । होऊनियां गेले राव रंक ॥धु॥

त्यांचें नाम कोणी नेघे चराचरीं । साही वेद चारी वर्णिताती ॥२॥

अक्षय अढळ चळेना ढळेना । तया नारायणा ध्यात जावें ॥३॥

तुका म्हणे तुझी विठ्ठल चित्ती ध्यातां । जन्ममरण व्यथा दूर होती ॥४॥

२८५३

नको देऊं देवा पोटीं हें संतान । मायाजाळें जाण नाठवसी ॥१॥

नको देऊं देवा द्रव्य आणि भाग्य । तो एक उद्वेग होय जीवा ॥२॥

तुका म्हणे करीं फकिराचे परी । रात्रदिवस हरि येइल घरा ॥३॥

२८५४

जोडोनियां धन उत्तम वेव्हारें । उदास विचारें वेच करी ॥१॥
 उत्तम चि गती तो एक पावेल । उत्तम भोगील जीव खाणी ॥धु॥
 परउपकारी नेणें परनिंदा । परस्त्रिया सदा बहिणी माया ॥२॥
 भूतदया गाईपशूचें पालन । तान्हेल्या जीवन वनामाजी ॥३॥
 शांतिरूपें नव्हे कोणाचा वाईट । वाढवी महत्व वडिलांचें ॥४॥
 तुका म्हणे हें चि आश्रमाचें फळ । परमपद बळ वैराग्याचें ॥५॥

२८५५

हरि म्हणतां गति पातकें नासती । कळिकाळ कांपती हरि म्हणतां ॥१॥
 हरि म्हणतां भक्ति हरि म्हणतां मुक्ति । चुके यातायाती हरि म्हणतां ॥धु॥
 तपें अनुष्ठानें न लगती साधनें । तुटती बंधनें हरि म्हणतां ॥२॥
 तुका म्हणे भावें जपा हरिचें नाम । मग काळयम शरण तुम्हा ॥३॥

२८५६

नये वांटूं मन । कांहीं न देखावें भिन्न ॥१॥
 पाय विठोबाचे चित्ती । असों द्यावे दिवसराती ॥धु॥
 नये काकुळती । कोणा यावें हरिभक्ति ॥२॥
 तुका म्हणे साई । करील कृपेची विठाई ॥३॥

२८५७

सकळ देवांचें दैवत । उभें असे रंगा आंत ॥१॥
 रंगा लुटा माझे बाप । शुद्ध भाव खरें माप ॥धु॥
 रंग लुटिला बहुती । शुक नारदादि संती ॥२॥
 तुका लुटितां हे रंग । साहय जाला पांडुरंग ॥३॥

२८५८

उशीर कां केला । कृपाळुवा विठ्ठला ॥१॥

मज दिलें कोणा हार्ती । काय मानिली निश्चिंती ॥धु.॥

कोठवरी धरूं धीर । आतां मन करूं स्थिर ॥२॥

तुका म्हणे जीव । ऐसी भाकितसे कीव ॥३॥

२८५९

तुका वेडा अविचार । करी बडबड फार ॥१॥

नित्य वाचे हा चि छंद । राम कृष्ण हरि गोविंद ॥धु.॥

धरी पांडुरंगीं भाव । आणीक नेणें दुजा देव ॥२॥

गुरुज्ञान सर्वा ठायीं । दुजें न विचारी कांहीं ॥३॥

बोल नाईके कोणाचे । कथे नागवा चि नाचे ॥४॥

संगउपचारें कांटाळे । सुखें भलते ठायीं लोळे ॥५॥

कांहीं उपदेशिलें नेणे । वाचे विठ्ठल विठ्ठल म्हणे ॥६॥

केला बहुतीं फजित । तरी हें चि करी नित्य ॥७॥

अहो पंडितजन । तुका टाकावा थुंकोन ॥८॥

२८६०

आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा जाली धणी ॥१॥

अंतरीं पापाच्या कोडी । वरिवरि बोडी डोई दाढी ॥धु.॥

बोडिलें तें निघालें । काय पालटलें सांग वहिलें ॥२॥

पाप गेल्याची काय खुण । नाहीं पालटले अवगुण ॥३॥

भक्तिभावे विण । तुका म्हणे अवघा सीण ॥४॥

२८६१

तुज घालोनियां पूजितों संपुष्टीं । परि तुझ्या पोटीं चवदा भुवनें ॥१॥

तुज नाचऊनि दाखवूं कौतुका । परी रूपरेखा नाहीं तुज ॥धु.॥

तुजलागीं आम्ही गात असों गीत । परी तूं अतीत शब्दाहूनि ॥२॥

तुजलागीं आम्हीं घातियेल्या माळा । परि तूं वेगळा कतृनत्वासी ॥३॥

तुका म्हणे आतां होऊनि परमित । माझें कांहीं हित विचारारवें ॥४॥

२८६२

पापाची मी राशी । सेवाचोर पायांपाशीं ॥१॥

करा दंड नारायणा । माझ्या मनाची खंडणा ॥ध्रु॥

जना हातीं सेवा । घेतों लंडपणें देवा ॥२॥

तुझा ना संसार । तुका दोहींकडे चोर ॥३॥

२८६३

दुडीवरी दुडी । चाले मोकळी गुजरी ॥१॥

ध्यान लागो ऐसें हरी । तुझे चरणीं तैशापरी ॥ध्रु॥

आवंतण्याची आस । जैसी लागे दुर्बळासी ॥२॥

लोभ्या कळांतराची आस । बोटें मोजी दिवस मास ॥३॥

तुका म्हणे पंढरीनाथा । मजला आणिक नको व्यथा ॥४॥

२८६४

लागोनियां पायां विनवितों तुम्हाला । करे टाळी बोला मुखें नाम ॥१॥

विड्वल विड्वल म्हणा वेळोवेळां । हा सुखसोहळा स्वर्गी नाही ॥ध्रु॥

कृष्ण विष्णु हरि गोविंद गोपाळ । मार्ग हा प्रांजळ वैकुंठीचा ॥२॥

सकळांसीं येथें आहे अधिकार । कलयुगीं उद्धार हरिनामें ॥३॥

तुका म्हणे नामापाशीं चारी मुक्ति । ऐसें बहुग्रंथीं बोलियेलें ॥४॥

२८६५

लटिकें हासें लटिकें रडें । लटिकें उडें लटिक्यापें ॥१॥

लटिकें माझें लटिकें तुझें । लटिकें ओझें लटिक्याचें ॥ध्रु॥

लटिकें गार्ये लटिकें ध्यार्ये । लटिकें जार्ये लटिक्यार्ये ॥३॥

लटिका भोगी लटिका त्यागी । लटिका जोगी जग माया ॥३॥

लटिका तुका लटिक्या भावें । लटिकें बोले लटिक्यासवें ॥४॥

२८६६

जालों म्हणती त्याचें मज वाटे आश्चर्य । ऐका नव्हे धीर वचन माझें ॥१॥

शिजलिया अन्ना ग्वाही दांत हात । जिव्हेसी चाखत न कळे कैसें ॥ध्रु.॥

तापलिया तेली बावन चंदन । बुंद एक क्षण शीतळ करी ॥२॥

पारखी तो जाणे अंतरींचा भेद । मूढजना छंद लावण्यांचा ॥३॥

तुका म्हणे कसीं निवडे आपण । शुद्ध मंद हीन जैसें तैसें ॥४॥

२८६७

हे चि थोर भक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥१॥

ठेविलें अनंतें तैसें चि राह वें । चित्ती असों द्यार्ये समाधान ॥ध्रु.॥

वाहिल्या उद्वेग दुःख चि केवळ । भोगणें तें फळ संचिताचें ॥२॥

तुका म्हणे घालूं तयावरी भार । वाहूं हा संसार देवा पार्यी ॥३॥

२८६८

जन्मा येणें घडे पातकाचे मूळें । संचिताचें फळ आपुलिया ॥१॥

मग वांयांविण दुःख वाहों नये । रुसोनियां काय देवावरी ॥ध्रु.॥

ठाउका चि आहे संसार दुःखाचा । चित्ती सीण याचा वाहों नये ॥२॥

तुका म्हणे नाम त्याचें आठवारें । तेणें विसरावें जन्मदुःख ॥३॥

२८६९

आतां माझे नका वाणूं गुण दोष । करितों उपदेश याचा कांहीं ॥१॥

मानदंभासाठीं छळीतसें कोणा । आण या चरणां विठोबाची ॥२॥

तुका म्हणे हें तों ठावें पांडुरंगा । काय कळे जगा अंतरींचें ॥३॥

२८७०

काय माझें नेती वाईट म्हणोन । करूं समाधान कशासाठी ॥१॥
 काय मज लोक नेती परलोका । जातां कोणा एका निवारेल ॥धु॥
 न म्हणें कोणासी उत्तम वाईट । सुखें माझी कूट खावो मार्गें ॥२॥
 सर्व माझा भार असे पांडुरंगा । काय माझें जगासवें काज ॥३॥
 तुका म्हणे माझें सर्व ही साधन । नामसंकीर्तन विठोबाचें ॥४॥
 देवांनीं स्वामींस चिंचवडास नेलें होतें ते अभंग, आरत्या ॥ १३ ॥

२८७१

वांजा गाई दुभती । देवा ऐसी तुझी ख्याति ॥१॥
 ऐसें मागत नाहीं तुज । चरण दाखवावे मज ॥धु॥
 चातक पाखरूं । त्यासी वर्षे मेघधारु ॥
 पक्षी राजहंस । अमोलिक मोतीं त्यास ॥३॥
 तुका म्हणे देवा । कां गा खोचलासी जीवा ॥४॥

२८७२

परतें मी आहे सहज चि दुरी । वेगळें भिकारी नामरूपा ॥१॥
 न लगे रुसावें धरावा संकोच । सहज तें नीच आलें भागा ॥धु॥
 पडिलिये ठायीं उच्छिष्ट सेवावें । आरते तें चि देवें केलें ऐसें ॥२॥
 तुका म्हणे तुम्ही आम्हां जी वेगळे । केलेती निराळे द्विज देवें ॥३॥

२८७३

चिंतामणिदेवा गणपतीसी आणा । करवावें भोजना दुजे पार्त्री ॥१॥
 देव म्हणती तुक्या एवढी कैची थोरी । अभिमानाभीतरी नागवलों ॥धु॥
 वाडवेळ जाला सिळे जालें अन्न । तटस्थ ब्राम्हण बैसलेती ॥२॥
 तुका म्हणे देवा तुमच्या सुकृते । आणीन त्वरित मोरयासी ॥३॥

२८७४

भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति । म्हणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥१॥

भर्ता आणि भोक्ता कर्ता आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥ध्रु॥

विश्वंभर कृपादृष्टी सांभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राम्हणांची ॥२॥

कवळोकवळी नाम घ्या गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका म्हणे ॥३॥

२८७५

माझा स्वामी तुझी वागवितो लात । तेथें मी पतित काय आलों ॥१॥

तीथो तुमच्या चरणीं जाहारीं निर्मळ । तेथें मी दुर्बळ काय वाणूं ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही देवा द्विजवंदय । मी तों काय निंद्य हीन याति ॥३॥

२८७६

वंदिलें वंदावें जीवाचिये साटीं । किंवा बरी तुटी आरंभीं च ॥१॥

स्वहिताची चाड ते एका हे बोल । अवघें चि मोल धीरा अंगीं ॥ध्रु॥

सिंपिलें तें रोंप वरीवरी बरें । वाळलिया वरी कोंभ नये ॥२॥

तुका म्हणे टाकीघायें देवपण । फुटलिया जन कुला पुसी ॥३॥

२८७७

आम्हां विष्णुदासां हें चि भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वत्ति ॥१॥

वाणी नाहीं घ्यावें आपुलिया हातें । करोनियां चित्ती समाधान ॥२॥

तुका म्हणे द्रव्य मेळविलें मार्गें । हें तों कोणासंगें आलें नाहीं ॥३॥

२८७८

सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । आनंदें कोंदला मार्गें पुढें ॥१॥

संगती पंगती देवासर्वें घडे । नित्यानित्य पडे तें चि सांचा ॥ध्रु॥

समर्थचे घरीं सकळ संपदा । नाहीं तुटी कदा कासयाची ॥२॥

तुका म्हणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाव पोटीं समर्थाचे ॥३॥

२८७९

काय देवें खातां घेतलें हार्तीचें । आलें हें तयाचें थोर भय ॥१॥

म्हणतां गजरें राम एकसरें । जळती पापें थोरें भयधाकें ॥धु॥

काय खोळंबले हात पाय अंग । नाशिलें हें सांग रूप काय ॥२॥

कोण लोकीं सांगा घातला बाहेरी । म्हणतां हरि हरि तुका म्हणे ॥३॥

२८८०

उत्तम त्या याति । देवा शरण अनन्यगति ॥१॥

नाहीं दुजा ठाव । कांहीं उत्तम मध्यम भाव ॥धु॥

उमटती ठसे । ब्रम्हप्राप्ति अंगीं दिसे ॥२॥

भाविक विश्वासी । तुका म्हणे नमन त्यांसी ॥३॥

॥१०॥

२८८१

ज्यासी नावडे एकादशी । तो जिता चि नरकवासी ॥१॥

ज्यासी नावडे हें व्रत । त्यासी नरक तो ही भीत ॥धु॥

ज्यासी मान्य एकादशी । तो जिता चि मुक्तवासी ॥२॥

ज्यासी घडे एकादशी । जाणें लागे विष्णुपार्शी ॥३॥

तुका म्हणे पुण्यराशी । तो चि करी एकादशी ॥४॥

२८८२

मुंगी होउनि साकर खावी । निजवस्तूची भेटी घ्यावी ॥१॥

वाळवंटी साकर पडे । गज येउनि काय रडे ॥धु॥

जाला हरिदास गोसांवी । अवघी मायिक क्रिया दावी ॥२॥

पाठ पाठांतरिक विद्या । जनरंजवणी संध्या ॥३॥

प्रेम नसतां अंगा आणी । दृढ भाव नाहीं मनीं ॥४॥

ब्रम्हज्ञान वाचे बोले । करणी पाहातां न निवती डोळे ॥५॥

मिथ्या भगल वाढविते । आपुली आपण पूजा घेती ॥६॥

तुका म्हणे धाकुटें व्हावें । निजवस्तूसी मागुनि घ्यावें ॥७॥

२८८३

भय हरिजनीं । कांहीं न धरावें मनीं ॥१॥

नारायण ऐसा सखा । काय जगाचा हा लेखा ॥धु.॥

चित्ती वलित हेवा । समर्पून राहा देवा ॥२॥

तुका म्हणे मन । असों द्यावें समाधान ॥३॥

२८८४

आयुष्य मोजावया बैसला मापारी । तूं कां रे वेव्हारी संसाराचा ॥१॥

नेईल ओढोनि ठाउकें नसतां । न राहे दुश्चिंता हरिविण ॥धु.॥

कठीण हें दुःख यम जाचतील । कोण सोडवील तया ठायीं ॥२॥

राहतील दुरी सज्जन सोयरीं । आठवीं श्रीहरी लवलाहीं ॥३॥

तुका म्हणे किती करिसी लंडायी । होईल भंडाई पुढें थोर ॥४॥

२८८५

होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥१॥

हटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । सोई ही धरावी विठोबाची ॥धु.॥

आपुले आधीन करुनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥२॥

तुका म्हणे जाले जे मना आधीन । तयांसी बंधन यम करी ॥३॥

२८८६

नामाविण काय वाउगी चावट । वांयां वटवट हरीविण ॥१॥

फुकट चि सांगे लोकाचिया गोष्टी । राम जगजेठी वाचे नये ॥धु.॥

मेळवूनि चाट करी सुरापान । विषयांच्या गुणें माततसे ॥२॥

बैसोनि टवाळी करी दुजयाची । नाहीं गोविंदाची आठवण ॥३॥

बळें यम दांत खाय तयावरी । जंव भरे दोरी आयुष्याची ॥४॥

तुका म्हणे तुला सोडवील कोण । नाहीं नारायण आठविला ॥५॥

२८८७

संत गाती हरिकीर्तनी । त्यांचें घेइन पायवणी ॥१॥

हैं चि तप तीर्थ माझें । आणीक मी नेणें दुजें ॥२॥

काया कुरवंडी करीन । संत महंत आँवाळीन ॥२॥

संत महंत माझी पूजा । अनुभाव नाहीं दुजा ॥३॥

तुका म्हणे नेणें कांहीं । अवघें आहे संतापार्यी ॥४॥

२८८८

जालें भांडवल । अवघा पिकला विड्वल ॥१॥

आतां वाणी काशासार्ती । धीर धरावा च पोटी ॥२॥

आपुल्या संकोचें । म्हणऊनि तेथें टांचे ॥२॥

घेतों खऱ्या मापें । तुका देखोनियां सोपें ॥३॥

२८८९

शुद्ध ऐसें ब्रम्हज्ञान । करा मन सादर ॥१॥

रवि रसां सकळां शोषी । गुणदोषीं न लिपे ॥२॥

कोणासवें नाहीं चोरी । सकळांवरी समत्व ॥२॥

सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशीं ॥३॥

२८९०

अग्नि हा पाचारी कोणासी साक्षेपें । हिंवे तो चि तापे जाणोनियां ॥१॥

उदक म्हणे काय या हो मज प्यावें । तृषित तो धांवे सेवावया ॥२॥

काय वस्त्र म्हणे यावो मज नेसा । आपुले स्वइच्छा जग वोढी ॥२॥

तुक्यास्वामी म्हणे काय मज स्मरा । आपुल्या उद्धारा लागूनियां ॥३॥

२८९१

भक्त देवाघरचा सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥१॥

येर येरां जडले कैसें । जीवा अंगें जैसें तैसें ॥धु.॥

देव भक्ताची कृपाळु माता । भक्त देवाचा जनिता ॥२॥

तुका म्हणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥३॥

२८९२

बरवयांबरवंट । विटे चरण सम नीट ॥१॥

ते म्या हृदयीं धरिले । तापशमन पाउले ॥धु.॥

सकळां तीर्था अधिष्ठान । करी लक्ष्मी संवाहन ॥२॥

तुका म्हणे अंतीं । ठाव मागितला संतीं ॥३॥

२८९३

मासं चर्म हाडें । देवा अवधीं च गोडें ॥१॥

जे जे हरिरंगीं रंगले । कांहीं न वचे वांयां गेले ॥धु.॥

वेद खाय शंखासुर । त्याचें वागवी कलिवर ॥२॥

तुका म्हणे ऐसा । बराडी हा भक्तिरसा ॥३॥

२८९४

कोणा चिंता आड । कोणा लोकलाज नाड ॥१॥

कैचा राम अभागिया । करी कटकट वांयां ॥धु.॥

स्मरणाचा राग । क्रोधें विटाळले अंग ॥२॥

तुका म्हणे जडा । काय चाले या दगडा ॥३॥

२८९५

आपुलिया काजा । आम्हीं सांडियेले लाजा ॥१॥

तुम्हां असों जागवीत । आपुलें आपुले हित ॥धु.॥

तुम्ही देहशून्य । आम्हां कळे पाप पुण्य ॥२॥

सांगायासी लोकां । उरउरीत उरला तुका ॥३॥

२८९६

मायबापें केवळ काशी । तेषें न वजावें तीर्थासी ॥१॥

पुंडलीकें काय केलें । परब्रम्ह उभें ठेलें ॥धु.॥

तैसा होई सावधान । हृदयीं धरीं नारायण ॥२॥

तुका म्हणे मायबापें । अवघीं देवाचीं स्वरूपें ॥३॥

२८९७

सत्य आम्हां मनीं । नव्हों गाबाळाचे धनी ॥१॥

ऐसें जाणा रे सकळ । भरा शुद्ध टांका मळ ॥धु.॥

देतों तीक्ष्ण उत्तरें । पुढें व्हावयासी बरें ॥२॥

तुका म्हणे बरें घडे । देशोदेशीं चाले कोडें ॥३॥

२८९८

शिकवूनि हित । सोयी लावावे हे नीत ॥१॥

त्याग करूं नये खरें । ऐसें विचारावें बरें ॥धु.॥

तुमचिया तोंडें । धर्माधर्म चि खंडे ॥२॥

मजसाठीं देवा । कां हो लपविला हेवा ॥३॥

जाला सावधान । त्यासी घालावें भोजन ॥४॥

तुका म्हणे पिता । वरी बाळाच्या तो हिता ॥५॥

२८९९

सुख सुखा भेटे । मग तोडिल्या न तुटे ॥१॥

रविरिशमकळा । नये घालितां पैं डोळां ॥धु.॥

दुरि तें जवळी । स्नेहें आकाशा कवळी ॥२॥

तुका म्हणे चत्ति । माझें पार्यीं अखंडित ॥३॥

२९००

तुम्हां न पडे वेच । माझा सरेल संकोच ॥१॥

फुकासार्ती जोडे यश । येथें कां करा आळस ॥ध्रु॥

कृपेचें भुकेलें । होय जीवदान केलें ॥२॥

तुका म्हणे शिकविलें । माझें ऐकावें विठ्ठलें ॥३॥

२९०१

लोक म्हणती मज देव । हा तों अधर्म उपाव ॥१॥

आतां कळेल तें करीं । सीस तुझे हातीं सुरी ॥ध्रु॥

अधिकार नाही । पूजा करिती तैसा कांहीं ॥२॥

मन जाणे पापा । तुका म्हणे मायबापा ॥३॥

२९०२

एका म्हणे भलें । आणिका सहज चि निंदिलें ॥१॥

कांहीं न करितां आयास । सहज घडले ते दोष ॥ध्रु॥

बरें वाडटाचें । नाहीं मज कांहीं साचें ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । खंडोनि राहावें चिंतनीं ॥३॥

२९०३

आणिलें सेवटा । आतां कामा नये फांटा ॥१॥

मज आपुलेंसें म्हणा । उपरि या नारायणा ॥ध्रु॥

वेचियेली वाणी । युक्ति अवघी चरणीं ॥२॥

तुका धरी पाय । क्षमा करवूनि अन्याय ॥३॥

२९०४

न करा टांचणी । येथे कांहीं आडचणी ॥१॥

जिव्हा अमुप करी माप । विठ्ठल पिकला माझा बाप ॥२॥

तुका म्हणे सर्वकाळ । अवघा गोविंद गोपाळ ॥३॥

२९०५

तुझ्या नामाची आवडी । आम्ही विठो तुझीं वेडीं ॥१॥

आतां न वजों अणिकां ठायां । गाऊं गीत लागों पायां ॥धु.॥

काय वैकुंठ बापुडें । तुझ्या प्रेमासुखापुढें ॥२॥

संतसमागममेळे । प्रेमसुखाचा सुकाळ ॥३॥

तुका म्हणे तुझ्या पार्यीं । जन्ममरणा ठाव नाहीं ॥४॥

२९०६

साकरेच्या योगें वर्ख । राजा कागदार्ते देखे ॥१॥

तैसें आम्हां मानुसपण । रामनाम केण्यागुणें ॥धु.॥

फिरंगीच्या योगें करी । राजा काष्ठ हार्ती धरी ॥२॥

रत्नकनका योगें लाख । कंठीं धरिती श्रीमंत लोक ॥३॥

देवा देवपाट देव्हाऱ्यावरी बैसे स्पष्ट ॥४॥

ब्रम्हानंदयोगें तुका । पढीयंता सज्जन लोकां ॥५॥

२९०७

धनवंतालागीं । सर्वमान्यता आहे जगीं ॥१॥

माता पिता बंधु जन । सर्व मानिती वचन ॥धु.॥

जव मोठा चाले धंदा । तंव बहिण म्हणे दादा ॥२॥

सदा शृंगारभूषणें । कांता लवे बहुमानें ॥३॥

तुका म्हणे धन । भाग्य अशाश्वत जाण ॥४॥

२९०८

न विचारितां ठायाठाव । काय भुंके तो गाढव ॥१॥

केला तैसा लाहे दंड । खळ अविचारी लंड ॥धु॥

करावें लाताळें । ऐसें नेणे कोण्या काळें ॥२॥

न कळे उचित । तुका म्हणे नीत हित ॥३॥

२९०९

कंठ नामसिका । आतां कळिकाळासी धका ॥१॥

रोखा माना कीं सिका माना । रोखा सिका तत्समाना ॥धु॥

रोखा न मना सिका न मना । जतन करा नाककाना ॥२॥

सिका न मनी रावण । त्याचें केलें निसंतान ॥३॥

सिका मानी हळाहळ । जालें सर्वांगीं शीतळ ॥४॥

तुका म्हणे नाम सिका । पटीं बैसलों निजसुखा ॥५॥

२९१०

भूर्ती देव म्हणोनि भेटतो या जना । नाहीं हे भावना नरनारी ॥१॥

जाणे भाव पांडुरंग अंतरींचा । नलगे द्यावा साचा परिहार ॥धु॥

दयेसाठीं केला उपाधिपसारा । जड जीवा तारा नाव कथा ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं पडत उपवास । फिरतसे आस धरोनियां ॥३॥

२९११

हारपल्याची नका चित्ती । धरूं खंती वांयां च ॥१॥

पावलें तें म्हणा देवा । सहज सेवा या नांवें ॥धु॥

होणार तें तें भोगें घडे । लाभ जोडे संकल्पें ॥२॥

तुका म्हणे मोकळें मन । अवघें पुण्य या नांवें ॥३॥

२९१२

नेसणें आलें होतें गऱ्या । लोक रऱ्या करिती ॥१॥

आपणियां सावरिलें । जग भलें आपण ॥धु॥

संबंध तो तुटला येणें । जागेपणें चेष्टाचा ॥२॥

भलती सेवा होती अंगें । बारस वेगें पडिलें ॥३॥

सावरिलें नीट वोजा । दृष्टीलाजा पुढिलांच्या ॥४॥

बरे उघडिले डोळे । हळहळेपासूनि ॥५॥

तुका म्हणे विटंबना । नारायणा चुकली ॥६॥

२९१३

जिव्हा जाणे फिकें मधुर क्षार । येर मास पर हातास न कळे ॥१॥

देखावें नेत्रीं बोलावें मुखें । चित्ता सुखदुःखें कळों येती ॥धु॥

परिमळासी घ्राण ऐकती श्रवण । एकाचे कारण एका नव्हे ॥२॥

एकदेहीं भिन्न ठेवियेल्या कळा । नाचवी पुतळा सूत्रधारी ॥३॥

तुका म्हणे ऐशी जयाची सत्ता । कां तया अनंता विसरलेती ॥४॥

२९१४

न लगे द्यावा जीव सहज चि जाणार । आहे तो विचार जाणा कांहीं ॥१॥

मरण जो मागे गाढवाचा बाळ । बोलिजे चांडाळ शुद्ध त्यासी ॥२॥

तुका म्हणे कई होईल स्वहित । निधान जो थीत टाकुं पाहे ॥३॥

२९१५

मोल वेचूनियां धुंडिती सेवका । आम्ही तरी फुका मार्गों बळें ॥१॥

नसतां जवळी हित फार करूं । जीव भाव धरूं तुझ्या पार्यीं ॥धु॥

नेदूं भोग आम्ही आपुल्या शरीरा । तुम्हांसी दातारा व्हावें म्हूण ॥२॥

कीर्ती तुझी करूं आमुचे सायास । तूं का रे उदास पांडुरंगा ॥३॥

तुका म्हणे तुज काय मार्गों आम्ही । फुकाचे कां ना भी म्हणसी ना ॥४॥

२९१६

काय लवण कळिकेविण । एके क्षीण सागरा ॥१॥

मां हे येवढी अडचण । नारायणीं मजविण ॥धु.॥

कुबेरा अटाहासे जोडी । काय कवडी कारणें ॥२॥

तुका म्हणे काचमणि । कोण गणी भांडारी ॥३॥

२९१७

तुज मज नाही भेद । केला सहज विनोद ॥१॥

तूं माझा आकार । मी तों तूं च निर्धार ॥धु.॥

मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥२॥

मी तुजमाजी अचळ । मजमाजी तुझें बळ ॥३॥

तूं बोलसी माझ्या मुखें । मी तों तुजमाजी सुखें ॥४॥

तुका म्हणे देवा । विपरीत ठार्यी नांवा ॥५॥

२९१८

वैराग्याचें भाग्य । संतसंग हा चि लाग ॥१॥

संतकृपेचे हे दीप । करी साधका निष्पाप ॥धु.॥

तो चि देवभक्त । भेदाभेद नाही ज्यांत ॥२॥

तुका प्रेमें नाचे गाये । गाण्यांत विरोन जाये ॥३॥

२९१९

जप तप ध्यान न लगे धारणा । विड्वलकीर्तनामाजी सर्व ॥१॥

राहें माझ्या मना दृढ या वचनीं । आणि तें मनीं न धरावें ॥धु.॥

कीर्तनसमाधि साधन ते मुद्रा । राहतील थारा धरोनियां ॥२॥

तुका म्हणे मुक्ति हरिदासांच्या घरीं । वोळगती चारी ऋद्धिसिद्धि ॥३॥

२९२०

नाहीं तुज कांहीं मागत संपत्ती । आठवण चित्ती असों द्यावी ॥१॥

सरलिया भोग येईन सेवटीं । पायार्पे या भेटी अनुसंधाने ॥धु.॥

आतां मजसाठीं याल आकारास । रोकडी हे आस नाहीं देवा ॥२॥

तुका म्हणे मुखीं असो तुझे नाम । देईल तो श्रम देवो काळ ॥३॥

२९२१

हितावरी यावे । कोणी बोलिलों या भावे ॥१॥

नव्हे विनोदउत्तर । केले रंजवाया चार ॥धु.॥

केली अटाअटी । अक्षरांची देवासाठीं ॥२॥

तुका म्हणे खिजों । नका जागा येथे निजों ॥३॥

२९२२

संचित प्रारब्ध क्रियमाण । अवघा जाला नारायण ॥१॥

नाहीं आम्हांसी संबधु । जरा मरण कांहीं बाधु ॥धु.॥

द्वैताद्वैतभावें । अवघें व्यापियेलें देवें ॥२॥

तुका म्हणे हरि । आम्हांमाजी क्रीडा करी ॥३॥

२९२३

नेणे करूं सेवा । पांडुरंगा कृपाळुवा ॥१॥

धावें बुडतों मी काढीं । सत्ता आपुलिया ओढीं ॥धु.॥

क्रियाकर्महीन । जालों इंद्रियां अधीन ॥२॥

तुका विनंती करी । वेळोवेळां पाय धरी ॥३॥

२९२४

जयापासोनि सकळ । महीमंडळ जालें ॥१॥

तो एक पंढरीचा राणा । नये श्रुती अनुमाना ॥धु.॥

विवादती जयासाठीं । जगजेटी तो विव्वल ॥२॥

तुका म्हणे तो आकळ । आहे सकळव्यापक ॥३॥

२९२५

नाहीं रूप नाही नांव । नाही ठाव धराया ॥१॥

जेथे जावे तेथे आहे । विड्वल मायबहीण ॥धु.॥

नाहीं आकार विकार । चराचर भरलेसे ॥२॥

नव्हे निर्गुण सगुण । जाणे कोण तयासी ॥३॥

तुका म्हणे भावाविण । त्याचे मन वोळेना ॥४॥

२९२६

आहे सकळां वेगळा । खेळे कळा चोरोनि ॥१॥

खांबसुत्राचिये परी । देव दोरी हालवितो ॥धु.॥

आपण राहोनि निराळा । कैसी कळा नाचवी ॥२॥

जेव्हां असुडितो दोरी । भूमीवरी पडे तेव्हां ॥३॥

तुका म्हणे तो जाणावा । सखा करावा आपुला ॥४॥

२९२७

आतां पुढे मना । चाली जाली नारायणा ॥१॥

येथे राहिले राहिले । कैसें गुंतोनि उगले ॥धु.॥

भोवते भोवनी । आलियांची जाली धणी ॥२॥

तुका म्हणे रंग रंग । रंगले पांडुरंगे ॥३॥

२९२८

आळस पाडी विषयकामी । शक्ती देई तुझ्या नामी ॥१॥

हे चि विनवणी विनवणी । विनविली धरा मनी ॥धु.॥

आणिक वचना मुकी वाणी । तुमच्या गर्जे द्यावी गुणी ॥२॥

तुका म्हणे पाय डोळां । पाहे एरवी अंधळा ॥३॥

२९२९

कोण वेची वाणी । आतां क्षुल्लका कारणीं ॥१॥

आतां हें चि काम करूं । विड्वल हृदयांत धरूं ॥धु.॥

नैदाविया वृत्ति । आतां उठों चि बहुती ॥२॥

उपदेश लोकां । करूनी वेडा होतो तुका ॥३॥

२९३०

मागेन तें एक तुज । देई विचारोनि मज ॥१॥

नको दुर्जनांचा संग । क्षणक्षणा चित्तभंग ॥धु.॥

जन्म घेईन मी नाना । बहु सोसीन यातना ॥२॥

रंक होईन दीनांचा । घायें देहपात साचा ॥३॥

तुका म्हणे हें चि आतां । देई देई तूं सर्वथा ॥४॥

२९३१

जाणसी उचित । पांडुरंगा धर्मनीत ॥१॥

तरि म्यां बोलावें तें काई । सरे ऐसें तुझे पार्यी ॥धु.॥

पालटती क्षणें । संचितप्रारब्धक्रियमाण ॥२॥

तुका म्हणे सत्ता । होसी सकळ करिता ॥३॥

२९३२

तुम्ही कांटाळलां तरी । आम्हां न सोडणें हरी ॥१॥

जावें कवणिया ठाया । सांगा विनवितों पायां ॥धु.॥

केली जिवा साटी । आतां सुखें लागा पाठी ॥२॥

तुका म्हणे ठाव । न सोडणें हा चि भाव ॥३॥

२९३३

येउनि संसारीं । मी तों एक जाणें हरी ॥१॥

नेणें आणिक कांहीं धंदा । नित्य ध्यातसें गोविंदा ॥धु.॥

कामक्रोधलोभस्वार्थ । अवघा माझा पंढरिनाथ ॥२॥

तुका म्हणे एक । धणी विठ्ठल मी सेवक ॥३॥

२९३४

सर्वपक्षीं हरि साहेसखा जाला । ओल्या अंगणीच्या कल्पलता त्याला ॥१॥

सहजचाली चालतां पायवाटे । चिंतामणींसमान होती गोटे ॥२॥

तुका तरी सहज बोले वाणी । त्याचे घरीं वेदांत वाहे पाणी ॥३॥

२९३५

काय पुण्य ऐसें आहे मजपार्शीं । तांतडी धांवसी पांडुरंगा ॥१॥

काय ऐसा भक्त वांयां गेलों थोर । तूं मज समोर होसी वेगा ॥धु.॥

काय कष्ट माझे देखिली चाकरी । तो तूं झडकरी पाचारिशी ॥२॥

कोण मी नांवाचा थोर गेलों मोटा । अपराधी करंटा नारायणा ॥३॥

तुका म्हणे नाहीं ठाउकें संचित । येणें जन्महित नाहीं केलें ॥४॥

२९३६

आमुचिया भावें तुज देवपण । तें कां विसरोन राहिलासी ॥१॥

समर्थासी नाहीं उपकारस्मरण । दिल्या आठवण वांचोनियां ॥धु.॥

चळण वळण सेवकाच्या बळें । निर्गुणाच्यामुळें सांभाळावें ॥२॥

तुका म्हणे आतां आलों खंडावरी । प्रेम देउनि हरी बुझवावें ॥३॥

२९३७

आम्ही मेलों तेव्हां देह दिला देवा । आतां करूं सेवा कोणाची ॥१॥

सूत्रधारी जैसा हालवितो कळा । तैसा तो पुतळा नाचे छंदें ॥धु.॥

बोलतसें जैसें बोलवितो देव । मज हा संदेह कासयाचा ॥२॥

पाप पुण्य ज्याचें तो चि जाणें कांहीं । संबंध हा नाहीं आम्हांसवें ॥३॥

तुका म्हणे तुम्ही आइका हो मात । आम्ही या अतीत देहाहूनी ॥४॥

२९३८

लागों नेदीं बोल पायां तुझ्या हरी । जीव जावो परि न करीं आण ॥१॥

परनारी मज रखुमाईसमान । वमनाहूनि धन नीच मानीं ॥२॥

तुका म्हणे याची लाज असे कोणा । सहाकारी दीना ज्याची तया ॥३॥

२९३९

हे चि भेटी साच रूपाचा आठव । विसावला जीव आवडीपें ॥१॥

सुखाचें भातुकें करावें जतन । सेविल्या ताहान भूक जाय ॥धु.॥

दुरील जवळी आपण चि होतें । कवळिलें चित्ते जिवापासीं ॥२॥

तुका म्हणे नाम घेतों वेळोवेळां । होतील सकळा शीतळा नाडी ॥३॥

२९४०

आपुलिया बळें नाहीं मी बोलत । सखा भगवंत वाचा त्याची ॥१॥

साळुंकी मंजूळ बोलतसे वाणी । शिकविता धणी वेगळाची ॥धु.॥

काय म्यां पामरें बोलावीं उत्तरें । परि त्या विश्वंभरें बोलविलें ॥२॥

तुका म्हणे त्याची कोण जाणे कळा । चालवी पांगळा पायांविण ॥३॥

२९४१

हित सांगे तेणें दिलें जीवदान । घातकी तो जाण मनामार्गें ॥१॥

बळें हे वारावे अधर्म करितां । अंधळें चालतां आडरानें ॥धु.॥

द्रव्य देऊनियां धाडावें तीर्थासी । नेदावें चोरासी चंद्रबळ ॥२॥

तुका म्हणे ऐसें आहे हें पुराणीं । नाहीं माझी वाणी पदरींची ॥३॥

२९४२

ऐसा घेई कां रे संन्यास । करीं संकल्पाचा नास ॥१॥

मग तूं राहें भलते ठायीं । जनीं वर्नीं खाटे भोईं ॥धु.॥

तोडीं जाणिवेची कळा । होई वृत्तीसी वेगळा ॥२॥

तुका म्हणणे नभा । होई आणुचा ही गाभा ॥३॥

२९४३

सोळा सहस्र होऊं येतें । भरलें रितें आम्हापें ॥१॥

ऐसे तुम्हां ठायाठाव । देव म्हणुण संपादे ॥धु.॥

कैची चिरामध्यें चिरे । मना बरें आलें तें ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगा । अंगलगा भिन्न करा ॥३॥

२९४४

इहलोकीं आम्हां भूषण अवकळा । भोपळा वाकळा आणि भिक्षा ॥१॥

निमोली संपदा भयविरहित । सर्वकाळ चित्त समाधान ॥धु.॥

छिद्राचा आश्रम उंदीरकुळवाडी । धन नाम जोडी देवाचें तें ॥२॥

तुका म्हणे एक सेवटीं राहाणें । वर्ततां या जना विरहित ॥३॥

२९४५

आम्ही भाग्याचे भाग्याचे । आम्हां तांबे भोपळ्याचे ॥१॥

लोकां घरीं गाईं म्हैसी । आम्हां घरीं उंदीरघुसी ॥धु.॥

लोकां घरीं हत्ती घोडे । आम्हां आधोडीचे जोडे ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही सुडके । आम्हां देखोन काळ धाके ॥३॥

२९४६

गाऊं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि म्हणें हरी ॥१॥

माझ्या बोंबडिया बोला । चित्ती द्यावें बा विठ्ठला ॥धु.॥

मज हंसतील लोक । परि मी गाईंन निःशंक ॥२॥

तुझे नामीं मी निर्लज्ज । काय जनासवें काज ॥३॥

तुका म्हणे माझी विनंती । तुम्ही परिसा कमळापती ॥४॥

२९४७

विष पोटीं सर्वा । जन भीतें तया दर्पा ॥१॥

पंच भूतें नाहीं भिन्न । गुण दुःख देती शीण ॥ध्रु॥

चंदन प्रिय वासैं । आवडे तें जातीऐसैं ॥२॥

तुका म्हणे दाणा । कुचर मिळो नये अन्ना ॥३॥

२९४८

देव अवघें प्रतिपादी । वंदी सकळां एक निंदी ॥१॥

तेथें अवघें गेलें वांयां । विष घास एके ठायां ॥ध्रु॥

सर्वांग कुरवाळी । उपटी एकच रोमावळी ॥२॥

तुका म्हणे चत्ति । नाहीं जयाचें अंकित ॥३॥

२९४९

मज माझा उपदेश । आणिकां नये याचा रीस ॥१॥

तुम्ही अवघे पांडुरंग । मी च दुष्ट सकळ चांग ॥ध्रु॥

तुमचा मी शरणागत । कांहीं करा माझें हित ॥२॥

तुका पाय धरी । मी हें माझें दुर करीं ॥३॥

२९५०

जाणे त्याचें वर्म नेणे त्याचें कर्म । केल्याविण धर्म नेणवती ॥२॥

मैथुनाचें सुख सांगितल्या शून्य । अनुभवाविण कळूं नये ॥२॥

तुका म्हणे जळो शाब्दिक हें ज्ञान । विठोबाची खूण विरळा जाणे ॥३॥

२९५१

अभिमानी पांडुरंग । गोवा काशाचा हो मग ॥१॥

अनुसरा लवलाहीं । नका विचार करूं कांहीं ॥ध्रु॥

कोठें राहतील पापें । जालिया हो अनुतापें ॥२॥

तुका म्हणे ये चि घडी । उभ्या पाववील थडी ॥३॥

२९५२

तुझे वर्म हार्ती । दिलें सांगोनियां संती ॥१॥

मुखी नाम धरीन कंठी । अवघा सांटवीन पोटी ॥धु.॥

नवविधा वेढिन आधीं । सांपडलासी भावसंधी ॥२॥

तुका म्हणे बळिये गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥३॥

२९५३

माझ्या मना लागो चाळा । पहावया विठ्ठला डोळां ॥१॥

आणीक नाही चाड । न लगे संसार हा गोड ॥धु.॥

तरि च फळ जन्मा आलों । सरता पांडुरंगीं जालों ॥२॥

तुका म्हणे देवा । देई चरणांची सेवा ॥३॥

२९५४

अवघें जेणें पाप नासे । तें हें असे पंढरीसी ॥१॥

गात जागा गात जागा । प्रेम मागा विठ्ठला ॥धु.॥

अवघी सुखाची च राशी । पुंडलिकाशीं वोळली हे ॥२॥

तुका म्हणे जवळीं आलें । उभे ठालें समचरणीं ॥३॥

२९५५

देह तुझ्या पायीं । ठेवूनि जालों उतराई ॥१॥

आतां माझ्या जीवां । करणें तें करीं देवा ॥धु.॥

बहु अपराधी । मतिमंद हीनबुद्धि ॥२॥

तुका म्हणे नेणें । भावभक्तीचीं लक्षणें ॥३॥

२९५६

जन हें सुखाचें दिल्याघेतल्याचें । अंत हें काळींचें नाही कोणी ॥१॥

जाल्या हीन शक्ति नाकडोळे गळती । सांडोनि पळती रांडापोरें ॥धु.॥

बाइल म्हणे खर मरता तरी बरें । नासिलें हें घर थुंकोनियां ॥२॥

तुका म्हणे माझीं नव्हतील कोणी । तुज चक्रपाणी वांचूनियां ॥३॥

२९५७

जाणोनि नेणतें करीं माझें मन । तुझी प्रेमखूण देऊनियां ॥१॥

मग मी व्यवहारीं असेन वर्तत । जेवीं जळाआंत पद्मपत्र ॥धु.॥

एकोनि नाइकें निंदास्तुति कार्नी । जैसा कां उन्मनी योगिराज ॥२॥

देखोनि न देखें प्रपंच हा दृष्टी । स्वप्नीचिया सृष्टी चेंविल्या जेवीं ॥२॥

तुका म्हणे ऐसें जालियावांचून । करणें तें तें सीण वाटतसे ॥४॥

२९५८

विड्वला विड्वला । कंठ आळवितां फुटला ॥१॥

कई कृपा करिसी नेणें । मज दीनाचें धांवणें ॥धु.॥

जाल्या येरझारा । जन्मां बहुतांचा फेरा ॥२॥

तुका म्हणे नष्टा । अबोलण्या तुझ्या चेष्टा ॥३॥

२९५९

ज्यासी विषयाचें ध्यान । त्यासी कैचा नारायण ॥१॥

साधु कैचा पापीयासी । काय चांडाळासी काशी ॥धु.॥

काय पतितासी पिता । काय अधमासी गीता ॥२॥

तुका म्हणे निरंजनी । शट कैचा ब्रम्हज्ञानी ॥३॥

२९६०

वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥१॥

राग आळवितो नाना । गातो काय तें कळेना ॥धु.॥

आशा धरोनि मनीं । कांहीं देईल म्हणऊनि ॥२॥

पोटा एका साटीं । तुका म्हणे जाले कष्टी ॥३॥

२९६१

प्रपंच वोसरो । चत्ति तुझे पार्यी मुरो ॥१॥

ऐसें करिं गा पांडुरंगा । शुद्ध रंगवारें रंगा ॥धु.॥

पुरे पुरे आतां । नको दुजियाची सत्ता ॥२॥

लटिकें तें फेडा । तुका म्हणे जाय पीडा ॥३॥

२९६२

एका कलीचें हें फळ । पुढें होइल ब्रम्हगोळ ॥१॥

चारी वर्ण अठरा याती । भोजन करिती एके पंक्ती ॥धु.॥

पूजितीअसुरा रांडा । मद्य प्राशितील पेंढा ॥२॥

वामकवळ मार्जन । जन जाईल अधोपतन ॥३॥

तुका हरिभक्ति करी । शक्ति पाणी वाहे घरीं ॥४॥

२९६३

गुरुमार्गामुळें भ्रष्ट सर्वकाळ । म्हणती याती कुळ नाहीं ब्रम्हीं ॥१॥

पवित्राला म्हणती नको हा कंटक । मानिती आत्मिक अनामिका ॥धु.॥

डोहोर होलार दासी बलुती बारा । उपदेशिती फारा रांडापोरा ॥२॥

कांहीं टाण्या टोण्या विप्र शिष्य होती । उघडी फजिती स्वधर्माची ॥३॥

नसता करुनी होम खाती एके ठायीं । म्हणती पाप नाहीं मोक्ष येणें ॥४॥

इंद्रियांचे पेठे भला कौल देती । मर्यादा जकाती माफ केली ॥५॥

नाहीं शास्त्राधार पात्रापात्र नेणे । उपदेशून घेणें द्रव्य कांहीं ॥६॥

तुका म्हणे ऐसे गुरु शिष्य पूर्ण । विठोबाची आण नरका जाती ॥७॥

२९६४

बोलाचे गौरव । नव्हे माझा हा अनुभव ॥१॥

माझी हरिकथा माउली । नव्हे आणिकांसी पांगिली ॥धु.॥

व्याली वाढविलें । निजपदीं निजवलें ॥२॥

दाटली वो रसें । त्रिभुवन ब्रम्हरसें ॥३॥

विष्णु जोडी कर । माथां रज वंदी हर ॥४॥

तुका म्हणे बळ । तोरडीं हा कळिकाळ ॥५॥

२९६५

सेवट तो भला । माझा बहु गोड जाला ॥१॥

आलों निजांच्या माहेरा । भेटों रखुमाईच्या वरा ॥धु.॥

परिहार जाला । अवघ्या दुःखाचा मागिल्या ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । गेली आतां घेऊं धणी ॥३॥

२९६६

तुझे नाम गाऊं आतां । तुझ्या रंगीं नाचों था था ॥१॥

तुझ्या नामाचा विश्वास । आम्हां केंचा गर्भवास ॥धु.॥

तुझे नामीं विसर पडे । तरी कोटी हत्या घडे ॥२॥

नाम घ्या रे कोणी फुका । भावें सांगतसे तुका ॥३॥

२९६७

बाइल तरी ऐसी व्हावी । नरकीं गोवी अनिवार ॥१॥

घडों नेदी तीर्थयात्रा । केला कुतरा हातसोंका ॥धु.॥

आपुली च करवी सेवा । पुजवी देवासारिखें ॥२॥

तुका म्हणे गाढव पशु । केला नाशु आयुष्या ॥३॥

२९६८

बाइले अधीन होय ज्याचें जिणें । तयाच्या अवलोकनें पडिजे द्वाड ॥१॥

कासया ते जंत जिताती संसारीं । माकडाच्या परी गारोड्यांच्या ॥धु.॥

वाइलेच्या मना येईल तें खरें । अभागी तें पुरें बाइलेचें ॥२॥

तुका म्हणे मॅग्या गाढवाचें जिणें । कुतऱ्याचें खाणें लगबगा ॥३॥

२९६९

जर्गी मान्य केलें हा तुझा देकार । कीं कांहीं विचार आहे पुढें ॥१॥

करितों कवित्व जोडितों अक्षरें । येणें काय पुरें जालें माझें ॥धु.॥

तोंवरि हे माझी न सरे करकर । जो नव्हे विचार तुझ्या मुखें ॥२॥

तुका म्हणे तुज पुंडलिकाची आण । जरी कांहीं वचन करिसी मज ॥३॥

२९७०

कोंडिला गे माज । निरोधुनी द्वार । राखण तें बरें । येथें करा कारण ॥१॥

हा गे हा गे हरि । करितां सांपडला चोरी । घाला गांठी धरी । जीवें माय त्रासाया ॥धु.॥

तें चि पुढें आड । तिचा लोभ तिला नाड । लावुनी चरफड । हात गोउनी पळावें ॥२॥

संशयाचें बिन्हडें । याचे निरसले भेटी । घेतली ते तुटी । आतां घेतां फावेल ॥३॥

तुका येतो काकुलती । वाउगिया सोड । यासी चि निवाड । आम्ही भार वाहिका ॥४॥

२९७१

झड मारोनियां बैसलों पंगती । उठवितां फजिती दातयाची ॥१॥

काय तें उचित तुम्हां कां न कळे । कां हो झांका डोळे पांडुरंगा ॥धु.॥

घेईन इच्छेचें मागोनि सकळ । नाहीं नव्हे काळ बोलायाचा ॥२॥

तुका म्हणे जालों माना अधिकारी । नाहीं लोक परी लाज देवा ॥३॥

२९७२

नाम न वदे ज्याची वाचा । तो लेंक दो बापांचा ॥१॥

हे चि ओळख तयाची । खूण जाणा अभक्ताची ॥धु.॥

ज्याची विठ्ठल नाहीं ठावा । त्याचा संग न करावा ॥२॥

नाम न म्हणे ज्याचें तोंड । तें चि चर्मकाचें कुंड ॥३॥

तुका म्हणे त्याचे दिवशीं । रांड गेली महारापाशीं ॥४॥

२९७३

पतित मी पापी शरण आलों तुज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥१॥
 तारियेले भक्त न कळे तुझा अंत । थोर मी पतित पांडुरंगा ॥धु॥
 द्रौपदी बहिणी वैरी गांजियेली । आपणाऐसी केली पांडुरंगा ॥२॥
 प्रल्हादाकारणें स्तंभीं अवतार । माझा कां विसर पांडुरंगा ॥३॥
 सुदामा ब्राम्हण दारिद्रे पीडिला । आपणाऐसा केला पांडुरंगा ॥४॥
 तुका म्हणे तुज शरण निजभावें । पाप निदानळावें पांडुरंगा ॥५॥

२९७४

कस्तूरीचें रूप अति हीनवर । माजी असे सार मोल तया ॥१॥
 आणीक ही तैसीं चंदनाचीं झाडें । परिमळें वाढे मोल तयां ॥धु॥
 काय रूपें असे परीस चांगला । धातु केली मोला वाढ तेणें ॥२॥
 फिरंगी आटितां नये बारा रुके । गुणें मोलें विकें सहस्रवरी ॥३॥
 तुका म्हणे नाही जातीसवें काम । ज्याचे मुखीं नाम तो चि धन्य ॥४॥

२९७५

नव्हें मी स्वतंत्र अंगाचा पाईक । जे हे सकळिक सत्ता वारूं ॥१॥
 तुम्हां आळवावें पाउला पाउलीं । कृपेची साउली करीं मज ॥धु॥
 शक्तिहीन तरी जालों शरणागत । आपुला वृत्तांत जाणोनियां ॥२॥
 तुका म्हणे भवाभेणें धरिलें पाय । आणीक उपाय नेणें कांहीं ॥३॥

२९७६

पाहों ग्रंथ तरी आयुष्य नाही हातीं । नाही ऐशी मति अर्थ कळे ॥१॥
 होईल तें हो या विठोबाच्या नांवें । आचरलें भावें जीवीं धरूं ॥धु॥
 एखादा अंगासी येईल प्रकार । विचारितां फार युक्ति वाढे ॥२॥
 तुका म्हणे आळी करितां गोमटी । मायबापा पोटीं येते दया ॥३॥

२९७७

पाहातां रूप डोळां भरे । अंतर नुरे वेगळे । इच्छावशे खेळ मांडी । अवघे सांडी बाहेरी ॥१॥

तो हा नंदानंदन बाइये । यासी काय परिचार वो ॥धु॥

दिसतो हा नव्हे तैसा । असे दिशाव्यापक । लाघव हा खोळेसाठी । होतां भेटी परतेना ॥२॥

म्हणोनि उभी ठालीये । परतलीये या वाटा । आड करोनियां तुका । जो या लोकां दाखवितो ॥३॥

२९७८

दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट । गहिवरें कंठ दाटताहे ॥१॥

ऐसें काय केलें सुमित्रा सखया । दिलें टाकोनियां वनामाजी ॥धु॥

आक्रंदती बाळें करुणावचनीं । त्या शोकें मेदिनी फुटों पाहे ॥२॥

काय हे सामर्थ्य नव्हतें तुजपार्शी । संगें न्यावयासी अंगभूतां ॥३॥

तुज ठावें आम्हां कोणी नाही सखा । उभयलोकीं तुका तुजविण ॥४॥

कान्हा म्हणे तुझ्या वियोगें पोरटीं । जालों दे रे भेटी बंधुराया ॥५॥

२९७९

सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी । नेणें चि अभागी महिमा तुझा ॥१॥

पावलों आपुलें केलें लाहें रास । निर्देवां परिस काय होय ॥धु॥

कष्टविलासी म्यां चांडाळें संसारीं । अद्यापिवरि तरि उपदेशीं ॥२॥

उचित अनुचित सांभाळिलें नाहीं । कान्हा म्हणे कांहीं बोलों आतां ॥३॥

२९८०

असो आतां कांहीं करोनियां ग्लांती । कोणा काकुलती येइल येथें ॥१॥

करूं कांहीं दिस राहे तों सायास । झोंबों त्या लागास भावाचिये ॥धु॥

करितां रोदना बापुडें म्हणती । परि नये अंतीं कामा कोणी ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे पडिलिया वर्नी । विचार तो मनीं बोलिला हे ॥३॥

२९८१

चरफडें चरफड शोकें शोक होये । कार्यमूळ आहे धीरापार्शी ॥१॥
 कल्पतसे मज ऐसें हें पाहातां । करावी ते चिंता मिथ्या खोटी ॥ध्रु॥
 न चुके होणार सांडिल्या शूरत्वा । फुकट चि सत्वा होइल हानी ॥२॥
 तुकयाबंधु म्हणे दिल्या बंद मना । वांचूनि निधाना न पवीजे ॥३॥

२९८२

न लगे चिंता आतां अन्मोन हाता । आलें मूळ भ्राता गेला त्याचें ॥१॥
 घरभेद्या येथें आहे तें सुकानु । धरितों कवळून पाय दोन्ही ॥ध्रु॥
 त्याचें त्याचिया मुखें पडिलें ठावें । न लगे सारावें मागें पुढें ॥२॥
 तुकयाबंधु म्हणे करील भेटी भावा । सोडीन तेधवां या विड्वला ॥३॥

२९८३

मूळस्थळ ज्याचें गोमतीचे तीरीं । तो हा सारी दोरी खेळवितो ॥१॥
 ऐसें हे कळलें असावें सकळां । चोर त्या वेगळा नाही दुजा ॥ध्रु॥
 वैष्णव हे रे तयाचे पाळती । खूण हे निरुती सांगितली ॥२॥
 तुकयाबंधु म्हणे आलें अनुभवास । तेणें च आम्हांस नागविलें ॥३॥

२९८४

बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा । घरबुडवणा भेटलासी ॥१॥
 एके घरीं कोणी कोणासी न धरी । ऐसी अपरांपरी केली आम्हां ॥२॥
 कान्हा म्हणे कां रे निःकाम देखिलें । म्हणोनि मना आलें करितोसी ॥३॥

२९८५

धिंदधिंद तुझ्या करीन धिंदझ्या । ऐसें काय वेझ्या जाणितलें ॥१॥
 केली तरी बरें मज भेटी भावास । नाही तरि नास आरंभिला ॥ध्रु॥
 मरावें मारावें या आलें प्रसंगा । बरें पांडुरंगा कळलेंसावें ॥२॥
 तुकयाबंधु म्हणे तुझी माझी उरी । उडाली न धरीं भीड कांहीं ॥३॥

२९८६

भुंिH मुक्ति तुझे जळों ब्रम्हज्ञान । दे माझ्या आणोनी भावा वेर्गी ॥१॥

रद्धी सिद्धी मोक्ष ठेवीं गुंडाळून । दे माझ्या आणून भावा वेर्गी ॥धु.॥

नको आपुलिया नेऊं वैकुंठासी । दे माझ्या भावासी आणून वेर्गी ॥२॥

नको होऊं कांहीं होसील प्रसन्न । दे माझ्या आणून भावा वेर्गी ॥३॥

तुकयाबंधु म्हणे पाहा हो नाहीतरी । हत्या होईल शिरीं पांडुरंगा ॥४॥

२९८७

मुख्य आहे आम्हां मातेचा पटंगा । तुज पांडुरंगा कोण लेखी ॥१॥

नको लावू आम्हां सर्वे तू तोंवरी । पाहा दूरवरी विचारूनी ॥धु.॥

साहे संतजन केले महाराज । न घडे आतां तुज भेईन मी ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे अहिक्ये ऐक्यता । वाढते अनंता दुःखे दुःख ॥३॥

२९८८

नये सोमसरी उपचाराची हरी । करकरेचे करीं काळे तोंड ॥१॥

मागतां इतुके जोडुनियां कर । ठेउनियां शीर पायांवरी ॥धु.॥

तुम्हां आम्हां एके ठायीं सहवास । येथे द्वैत द्वेष काय बरा ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे बहुतां बहुतां रीती । अनंता विनंती परिसावी हे ॥३॥

२९८९

लालुचाईसाटीं बळकाविसी भावा । परी मी जाण देवा जिरों नेदीं ॥१॥

असों द्या निश्चय हा मनीं मानसीं । घातली येविशीं दृढ कास ॥धु.॥

मज आहे बळ आळीचे सबळ । फोडीन अंत्राळ हृदय तुझे ॥२॥

करुणारसें तुकयाबंधु म्हणे भुलवीन । काढूनि घेईन निज वस्तु ॥३॥

२९९०

तुझीं वर्मे आम्हां ठावीं नारायणा । परी तू शाहाणा होत नाही ॥१॥

मग कालाबुली हाका देते वेळे । होतोसि परी डोळे नुघडिसी ॥धु.॥

जाणोनि अज्ञान करावें मोहरें । खोटी खोडी हे रे तुझी देवा ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे कारण प्रचीति । पाहातों वेळ किती तेच गुण ॥३॥

२९९१

अवर्घी तुज बाळें सारिखीं नाही तें । नवल वाटतें पांडुरंगा ॥१॥

म्हणतां लाज नाहीं सकळांची माउली । जवळी धरिलीं एकें दुरी ॥धु.॥

एकां सुख द्यावें घेऊनि वोसंगा । एक दारीं गळा श्रमविती ॥२॥

एकां नवनीत पाजावें दाटून । एकें अन्न अन्नं करितील ॥३॥

एकें वाटतील न वजावीं दुरी । एकांचा मत्सर जवळी येतां ॥४॥

तुकयाबंधु म्हणे नावडतीं त्यांस । कासया व्यालास नारायणा ॥५॥

२९९२

निनांवा हें तुला । नांव साजे रे विठ्ठला ।

बरा शिरविला । फाटक्यामध्यें पाव ॥१॥

कांहीं तरी विचारिलें । पाप पुण्य ऐसें केलें ।

भुरळें घातलें । एकाएकी भावासी ॥धु.॥

मुद्राधारणें माळ माळा टिके । बोल रसाळ कोंवळे ।

हातीं फांशाचे गुंडाळे । कोण चाळे गृहस्था हे ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे मिस्किन । करितोसी देखोन ।

पाहा दुरिवरी विच्छिन्न । केला परी संसार ॥३॥

२९९३

नाहीं घटिका म्हणसी । लाग लागला तुजपार्शी ।

पडिला हृषीकेशी । जाब सकळ करणें ॥१॥

माझें नेलें पांघरुण । ठावें असोन दुर्बळ दीन ।

माणसांमधून । उठविलें खाणोन्या ॥धु.॥

आम्हीं हें जगऊनि होतो पाणी । संदीं देवदेव करुनि ।

जालासी कोठोनि । पैदा चोरा देहाच्या ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे केलें । उघडें मजचि उमगिलें ।

ऐसें काय गेलें । होतें तुज न पुरतें ॥३॥

२९९४

कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ मायाळ । म्हणवितोसी परि केवळ । गळेकाटू दिसतोसी ॥१॥

काय केलें होतें आम्हीं । सांग तुझे एकये जन्मीं । जालासी जो स्वामी । एवढी सत्ता करावया ॥धु.॥

भलेपणाचा पवाडा । बरा दाविला रोकडा । करुनि बंधु वेडा । जोडा माझा विखंडिला ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे भला । कैसें म्हणताती तुजला । जीव आमुचा नेला । अंत पाहिला कांहींतरी ॥३॥

२९९५

आतां कळों आले गुण । अवघे चि यावरोन । चोखट लक्षण । धरिलें हें घरघेणें ॥१॥

या नांवें कृपासिंधु । म्हणवितोसी दीनबंधु । मज तरी मेंदु । दिसतोसी पाहातां ॥धु.॥

अमळ दया नाही पोटी । कठीण तैसाचि कपटी । अंध्याची काठी । माझी गुदरसी च ना ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे पुरता । नाही म्हण बरें अनंता । एरवीं असतां । तुझा घोंट भरियेला ॥३॥

२९९६

काय सांगों हृषीकेशा । आहे अनुताप आला ऐसा । गिळावासी निमिषा । निमिष लागों नेदावें ॥१॥

माझे बुडविलें घर । लेकरें बाळें दारोदार । लाविलीं काहार । तारातीर करोनि ॥धु.॥

जीव घ्यावा कीं द्यावा । तुझा आपुला केशवा । इतुके उरलें आहे । भावाचिया निमित्त्यें ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणें जग । बरें वाईट म्हणो मग । या कारणें परी लाग । न संडावा सर्वथा ॥३॥

२९९७

मायबाप निमाल्यावरी । घातलें भावाचे आभारीं । तो ही परि हरी । तुज जाला असमाई ॥१॥

हे कां भक्तचे उपकार । नांदतें विध्वंसिलें घर । प्रसन्नता वेव्हार । सेवटीं हे जालासी ॥धु.॥

एका जिवावरी । होतों दोनी कुटुंबारी । चाळवूं तो तरी । तुज येतो निर्लज्जा ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे भला । आणीक काय म्हणावें तुला । वेडा त्यानें केला । तुजसर्वे संबंधु ॥३॥

२९९८

पूवाअ पूर्वजांची गती । हे चि आईकिली होती । सेवे लावूनि श्रीपती । निश्चिंती केली तयांची ॥१॥

कां रे पाठी लागलासी । ऐसा सांग हृषीकेशी । अद्यापवरी न राहासी । अंत पाहासी किती म्हणु ॥धु॥

जन्मजन्मांतरीं दावा । आम्हां आपणां केशवा । निमित्त्य चालवा । काईसयास्तव हें ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे अदेखणा । किती होसी नारायणा । देखों सकवेना । खातयासी न खात्या ॥३॥

२९९९

निसुर संसार करून । होतों पोट भरून । केली विवसी निर्माण । देवपण दाखविलें ॥१॥

ऐसा काढियेला निस । काय म्हणु सहित वंश । आणिलें शेवटास । हाउस तरी न पुरे ॥धु॥

उरलों पालव्या सेवटीं । तें ही न देखवे दृष्टी । दोघांमध्ये तुटी । रोकडीचि पाडीली ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे गोड । बहु जालें अति वाड । म्हणोनी कां बुड । मुऱ्यांसहित खावें ॥३॥

३०००

बरा जाणतोसी धर्मनीती । उचित अनुचित श्रीपती । करूं येते राती । ऐसी डोळे झांकूनि ॥१॥

आतां जाब काय कैसा । देसी तो दे जगदीशा । आणिला वोळसा । आपणां भोंवता ॥धु॥

सेवेचिया सुखास्तव । बळें धरिलें अजानत्व । येइल परि हा भाव । ज्याचा त्यासी कारणा ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे नाही । आतां आम्हां बोल कांहीं । जडोनियां पार्यीं । तुझे त्वां चि घेतलें ॥३॥

३००१

कांहीं विपत्ति अपत्यां । आतां अमुचिया होतां । काय होईल अनंता । पाहा बोलों कासया ॥१॥

बरें अनायासें जालें । सायासेंविण बोले चाले । काबाड चुकलें । केलें कष्टावेगळें ॥धु॥

बरा सांपडलासी वोजा । वर्मावरी केशीराजा । बोलायासी तुझा । उजुरचि नाहीसा ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे दगा । बरा दिला होता बागा । झडकरी चलागा । चांग दैवें पावलें ॥३॥

३००२

देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण । आहे तें कां नेदिसी अझून ।

अवगलासीं झोंडपणें । परी मी जाण जीवें जिरों नेदीं ॥१॥

कळों येईल रोकडें । उभा करिन संतांपुढें ।

तुजें काय एवढें । भय आपुलें मागतां ॥धु.॥

आजिवरी होतों नेणता । तों तुज फावलें रे अनंता ।

कवडीचा तो आतां । पडों नेदीन फेर ॥२॥

ठेविला ये जीवनीं जीव । म्हणे तुक्याचा बंधव ।

माझा गळा तुझा पाव । एके ठायीं बांधेन ॥३॥

३००३

मार्गें असताशी कळला । उमस घेऊं नसता दिला ।

तेणें चि काळें केला । असता अवघा निवाडा ॥१॥

इतका न लगता उशीर । न धरितों भीडभार ।

सद्धिासी वेव्हार । कासयासी लागला ॥धु.॥

असोनियां माल खरा । किती केल्या येरझारा ।

धरणें ही दिवस तेरा । माझ्या भावें घेतलें ॥२॥

अझुन तरी इतक्यावरी । चुकवीं जनाचार हरी ।

तुक्याबंधु म्हणे उरी । नाहीं तरी नुरे कांहीं ॥३॥

३००४

आतां न राहें क्षण एक । तुझा कळला रे लौकिक । नेदीं हालों एक । कांहीं केल्यावांचूनि ॥१॥

संबंध पडिला कोणार्शी । काय डोळे झांकितोसी । नेईन पांचांपार्शी । दे नाहीतरी वोढूनि ॥धु.॥

सुखें नेदीस जाणवलें । नास केल्याविण उगलें । तरि तें ही विचारिलें । आम्ही आहे तुज आर्धी ॥२॥

असें च करुनि किती । नागविलीं नाहीं नीती । तुक्याबंधु म्हणे अंतीं । न सोडिसी ते खोडी ॥३॥

३००५

तुज ते सवे आहे ठावें । घ्यावें त्याचें बुडवावें । परि ते आम्हांसवें । आतां न फावे कांहीं ॥१॥

नव्हों सोडाय्याचे धणी । कष्टें मेळविलें करोनि । पाहा विचारोनी । आढी धरोनि काम नाही ॥धु.॥

अवघे राहिले प्रकार । जालों जीवासी उदार । असा हा निर्धार । कळला असावा असेल ॥२॥

आतां निदसुर नसावें । गाठ पडली कुणब्यासवें । तुकयाबंधु म्हणे राखावें । देवा महत्व आपुलें ॥३॥

३००६

बहु बोलणें नये कामा । वाउगें तें पुरुषोत्तमा । एकाचि वचनें आम्हां । काय सांगणें तें सांग ॥१॥

देणें आहे कीं भांडाई । करणें आहे सांग भाई । आतां भीड कांहीं । कोणी न धरी सर्वथा ॥धु.॥

मागें गेलें जें होउनी । असो तें धरित नाही मनी । आतां पुढें येथूनि । कैसा काय विचार ॥२॥

सारखी नाही अवघी वेळ । हें तों कळतें सकळ । तुकयाबंधु म्हणे खळखळ । करावी ते उरेल ॥३॥

३००७

आतां हें न सुटे न चुके । बोल कां दवडिसी फिके ।

जन लोक पारिखें । अवघें केलें म्यां यासार्ती ॥१॥

नये सरतां नव्हे भलें । तुझें लक्षण कळलें ।

बैसलासी काढिलें । देहाचें मुळीं दिवाळें ॥धु.॥

दिसतोसी बरा बोल कोंवळे । गुण मेंदाचे चाळे ।

दिसताती ये वेळे । काय करूं विसंबोनि ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे देखतां । अंध बहिर ऐकतां ।

कैसें व्हावें आतां । इतकियाउपरी ॥३॥

३००८

तिहीं ताळीं हेचि हाक । म्हणती पांढरा स्फटिक ।

अवघा बुडविला लौकिक । सुखें चि भीके लाविलीं ॥१॥

थोंटा नांव शिरोमणी । नाही जोडा त्रिभुवनीं ।

म्हणोनि शाहाणे ते कोणी । तुझे दारीं बैसतिना ॥धु.॥

निर्गुण निलाजिरा निनांवा । लंड झोंड कुडा देवा ।

नागवणा या नांवा । वांचूनि दुजा नाइको ॥२॥

सर्वगुणें संपन्न । कळों आलासी संपूर्ण ।

तुकयाबंधु म्हणे चरण । आतां जीवें न सोडीं ॥३॥

३००९

तो चि प्रसंग आला सहज । गुज धरितां नव्हे काज । न संडितां लाज । पुढें वोज न दिसे ॥१॥

तूं तर न होसी शाहाणा । नये सांगतो तें ही मना । आपण आपणा । आतां प्रयत्न देखावा ॥धु.॥

न पुरवी पाहातां वाट । द्यावें प्रमाण चोखट । कास घालूनियां नीट । चौघाचार करावा ॥२॥

आतां श्रमाचें कारण । नव्हे व्हावें उदासीन । न पडे तयाविण । गांठी तुकयाबंधु म्हणे ॥३॥

३०१०

हळूहळू जाड । होत चालिलें लिगाड । जाणवेल निवाड । न करिसी परी पुढें ॥१॥

मी तों सांगून उतराई । जालों आतां तुज काई । कळों येईल भाई । तैसा करीं विचार ॥धु.॥

मागें युगें अड्याविस । जालीं दिवसाचा दिवस । मुदल व्याज कासावीस । होसी देवा ये कामें ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे राखें । आतां टाकीं तुझीं तीं सुखें । जगजाहिर ठाउकें । जालें नाहीं खंडलेंसें ॥३॥

३०११

पत्र उचटिलें प्रेत्नं । ग्वाही कराया कारणें । नाहीतरी पुण्यें । तुझ्या काय उणें आम्हां ॥१॥

नांव तुझें चि करोनि । आहों सुखें पोट भरोनि । केली जाणवणी । म्हणउनि नाहीं म्हणसील ॥धु.॥

आतां इतकियाउपरी । दे नको भलतें करीं । म्हणती ऋणकरी । आमुचा इतकें उदंड ॥२॥

तुकयाबंधु जागा । अळवावया पांडुरंगा । केला कांहीं मागायाची । नव्हती गरज ॥३॥

३०१२

माझ्या भावें केली जोडी । न सरेसी कल्पकोडी । आणियेलें धाडी । घालुनि अवघें वैकुंठ ॥१॥

आतां न लगे यावें जावें । कोठें कांहीं च करावें । जन्मोजन्मीं खावें । सुखें बैसोनसें जालें ॥धु.॥

असंख्य संख्या नाहीं पार । आनंदें दाटलें अंबर । न माये अपार । त्रिभुवनीं सांटवितां ॥२॥

अवघे भरले सदोदित । जाले सुखाचे पर्वत । तुकयाबंधु म्हणे परमार्थ । धन अद्भुत सांपडले ॥३॥

३०१३

आतां चुकले देशावर । करणे अकरणे सर्वत्र । घरासी आगर । आला सकळसर्द्धीचा ॥१॥

जालो निधाई निधाने । लागले अनंतगुणरत्न । जन्माचे विच्छिन्न । दुःख जाले दारिद्र ॥धु॥

तारुं सागरिंचे अवचिते । हेदोवले आले येथे । ओढिले संचिते । पूर्वदत्ते लाधले ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे सीमा । नाही आमुचिया देवा । आतां पुरुषोत्तमा । ऐसा सवदागर सांपडला ॥३॥

३०१४

सांपडले जुने । आमुच्या वडिलांचे ठेवणे । केली नारायणे । कृपा पुण्ये पूर्वाचिया ॥१॥

सुखे आनंदरूप आतां । आम्ही आहो याकरितां । निवारली चिंता । देणे घेणे चुकले ॥धु॥

जाले भांडवल घरिंचे । अमुप नाम विठ्ठलाचे । सुकृत भावाचे । हे तयाने दाविले ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे फिटला । पांग नाही बोलायाला । चाड दुसरी विठ्ठला । वांचूनियां आणीक ॥३॥ ॥३७॥

३०१५

काम क्रोध अहंकार नको देही । आशा तृष्णा माया लज्जा चिंता कांहीं ।

वास पंढरीचा जन्म सदा देई । आणीक दुजे मागणे तुज नाही ॥१॥

कृपा देई दान हरि मज कृपा देई दान । नासीं त्रिमिर दाखवीं चरण ।

आर्त पुरवावे भेटी देऊन । नको उपेक्षू आलिया शरण ॥धु॥

नाम अखंड हृदयीं राहो वाणी । न पडो विसर क्षण ज्यागृतिं स्वप्नीं ।

संतसमागम ऐसा दे लावुनि । आणीक दुजे कांहीं नेणे तुजवांचुनि ॥२॥

पंथपुरिंचा रविसुत पुरे आतां । आड करावा भवसिंधु ऐसा नव्हता ।

नाहीं आडताळा त्रैलाक्यामाजी सरता । विनवी तुकयाबंधु चरणीं ठेवुनि माथा ॥३॥

३०१६

तटाचे जातीला नाही भीड भार । लाता मारी थोर लाहान नेणे ॥१॥

परी तो त्या विशेष मानुष होऊन । करी खंड मान वडिलांचा ॥धु॥

बेरसा गाढव माया ना बहीण । भुंके चवीविण भलतें चि ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे बोकड मातलें । न विचारी आपुले तोंडीं मुते ॥३॥

३०१७

मायझवा खर गाढवाचें बीज । तें ऐसें सहज कळों येतें ॥१॥

आपमानिलें जेणें श्रेष्ठाचें वचन । ते चि त्याची खुण ओळखावी ॥धु.॥

मद्यपीर पुरा अधम यातीचा । तया उपदेशाचा राग वांयां ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे पिसाळलें सुनें । आप पर तेणें न विचारावें ॥३॥

३०१८

मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार । पृथिवीचा भार वाहावया ॥१॥

काय धाक आम्हां कासयाची चिंता । ऐसा तो असतां साहाकारी ॥धु.॥

शंखचक्रगदा आयुधें अपार । वागवितो भार भक्तांसाठीं ॥२॥

पांडवां जोहरी राखिलें कुसरी । तो हा बंधुचा कैवारी तुकयाच्या ॥३॥

३०१९

राम म्हणतां कामक्रोधांचें दहन । होय अभिमान देशधडी ॥१॥

राम म्हणतां कर्म तुटेल भवबंधन । नये श्रम सीण स्वप्नास ही ॥धु.॥

राम म्हणे जन्म नाहीं गर्भवास । नव्हे दारिद्रास पात्र कधीं ॥२॥

राम म्हणतां यम शरणागत बापुडें । आढळ पद पुढें काय तेथें ॥३॥

राम म्हणतां धर्म घडतील सकळ । त्रिमिर पडळ नासे हेळा ॥४॥

राम म्हणतां म्हणे तुकयाचा बंधु । तरिजेल भवसिंधु संदेह नाहीं ॥५॥

३०२०

मरोनि जाईन गुणनामावरुनि । तुझ्या चक्रपाणी मायबापा ॥१॥

चुकविलीं दुःखें मायेचा वोळसा । तोडोनियां आशापाश तेणें ॥धु.॥

केली काया तनु हिंवसी शीतळ । चिंतातळमळ नाहीं ऐसी ॥२॥

काळें तोंड काळ करुनि राहिलें । भूतमात्र जालें सज्जनसखें ॥३॥

तुकयाबंधु म्हणें अवघ्या देशदिशा । मुक्त रे परेशा तुझ्या पुण्यें ॥४॥

३०२१

आतां मागतां तें ऐक नारायणा । भावपूर्वक मनापासूनियां ॥१॥

असों दे मोकळी जिव्हा जरि गाइल गुण । नाही तरी खिळुन टाकी परती ॥धु.॥

मातेचिया परी देखती परनारी । ठेवीं नेत्र तरी नाही तरि नको ॥२॥

तरी बरें कांटाळा करिती निंदास्तुतीचा । नाही तरि कानांचा ही देख प्रेतन ॥३॥

सकळ इंद्रियांचा निग्रह करुनि एक । राखवीं पृथक तोडोनि भ्रम ॥४॥

तुकयाबंधु म्हणे ते चि वाट प्राणां । पडता नारायणा विसर तुझा ॥५॥

३०२२

नमस्कारी भूतें विसरोनि याती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥१॥

परउपकारीं वेचियेल्या शक्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥धु.॥

द्वयें द्वैतभाव नाही जया चर्त्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥२॥

जयाचिये वाचे नये निंदास्तुती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥३॥

उचित अनुचित जाणे धर्मनीती । दृढ भाव भक्ति मानव तो ॥४॥

तुकयाबंधु म्हणे वरकड ते येर । संसाराचे खर भारवाही ॥५॥

३०२३

चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे जो कवळी । संपुष्ट तो संबळीमध्ये देखा ॥१॥

उत्पत्तिसंहारकरिता जो पाळण । तो नंदा नंदन म्हणवीतसे ॥धु.॥

असुर तोडरी दैत्यांचा काळ । जाला द्वारपाळ बळीचा तो ॥२॥

लक्ष्मीचा स्वामी क्षीराच्या सागरा । उच्छिष्टकवळा पसरी मुख ॥३॥

तुकयाबंधु म्हणे चतुरांचा रावो । भावें तो पाहा हो केला वेडा ॥४॥

३०२४

कोण या पुरुषार्थाची गति । आणियेला हातोहार्ती ।
जाहाज पृथ्वीपति । केली ख्याती अद्भुत ॥१॥
भला रे पुंडलिका भला । महिमा नव जाये वर्णिला ।
दगा देउनि अवघियांला । सांटविलें अविनाश ॥धु॥
केलें एके घरीं केणें । भरलीं सदोदित दुकानें ।
दुमदुमिलीं सुखानें । हे भाग्याची पंढरी ॥२॥
तुकयाबंधु म्हणे किल्ल्या । संताचे हार्ती दिल्या ।
आंगावेगळें आपुल्या । टाकुनि जाला मेहेमान ॥३॥

३०२५

पाहा हो कलिचें महिमान । असत्यासी रिझलें जन ।
पापा देती अनुमोदन । करिती हेळण संतांचे ॥१॥
ऐसें अधर्माचें बळ । लोक झकविले सकळ ।
केलें धर्माचें निर्मूळ । प्रळयकाळ आरंभला ॥धु॥
थोर या युगाचें आश्चर्य । ब्रम्हकर्म उत्तम सार ।
सांडूनियां द्विजवर । दावलपीर स्मरताती ॥२॥
ऐसे यथार्थाचे अनर्थ । जाला बुडाला परमार्थ ।
नाहीं जाली ऐसी नीत । हा हा भूत पातलें ॥३॥
शांति क्षमा दया । भावभक्ति सित्क्रया ।
ठाव नाही सांगावया । सत्वधैर्य भंगिलें ॥४॥
राहिले वर्णावर्णधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म ।
म्हणवितां रामराम । श्रम महा मानिती ॥५॥
थेर भोरपाचे विशीं । धांवती भूतें आविसा तैसीं ।
कथा पुराण म्हणतां सिसी । तिडीक उठी नकऱ्याचे ॥६॥

विषयलोभासाठी । सर्वार्थेसीं प्राण साटी ।
 परमार्थी पीठ मुठी । मागतां उठती सुनींसीं ॥७॥
 धनाढ्य देखोनि अनामिक । तयारें मनिती आवश्यक ।
 अपमानिले वेदपाठक । सात्विक शास्त्रज्ञ संपन्न ॥८॥
 पुत्र ते पितियापार्शी । सेवा घेती सेवका ऐसी ।
 सुनांचिया दासी । सासा जाल्या आंदण्या ॥९॥
 खोटें जालें आली विंवसी । केली मर्यादा नाहीसी ।
 भ्रतारें तीं भार्यासी । रंक तैसीं मानिती ॥१०॥
 नमस्कारावया हरिदासां । लाजती धरिती कांहीं गर्वसा ।
 पोटासाठीं खौसा । वंदिती मलिंछाच्या ॥११॥
 बहुत पाप जालें उचंबळ । उत्तम न म्हणती चांडाळ ।
 अभक्ष भिक्षती विटाळ । कोणी न धरी कोणाचा ॥१२॥
 कैसें जालें नष्ट वर्तमान । एकादशीस खाती अन्न ।
 विडे घेऊनि ब्राम्हण । अविंदवाणी वदताती ॥१३॥
 कामिनी विटंबिल्या कुळवंती । वदनें दासीचीं चुंबिती ।
 सोवळ्याच्या स्फीती । जर्गीं मिरविती पवित्रता ॥१४॥
 मद्यपानाची सुराणी । नवनीता न पुसे कोणी ।
 केळवती व्यभिचारिणी । दैन्यवाणी पतिव्रता ॥१५॥
 केवढी दोषाची सबळता । जाली पाहा हो भगवंता ।
 पुण्य धुडावोनी संता । तीर्था हरी आणिली ॥१६॥
 भेणें मंद जाल्या मेघवृष्टि । आकांतली कांपे सृष्टि ।
 देव रिगाले कपाटीं । आटाआटी प्रवर्तली ॥१७॥
 अपीक धान्यें दिवसें दिवसें । गाईं म्हैसीं चवल्या गोरसें ।

नगरें दिसती उध्वंसें । पिकलीं बहुवसें पाखांडें ॥१८॥
 होम हरपलीं हवनें । यज्ञयाग अनुष्ठानें ।
 जपतपादिसाधनें । आचरणें भ्रष्टलीं ॥१९॥
 अठरा यातींचे व्यापार । करिती तस्कराईं विप्र ।
 सांडोनियां शुद्ध शुभ्र । वस्त्रें निळी पांघरती ॥२०॥
 गीता लोपली गायत्री । भरले चमत्कार मंत्रां ।
 अश्वाचियापरी । कुमारी विकिती वेदवक्ते ॥२१॥
 वेदाध्ययनसंहितारुचि । भकाद्या करिती तयांची ।
 आवडी पंडितांची । मुसाफावरी बैसली ॥२२॥
 मुख्य सर्वोत्तम साधनें । तीं उच्छेदुनि केलीं दीनें ।
 कुडीं कापटें महा मोहनें । मिरविताती दुर्जन ॥२३॥
 कळाकुशळता चतुराईं । तर्कवादी भेद निंदेठायीं ।
 विधिनिषेधाचा वाही । एक ही ऐसीं नाडलीं ॥२४॥
 जे संन्यासी तापसी ब्रम्हचारी । होतां वैरागी दिगांबर निस्पृही वैराग्यकारी ।
 कामक्रोधें व्यापिले भारी । इच्छाकरीं न सुटती ॥२५॥
 कैसें विनाशकाळाचें कौतुक । राजे जाले प्रजांचे अंतक ।
 पिते पुत्र सहोदर । एकाएक शत्रुघातें वर्तती ॥२६॥
 केवढी ये रांडेची अंगवण । भ्रमविलें अवघें जन ।
 याती अठरा चाऱ्ही वर्ण । कर्दम करुनि विटाळले ॥२७॥
 पूवाअहोतें भविष्य केलें । संतीं ते यथार्थ जालें ।
 ऐकत होतो ते देखिलें । प्रत्यक्ष लोचनीं ॥२८॥
 आतां असो हें आघवें । गति नव्हे कळीमध्येंवागवरावें ।
 देवासी भाकोनि करुणावें । वेगें स्मरावें अंतरीं ॥२९॥

अगा ये वैकुंठानायका । काय पाहातोसि या कौतुका ।
धांव कलीनें गांजिलें लोकां । देतो हाका सेवक तुकयाचा ॥३०॥

३०२६

केली हार्णाळां अंधोळी । येऊनि बैसलों राउळीं ॥१॥
अजिचें जाले भोजन । राम कृष्ण नारायण ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे नास । नाहीं कल्पांती जयास ॥३॥

॥१२॥

३०२७

तुजलागीं माझा जीव जाला पिसा । अवलोकितों दिशा पांडुरंगा ॥१॥

सांडिला वेव्हार माया लोकाचार । छंद निरंतर हा चि मनीं ॥धु॥

आइकिलें कार्नी तें रूप लोचन । देखावया सीण करिताति ॥२॥

प्राण हा विकळ होय कासावीस । जीवनाविण मत्स्य तयापरी ॥३॥

तुका म्हणे आतां कोण तो उपाव । करूं तुझे पाव आतुडे तो ॥४॥

३०२८

कोणे गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल । जरी ठावा असेल तुम्हां कोणा ॥१॥

लागतसें पायां येतों लोटांगणीं । मात तरी कोणी सांगा याची ॥धु॥

गुण रूप याचे वाणिती या संतां । मज क्षेम देतां सुख वाटे ॥२॥

सर्वस्वें हा जीव ठेवीन चरणीं । पांडुरंग कोणी दावी तया ॥३॥

तुका म्हणे गाईवत्सा तडातोडी । तैसी जाते घडी एकी मज ॥४॥

३०२९

एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे । बांधिलिया साध्य काय तेथें ॥१॥

काय हातीं लागे भुसाचे कांडणीं । सत्यासी दाटणी करुनि काय ॥धु॥

कवित्वाचे रूढी पायां पाडी जग । सुखावोनि मग नरका जाय ॥२॥

तुका म्हणे देव केल्याविण साहे । फजिती आहे लटिक्या अंगी ॥३॥

३०३०

भल्याचें दुरुषण । तेथें शुभ चि वचन ॥१॥

बोलावी हे धर्मनीत । क्षोभें होत नाही हित ॥धु.॥

मर्यादा ते बरी । वेळ जाणावी चतुरी ॥२॥

तुका म्हणे बहु । लागे ऐसें बरें मऊ ॥३॥

३०३१

आवडीनें धरिलीं नावें । प्रियभावें चिंतन ॥१॥

वेडा जाला वेडा जाला । लांचावला भक्तीसी ॥धु.॥

निचाड्या चाड धरी । तुळसी करीं दळ मागे ॥२॥

धरिला मग न करी बळ । तुका म्हणे कळ पार्यी ॥३॥

३०३२

कंठीं राहो नाम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥१॥

ऐसें द्यावें कांहीं दान । आलों पतित शरण ॥धु.॥

संतांचिये पार्यी । वेळोवेळां ठेवीं डोई ॥२॥

तुका म्हणे तरें । भवसिंधु एका सरें ॥३॥

३०३३

विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें । ब्रम्हानंदें गर्जावें ॥१॥

वाये टाळ टाळ्याटाळी । होइल होळी विघ्नांची ॥धु.॥

विठ्ठल आद्ये अवसानीं । विठ्ठल मनीं स्मरावा ॥२॥

तुका म्हणे विठ्ठलवाणी । वदा कार्णी आईका ॥३॥

३०३४

पंढरीचे वारकरी । ते अधिकारी मोक्षाचे ॥१॥

पुंडलिका दिला वर । करुणाकरें विठ्ठलें ॥धु.॥

मूढ पापी जैसे तैसे । उतरी कासे लावूनि ॥२॥

तुका म्हणे खरें जालें । एका बोलें संतांच्या ॥३॥

३०३५

अमृताचीं फळें अमृताची वेली । ते चि पुढें चाली बीजाची ही ॥१॥

ऐसियांचा संग देई नारायणा । बोलावा वचना जयांचिया ॥धु.॥

उत्तम सेवन सितळ कंठासी । पुष्टी कांती तैसी दिसे वरी ॥२॥

तुका म्हणे तैसें होइजेत संगें । वास लागे अंगें चंदनाच्या ॥३॥

३०३६

पंढरीसी जा रे आलेनो संसारा । दीनाचा सोयरा पांडुरंग ॥१॥

वाट पाहे उभा भेटीची आवडी । कृपाळूं तांतडी उतावीळ ॥धु.॥

मागील परिहार पुढें नेहे सीण । जालिया दर्षणें एकवेळा ॥२॥

तुका म्हणे नेदी आणिकांचे हातीं । बैसला तो चर्त्तीं निवडेना ॥३॥

३०३७

न कळे तें कळों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥१॥

न दिसे तें दिसों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥धु.॥

न बोलों तें बोलों येईल उगलें । नामें या विठ्ठलें एकाचिया ॥२॥

न भेटे तें भेटों येईल आपण । करितां चिंतन विठोबाचें ॥३॥

अलभ्य तो लाभ होईल अपार । नाम निरंतर म्हणतां वाचे ॥४॥

तुका म्हणे आसक्त जीव सर्वभावें । तरतील नावें विठोबाच्या ॥५॥

३०३८

बहुजन्में केला लाग । तो हा भाग लाधलों ॥१॥

जीव देइन हा बळी । करीन होळी संसारा ॥धु.॥

गेले मग नये हाता । पुढती चिंता वाटतसे ॥२॥

तुका म्हणे तांतड करूं । पाय धरूं बळकट ॥३॥

३०३९

भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥१॥

आत्मनिष्ठ जरी जाले जीवन्मुक्त । तरी भक्ति सुख दुर्लभ त्यां ॥२॥

तुका म्हणे कृपा करिल नारायण । तरि च हें वर्म पडे ठायीं ॥३॥

३०४०

दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे । पावेल ते काय धेनुसरी ॥१॥

कागाचिया गळा पुष्पाचिया माळा । हंसाची तो कळा काय जाणे ॥धु॥

मर्कटें अंघोळी लावियेले टिळे । ब्राम्हणाचे लीळे वर्तू नेणे ॥२॥

जरी तो ब्राम्हण जाला कर्मभ्रष्ट । तुका म्हणे श्रेष्ठ तिहीं लोकीं ॥३॥

३०४१

देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें वारावार करोनि ठेवी ॥१॥

भाग्य द्यावें तरी अंगीं भरे ताठा । म्हणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥धु॥

स्त्री द्यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा पाठी लावी ॥२॥

तुका म्हणे मज प्रचित आली देखा । आणीक या लोकां काय सांगों ॥३॥

३०४२

वाघें उपदेशिला कोल्हा । सुखें खाऊं द्यावें मला ॥१॥

अंतीं मरसी तें न चुके । मज ही मारितोसी भुके ॥धु॥

येरू म्हणे भला भला । निवाड तुझ्या तोंडें जाला ॥२॥

देह तंव जाणार । घडेल हा उपकार ॥३॥

येरू म्हणे मनीं । ऐसें जावें समजोनि ॥४॥

गांठी पडली ठका ठका । त्याचा धर्म बोले तुका ॥५॥

३०४३

जेथें आठवती स्वामीचे ते पाय । उत्तम ते ठाय रम्य स्थळ ॥१॥
 रान अथवा घर एकांत लोकांत । समाधान चत्ति तें ते घडी ॥ध्रु॥
 धन्य तो हा काळ सरे आनंदरूप । वाहातां संकल्प गोविंदाचे ॥२॥
 तुका म्हणे लाभकाळ ते चि जीणें । भाग्य नारायण उत्तम तें ॥३॥

३०४४

तुज न भें मी कळिकाळा । मज नामाचा जिव्हाळा ॥१॥
 माझा बळिया नेणसी कोण । संतां साहे नारायण ॥ध्रु॥
 शंख वधिला सागरीं । वेद घेउनि आला चारी ॥२॥
 कूर्मे दैत्य वधिला जेठी । हात पाय लपवी पोटीं ॥३॥
 वाराहरूप धरिलें गाढें । धरा प्रतापें धरिली दाढे ॥४॥
 हिरण्यकश्यप विदारिला । भक्त प्रल्हाद रक्षिला ॥५॥
 वामन जाला दिनानाथ । बळी पाताळीं घातला दैत्य ॥६॥
 छेदुनियां सहस्र भुजा । कामधेनु आणिली वोजा ॥७॥
 शिळा प्रतापें सागरीं तारी । स्थापी बिभीषण रावण मारी ॥८॥
 मारोनियां कंसराव । पिता सोडविला वसुदेव ॥९॥
 पांचाळीसी गांजितां वैरी । वस्त्रें आपण जाला हरी ॥१०॥
 गजेंद्र स्मरे राम राम । त्यासी पाववी वैकुंठधाम ॥११॥
 तुका म्हणे हरिरूप जाले । पुन्हा जन्मा नाहीं आले ॥१२॥

३०४५

सर्वा भूर्ती द्यावें अन्न । द्रव्य पात्र विचारोन । उपतिष्ठे कारण । तेथें बीज पेरीजे ॥१॥
 पुण्य करितां होय पाप । दुग्ध पाजोनि पोशिला साप । करोनि अघोर जप । दुःख विकत घेतलें ॥ध्रु॥
 भूमी पाहातां नाहीं वेगळी । माळ बरड एक काळी । उत्तम निराळी । मध्यम कनिष्ठ ॥२॥

म्हणोनि विवेकें । कांहीं करणें निकें । तुका म्हणे फिकें । रुची नेदी मिष्टान्न ॥३॥

३०४६

देवावरी भार । वृत्ति अयाचित सार ॥१॥

देह देवाचे सांभाळी । सार योजे यथाकाळीं ॥धु.॥

विश्वासीं निर्धार । विस्तारील विश्वंभर ॥२॥

तुका म्हणे व्हावें । बळ एक चि जाणावें ॥३॥

३०४७

वर्ततां बासर । काय करावें शरीर ॥१॥

ठेवा नेमून नेमून । माझें तुमचे पायीं मन ॥धु.॥

नेदाविया वृत्ती । कोठें फांकां चि श्रीपती ॥२॥

तुका म्हणे भले । जन्मा येऊनियां जाले ॥३॥

३०४८

केली प्रजा मनाशीं । तई मी दास सत्यत्वेशीं । नेईन पायांपाशीं । स्वामी मूळ पंढरिये ॥१॥

तोंवरी हें भरीं पोट । केला तो मिथ्या बोभाट । नाहीं सांपडली वाट । सडराट फिरतसें ॥धु.॥

ज्यावें आदराचें जिणें । स्वामी कृपा करी तेणें । पाळिल्या वचनें । सख्यत्वाचा अनुभव ॥२॥

घडे तैसें घडो आतां । मायबापाची सत्ता । तुका म्हणे चिंता । काय पाहें मारगा ॥३॥

३०४९

नेत्र झाकोनियां काय जपतोसी । जंव नाहीं मानसीं भावप्रेम ॥१॥

उघडा मंत्र जाणा राम कृष्ण म्हणा । तुटती यातना गर्भवास ॥धु.॥

मंत्र यंत्र कांहीं करिसी जडी बुटी । तेणें भूतसृष्टी पावशील ॥२॥

सार तुका जपे बीजमंत्र एक । भवसिंधुतारक रामकृष्ण ॥३॥

३०५०

संत मारगीं चालती । त्यांची लागो मज माती ॥१॥

काय करावीं साधनें । काय नव्हे एक तेणें ॥धु॥

शेष घेईन उच्छिष्ट । धाय धणीवरी पोट ॥२॥

तुका म्हणे संतां पार्यीं । जीव ठेविला निश्चर्यीं ॥३॥

३०५१

जैसें तैसें बाळ मातेसी आवडे । बोलतां बोबडे शब्द गोड ॥१॥

आपुले आवडी लेववी खाववी । पाहोनियां जीवीं सुख वाटे ॥२॥

तुका म्हणे काय देऊं परिहार । काय ते साचार जाणतसें ॥३॥

३०५२

देवाचिया वस्त्रा स्वप्नीं ही नाठवी । स्त्रियेसी पाठवी उंच साडी ॥१॥

गाईचें पाळण नये चि विचारा । अश्वासी खरारा करी अंगें ॥धु॥

लेकराची रास स्वयें धावें क्षाळूं । न म्हणे प्रक्षाळूं द्विजपायां ॥२॥

तुका म्हणे त्याच्या तोंडावरि थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥३॥

३०५३

उरा लावी उर आळंगितां कांता । संतासी भेटतां अंग चोरी ॥१॥

अतीत देखोनि होय पाठमोरा । व्याहयासी सामोरा जाय वेगीं ॥धु॥

द्विजा नमस्कारा मनीं भाव कैचा । तुकानचे दासीचा लेंक होय ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणीं ॥३॥

३०५४

ब्रम्हज्ञान जरी कळें उठाउठी । तरि कां हिंपुटी वेदशास्त्रें ॥१॥

शास्त्रांचे भांडण जप तीर्थाटणें । उर्वीचें भ्रमण या च साटीं ॥धु॥

याचसाटीं जप याचसाटीं तप । व्यासें ही अमुप ग्रंथ केले ॥२॥

या च साटीं संतपाय हे सेवावे । तरि च तरावें तुका म्हणे ॥३॥

३०५५

गायत्री विकोन पोट जे जाळिती । तया होय गति यमलोकीं ॥१॥
 कन्येचा जे नर करिती विकरा । ते जाती अघोरा नरकपाता ॥धु.॥
 नाम गाऊनियां द्रव्य जे मागती । नेणों तयां गति कैसी होय ॥२॥
 आमुचा सांगाती आहे तो श्रीहरि । न लगे दुराचारी तुका म्हणे ॥३॥

३०५६

साधूच्या दर्शना लाजसी गव्हारा । वेश्येचिया घरा पुष्पे नेसी ॥१॥
 वेश्या दासी मुरळी जगाची वोंवळी । ते तुज सोंवळी वाटे कैशी ॥२॥
 तुका म्हणे आतां लाज धरीं बुच्या । टांचराच्या कुच्या मारा वेगीं ॥३॥

३०५७

राउळासी जातां त्रास मानी मोठा । बैसतो चोहोटां आदरेशीं ॥१॥
 न करी स्नान संध्या म्हणे रामराम । गुरुगुडीचे प्रेम अहर्निशी ॥धु.॥
 देवाब्राम्हणासी जाईना शरण । दासीचे चरण वंदी भावें ॥२॥
 सुगंध चंदन सांडोनियां माशी । बसे दुगपधीशीं अतिआदरें ॥३॥
 तुका म्हणे अरे ऐक भाग्यहीना । कां रे रामराणा विसरसी ॥४॥

३०५८

दुर्बुद्धि ते मना । कदा नुपजो नारायणा ॥१॥
 आतां ऐसें करीं । तुझे पाय चर्त्तिं धरीं ॥धु.॥
 उपजला भाव । तुमचे कृपे सद्धी जावो ॥२॥
 तुका म्हणे आतां । लाभ नाही या परता ॥३॥

३०५९

तरुवर बीजा पोटीं । बीज तरुवरा सेवटीं ॥१॥
 तैसें तुम्हां आम्हां जालें । एकीं एक सामावलें ॥धु.॥
 उदकावरील तरंग । तरंग उदकाचें अंग ॥२॥

तुका म्हणे बिंबच्छाया । ठायीं पावली विलया ॥३॥

३०६०

साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । तयासी सेवटीं करबाडे ॥१॥

मालाचे पैं पेटे वाहाताती उंटे । तयालागीं कांटे भक्षावया ॥धु.॥

वाउगा हा धंदा आशा वाढविती । बांधोनियां देती यमा हातीं ॥२॥

ज्यासी असे लाभ तो चि जाणे गोडी । येर तीं बापुडीं सिणलीं वांयां ॥३॥

तुका म्हणे शहाणा होई रे गव्हारा । चोऱ्यासीचा फेरा फिरों नको ॥४॥

३०६१

चिरगुटे घालूनि वाढविलें पोट । गऱ्हवार बोभाट जनामध्ये ॥१॥

लटिके चि डोहळे दाखवी प्रकार । दुध स्तनीं पोर पोटीं नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे अंतीं वांज चि ते खरी । फजिती दुसरी जनामध्ये ॥३॥

३०६२

माझी सर्व चिंता आहे विठोबासी । मी त्याच्या पायांसी न विसंभें ॥१॥

विसरतां रूप क्षण एक चर्त्ती । जिवलग मूर्ती सांवळी ते ॥धु.॥

विसरतां हरी क्षण एक घडी । अंतरली जोडी लक्षलाभ ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या विठोबाचे पाये । संजीवनी आहे हृदयामाजी ॥३॥

३०६३

काय तीं करावीं मोलाचीं माकडे । नाचत ती पुढे संसाराच्या ॥१॥

झाडा देतेवेळे विचिकिती दांत । घेती यमदूत दंडवरी ॥धु.॥

हात दांत कान हलविती मान । दाखविती जन मानावया ॥२॥

तुका म्हणे किती जालीं हीं फजित । मार्गे नाहीं नीत भारवाही ॥३॥

३०६४

थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥१॥

व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरी अंतर शुद्ध नाही ॥धु.॥

घोडें काय थोडें वागवितें ओझें । भावेंविण तैसें पाठांतर ॥२॥

तुका म्हणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी पंढरीराव पाहिजे तो ॥३॥

३०६५

जाय जाय तूं पंढरी । होय होय वारकरी ॥१॥

सांडोनियां वाळवंट । काय इच्छिंसी वैकुंठ ॥धु.॥

खांद्या पताकांचे भार । तुळसीमाळा आणि अबीर ॥२॥

साधुसंतांच्या दाटणी । तुका जाय लोटांगणी ॥३॥

३०६६

जर्गी ऐसा बाप व्हावा । ज्याचा वंश मुक्तिस जावा ॥१॥

पोटा येतां हरलें पापा । ज्ञानदेवा मायबापा ॥धु.॥

मुळीं बाप होता ज्ञानी । तरी आम्ही लागलों ध्यानीं ॥२॥

तुका म्हणे मी पोटीचें बाळ । माझी पुरवा ब्रम्हीची आळ ॥३॥

३०६७

संतांच्या हेळणे बाटलें जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्मकाचें ॥१॥

भेसळीचें वीर्य ऐशा अनुभवें । आपुलें परावें नाहीं खळा ॥धु.॥

संतांचा जो शोध करितो चांडाळ । धरावा विठाळ बहु त्याचा ॥२॥

तुका म्हणे केली प्रजा या च साटीं । कांहीं माझे पोटीं शंका नाहीं ॥३॥

३०६८

बहु टाळाटाळी । होतां भोवताहे कळी ॥१॥

बरें नव्हेल सेवटीं । भय असों द्यावें पोटीं ॥धु.॥

मुरगाळी कान । घुसमाडील सावधान ॥२॥

अबोलणा तुका । ऐसैं कोणी लेखूं नका ॥३॥

३०६९

जिव्हे जाला चळ । नेये अवसान ते पळ ॥१॥

हें चि वोसनावोनी उठी । देव सांटविला पोटीं ॥धु.॥

नाहीं ओढा वारा । पडिला प्रसंग तो बरा ॥२॥

तुका म्हणे जाली । मज हे अनावर बोली ॥३॥

३०७०

गोहो यावा गांवा । ऐसे नवस करी आवा ॥१॥

कैचें पुण्य तया गांठी । व्रतें वेची लोभासटीं ॥धु.॥

वाढावें संतान । गृहीं व्हावें धनधान्य ॥२॥

मागे गारगोटी । परिसाचीये साटोवाटी ॥३॥

तुका म्हणे मोल । देउन घेतला सोमवल ॥४॥

३०७१

बाळपणें ऐसीं वरुषें गेलीं बारा । खेळतां या पोरा नानामतें ॥१॥

विट्टू दांडू चेंडू लगोरया वाघोडीं । चंपे पेंड खडी एकीबेकी ॥धु.॥

हमामा हुंबरी पकव्याच्या बारे । खेळे जंगीभोंवरे चुंबाचुंबी ॥२॥

सेलडेरा आणि निसरभोंवडी । उचली बाले धोंडी अंगबळें ॥३॥

तुका म्हणे ऐसें बाळपण गेलें । मग तारुण्य आलें गर्वमूळ ॥४॥

३०७२

तारुण्याच्या मदें न मनी कोणासी । सदा मुसमुसी खूळ जैसा ॥१॥

अंठोनी वेंठोनीं बांधला मुंडासा । फिरतसे म्हैसा जनामधीं ॥धु.॥

हार्ती दीडपान वरती च मान । नाही तो सन्मान भलियांसी ॥२॥

श्वानाचिया परी हिंडे दारोदारीं । पाहे परनारी पापदृष्टी ॥३॥

तुका म्हणे ऐसा थोर हा गयाळी । करितां टवाळी जन्म गेला ॥४॥

३०७३

म्हातारपर्णी थेटे पडसें खोकला । हात कपाळाला लावुनि बैसे ॥१॥
 खोबरियाची वाटी जालें असे मुख । गळतसे नाक श्लेष्मपुरी ॥धु.॥
 बोलों जातां शब्द नये चि हा नीट । गडगडी कंठ कफ भारी ॥२॥
 सेजारी म्हणती मरेना कां मेला । आणिला कांटाळा येणें आम्हां ॥३॥
 तुका म्हणे आतां सांडुनी सर्वकाम । स्मरा राम राम क्षणक्षणा ॥४॥

३०७४

जेथें कीर्तन करावें । तेथें अन्न न सेवावें ॥१॥
 बुका लावूं नये भाळा । माळ घालूं नये गळां ॥धु.॥
 तटावृषभासी दाणा । तृण मार्गों नये जाणा ॥२॥
 तुका म्हणे द्रव्य घेती । देती ते ही नरका जाती ॥३॥

३०७५

लंकेमाजी घरें किती तीं आडका । सांगतसें संख्या जैसीतैसी ॥१॥
 पांच लक्ष घरें पाषाणांचीं जेथें । सात लक्ष तेथें विटेबंदी ॥धु.॥
 कोटि घरें जेथें कांशा आणि तांब्याचीं । शुद्ध कांचनाचीं सप्त कोटी ॥२॥
 तुका म्हणे ज्याची संपदा एवढी । सांगातें कवडी गेली नाही ॥३॥

३०७६

व्यभिचारिणी गणिका कुंटणी । विश्वास चि मनीं राघोबाचा ॥१॥
 ऐसी ही पापिणी वाइली विमानी । अचळ भुवनीं टेवियेली ॥धु.॥
 पतितपावन तिहीं लोकीं ठसा । कृपाळू कोंवसा अनाथांचा ॥२॥
 तुका म्हणे विठोबाची धरा सोय । आणिक उपाय नेणों किती ॥३॥

३०७७

गजेंद्र तो हस्ती सहस्र वरुषें । जळामाजी नक्रें पीडिलासे ॥१॥

सुहुदव सांडिलें कोणी नाही साहे । अंती वाट पाहे विठो तुझी ॥धु.॥

कृपेच्या सागरा माझ्या नारायणा । तया दोघांजणा तारियेलें ॥२॥

तुका म्हणे नेले वाऊनि विमानी । मी ही आईकोनी विश्वासलों ॥३॥

३०७८

ब्रम्हयाचे वेद शंखासुरें नेले । त्यासाठी धरिलें मत्स्यरूप ॥१॥

तेणें आत्मा नव्हता नेला ब्रम्हांडासी । काय ब्रम्हयासी नव्हतें ज्ञान ॥धु.॥

परि तेणें धावा केला आवडीनें । जाले नारायण कृपासिंधु ॥२॥

तुका म्हणे विठोबा मी नामधारक । पोसनें सेवक भेटी देई ॥३॥

३०७९

देवीं आणि दैतीं सिंधू गुसळिला । भार पृथ्वीस जाला साहावेना ॥१॥

जालासी कासव धरिली पाठीवरी । चिंता तुज हरी सकळांची ॥धु.॥

तये काळीं देव करिताती स्तुती । कृपाळु श्रीपती म्हणोनियां ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे उदंड पवाडे । ज्यासी सहस्र तोंडें सिणला तो ही ॥३॥

३०८०

हिरण्याक्ष दैत्य मातला जे काळीं । वरदानें बळी शंकराच्या ॥१॥

इंद्रपदराज्य घेतलें हिरोनी । देवा चक्रपाणी म्हणती धांव ॥धु.॥

तइं पांडुरंगा शूकर जालेती । तया दैत्यपती मारविले ॥२॥

तुका म्हणे ज्यांचीं राज्यें त्यांसी दिलीं । ऐसी तूं माउली पांडुरंगा ॥३॥

३०८१

प्रल्हादाकारणें नरसिंहीं जालासी । त्याचिया बोलासी सत्य केलें ॥१॥

राम कृष्ण गोविंदा नारायणा हरि । गर्जे राजद्वारीं भक्तराज ॥धु.॥

विठ्ठल माधव मुकुंद केशव । तेणें दैत्यराव दचकला ॥२॥

तुका म्हणे तयां कारणें सगुण । भक्तांचें वचन सत्य केलें ॥३॥

३०८२

नामाचें सामर्थ्य कां रे दवडीसी । कां रे विसरसी पवाडे हे ॥१॥

खणखणां हाणती खर्ग प्रल्हादासी । न रुपे आंगासी किंचित ही ॥धु॥

राम कृष्ण हरी ऐसी मारी हाक । तेणें पडे धाक बळियासी ॥२॥

असों द्यावीं सामर्थ्या ऐसिया कीर्तीचीं । आवडी तुक्याची भेटी देई ॥३॥

३०८३

वाटीभर विष दिलें प्रल्हादासी । निर्भय मानसीं तुझ्याबळें ॥१॥

भोक्ता नारायण केलें तें प्राशन । प्रतापें जीवन जालें तुझ्या ॥धु॥

नामाच्या चिंतनें विषाचें तें आप । जाहालें देखत नारायणा ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे तुझे बडिवार । सिणला फणीवर वर्णवेना ॥३॥

३०८४

अग्निकुंडामध्ये घातला प्रल्हाद । तरी तो गोविंद विसरेना ॥१॥

पितियासी म्हणे व्यापक श्रीहरि । नांदतो मुरारी सर्वा ठायीं ॥धु॥

अग्निरूपें माझा सखा नारायण । प्रल्हाद गर्जून हाक मारी ॥२॥

तुका म्हणे अग्नि जाहाला शीतळ । प्रताप सबळ विठो तुझा ॥३॥

३०८५

कोपोनियां पिता बोले प्रल्हादासी । सांग हृषीकेशी कोठें आहे ॥१॥

येरू म्हणे काष्ठीं पाषाणीं सकळीं । आहे वनमाळी जेथें तेथें ॥धु॥

खांबावरी लात मारिली दुर्जनें । खांबीं नारायण म्हणतां चि ॥२॥

तुका म्हणे कैसा खांब कडाडिला । ब्रम्हा दचकला सत्यलोकीं ॥३॥

३०८६

डळमळिला मेरु आणि तो मांदार । पाताळीं फणिवर डोई झाडी ॥१॥

लोपे तेजें सूर्य आणीक हा चंद्र । कांपतसे इंद्र थरथरां ॥धु॥

ऐसें रूप उग्र हरीनें धरिलें । दैत्या मारियेले मांडीवरी ॥२॥

तुका म्हणे भक्तांकारणें श्रीहरि । बहु दुराचारी निर्दाळिले ॥३॥

३०८७

बहुत कृपाळु दीनाचा दयाळु । जर्गी भक्तवत्सळु नाम तुझे ॥१॥

मानियेला चर्त्ती बळीचा उपकार । अझूनि त्याचें द्वार राखसील ॥धु.॥

काय त्याच्या भेणें बैसलासी द्वारी । नाही तुज हरि कृपा बहु ॥२॥

तुका म्हणे भक्तजनाची ममता । तुम्हांसी अनंता अलोलिक ॥३॥

३०८८

पांडुरंगा तुझे काय वाणूं गुण । पवाडे हे धन्य जर्गी तुझे ॥१॥

दंडिलें दुर्वासा सुरा असुरानें । तो आला गाऱ्हाणें सांगावया ॥धु.॥

बळिचिये द्वारी तुम्ही बैसलेती । दुर्वास विनंती करी भावें ॥२॥

तुका म्हणे कृपासागरा श्रीहरी । तुझी भक्तावरी प्रेमच्छाया ॥३॥

३०८९

दुर्वासया स्वामी गुंतलों भाकेसी । पुसा जा बळीसी निरोप द्यावा ॥१॥

त्याचे आज्ञेविण आम्हां येतां नये । द्वारपाळ राहें होऊनियां ॥धु.॥

पुसे दुर्वासया बळीसी जाऊनि । येरू म्हणे झणी बोलों नका ॥२॥

तुका म्हणे केला अन्यत्राचा त्याग । तेव्हां पांडुरंग सखा जाला ॥३॥

३०९०

बळी म्हणे आजि दुर्वासया स्वामी । मागों नका तुम्ही नारायणा ॥१॥

बहुतां प्रयासीं जोडला श्रीहरी । बैसविला द्वारी राखावया ॥धु.॥

परतला दुर्वास मग हो तेथूनि । चिंतातुर मनीं उद्वेगला ॥२॥

काय तूं एकाचा आहेसी अंकित । होई कृपावंत तुका म्हणे ॥३॥

३०९१

त्रैलोकींचा नाथ सकळांचा आधार । बळिचें तुवां घर धरियेलें ॥१॥

आम्हां मोकलिलें कोणां निरविलें । कोणा हातीं दिले तिन्ही लोक ॥धु.॥

अनाथांचा बंधु दासांचा कैवारी । ब्रिदें तुझीं हरी जाती वायां ॥२॥

तुका म्हणे ऐसें बोलिला दुर्वास । वाटला संतोष पांडुरंगा ॥३॥

३०९२

बोलिलेती ते देवऋषी दुर्वासया । जाय पुसावया मागत्यानै ॥१॥

मागुता दुर्वास पुसे बळिराया । निरोप जावया देई देवा ॥धु.॥

बळी म्हणे त्यासी जाय मी न म्हणें । जाईल नारायण लागला ची ॥२॥

मजपाशीं राहें कोठें तरी जाय । तुका म्हणे पाय न सोडीं मी ॥३॥

३०९३

दुर्वासें निरोप आणिला ये रिती । मग वाढलेती नारायणा ॥१॥

ठेविलें चरण बळिचिये द्वारी । शीर अंगावरी लांबविलें ॥धु.॥

पाडियेलें द्वार द्वारावतियेसी । वरि हृषीकेशी निघालेती ॥२॥

तेथूनियां नाम पडिलें द्वारका । वैकुंठनायका तुका म्हणे ॥३॥

३०९४

मुरुकुश दोन्ही मारिले आसुर । दुर्वास ऋषीश्वर सुखी केला ॥१॥

मारियेला मुरु म्हणोनी मुरारी । नाम तुझें हरी पडियेलें ॥धु.॥

पूवाअहुनी ऐसा भक्तिप्रतिपाळ । केला त्वां सांभाळ नारायणा ॥२॥

तुका म्हणे ये चि वेळे काय जालें । कां सोंग धरिलें मोहनाचें ॥३॥

३०९५

गुरुपादाग्रींचें जळ । त्यास मानी जो विटाळ ॥१॥

संतीं वाळिला जो खळ । नरकीं पचे चिरकाळ ॥धु.॥

गुरुतीर्थी अनमान । यथासांग मद्यपान ॥२॥

गुरुअंगुष्ठा न चोखी । मुख घाली वेश्येमुखी ॥३॥

तुका म्हणे सांगों किती । मुखी पडो त्याचे माती ॥४॥

३०९६

वाढविलें कां गा । तुम्ही एवढें पांडुरंगा ॥१॥

काय होती मज चाड । एवढी करावया बडबड ॥धु.॥

ब्रम्हसंतर्पण । लोकीं करावें कीर्तन ॥२॥

निमित्याचा धणी । तुका म्हणे नेणे कोणी ॥३॥

३०९७

साही शास्त्रां अतिदुरी तो परमात्मा श्रीहरि । तो दशरथाचे घरीं क्रीडतो राम ॥१॥

शिवाचें निजदेह वाल्मीकाचें निजगुहे । तो भिल्लटीचीं फळें खाय श्रीराम तो ॥धु.॥

योगियांचे मनीं नातुडे चिंतनीं । वानरांचे कार्नी गोष्टी सांगे ॥२॥

चरणीं शिळा उद्धरी नामें गणिका तारी । तो कोळिया घरीं पाहुणा राम ॥३॥

क्षण एक सुरवरा नातुडे नमस्कारा । तो रिसा आणि वानरा क्षम दे राम ॥४॥

राम सांवळा सगुण राम योगियाचें ध्यान । राम राजीवलोचन तुका चरण वंदितो ॥५॥

३०९८

विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा भाव । कुळधर्म देव विठ्ठल माझा ॥१॥

विठ्ठल माझा गुरु विठ्ठल माझा तारुं । उतरील पारु भवनदीचा ॥धु.॥

विठ्ठल माझी माता विठ्ठल माझा पिता । विठ्ठल चुलता बहिणी बंधु ॥२॥

विठ्ठल हे जन विठ्ठल माझें मन । सोयरा सज्जन विठ्ठल माझा ॥३॥

तुका म्हणे माझा विठ्ठल विसावा । नश्वरित गांवा जाडून त्याच्या ॥४॥

३०९९

न मनावी चिंता । कांहीं माझेविशीं आतां ॥१॥

ज्याणें लौकिक हा केला । तो हें निवारिता भला ॥धु.॥

माझे इच्छे काय । होणार ते एक ठाय ॥२॥

सुखा आणि दुःखा । म्हणे वेगळा मी तुका ॥३॥

३१००

माझा पाहा अनुभव । केला देव आपुला ॥१॥

बोलविलें तें चि द्यावें । उत्तर व्हावें ते कार्ळी ॥धु.॥

सोडिलिया जग निंद्य । मग गोविंद म्हणियारा ॥२॥

तुका म्हणे धीर केला । तेणें याला गोविलें ॥३॥

३१०१

जिंकावा संसार । येणें नावें तरी शूर ॥१॥

येरें काय तीं बापुडीं । कीर अहंकाराचीं घोडीं ॥धु.॥

पण ऐशा नावें । देवा धरिजेतो भावें ॥२॥

तुका म्हणे ज्यावें । सत्य कीर्तीनें बरवें ॥३॥

३१०२

सरे ऐसें ज्याचें दान । त्याचे कोण उपकार ॥१॥

नको वाढूं ऐसें काचें । दे वो साच विठ्ठला ॥धु.॥

रडत मागें सांडी पोर । ते काय थोर माउली ॥२॥

तुका म्हणे कीर्ति वाढे । धर्म गाढे ते ऐसे ॥३॥

३१०३

तुटे मायाजाळ विघडे भवसिंधू । जरि लागे छंदु हरिनामैं ॥१॥

येर कर्म धर्म करितां ये कळी । माजी तरला बळी कोण सांगा ॥धु.॥

न पढवे वेद नव्हे शास्त्रबोध । नामाचे प्रबंध पाठ करा ॥२॥

न साधवे योग न करवे वैराग्य । साधा भक्तिभाग्य संतसंगें ॥३॥

नव्हे अनुष्ठान न कळे ब्रम्हज्ञान । करावी सोपान कृष्णकथा ॥४॥

तुका म्हणे वर्म दावियेलें संतीं । यापरती विश्रान्ति आणिक नाहीं ॥५॥

३१०४

लोभावरी ठेवुनि हेत । करी असत्य न्याय नीत ॥१॥

त्याच्या पूर्वजां पतन । नरकीं किडे होती जाण ॥२॥

कोटिगोहत्यापातक । त्यासी घडेल निष्टंक ॥२॥

मासां श्रवे जे सुंदरा । पाजी विटाळ पितरां ॥३॥

तुका म्हणे ऐसियासी । यम गांजील सायासी ॥४॥

३१०५

देह जाईल जाईल । यासी काळ बा खाईल ॥१॥

कां रे नुमजसी दगडा । कैचे हत्ती घोडे वाडा ॥२॥

लोकें बालिस्ते सुपती । जरा आलिया फजिती ॥२॥

शरीरसंबंधाचें नातें । भोरड्या बुडविती सेतातें ॥३॥

अझुनि तरी होई जागा । तुका म्हणे पुढें दगा ॥४॥

३१०६

मागें बहुतां जनां राखिलें आडणी । धांवसी निर्वाणी नाम घेतां ॥१॥

ऐसें ठावें जालें मज बरव्या परी । म्हणऊनि करीं धांवा तुझा ॥२॥

माझेविशीं तुज पडिला विसरु । आतां काय करूं पांडुरंगा ॥२॥

अझुनि कां नये तुम्हासी करुणा । दुरि नारायणा धरिलें मज ॥३॥

तुका म्हणे जीव जाऊं पाहे माझा । आतां केशीराजा घालीं उडी ॥४॥

३१०७

कळलें माझा तुज नव्हे रे आठव । काय काज जीव ठेवूं आतां ॥१॥

तूं काय करिसी माझिया संचिता । धिग हे अनंता जालें जिणें ॥२॥

पतितपावन राहिलों या आशा । आइकोनि ठसा कीर्ती तुझी ॥२॥

आतां कोण करी माझा अंगीकार । कळलें निष्ठ जालासी तूं ॥३॥

तुका म्हणे माझी मांडिली निरास । करितां जीवा नास तुजसाठीं ॥४॥

३१०८

तरि कां मागें वायां कीर्ती वाढविली । जनांत आपुली ब्रिदावळी ॥१॥

साच करितां आतां फिरसी माघारा । ठार्यीचें दातारा नेणवेचि ॥धु.॥

संतांसी श्रीमुख कैसें दाखविसी । पुढें मात त्यांसी सांगईन ॥२॥

घेईन डांगोरा तुझिया नामाचा । नव्हे अनाथांचा नाथ ऐसा ॥३॥

तुका म्हणे आधीं राहिलों मरोनि । तूं कां होसी धनी निमित्याचा ॥४॥

३१०९

आम्ही तुझ्या दासीं । जरि जावें पतनासी ॥१॥

तरि हें दिसे विपरीत । कोठें बोलिली हे नीत ॥धु.॥

तुजें नाम कंठीं । आम्हां संसार आटी ॥२॥

तुका म्हणे काळ । करी आम्हांसी विटाळ ॥३॥

३११०

लाजती पुराणें । वेदां येऊं पाहे उणें ॥१॥

आम्ही नामाचे धारक । किविलवाणीं दिसों रंक ॥धु.॥

बोलिले ते संतीं । बोल वायांविण जाती ॥२॥

तुका म्हणे देवा । रोकडी हे मोडे सेवा ॥३॥

३१११

आहारनिद्रे न लगे आदर । आपण सादर ते चि होय ॥१॥

परमितेविण बोलणें ते वायां । फार थोडें काया पिंड पीडी ॥धु.॥

समाधान त्याचें तो चि एक जाणे । आपुलिये खुणे पावोनियां ॥२॥

तुका म्हणे होय पीडा ते न करीं । मग राहें परी भलतिये ॥३॥

३११२

भूमि अवधी शुद्ध जाणा । अमंगळ हे वासना ॥१॥
 तैसे वोसपले जीव । सांडी नसतां अंगीं घाव ॥धु॥
 जीव अवघे देव । खोटा नागवी संदेह ॥२॥
 तुका म्हणे शुद्ध । मग तुटलिया भेद ॥३॥

३११३

सरतें माझें तुझें । तरि हें उतरतें ओझें ॥१॥
 न लगे सांडावें मांडावें । आहे शुद्ध चि स्वभावें ॥धु॥
 घातला तो आशा । मोहोजाळें गळां फासा ॥२॥
 सुखदुःखाचा तो मान । नाहीं दुःखाचा तो शीण ॥३॥
 करितां नारायण । एवढें वेचितां वचन ॥४॥
 लाभ हानि हे समान । तैसा मान अपमान ॥५॥
 तुका म्हणे याचें । नांव सोंवळें साचें ॥६॥

३११४

तुज करितां होती ऐसे । मूढ चतुर पंडित पिसे ॥१॥
 परि वर्म नेणे तें कोणी । पीडाखाणी भोगितील ॥धु॥
 उलंघितें पांगुळ गिरी । मुकें करी अनुवाद ॥२॥
 पापी होय पुण्यवंत । न करी घात दुर्जन ॥३॥
 अवघें हेळामात्रें हरि । मुक्त करी ब्रम्हांड ॥४॥
 तुका म्हणे खेळे लीळा । पाहे वेगळा व्यापूनि ॥५॥

३११५

पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥१॥
 पुरोनि उरे खातां देतां । नव्हे खंडन मवितां ॥धु॥

खोलीं पडे ओली बीज । तरीं च हाता लागे निज ॥२॥

तुका म्हणे धणी । विठ्ठल अक्षरें या तिन्ही ॥३॥

३११६

करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी आघवें ॥१॥

अहंकार आड । आम्हां जगासी हा नाड ॥१॥

येथें भुलें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥२॥

तुका म्हणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल किती ॥३॥

३११७

घालिती पव्हया । वाटे अनाथाच्या दया ॥१॥

तैसें कां हें नये करूं । पांडुरंगा आम्हां तारूं ॥१॥

रोगियासी काढा । देउनि वारितील पीडा ॥२॥

बुडत्यासाठीं उडी । घालितील कां हे जोडी ॥३॥

सारितील कांटे । पुढें मागिलांचे वाटे ॥४॥

तुका म्हणे भार । घेती भागल्यांचा फार ॥५॥

३११८

नका दंतकथा येथें सांगों कोणी । कोरडे ते मानी बोल कोण ॥१॥

अनुभव येथें व्हावा शिष्टाचार । न चलती चार आम्हांपुढें ॥१॥

निवडी वेगळें क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळालीं ॥२॥

तुका म्हणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गाबाळाचें काय काम ॥३॥

३११९

न करि त्याचें गांढेपण । नारायण सद्धि उभा ॥१॥

भवसिंधूचा थडवा केला । बोलाविला पाहिजे ॥१॥

याचे सोई पाउल वेचे । मग कैचे आडथळे ॥२॥

तुका म्हणे खरें खोटें । न म्हणे मोटें लहान ॥३॥

३१२०

रिकामें तूं नको मना । राहों क्षणक्षणा ही ॥१॥

वेळोवेळां पारायण । नारायण हें करीं ॥धु.॥

भ्रमणांच्या मोडीं वाटा । न भरें फाटा आडरानें ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या जीवें । हें चि घ्यावें धणीवरी ॥३॥

३१२१

पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं । घातलोंसे बंदीं अहंकारें ॥१॥

आपल्या आपण बांधविला गळा । नेणें चि निराळा असतां हो ॥धु.॥

कासया हा सत्य लेखिला संसार । कां हे केले चार माझें माझें ॥२॥

कां नाही शरण गेलों नारायणा । कां नाही वासना आवरिली ॥३॥

किंचित सुखाचा धरिला अभिळास । तेणें बहु नास केला पुढें ॥४॥

तुका म्हणे आतां देह देऊं बळी । करुनि सांडूं होळी संचिताची ॥५॥

३१२२

देव जाले अवघे जन । माझे गुण दोष हारपले ॥१॥

बरवें जालें बरवें जालें । चत्ति धालें महालाभें ॥धु.॥

दर्पणीचें दुसरें भासे । परि तें असे एक तें ॥२॥

तुका म्हणे सिंधुभेटी । उदका तुटी वाहाळासी ॥३॥

३१२३

बहुत प्रकार परि ते गव्हाचे । जिव्हा नाचे आवडी ॥१॥

सरलें परि आवडी नवी । सिंधु दावी तरंग ॥धु.॥

घेतलें घ्यावें वेळोवेळां । माय बाळा न विसंबे ॥२॥

तुका म्हणे रस राहिला वचनीं । तो चि पडताळुनि सेवीतसें ॥३॥

३१२४

आम्हां सोड्रे हरिजन । जर्नी भाग्य निकंचन ॥१॥

ज्याच्या धैर्या नाही भंग । भाव एकविध रंग ॥धु.॥

भुके तान्हे चत्ति । सदा देव आठविती ॥२॥

तुका म्हणे धन । ज्याचें वल्लि नारायण ॥३॥

३१२५

म्हणवितों दास न करितां सेवा । लंडपणें देवा पोट भरीं ॥१॥

खोटें कोठें सरे तुझे पायांपाशीं । अंतर जाणसी पांडुरंगा ॥धु.॥

आचरण खोटें आपणासी ठावें । लटिकें बोलावें दुसरें तें ॥२॥

तुका म्हणे ऐसा आहे अपराधी । असो कृपानिधी तुम्हां ठावा ॥३॥

३१२६

जळालें तें बाहए सोंग । अंतर व्यंग पडिलिया ॥१॥

कारण तें अंतरलें । वाडट भलें म्हणवितां ॥धु.॥

तांतडीनें नासी । तांतडीनें च संतोषी ॥२॥

तुका म्हणे धीर । नाही बुद्धि एक स्थिर ॥३॥

३१२७

चत्तिचें बांधलें जवळी तें वसे । प्रकाशीं प्रकाशे सर्वकाळ ॥१॥

अंतरीं वसावी उत्तम ते भेटी । होऊं कांहीं तुटी न सके चि ॥धु.॥

ब्रम्हांड कवळे आठवणेसाठीं । धरावा तो पोटीं वाव बरा ॥२॥

तुका म्हणे लाभ घरिचिया घरीं । प्रेमतंतु दोरी न सुटतां ॥३॥

३१२८

दुखवलें चत्ति आजिच्या प्रसंगें । बहु पीडा जगें केली देवा ॥१॥

कधीं हा संबंध तोडिसी तें नेणें । आठवूनि मनें पाय असें ॥धु.॥

आणिकांची येती अंतरा अंतरें । सुखदुःख बरेवाइट तीं ॥२॥

तुका म्हणे घडे एकांताचा वास । तरिच या नास संबंधाचा ॥३॥

३१२९

धनवंत एक बहिर अंधळे । शुभ्र कुष्ठ काळे भोग अंगीं ॥१॥

परारब्धगति न कळे विचित्र । आहे हातीं सूत्र विठोबाचे ॥धु॥

आणीक रोगांचीं नांवे घेऊं किती । अखंड असती जडोनियां ॥२॥

तुका म्हणे नष्ट संचिताचें दान । पावे खातां पण सुख नेदी ॥३॥

३१३०

भेदाभेदताळा न घडे घालितां । आठवा रे आतां नारायण ॥१॥

येणें एक केलें अवघें होय सांग । अच्युताच्या योगें नामें छंदें ॥धु॥

भोंवरे खळाळ चोर वाटा घेती । पावल मारिती सिवेपार्शी ॥२॥

तुका म्हणे येथें भावेंविण पार । न पविजे सार हें चि आहे ॥३॥

३१३१

जे गाती अखंड विठ्ठलाचे गीत । त्यांचे पार्यीं चत्ति ठेवीन मी ॥१॥

जयांसी आवडे विठ्ठलाचें नाम । ते माझे परम प्राणसखे ॥धु॥

जयांसी विठ्ठल आवडे लोचनीं । त्यांचें पायवणी स्वीकारीन ॥२॥

विठ्ठलासी जिहीं दिला सर्व भाव । त्यांच्या पार्यीं ठाव मागईन ॥३॥

तुका म्हणे रज होईन चरणींचा । म्हणविती त्यांचा हरिचे दास ॥४॥

३१३२

काय तो विवाद असो भेदाभेद । साधा परमानंद एका भावें ॥१॥

निघोनि आयुष्य जातें हातोहात । विचारीं पां हित लवलाहीं ॥२॥

तुका म्हणे भावभक्ति हे कारण । नागवी भूषण दंभ तो चि ॥३॥

३१३३

देवकीनंदनें । केलें आपुल्या चिंतनें ॥१॥

मज आपुलिया ऐसें । मना लावूनियां पिसें ॥धु.॥

गोवळे गोपाळां । केलें लावूनियां चाळा ॥२॥

तुका म्हणे संग । केला दुरि नव्हे मग॥३॥

३१३४

माझिया जीवासी हे चि पें विश्रान्ति । तुझे पाय चर्त्तिं पांडुरंगा ॥१॥

भांडवल गांठी आलें सपुरतें । समाधान चर्त्तिं मानियेलें ॥धु.॥

उदंड उच्चारें घातला पसरु । रूपावरी भरु आवडीचा ॥२॥

तुका म्हणे मज भक्तीची आवडी । अभेदीं तांतडी नाहीं म्हणुण ॥३॥

३१३५

एकविध आम्ही न धरूं पालट । न संडूं ते वाट सांपडली ॥१॥

म्हणवूनि केला पाहिजे सांभाळ । माझें बुद्धीबळ पाय तुझे ॥धु.॥

बहुत न कळे बोलतां प्रकार । अंतरा अंतर साक्ष असे ॥२॥

तुका म्हणे आगा जीवांच्या जीवना । तूं चि नारायणा साक्षी माझा ॥३॥

३१३६

राहो ये चि ठार्यीं । माझा भाव तुझे पार्यीं ॥१॥

करीन नामाचें चिंतन । जाऊं नेदीं कोठें मन ॥धु.॥

देईन ये रसीं । आतां बुडी सर्वविशीं ॥२॥

तुका म्हणे देवा । साटी करोनियां जीवा ॥३॥

३१३७

तैसे नहों आम्ही विठ्ठलाचे दास । यावें आणिकांस काकुलती ॥१॥

स्वामिचिया सत्ता ठेंगणें सकळ । आला कळिकाळ हाताखालीं ॥धु.॥

अंकिताचा असे अभिमान देवा । समर्पूनि हेवा असों पार्यीं ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां इच्छेचें खेळणें । कोड नारायणें पुरवावें ॥३॥

३१३८

मोक्ष देवापाशीं नाही । लटिक्या घाई वळिवतें ॥१॥

काय खरें न धरी शुद्धी । गेली बुद्धी भ्रमलें ॥धु॥

अहंकारास उरलें काई । पांचांठायीं हें वांटे ॥२॥

तुका म्हणे कुंथे भारें । लटिकें खरें मानुनियां ॥३॥

३१३९

आपला तो एक देव करुनि घ्यावा । तेणेंविण जीवा सुख नव्हे ॥१॥

तें तीं माझकें दुःखार्चीं जनितीं । नाहीं आदिअंतीं अवसान ॥धु॥

अविनाश करी आपुलिया ऐसें । लावीं मना पिसें गोविंदाच्या ॥२॥

तुका म्हणे एका मरणें चि सरें । उत्तम चि उरे कीर्ति मागें ॥३॥

३१४०

आजिचें हें मज तुम्हीं कृपादान । दिलें संतजन मायबापीं ॥१॥

आलीं मुखावाटा अमृतवचनें । उत्तीर्ण तीं येणें नव्हे जन्में ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हीं उदार कृपाळ । शृंगारिलें बाळ कवतुकें ॥३॥

३१४१

स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची । अधम तो वेची व्यर्थ वाणी ॥१॥

आइकोनि होती बहिर हे बोल । वेचूनि ते मोल नरका जाती ॥धु॥

इह लोकीं थुंका उडे तोंडावरी । करणें अघोरी वास लागे ॥२॥

तुका म्हणे माप वाचेऐसें निकें । भरलें नरकें निंदेसाठीं ॥३॥

३१४२

लोह कफ गारा सद्धि हे सामुग्री । अग्नि टणत्कारी दिसों येतो ॥१॥

सांगावें तें काई सांगावें तें काई । चित्ति होय ठायीं अनुभव तो ॥धु॥

अन्नं सांगों येतो तृप्तीचा अनुभव । करुनि उपाव घेऊं हेवा ॥२॥

तुका म्हणे मिळे जीवनीं जीवन । तेथे कोणा कोण नांव ठेवी ॥३॥

३१४३

बाळाचे जीवन । माता जाणें भूक तान ॥१॥

काय करूं विनवणी । असो मस्तक चरणीं ॥ध्रु॥

ठेविलिये ठायीं । चत्ति ठेवुनि असें पायीं ॥२॥

करितों हे सेवा । चिंतन सर्वा ठायीं देवा ॥३॥

न्यून तें चि पुरें । घ्यावें करोनि दातारें ॥४॥

तुका म्हणे बुद्धि । अल्प असे अपराधी ॥५॥

३१४४

जाणतों समये । परि मत कामा नये ॥१॥

तुम्ही सांगावें तें बरें । देवा सकळ विचारें ॥ध्रु॥

फुकाचिये पुसी । चिंता नाहीं होते ऐसी ॥२॥

तुका म्हणे आहे । धर पाय मज साहे ॥३॥

३१४५

द्वारपाळ विनंती करी । उभे द्वारीं राउळा ॥१॥

आपुलिया शरणागता । वाहों चिंता नेदावी ॥ध्रु॥

वचना या चत्ति द्यावें । असो ठावें पायांसी ॥२॥

तुका म्हणे कृपासिंधू । दीनबंधू केशवा ॥३॥

३१४६

दोहीं बाहीं आम्हां वास । असों कास घालूनि ॥१॥

बोल बोलों उभयतां । स्वामीसत्ता सेवेची ॥ध्रु॥

एकसरें आज्ञा केली । असों चाली ते नीती ॥२॥

तुका म्हणे जोहारितों । आहें होतो ते ठायीं ॥३॥

३१४७

ऐका जी देवा माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥

सन्निध पातलों सांडूनियां शंका । सन्मुख चि एकाएकीं पुढें ॥धु.॥

जाणविलें कोठें पावे पायांपाशीं । केली या जिवासी साटी म्हणुण ॥२॥

तुका म्हणे माझे हातीं द्या उद्धार । करीं करकर म्हणवूनि ॥३॥

३१४८

बैसलों तों कडियेवरी । नव्हें दुरी वेगळा ॥१॥

घडलें हें बहुवा दिसां । आतां इच्छा पुरवीन ॥धु.॥

बहु होता जाला सीण । नाही क्षण विसांवा ॥२॥

दुःखी केलें मीतूपणें । जवळी नेणें होतें तें ॥३॥

पाहात जे होतो वास । ते चि आस पुरविली ॥४॥

तुका म्हणे मायबापा । झणी कोपा विठ्ठला ॥५॥

३१४९

तुझें नाम मुखीं तयासी विपत्ति । आश्चर्य हें चर्त्तीं वाटतसे ॥१॥

काय जाणों काय होसील निजला । नेणों जी विठ्ठला मायबापा ॥धु.॥

भवबंधनाचे तुटतील फांसे । तें कां येथें असे अव्हेरिलें ॥२॥

तुका म्हणे माझे दचकलें मन । वाटे वांयांविण श्रम केला ॥३॥

३१५०

सेवकें करावें सांगितलें काम । सिक्क्याचा तो धर्म स्वामी राखे ॥१॥

काय देवा नेणों आलें गांढेपण । तुम्ही शक्तिहीन जाले दिसां ॥धु.॥

विष्णुदास आम्ही निर्भर ज्याबळें । तें दिसे या काळें अव्हेरिलें ॥२॥

तुका म्हणे मूळ पाठवा लौकरी । किंवा करूं हरी काय सांगा ॥३॥

३१५१

खेळतां न भ्यावें समर्थाच्या बाळें । तयाच्या सकळ सत्तेखालीं ॥१॥

तरी लेवविला शोभे अळंकार । नाही तरी भार मानाविण ॥धु.॥

अवघी च दिशा असावी मोकळी । मायबाप बळी म्हणऊनि ॥२॥

तुका म्हणे माझें ऐसें आहे देवा । म्हणऊनि सेवा समर्पिली ॥३॥

३१५२

निरांजनीं एकटवाणें । संग नेणें दुसरा ॥१॥

पाहा चाळविलें कैसें । लावुनि पिसें गोवळें ॥धु.॥

लपलें अंगें अंग । दिला संग होता तो ॥२॥

तुका म्हणे नव्हतें ठावें । जालें भावें वाटोळें ॥३॥

३१५३

नव्हती भेटी तों चि बरें । होतां चोरें नाडिलें ॥१॥

अवाघियांचा केला झाडा । रिता वाडा खोंकर ॥धु.॥

चिंतनांचें मूळ चित्ति । नेलें वृत्ति हरुनि ॥२॥

तुका म्हणे मूळ आलें । होतें केलें तैसें चि ॥३॥

३१५४

जये ठायीं आवडी ठेली । मज ते बोली न संडे ॥१॥

पुरवावें जीवींचें कोड । भेटी गोड तुज मज ॥धु.॥

आणिलें तें येथवरी । रूप दुरी न करावें ॥२॥

तुका म्हणे नारायणा । सेवाहीना धिग वृत्ति ॥३॥

३१५५

सरलियाचा सोस मनीं । लाजोनियां राहिलों ॥१॥

आवडीनें बोलावितों । येथें तें तों लपावें ॥धु.॥

माझें तें चि मज द्यावें । होतें भावें जोडिलें ॥२॥

तुका म्हणे विश्वंभरा । आळीकरा बुझावा ॥३॥

३१५६

नाचारवेंसें वाटे मना । छंद गुणा अधीन ॥१॥

चेष्टविलीं माझीं गात्रें । सत्तासूत्रें हालती ॥ध्रु॥

नामरूपें रंगा आलीं । ते चि चाली स्वभावें ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगे । अंग संगें कवळिलें ॥३॥

३१५७

खेळतां ते खेळ पायांच्या प्रसादें । नव्हती हीं छंदें नासिवंतें ॥१॥

माझा मायबाप उभा विटेवरी । कवतुकें करी कृपादान ॥ध्रु॥

प्रसादाची वाणी वदें ती उत्तरें । नाहीं मतांतरें जोडियेलीं ॥२॥

तुका म्हणे रस वाढितिया अंगें । छाया पांडुरंगें केली वरी ॥३॥

३१५८

अखंड मुडतर । सासुरवास करकर ॥१॥

याची जाली बोळवण । आतां न देखों तो शीण ॥ध्रु॥

बहुतांची दासी । तये घरीं सासुरवासी ॥२॥

तुका म्हणे मुळें । खंड जाला एका वेळें ॥३॥

३१५९

अवघा भार वाटे देवा । संतसेवा न घडतां ॥१॥

कसोटी हे असे हार्ती । सत्य भूतीं भगवंत ॥ध्रु॥

चुकलोंसा दिसें पंथ । गेले संत तो ऐसा ॥२॥

तुका म्हणे सोंग वायां । कारण या अनुभवें ॥३॥

३१६०

आतां तुम्ही कृपावंत । साधु संत जिवलग ॥१॥

गोमटें तें करा माझें । भार ओझें तुम्हांसी ॥धु.॥

वंचिलें तें पायांपाशीं । नाही यासी वेगळें ॥२॥

तुका म्हणे सोडिल्या गांठी । दिली मिठी पायांसी ॥३॥

३१६१

सुख वाटे परी वर्म । धर्माधर्म न कळे ॥१॥

गायें नाचें एवढें जाणें । विव्वल म्हणे निर्लज्ज ॥धु.॥

अवघें माझें एवढें धन । साधन ही सकळ ॥२॥

तुका म्हणे, पायां पडें । तुमच्या कोडें संतांच्या ॥३॥

३१६२

धरिणीं जीं होतीं चित्तीं । डोळां तीं च दिसती ॥१॥

आलें आवडीस फळ । जालें कारण सकळ ॥धु.॥

घेईन भातुकें । मागोनियां कवतुकें ॥२॥

तुका म्हणे लाड । विठोबा पुरवील कोड ॥३॥

३१६३

बहुतां दिसांची आजि जाली भेटी । जाली होती तुटी काळगती ॥१॥

येथें सावकासें घेईन ते धणी । गेली अडचणी उगवोनि ॥धु.॥

बहु दुःख दिलें होतें घरीं कामें । वाढला हा श्रमश्रमं होता ॥२॥

बहु दिस होता पाहिला मारग । क्लेशाचा त्या त्याग आजि जाला ॥३॥

बहु होती केली सोंगसंपादणी । लौकिकापासून निर्गमलें ॥४॥

तुका म्हणे येथें जालें अवसान । परमानंदीं मन विसावलें ॥५॥

३१६४

पुत्र जाला चोर । मायबापा हर्ष थोर ॥१॥

आतां काशासाठीं जोडी । हाट धाटे गुंडगे घडी ॥धु.॥

ऐते अपाहार । आणूनियां भरी घर ॥२॥

मानिली निश्चिंती । नरका जावया उभयतीं ॥३॥

झोडाझोडगीचे पोटीं । फळें बीजें तीं करंटीं ॥४॥

तुका म्हणे बेट्या । भांडवल न लगे खट्या ॥५॥

३१६५

एवढी अपकीर्ती । ऐकोनियां फजीती ॥१॥

जरि दाविल वदन । थुंका थुंका तो देखोन ॥धु.॥

काळिमेचें जिणें । जीऊनियां राहे सुनं ॥२॥

तुका म्हणे गुण । दुरुषणें अपशकुन ॥३॥

३१६६

पुंडलीक भक्तराज । तेणें साधियेलें काज । वैकुंठीचें निज । परब्रम्ह आणिलें ॥१॥

पांडुरंग बाळमूर्ति । गाईगोपाळां संगती । येऊनियां प्रीति । उभें सम चि राहिलें ॥धु.॥

एका आगळें अक्षर । वैकुंठ चि दुसरें । म्हणविती येरें । परि ती ऐसीं नव्हेती ॥२॥

पाप पंचक्रोशीमधीं । येऊ न सकेचिना आधीं । केंची तेथें विधि । निषेधाची वसति ॥३॥

पुराणें वदती ऐसें । चतुर्भुज तीं मानसें । सुदर्शनावरी वसे । रीग न घडे कल्पांतीं ॥४॥

महाक्षेत्र हें पंढरी । अनुपम्य इयेची थोरी । धन्य धन्य वारकरी । तुका म्हणे तेथींचे ॥५॥

३१६७

देह मृत्याचें भातुकें । कळों आलें कवतुकें ॥१॥

काय मानियेलें सार । हें चि वाटतें आश्चर्य ॥धु.॥

नानाभोगांची संचितें । करुनि ठेविलें आइतें ॥२॥

तुका म्हणे कोडीं । उगवून न सकती बापुडीं ॥३॥

३१६८

त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा । मग मी दातारा काय करूं ॥१॥

आतां असो तुझे पार्यीं हें मोटळें । इंद्रियें सकळें काया मन ॥धु.॥

सांडीमांडी विधिनिषेधाचा ठाव । न कळतां भाव जाइल वांयां ॥२॥

तुका म्हणे आतां नको उजगरा । लपवीं दातारा अंगीं मज ॥३॥

३१६९

दावूनियां बंड । पुरे न करी तें भांड ॥१॥

जळो जळो तैसें जिणें । फटमरे लाजिरवाणें ॥धु.॥

घेतलें तें सोंग । बरवें संपादावें सांग ॥२॥

तुका म्हणे धीरें । देवें नुपेक्षिलें खरें ॥३॥

३१७०

न पालटे जाती जीवाचिये साटीं । बाहे तें चि पोटीं दावी वरी ॥१॥

अंतरीं सबाहीं सारिखा चि रंग । वीट आणि भंग नाहीं रसा ॥धु.॥

घणाचिया घायें पोटीं शिरे हिरा । सांडूं नेणे धीरा आपुलिया ॥२॥

तुका म्हणे कढे करावी शीतळ । ऐसें जातिबळ चंदनाचें ॥३॥

३१७१

दिली मान तरी नेघावी शत्रूची । शरण आलें त्यासी जतन जीवें ॥१॥

समर्थासी असे विचाराची आण । भलीं पापपुण्य विचारावें ॥धु.॥

काकुळतीसाठीं सत्याचा विसर । पडिलें अंतर न पाहिजे ॥२॥

तुका म्हणे यश कीर्ति आणि मान । करितां जतन देव जोडे ॥३॥

३१७२

विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं । वांचों येथें कैसीं कोण्या द्वारें ॥१॥

तंव जाला साहए हृदयनिवासी । बुद्धि दिली ऐसी नास नाही ॥धु.॥

उद्वेगाचे होतो पडिलों समुद्रीं । कोण रीती तरी पाविजेल ॥२॥

तुका म्हणे दुःखें आला आयुर्भाव । जाला बहु जीव कासावीस ॥३॥

३१७३

आपुलें वेचूनि खोडा घाली पाव । ऐसे जया भाव हीनबुद्धि तो ॥१॥

विषयांच्या संगें आयुष्याचा नास । पडियेलें ओस स्वहितांचे ॥धु.॥

भुलल्यांचें अंग आपण्या पारिखें । छंदा च सारिखें वर्ततसे ॥२॥

तुका म्हणे दुःख उमटे परिणामी । लंपटासी कार्मी रतलिया ॥३॥

३१७४

केलें शकुनें प्रयाण । आतां मार्गें फिरे कोण ॥१॥

होय तैसें होय आतां । देह बळी काय चिंता ॥धु.॥

पडिलें पालवीं । त्याचा धाक वाहे जीवीं ॥२॥

तुका म्हणे जीणें । देवा काय हीनपर्णे ॥३॥

३१७५

आळणी ऐसें कळों आलें । त्यासी भलें मौन्य चि ॥१॥

नये कांहीं वेचूं वाणी । वेडे घाणीसांगातें ॥धु.॥

वेगळें तें देहभावा । भ्रम जीवा माजिरा ॥२॥

तुका म्हणे कवतुक केलें । किंवा भलें दवडितां ॥३॥

३१७६

चत्तिचा चाळक । त्याचें उभय सूत्र एक ॥१॥

नाचवितें नानाछंदें । सुखें आपुल्या विनोदें ॥धु.॥

चंद्र कमळणी । नाही धाडीत सांगोनि ॥२॥

तुका म्हणे उठी । लोह चुंबकाचे दृष्टी ॥३॥

३१७७

करितां तडातोडी । वत्सा माते सोई ओढी ॥१॥

करित्याचा आग्रह उरे । एक एकासाठीं झुरे ॥धु.॥

भुके इच्छी अन्न । तें ही त्यासाठीं निर्माण ॥२॥

तुका म्हणे जाती । एक एकाचिये चित्तीं ॥३॥

३१७८

निघालें दिवाळें । जालें देवाचें वाटोळें ॥१॥

आतां वेचूं नये वाणी । विचारावें मनिच्या मनीं ॥धु.॥

गुंडाळिलीं पोतीं । भीतरी लावियेली वाती ॥२॥

तुका म्हणे करा । ऐसा राहे माजी घरा ॥३॥

३१७९

तीर्थाचिये आस पंथ तो निट देव । पाविजेतो ठाव अंतराय ॥१॥

म्हणऊनि भलें निश्चळ चि स्थळीं । मनाचिये मुळीं बैसोनियां ॥धु.॥

संकल्पारूढ तें प्रारब्धें चि जिणें । कार्य चि कारणें वाढतसे ॥२॥

तुका म्हणे कामा नाही एक मुख । जिरवितां सुख होतें पोटीं ॥३॥

३१८०

क्षणक्षणा हा चि करावा विचार । तरावया पार भवसिंधु ॥१॥

नाशिवंत देह जाणार सकळ । आयुष्य खातो काळ सावधान ॥धु.॥

संतासमागमीं धरुनि आवडी । करावी तांतडी परमार्था ॥२॥

तुका म्हणे येह लोकीच्या वेव्हारें । नये डोळे धुरें भरुनि राहों ॥३॥

३१८१

कोणाशीं विचार करावा सेवटीं । एवढ्या लाभें तुटी जाल्या तरे ॥१॥

सांभाळितो शूर आला घावडाव । पुढें दिला पाव न करी मार्गें ॥धु.॥

घात तो या नांवें येथें अंतराय । अंतरल्या पाय गोविंदाचे ॥२॥

तुका म्हणे गडसंदीचा हा ठाव । केला तो उपाव कार्या येतो ॥३॥

३१८२

असा जी सोंवळें । आहां तैसे चि निराळे ॥१॥

आम्हीं नयों तुमच्या वाटा । काय लटिका चि ताठा ॥धु.॥

चिंतन चि पुरे । काय सलगी सर्वे धुरे ॥२॥

तुका म्हणे देवा । नका नावडे ते सेवा ॥३॥

३१८३

अहंकार तो नासा भेद । जर्गी निंदे ओंवळा ॥१॥

नातळे तो धन्य यासी । जाला वंशी दीपक ॥धु.॥

करवितो आत्महत्या । नेदी सत्या आतळी ॥२॥

तुका म्हणे गुरुगुरी । माथां थोरी धरोनि ॥३॥

३१८४

इच्छिलें ते शकुनवंती । होय देती तात्काळ ॥१॥

क्षीरा नीरा निवाड करी । वरावरी विडुल ॥धु.॥

भाग्याविण कैचें फळ । अंतर मळमूत्राचें ॥२॥

तुका म्हणे संचित कुडें । तें बापुडें करीतसे ॥३॥

३१८५

काशासाठीं आम्ही जाळिला संसार । न करा विचार ऐसा देवा ॥१॥

कैसें नेणों तुम्हां करवतें उदास । माझा प्रेमरस भंगावया ॥धु.॥

समर्पूनि ठेलों देह हा सकळ । धरितां विटाळ न लजा माझा ॥२॥

तुका म्हणे अवघी मोकलूनि आस । फिरतों उदास कोणासाठीं ॥३॥

३१८६

नाहीं तुम्हां कांहीं लाविलें मागणें । कांटाळ्याच्या भेणें त्रासलेती ॥१॥

एखादिये परी टाळावीं करकर । हा नका विचार देखों कांहीं ॥धु.॥

पायांच्या वियोगे प्राणासर्वे साटी । ने घवेसी तुटी जाली आतां ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां मागेन तें आतां । हें चि कृपावंता चरणीं वास ॥३॥

३१८७

जग अमंगळ । लागे देखतां विटाळ ॥१॥

धर्म भूतांची ते दया । सत्य कारण ऐसीया ॥ध्रु॥

नव्हे माझे मत । साक्षी करुनि सांगे संत ॥२॥

तुका म्हणे जीवें । दावी उमटूनि अनुभवें ॥३॥

३१८८

दंड अन्यायाच्या माथां । देखोनि करावा सर्वथा ॥१॥

नये उगे बहुतां घाटूं । सिसें सोनियांत आटूं ॥ध्रु॥

पापुण्यासाठीं । नीत केली सत्ता खोटी ॥२॥

तुका म्हणे देवा । दोष कोणाचा तो दावा ॥३॥

३१८९

आम्ही पापी तूं पावन । हें तों पूर्वापार जाण ॥१॥

नवें करूं नये जुनें । सांभाळावें ज्याचें तेणें ॥ध्रु॥

राखावा तो ठाव । मिरासी करोनि उपाव ॥२॥

वादे मारी हाका । देवा आइकवी तुका ॥३॥

३१९०

पाडावी ते बरी । गांठी धुरेसर्वे खरी ॥१॥

नये मरों लंडीपणें । काय बापुडें तें जिणें ॥ध्रु॥

लुटावें भांडार । तरी जया नाही पार ॥२॥

तुका म्हणे नांवें । कीर्ती आगळीनें ज्यावें ॥३॥

३१९१

भजनं चि जालें । मग जीवाचें काय आलें ॥१॥

येऊं नेदावी पुढती । आड भयाची ते जाती ॥धु.॥

करितां सरोबरी । कांहीं न ठेवावी उरी ॥२॥

तुका म्हणे शूर । व्हावे धुरेसीं च धुरे ॥३॥

३१९२

जन्मांतरीं शुद्ध नाही आचरण । यालागीं चरण अंतरले ॥१॥

वोडवलें संचित येणें जन्में पाहतां । आतां पंढरिनाथा कृपा करीं ॥धु.॥

पतितपावन ब्रिद साच करीं देवा । यालागी कुढावा करीं माझा ॥२॥

अपराधी पातकी दृष्ट दुराचारी । अहाळलों भारी संवसारें ॥३॥

कामक्रोध आदि कल्पनेच्या त्रासैं । तुज न पवें ऐसैं जालें देवा ॥४॥

हा ना तोसा ठाव जाला पांडुरंगा । नये चि उपेगा काय करूं ॥५॥

आपुलिया नांवा धांवणिया धांवें । लवकरी यावें तुका म्हणे ॥६॥

३१९३

प्रेमभेटी आळिगण । मग चरण वंदावे ॥१॥

ऐसामाझा भोळा बाप । हरी ताप कवळोनि ॥धु.॥

न संगतां सीण भाग । पांडुरंग जाणतसे ॥२॥

तुका म्हणे कृपावंतें । द्यावें, भातें न मागतां ॥३॥

३१९४

वचनाचा अनुभव हातीं । बोलविती देव मज ॥१॥

परि हें न कळे अभाविकां । जडलोकां जिवांसी ॥धु.॥

अश्रुत हे प्रसादिक । कृपा भीक स्वामीची ॥२॥

तुका म्हणे वरावरी । जातों तरी सांगत ॥३॥

३१९५

कां रे तुम्हीं ठेवा बहुतां निमित्ती । माझिया संचितें वोडवलें ॥१॥

भक्तिप्रेमगोडी बैसली जिव्हारीं । आनंद अंतरीं अंतरीं येणें झाला ॥ध्रु॥

पुसिलें पडळ त्रिमिर विठुलें । जग चि भरलें ब्रम्हानंदें ॥२॥

तुका म्हणे केलों कामनेवेगळा । आवडी गोपाळावरी वसे ॥३॥

३१९६

आसन शयन भोजन गोविंदें । भरलें आनंदें त्रिभुवन ॥१॥

अवघियां केली काळें तडातोडी । अवश्वरु घडी पुरों नये ॥ध्रु॥

वांटणी घातले शरीराचे भाग । दुजियाचा लाग खंडियेला ॥२॥

आवडीच्या आलें आहारासी रूप । पृथक संकल्प मावळले ॥३॥

काम तरी क्रोध बुद्धि मन नासे । भ्रमाचे वोळसे गिळिले शांती ॥४॥

तुका म्हणे मना श्रीरंगाचा रंग । बैसला अभंग एकविध ॥५॥

३१९७

ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन । मूढां नारायण स्मरवितो ॥१॥

भवव्याधि येणें तुटेल रोकडी । करूनियां झाडी निश्चयेसी ॥ध्रु॥

आणिकां उपायां अनुपान कठिण । भाग्यें बरें सीण शीघ्रवत ॥२॥

तुका म्हणे केला उघडा पसारा । भाग्य आलें घरा दारावरी ॥३॥

३१९८

जपार्चें निमित्ति झोपेचा पसरु । देहाचा विसरु पाडूनियां ॥१॥

ऐसीं तीं भजनें अमंगळवाणी । सोंगसंपादणी बहुरूप्याची ॥ध्रु॥

सेवेविशीं केलें लोभाचिये आसे । तया कोठें असे उरला देव ॥२॥

तुका म्हणे मानदंभ जया चित्तीं । तयाची फजीती करूं आम्ही ॥३॥

३१९९

परद्रव्य परकांता । नातळे जयाचिया चित्त । आणि कर्मी तो तत्वता । बांधला न वजाय ॥१॥

ऐसा अनुभव रोकडा । विश्वासीतो जीवा जोडा । एकांत त्या पुढां । अवघा करी उकल ॥धु.॥

सकट आंबलें तें अन्न । शोधीं तें चि मद्यपान । विषमानें भिन्न । केलें शुद्धशुद्ध ॥२॥

तुका म्हणे नित । बरवें अनुभवं उचित । तरी काय हित । मोलें घ्यावें लागतें ॥३॥

३२००

भूक पोटापुरती । तृष्णा भरवी वाखती । करवी फजीती । हांवें भार वाढला ॥१॥

कुळिकेसी लांस फांस । डोईं दाढी बोडवी दोष । अविहितनाश । करवी वजन चुकतां ॥धु.॥

विधिसेवनें विहितें । कार्यकारणापुरतें । न वाटे तो चित्तें । अधमांच्या तो त्यागी ॥२॥

आज्ञापालणें ते सेवा । भय धरोनियां जीवा । तुका म्हणे ठेवा । ठेविला तो जतन ॥३॥

३२०१

कळे न कळे त्या धर्म । एका सांगतां रे वर्म । माझ्या विठोबाचें नाम । अटाहासें उच्चार ॥१॥

तो या दाखवील वाटा । तया पाहिजे त्या नीटा । कृपावंत मोटा । पाहिजे तो कळवळा ॥धु.॥

पुसतां चुका होतो वाटा । सर्वें बोळावा गोमटा । मोडों नेदी कांटा । घेऊं सांटा चोरासी ॥२॥

तुका म्हणे मोल । न लगें द्यावें वेचावे बोल । विड्वल विड्वल । ऐसा छंद मनासी ॥३॥

३२०२

तरी कां वोळगणे । राजद्वारीं होती सुने ॥१॥

अंगीं दावुनि निष्कामता । पोकळ पोकळी ते वृथा ॥धु.॥

कासया मोकळ । भोंवतें शिष्यांचे गाबाळ ॥२॥

तुका म्हणे ढाळे । बाहेर गुदे तें निराळें ॥३॥

३२०३

हरिच्या दासां सोपें वर्म । सर्व धर्म पाउलें ॥१॥

कडिये देव बाहेर खांदी । वैष्णव मांदी क्रीडेसी ॥धु.॥

सरती येणें आटाआटी । नाहीं तुटी लाभाची ॥२॥

तुका म्हणे समाधान । सदा मन आमूचें ॥३॥

३२०४

भूतांचिये नांदे जीवीं । गोसावी च सकळां ॥१॥
 क्षणक्षणां जागा ठायीं । दृढ पार्यीं विश्वास ॥धु.॥
 दावूनियां सोंग दुजें । अंतर बीजें वसतसे ॥२॥
 तुका म्हणे जाणे धने । धरी तें वर्म चिंतन ॥३॥

३२०५

संत आले घरा । तों मी अभागी दातारा ॥१॥
 कासयानें पूजा करूं । चरण हृदयीं च धरूं ॥धु.॥
 काया कुरवंडी । करुन ओंवाळून सांडी ॥२॥
 तुका म्हणे भावें । हात जोडीं असो ठावें ॥३॥

३२०६

भेद तुटलियावरी । आम्ही तुमचीं च हो हरी ॥१॥
 आतां पाळावे पाळावे । आम्हां लडिवाळांचे लळे ॥धु.॥
 आणिकांची देवा । नाहीं जाणत चि सेवा ॥२॥
 तुका म्हणे हेवा । माझा हेत पार्यीं देवा ॥३॥

३२०७

आमुची विश्रांति । तुमचे चरण कमळापती ॥१॥
 पुढती पुढती नमन । घालूनियां लोटांगण ॥धु.॥
 हें चि एक जाणें । काया वाचा आणि मनें ॥२॥
 नीच जनालोकां । तळिले पायेरीस तुका ॥३॥

३२०८

विनवितों सेवटीं । आहे तैसें माझे पोटीं ॥१॥
 कंठीं राहावें राहावें । हें चि मागतसें भावें ॥धु.॥

पुरली वासना । येणें होईल नारायणा ॥२॥

तुका म्हणे जो देहाडा । तो चि वर्णी पवाडा ॥३॥

३२०९

आवडीची सलगी पूजा । विषम दुजा भाव तो ॥१॥

ऐसीं उफराटीं वर्मे । कळों भ्रमें न येती ॥धु.॥

न लगे समाधान मोल । रुचती बोल प्रीतीचे ॥२॥

तुका म्हणे एका जीवें । सूत्र व्होवें गुंतलें ॥३॥

३२१०

बाळ माते लाते वरी । मारी तेणें संतोषे ॥१॥

सुख वसे चित्ती अंगीं । तें हें रंगीं मिळालें ॥धु.॥

भक्षी त्याचा जीवमाग । आले भाग तो बरा ॥२॥

तुका म्हणे ऋणानुबंधें । सांगें सुदें सकळां ॥३॥

३२११

शिजल्यावरी जाळ । वांयां जायाचें तें मूळ ॥१॥

ऐसा वारावा तो श्रम । अतिशयीं नाही काम ॥धु.॥

सांभाळावें वर्म । उचिताच्या काळें धर्म ॥२॥

तुका म्हणे कळे । ऐसें कारणाचे वेळे ॥३॥

३२१२

उभा ऐल थडी । तेणें घालूं नये उडी ॥१॥

पुढें गेल्याचे उपाय । करावे ते केले काय ॥धु.॥

दिसतें आहारीं । नये जाऊं ऐशावरी ॥२॥

अळसाची धाडी । तुका म्हणे बहु नाडी ॥३॥

३२१३

शक्ती द्याव्या देवा । नाही पदार्थी सेवा ॥१॥

मुख्य आहे ऐसा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥धु.॥

मना पोटी देव । जाणे जैसा तैसा भाव ॥२॥

तुका म्हणे सोसें । लागे लाविल्याचें पिसें ॥३॥

३२१४

कार्य चि कारण । तृष्णा पावविते सीण ॥१॥

काय करुनि ऐसा संग । सोसें चि तूं पांडुरंग ॥धु.॥

रूपी नाही गोडी । हावें हावें ऊर फोडी ॥२॥

तुका म्हणे पडे भारी । ऐशा वरदळाचे थोरी ॥३॥

३२१५

संसाराच्या नावें घालूनियां शून्य । वाढता हा पुण्य केला धर्म ॥१॥

हरिभजनें हें धवळिलें जग । चुकविला लाग कळिकाळाचा ॥धु.॥

कोणां ही नलगे साधनांचा पांग । करणें केला त्याग देहबुद्धी ॥२॥

तुका म्हणे सुख समाधि हरिकथा । नेणें भववेथा गाईल तो ॥३॥

३२१६

विश्वासिया नाही लागत सायास । रंग अनायासें अंगा येतो ॥१॥

लेकराच्या हातें घास मागे माता । वोरसोनि चित्ता सुख पावे ॥धु.॥

गौरव त्या मानी आरुषा वचनीं । भूषण ते वाणी मिरवावी ॥२॥

तुका म्हणे आहेस सकळ ही साक्षी । माझा कई पक्षी पांडुरंग ॥३॥

३२१७

वैभवाचे धणी सकळां शरणागत । सत्यभावे चित्त अर्पिलें तें ॥१॥

नेदी उरों देव आपणावेगळें । भावाचिया बळें ठायाठाव ॥धु.॥

जाणोनि नेणोनि अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणच ॥२॥

तुका म्हणे बरें धाकट्याचें जिणें । माता स्तनपानें वाढवते ॥३॥

३२१८

कई ऐसी दशा येइल माझ्या आंगा । चत्ति पांडुरंगा झुरतसे ॥१॥

नाठवुनि देह पायांचें चिंतन । अवसान तें क्षण नाही मधी ॥धु॥

काय ऐसा पात्र होईन लाभासी । नेणों हृषीकेशी तुष्टईल ॥२॥

तुका म्हणे धन्य मानीन संचित । घेईन तें नित्य प्रेमसुख ॥३॥

३२१९

नाहीं वागवीत जाणिवेचें ओझें । स्वामिसेवेकाजे निर्धार हा ॥१॥

आजा ते प्रमाण हा मनीं निर्धार । येणें फिटे भार निश्चयेसी ॥धु॥

आळीकरें आम्ही एकविध चित्ते । तैसें होऊं येतें मायबापें ॥२॥

तुका म्हणे माझी ये जातीची सेवा । घातलासे देवावरी भार ॥३॥

३२२०

काय नाही माझे अंतरी वसति । व्यापक हा भूर्ती सकळां नांदे ॥१॥

चत्तिासी प्रसाद होईल चळण । तें चि तें वळण मनासही ॥धु॥

सर्व शक्ति जीवीं राहिल्या कुंटित । नाही केलें होत आपुलें तें ॥२॥

तुका म्हणे दोरी खांब सूऱ्या हातीं । नाचवी नाचती जडें तैसीं ॥३॥

३२२१

देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हातीं । संकल्पासी होती विकल्प ते ॥१॥

वाहिलें देह हें देवा एकसरें । होईल तें बरें तेणें द्वारें ॥धु॥

होता भार त्याची निवारली खंती । येथें आतां रिती साटवण ॥२॥

तुका म्हणे इच्छे पावविले कष्ट । म्हणऊनि नष्ट दुरावली ॥३॥

३२२२

देव तीर्थ येर दिसे जया ओस । तोचि तया दोष जाणतिया ॥१॥

तया बरें फावे देवा चुकवितां । संचिताची सत्ता अंतराय ॥धु.॥

शुद्धाशुद्धठाव पापुण्यबीज । पाववील दुजे फळभोग ॥२॥

तुका म्हणे विश्वंभराऐसें वर्म । चुकविल्या धर्म अवघे मिथ्या ॥३॥

३२२३

काय करूं सांगतां ही न कळे वर्म । उपस्थित भ्रम उपजवितो ॥१॥

मन आधीं ज्याचें आलें होईल हातां । तयावरी सत्ता केली चाले ॥धु.॥

अभुकेचे अंगीं चवी ना सवाद । मिथ्या ऐसा वाद दुराग्रह ॥२॥

तुका म्हणे आप राखावें आपणा । संकोचों चि कोणा नये आतां ॥३॥

३२२४

अमृत अव्हेरें उचळलें जातां । विष आर्तभूतां आवश्यक ॥१॥

आदरासी मोल नये लावूं केजें । धीर शुद्धबीजें गोमटा तो ॥धु.॥

खऱ्याचिजे अंगीं आपणे चाली । लावणी लाविली काय लागे ॥२॥

तुका म्हणे चाडे करा वेवसाव । आम्हांसी तो वाव धीर आहे ॥३॥

३२२५

अनुभवाचे रस देऊं आर्तभूतां । सोडूं चोजवितां पुढें पोतीं ॥१॥

देवाचा प्रसाद रत्नाच्या ओवणी । शोभतील गुणीं आपुलिया ॥धु.॥

आधीं भाव सार शुद्ध ते भूमिका । बीज आणि पिका चिंता नाही ॥२॥

तुका म्हणे ज्याचें नाम गुणवंत । तें नाहीं लागत पसरावें ॥३॥

३२२६

काय मज एवढा भार । हे वेव्हार चाळवाया ॥१॥

उकल तो जाणे धणी । मज भोजनीं कारण ॥धु.॥

चिंता ज्याची तया शिरीं । लेकरीं तें खेळावें ॥२॥

तुका म्हणे सेवट झाल । देव या बोला भोगिता ॥३॥

३२२७

न गमे न गमे न गमे हरिविण । न मगे न मगे न मगे मेळवा शाम कोणी गे ॥१॥

तळमळ करी तैसा जीव जळाविण मासा । दिसती दिशा ओसा वो ॥ध्रु॥

नाठवे भूक तान विकळ जालें मन । घडी जाय प्रमाण जुगा एकी वो ॥२॥

जरी तुम्ही नोळखा सांगतें ऐका । तुक्याबंधूचा सखा जगजीवन ॥३॥

३२२८

विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद । विठ्ठला रे दग्ध जालीं पापें ॥१॥

विठ्ठला रे तुझे पाहातां श्रीमुख । विठ्ठला रे सुख जालें नयना ॥ध्रु॥

विठ्ठला रे तुज देतां आलिंगन । विठ्ठला तनमन निवाल्या बाह्या ॥२॥

विठ्ठला रे तुझी ऐकतां कीर्ति । विठ्ठल हे विश्रान्ति पावले स्मरणें ॥३॥

विठ्ठला रे तुक्याबंधु म्हणे देहभाव । विठ्ठला जीवीं पाव धरितां गेला ॥४॥

३२२९

एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ । लेश तो ही मळ नाहीं येथें ॥१॥

घ्यावें द्यावें आम्हीं आपुलिया सत्ता । न देखों पुसता दुजा कोणी ॥ध्रु॥

भांडाराची किली माझे हातीं आहे । पाहिजे तो पाहें वान येथें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां विश्वासाच्या बळें । ठेविलें मोकळें देवें येथें ॥३॥

३२३०

स्मरणाचे वेळे । व्हावें सावध न कळे ॥१॥

पडिलों विषयांचे ओढीं । कोणी न दिसेसें काढी ॥ध्रु॥

भांडवल माझे । वेच जालें भूमी ओझे ॥२॥

तुका म्हणे कळे । तूं चि धावें ऐसें वेळे ॥३॥

३२३१

पाहा हो देवा कैसे जन । भिन्न भिन्न संचितें ॥१॥

एक नाही एका ऐसें । दावी कैसे शुद्ध हीन ॥धु.॥

पंचभूतें एकी रासी । सूत्रं कैसीं खेळवी ॥२॥

तुका म्हणे जे जे जाती । तैसी स्थिति येतसे ॥३॥

३२३२

कोणाचिया न पडों छंदा । गोविंदासी आळवूं ॥१॥

बहुतांचीं बहु मते । अवघे रिते पोकळ ॥धु.॥

घटापटा ढवळी मन । होय सीण न करूं तें ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंग । भरूं भाग आला तो ॥३॥

३२३३

एकवेळ करीं या दुःखावेगळें । दुरिताचें जाळें उगवूनि ॥१॥

आठवीन पाय हा माझा नवस । रात्री ही दिवस पांडुरंगा ॥धु.॥

बहु दूरवरी भोगविले भोग । आतां पांडुरंगा सोडवावें ॥२॥

तुका म्हणे काया करीन कुरवंडी । ओंवाळूनि सांडीं मस्तक हें ॥३॥

३२३४

आणीक म्यां कोणा यावें काकुळती । कोण कामा येती अंतकाळीं ॥१॥

तूं वो माझी सखी होसी पांडुरंगे । लवकरी ये गे वाट पाहें ॥धु.॥

काया वाचा मनं हें चि काम करीं । पाउलें गोजिरीं चिंतीतसें ॥२॥

तुका म्हणे माझी पुरवीं हे आस । घालीं ब्रम्हरस भोजन हें ॥३॥

३२३५

हें आम्हां सकळा । तुझ्या नामाचें चि बळ ॥१॥

करूं अमृताचें पान । दुर्जे नेणों कांहीं आन ॥धु.॥

जयाचा जो भोग । सुख दुःख पीडी रोग ॥२॥

तुका म्हणे देवा । तुझे पार्यीं माझा हेवा ॥३॥

३२३६

आर्त माझ्या बहु पोटी । व्हावीं भेटी पायांशी ॥१॥

यासी तुम्ही कृपावंता । माझी चिंता असों द्या ॥ १॥

तळमळ करी चित्त । अखंडित वियोगें ॥२॥

तुका म्हणे पंढरिनाथा । जाणें वेथा अंतरिंची ॥३॥

३२३७

बहु जन्मांतरे फेरे । केले येरे सोडवीं ॥१॥

आळवितों करुणाकरे । विश्वंभरे दयाळे ॥१॥

वाहवतों मायापुरी । येथें करीं कुढावा ॥२॥

तुका म्हणे दुजा कोण । ऐसा सीण निवारी ॥३॥

३२३८

कराल तें काय नव्हे जी विठ्ठला । चित्त द्यावें बोला बोबडिया ॥१॥

सोडवूनि घ्यावें काळचक्रा हातीं । बहुत विपत्ती भोगविल्या ॥१॥

ज्यालें जेऊं नेदी मारिलें चि मरो । प्रारब्धा उरो मागुतालीं ॥२॥

तुका म्हणे दुजा खुंटला उपाय । म्हणऊनि पाय आठविले ॥३॥

३२३९

डोरलों भक्तिसुखें । सेवूं अमृत हें मुखें ॥१॥

संतसंगें सारूं काळ । प्रेमसुखाचा कल्लोळ ॥१॥

ब्रम्हादिकांसी सुराणी । तो हा आनंद मेदिनी ॥२॥

नाहीं वैकुंठीचा पांग । धांवे कथे पांडुरंग ॥३॥

मुक्त व्हावें काशासाठीं । कैची येणें रसें भेटी ॥४॥

तुका म्हणे गोड । हें चि पुरे माझें कोड ॥५॥

३२४०

फोडिलें भांडार । माप घेऊनियां खरें ॥१॥

केली हरिनामाची वरो । मागितलें आतां सरो ॥धु.॥

देशांत सुकाळ । जाला हारपला काळ ॥२॥

घ्यावें धणीवरी । तुका म्हणे लाहान थोरीं ॥३॥

३२४१

आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग । आनंद चि अंग आनंदाचें ॥१॥

काय सांगों जालें कांहीचियाबाही । पुढें चाली नाही आवडीनें ॥धु.॥

गर्भाचे आवडी मातेचा डोहळा । तेथींचा जिव्हाळा तेथें बिंबे ॥२॥

तुका म्हणे तैसा ओतलासे ठसा । अनुभव सरिसा मुखा आला ॥३॥

३२४२

म्हणऊनि धरिले पाय । अवो माय विड्वले ॥१॥

आपुलें चि करुनि घ्यावें । आश्वासावें आम्हास ॥धु.॥

वाढली ते तळमळ चिंता । शम आतां करावी ॥२॥

तुका म्हणे जीवीं वसे । मज नसे वेगळी ॥३॥

३२४३

कल्याण या आशीर्वादे । जाती द्वाद्वें नासोनि ॥१॥

आश्वासिलें नारायणें । प्रेमदानें अंतरिंच्या ॥धु.॥

गेली निवारोनि आतां । सकळ चिंता यावरि ॥२॥

तुका म्हणे गातां गीत । आलें हित सामोरें ॥३॥

३२४४

हरिनामवेली पावली विस्तार । फळीं पुष्पीं भार बोल्हावला ॥१॥

तेथें माझ्या मना होई पक्षिराज । साधावया काज तृप्तीचें या ॥धु.॥

मुळ्ळिचया बीजे दाखविली गोडी । लवकर चि जोडी जालियाची ॥२॥

तुका म्हणे क्षणक्षणां जातो काळ । गोडी ते रसाळ अंतरेल ॥३॥

३२४५

बरवें ऐसें आलें मना । नारायणा या काळें ॥१॥

देव आम्हा प्राणसखा । जालें दुःखा खंडण ॥धु.॥

जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । होत्या त्यांसी फळ आलें ॥२॥

तुका म्हणे निजठेवा । होईल हेवा लाधलों ॥३॥

३२४६

जरि हे आड यती लाज । कैसें काज साधतें ॥१॥

कारण केलें उठाउठी । पार्यो मिठी घातली ॥धु.॥

समपिनला जीव भाव । धरिला भाव अखंड ॥२॥

तुका म्हणे आड कांहीं । काळ नाही घातला ॥३॥

३२४७

पात्र शुद्ध चित्ति गोही । न लगे कांहीं सांगणें ॥१॥

शूर तरी सत्य चि व्हावें । साटी जीवें करुनि ॥धु.॥

अमुप च सुखमान । स्वामी जन मानावें ॥२॥

तुका म्हणे जैसी वाणी । तैसे मनीं परिपाक ॥३॥

३२४८

प्रगटलें ज्ञान । नारायण भूर्ती तें ॥१॥

अनुभव च घेऊं व्हावा । विनंती देवा करुनियां ॥धु.॥

देखोवेखीं वदे वाणी । पडिल्या कार्नी प्रमाणें ॥२॥

तुका म्हणे योगक्षेम । घडे तें वर्म साधावें ॥३॥

३२४९

मुख्य आधीं विषयत्याग । विधिभाग पाळणें ॥१॥

मन पावे समाधान । हें चि दान देवाचें ॥धु॥

उदासीन वृत्ति देहीं । चाड नाही पाळणें ॥२॥

तुका म्हणे नाही भय । सम सोय विषमाची ॥३॥

३२५०

आतां हें चि सार हें चि सार । मूळबीज रे आइका ॥१॥

आवडीनें आवडी उरे । जें ज्या झुरे तें त्यासी ॥धु॥

प्रेमाचिया सूत्रदोरी । नाही उरी उरवी ॥२॥

तुका म्हणे चिंतन बरें । आहे खरें खयापें ॥३॥

३२५१

केला तैसा अंगीकार । माझा भार चालवीं ॥१॥

होऊं अंतराय बुद्धी । कृपानिधी नेदावी ॥धु॥

आम्ही तरी जड जीव । कैचा भाव पुरता ॥२॥

अनन्यभावे घ्यावी सेवा । आम्हां देवा घडेसी ॥३॥

तुम्हीं आम्ही शरणागतें । कृपावंतें रक्षीजे ॥४॥

तुका म्हणे भाकुं कीव । असों जीव जड आम्ही ॥५॥

३२५२

सोसें बहुगर्भवासीं । मेलों असों उपवासीं । नाहीं सखीं ऐसीं । तेथें कोणी भेटलीं ॥१॥

करीं करीं रे स्वहित । देह तंव हे अनित्य । नाहीं दिलें चित्त । सोडवूं मोहापासोनि ॥धु॥

पाळी तोंडीचिया घासें । तें चि होय अनारिसें । ज्या नव्हे ऐसें । खेदी परि सोडवीना ॥२॥

तुका म्हणे धनमानें । माझ्या बाटलों मीपणें । नाहीं दिला जनें । देखों लाभें हा लाभ ॥३॥

३२५३

इच्छिती तयांसी व्हावें जी अरूप । आम्हांसी स्वरूपस्थिती चाड ॥१॥

आतां नव्हे माझा भाव अनारिसा । पाउलांनी इच्छा गोवियेली ॥धु॥

लेंकरासी कोठें जाणत्याची परी । करूं येते दुरी धरावया ॥२॥

लागली न सुटे नामाची आवडी । माझी भावजोडी भंगूं नका ॥३॥

घेसील वेढे मुक्तीच्या अभिळासें । चाळवीं जा पिसे ब्रम्हजानी ॥४॥

तुका म्हणे माझा कोठें भक्तिरस । पाडावया ओस चाळविसी ॥५॥

३२५४

आम्हां भाविकांची जाती । एकविध जी श्रीपती । अळंकारयुक्ति । सरों शके चि ना ॥१॥

जाणें माउली त्या खुणा । क्षोभ उपजों नेदी मना । शांतवूनि स्तना । लावीं अवो कृपाळे ॥६॥

तुज अवघे होऊं येते । मज वाटों नये चित्त । उपासने परतें । नये कांहीं आवडों ॥२॥

करूं रूपाची कल्पना । मुखीं नाम उच्चारणा । तुका म्हणे जना । जल स्थल देखतां ॥३॥

३२५५

ज्यावें हीनपणें । कासयाच्या प्रयोजनें ॥१॥

प्रारब्धीं संसार । बरी हिमतीची थार ॥६॥

होणार ते कांहीं । येथें अवकळा नाही ॥२॥

तुका म्हणे देवें । कृपा केलिया बरवें ॥३॥

३२५६

किती रांडवडे । घालूनि व्हाल रे बापुडे । संसाराचे भिडे । कासावीस जालेती ॥१॥

माझ्या स्वामी शरण रिघा । कृपाळुवा पांडुरंगा । ठेवी अंगसंगा । विश्वासियां जवळी ॥६॥

कांहीं न मागतां भलें । होईल तें चि काम केलें । नसावें आथिलें । कांहीं एका संकल्पें ॥२॥

तुका म्हणे भाव । पाववील ठायाठाव । एकविध जीव । ठेविलिया सेवेसी ॥३॥

३२५७

बाप करी जोडी लेंकराचे ओढी । आपुली करवंडी वाळवूनी ॥१॥

एकाएकीं केलों मिरासीचा धनी । कडिये वागवूनी भार खांदीं ॥६॥

लेवऊनी पाहे डोळा अळंकार । ठेवा दावी थोर करूनियां ॥२॥

तुका म्हणे नेदी गांजू आणिकांसी । उदार जीवासी आपुलिया ॥३॥

३२५८

या रे हरिदासानो जिंको कळिकाळा । आमूचिया बळा पुढे किती बापुडे ॥१॥

रंग सुरंग घमंडी नाना छंदे । हास्यविनोदे मनाचिये आवडी ॥धु॥

येणे तेणे प्रकारे बहुतां सुख जोडे । पूजन ते घडे नारायणा अंतरी ॥२॥

वांकड्या माना बोल बोलावे आर्ष । येईल तो त्यांस छंद पढीये गोविंदा ॥३॥

आपुलाले आवडी एकापुढे एक नटा । नाही थोर मोठा लहान या प्रसंगी ॥४॥

तुका म्हणे येथे प्रेम भंगू नये कोणी । देव भक्त दोन्ही निवडितां पातक ॥५॥

३२५९

अवघा च अन्यायी । तेथे एकल्याचे काई ॥१॥

आतां अवघे एकवेळे । जळोनि सरो ते निराळे ॥धु॥

काय माझे खरे । एवढे च राखो बरे ॥२॥

तुका म्हणे आतां । परिहार न लगे चित्ता ॥३॥

३२६०

काय वृंदावन मोहियेले गुळे । काय जिरें काळे उपचारिले ॥१॥

तैसी अधमाची जाती च अधम । उपदेश श्रम करावा तो ॥धु॥

न कळे विंचासी कुरवाळिले अंग । आपले ते रंग दावीतसे ॥२॥

तुका म्हणे नये पाकासी दगड । शूकरासी गोड जैसी विष्ठा ॥३॥

३२६१

स्तवूनियां नरा । केला आयुष्याचा मातेरा ॥१॥

नारायणचिया लोपे । घडलीं अवघीं चि पापे ॥धु॥

जीव ज्याचे दान । त्याचा खंडूनियां मान ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । आडके त्या दोष कार्नी ॥३॥

३२६२

संतां नाहीं मान । देव मानी मुसलमान ॥१॥

ऐसे पोटाचे मारिले । देवा आशा विटंबिले ॥धु.॥

घाली लोटांगण । वंदी नीचाचे चरण ॥२॥

तुका म्हणे धर्म । न कळे माजल्याचा भ्रम ॥३॥

३२६३

अवो कृपावंता । होई बुद्धीचा ये दाता ॥१॥

जेणें पाविजे उद्धार । होय तुझे पार्यीं थार ॥धु.॥

वदवीं हे वाचा । भाव पांडुरंगीं साचा ॥२॥

तुका म्हणे देवा । माझे अंतर वसवा ॥३॥

३२६४

नाहीं म्या वंचिला मंत्र कोणापाशीं । राहिलों जीवासीं धरुनि तो ॥१॥

विटेवरी भाव ठेवियेलें मन । पाउलें समान चिंतीतसें ॥धु.॥

पावविला पार धरिला विश्वास । घालूनियां कास बळकट ॥२॥

तुका म्हणे मागें पावले उद्धार । तिहीं हा आधार ठेविलासे ॥३॥

३२६५

चंचळीं चंचळ निश्चळीं निश्चळ । वाजवी खळाळ उदकासी ॥१॥

सोपें वर्म परि मन नाहीं हातीं । हा हा भूत चित्ती भ्रम गाढा ॥धु.॥

रविबिंब नाहीं तुटत उदका । छायेची ते नका सरी धरूं ॥२॥

तुका म्हणे भय धरी रज्जूसार्टीं । नाहीं साच पोटीं कळलें तों ॥३॥

३२६६

आवडी येते कळों । गुणें चिन्हें उमटती ॥१॥

पोटीचें ओठीं उभें राहे । चित्ति साहे मनासी ॥धु.॥

डाहोळे याची भूक गर्भा । ताटीं प्रभा प्रतिबिंबे ॥२॥

तुका म्हणे मानोन घ्यावें । वाटे खावें वाटतें ॥३॥

३२६७

काय ऐसी वेळ । वोडवली अमंगळ ॥१॥

आजि दुखवले मन । कथाकाळीं जाला सीण ॥ध्रु॥

पापाचिया गुणें । त्यांचिया वेळे दर्षणें ॥२॥

तुका म्हणे कार्नी । घालूं आले दुष्टवाणी ॥३॥

३२६८

किती वेळां जन्मा यावें । नित्य व्हावें फजीत ॥१॥

म्हणऊनि जीव भ्याला । शरण गेला विठोबासी ॥ध्रु॥

प्रारब्ध पाठी गाढें । न सरें पुढें चालत ॥२॥

तुका म्हणे रोकडीं हे । होती पाहें फजीती ॥३॥

३२६९

होतों सांपडलों वेठी । जातां भेटी संसारा ॥१॥

तों या वाटे कृपा केली । भेटी जाली विठोबासी ॥ध्रु॥

होता भार माथां माझे । बहु ओझें अमुप ॥२॥

तुका म्हणे केली चिंता । कोण दाता भेटेल ॥३॥

३२७०

भुंकुनियां सुनें लागे हस्तीपाठी । होऊनि हिंपुटी दुःख पावे ॥१॥

काय त्या मशकें तयाचें करावें । आपुल्या स्वभावें पीडतसे ॥ध्रु॥

मातलें बोकड विटवी पंचानना । घेतलें मरणा धरणें तें ॥२॥

तुका म्हणे संतां पीडितील खळ । घेती तोंड काळें करुनियां ॥३॥

३२७१

जा रे तुम्ही पंढरपुरा । तो सोयरा दीनांचा ॥१॥

गुण दोष नाणी मना । करी आपणासारिखें ॥धु.॥

उभारोनि उभा कर । भवपार उतराया ॥२॥

तुका म्हणे तांतड मोठी । जाली भेटी उदंड ॥३॥

३२७२

गर्जत जावें नामावळी । प्रेमें टाळी वाहोनि ॥१॥

येणें सुखें पुढती धांवे । भेटी सवें गोपाळा ॥धु.॥

लोटांगण घाला तळीं । वंदा धुळी संतांची ॥२॥

तुका म्हणे विड्वल लाहो । ऐसा बाहो उभारा ॥३॥

३२७३

अनुसरे तो अमर जाला । अंतरला संसारा ॥१॥

न देखती गर्भवास । कधीं दास विष्णूचे ॥धु.॥

विसंभेना माता बाळा । तैसा लळा पाळावा ॥२॥

त्रिभुवर्नी ज्याची सत्ता । तुक्या रक्षिता तो जाला ॥३॥

३२७४

आतां केशीराजा हे चि विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥

देह असो माझा भलतिये ठार्यी । चत्ति तुझ्या पार्यी असों द्यावें ॥धु.॥

काळाचें खंडण घडावें चिंतन । धनमानजनविन्मुख तो ॥२॥

कफवातपत्ति देहअवसानीं । ठेवावीं वारुनि दुरितें हीं ॥३॥

सावध तों माझीं इंद्रियें सकळें । दिलीं एका वेळे हाक आधीं ॥४॥

तुका म्हणे तूं या सकळांचा जनिता । येथें ऐकता सकळांसी ॥५॥

३२७५

चत्ति तें चिंतन कल्पनेची धांव । जे जे वाढे हांव इंद्रियांची ॥१॥

हात पाव दिसे शरीर चालतां । नावें भेद सत्ता जीवाची ते ॥धु॥

रवीचिये अंगीं प्रकाशक कळा । वचनें निराळा भेद दिला ॥२॥

तुका म्हणे माप वचनाच्या अंगीं । मौन्य काय रंगीं निवडावें ॥३॥

३२७६

बोलोनियां काय दावूं । तुम्ही जीऊ जगाचे ॥१॥

हे चि आतां माझी सेवा । चिंतन देवा करितों ॥धु॥

विरक्तासी देह तुच्छ । नाहीं आस देहाची ॥२॥

तुका म्हणे पायापाशीं । येइत ऐसी वासना ॥३॥

३२७७

निजों नव्हें सकाळवेळीं । रातीकाळी चिंन चिंनी ॥१॥

वोंगळानें घेतली पाठी । केली आटी जीवासी ॥धु॥

मेळऊनि सवें जन । चिंता नेणे देवळीं च ॥२॥

तुका म्हणे आलों घरा । तोंडा घोरा बाइलेच्या ॥३॥

३२७८

मायबाप सवें नये धनवत्ति । करावें संचित भोगावें तें ॥१॥

म्हणऊनि लाभ काय तो विचारीं । नको चालीवरी चत्ति ठेवूं ॥धु॥

आयुष्य सेवटीं सांडूनि जाणार । नव्हे हें साचार शरीर हें ॥२॥

तुका म्हणे काळें लावियेलें माप । जमे धरी पापपुण्याची ही ॥३॥

३२७९

मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठी । विकऱ्या घातलें केण ।

ज्याचे भाग त्यासी देऊनि वारिलें । सारुनि लिगाड दान ।

खरें माप हातीं घेऊनि बैसलों । मानिती ते चौघे जन ।

खरें वत्ति तेथें आले चोजवीत । गिऱ्हाइक संतजन ॥१॥

झाडिला पालव केला हाट वेच । जाली सकाळीं च अराणूक ।

याल तरि तुम्ही करा लगबग । आमचे ते कोणी लोक ॥धु.॥

एक ते उत्तम मध्यम कनिष्ठ । वित्ताचे प्रकार तीन । बहुतां जनाचे बहुत प्रकार । वेगळाले वाण ।

लाभ हाणि कोणा मुदल जालें । कोणासी पडिलें खाण ।

अर्धमर्ध कोणी गुंतोनि राहिले । थोडे तैसे बहु जन ॥२॥

एके सांते आले एक गांवीहून । येकामे चि नव्हे जाणें ।

येतां जातां रूजू नाहीं दिवाणा । काळतोंडीं एकें तेणें ।

लाग भाग एकी एकानीं गोविलें । मागील पुढिलां ऋणें ।

तुका म्हणे आतां पाहूं नये वास । साधावें आपुलें पेणें ॥३॥

३२८०

करा करा लागपाट । धरा पंढरीची वाट । जंव नाहीं चपेट । घात पडिला काळाचा ॥१॥

दुजा ऐसा नाहीं कोणी । जो या काढी भयांतूनि । करा म्हणऊनि । हा विचार ठार्यींचा ॥धु.॥

होती गात्रें बेंबळीं । दिवस अस्तमाना काळीं । हातपायटाळीं । जें मोकळी आहेती ॥२॥

कां रे घेतलासी सोसें । तुज वाटताहे कैसें । तुका म्हणे ऐसें । पुढें कें लाहासी ॥३॥

३२८१

यत्न आतां तुम्ही करा । मज दातारा सत्तेनें ॥१॥

विश्वास तो पायांवरि । ठेवुनि हरी राहिलों ॥धु.॥

जाणत चि दुजें नाहीं । आणीक कांहीं प्रकार ॥२॥

तुका म्हणे शरण आलों । नेणें बोलों विनवितां ॥३॥

३२८२

अनाथां जीवन । आम्हां तुमचे चरण । करुनि सांटवण । धरीयेले हृदयीं ॥१॥

पुष्ट जाली अंगकांति । आनंद न समाये चित्तीं । कवतुकें प्रीती । गाऊं नाचों उल्हासें ॥धु.॥

करुणाउत्तरीं । करून आळवण हरी । जाऊं नेदूं दुरी । प्रेमप्रीतिपडिभरें ॥२॥

मोहो माते करी गोवा । ऐसें आहे जी केशवा । तुका म्हणे सेवा । आणीक नाही जाणत ॥३॥

३२८३

सुखाची वसति जाली माझे जीवीं । तुमच्या गोसावी कृपादाने ॥१॥

रूप वेळावेळां आठवीं अंतरीं । बैसोनि जिव्हारीं राहिलें तें ॥धु.॥

विसांवलें मन विठ्ठलें प्रपंचा । गोडावली वाचा येणें रसें ॥२॥

तुका म्हणे कांहीं नाठवेसें केलें । दुसरें विठ्ठलें मज आतां ॥३॥

३२८४

आम्हां कांहीं आम्हां कांहीं । आतां नाही या बोलें ॥१॥

मोल सांगा मोल सांगा । घेणें तिहीं गा पुसावें ॥धु.॥

कैसें घडे कैसें घडे । बडबड तुज मज ॥२॥

मुदलें साटी मुदलें साटी । लाभ पोटीं त्या च मधीं ॥३॥

तुका म्हणे साटवूं घरीं । आडल्या काळें पुसती तरी ॥४॥

३२८५

घ्या रे भाई प्या रे भाई । कोणी कांहीं थोडें बहु ॥१॥

ये च हाटीं ये च हाटीं । बांधा गाठी पारखून ॥धु.॥

वेच आहे वेच आहे । सरलें पाहे मग खोटें ॥२॥

उघडें दुकान उघडें दुकान । रात्री जाली कोण सोडी मग ॥३॥

तुका म्हणे अंतकाळीं । जाती टाळीं बैसोनि ॥४॥

३२८६

मार्ग चुकले विदेशीं एकले । तयावरि जाले दिशाभुली ॥१॥

हातीं धरुनियां पावविलें घरा । त्याच्या उपकारा काय द्यावें ॥२॥

तैसा मी कुडकुडा होतो केशीराजा । सेवा न घडे लाजा म्हणऊनि ॥धु.॥

सांडियेला गर्भ उबगोनि माउली । नाही सांभाळिली भूमि शुद्ध ॥३॥

उष्ण तान भूक एवढिये अकांती । वोसंगा लाविती काय म्हणिजे ॥४॥

खांद्यावरी शूळ मरणाचे वाटे । अन्याय हि मोटे साच केले ॥५॥

हार्तीचें हिरोनि घातला पाठीसी । तुका म्हणे ऐसी परी जाली ॥६॥

३२८७

जैसी तैसी तरि वाणी । मना आणी माउली ॥१॥

लेकरांच्या स्नेहें गोड । करी कोड त्या गुणें ॥२॥

मागें पुढें रिघे पोटीं । साहे खेटी करीतें ॥२॥

तुका विनवी पांडुरंगा । ऐसें पै गा आहे हें ॥३॥

३२८८

गुणांचे आवडी वाचेचा पसरू । पडिला विसरू इतरांचा ॥१॥

आदिमध्यअंतीं नाहीं अवसान । जीवनीं जीवन मिळोनि गेलें ॥२॥

रामकृष्णनाममाळा हे साजिरी । ओविली गोजिरी कंठाजोगी ॥२॥

तुका म्हणे तनु जालीसे शीतळ । अवघी सकळ ब्रम्हानंदें ॥३॥

३२८९

देवाची भांडारी । आदा विनियोग करी ॥१॥

आतां न माखे हातपाय । नेणों होतें ऐसें काय ॥२॥

देवें नेली चिंता । जाला सकळ करिता ॥२॥

तुका म्हणे धणी । त्यासी अवघी पुरवणी ॥३॥

३२९०

पेणावलें ढोर मार खाय पाठी । बैसलें तें नुठी तेथूनियां ॥१॥

तैसी माझ्या मना परी जाली देवा । धावें अहंभावा सांडावलें ॥२॥

कडां घालीं उडी मागिलांच्या भेणें । मरणामरण न कळे चि ॥२॥

तुका म्हणे जालों त्यापरी दुःखित । असें बोलावीत पांडुरंगा ॥३॥

३२९१

जालिया दर्शन करीन मी सेवा । आणीक ही देवा न लगे दुर्जे ॥१॥
 प्रारब्धा अंगी अन्न आच्छादन । स्थिर करोनि मन ठेवीं पार्यीं ॥ध्रु॥
 ये गा ये गा ये गा कृपाळुवा हरी । निवर्वी अभ्यंतरीं देउनि भेटी ॥२॥
 आसावलें मन जीवनाचे ओढी । नामरूपें गोडी लावियेली ॥३॥
 काय तुम्हांपाशीं नाहीं भांडवल । माझे मिथ्या बोल जाती ऐसे ॥४॥
 काय लोखंडाचे पाहे गुण दोष । सिवोनि परिस सोनें करी ॥५॥
 तुका म्हणे माझे अवघें असों द्यावें । आपुलें करावें ब्रीद साच ॥६॥

३२९२

येथें आड कांहीं न साहे आणीक । प्रमाण तें एक हें चि जालें ॥१॥
 गाऊं नाचों टाळी गाऊं गाऊं गीत छंदें । डोलवूं विनोदें अंग तेणें ॥ध्रु॥
 मथुनियां सार काढिलें बाहेरी । उपाधि ते येरी निवडिली ॥२॥
 तुका म्हणे जगा लाविली शिराणी । सेवितां हे धणी होत नाहीं ॥३॥

३२९३

शरणागत जालों । तेणें मीपणा मुकलों ॥१॥
 आतां दिल्याची च वाट । पाहों नाहीं खटपट ॥ध्रु॥
 नलगे उचित । कांहीं पाहावें संचित ॥२॥
 तुका म्हणे सेवा । माने तैसी करूं देवा ॥३॥

३२९४

वाचेचिया आळा कवळिलें ब्रम्ह । चुकविला श्रम पृथक तो ॥१॥
 सुलभ जालें सुलभ जालें । जवळी आलें पंढरिये ॥ध्रु॥
 नामरूपाचें बांधलें मोटळें । एक एका वेळे सारियेलें ॥२॥
 तुका म्हणे वाटे चुकली वसती । उद्धार तो हातीं आणियेला ॥३॥

३२९५

सवंग जालें सवंग जालें । घरा आलें बंदरींचे ॥१॥

आतां हेवा करावा सोस । भक्तिरस बहु गोड ॥धु.॥

पाउल वेचे चिंता नाही । आड कांहीं मग नये ॥२॥

तुका म्हणे संचिताचें । नेणें काचें राहों तें ॥३॥

३२९६

तुम्ही संत मायबाप कृपावंत । काय मी पतित कीर्ती वाणूं ॥१॥

अवतार तुम्हां धराया कारणें । उद्धरावें जन जड जीव ॥धु.॥

वाढविलें सुख भक्ति भाव धर्म । कुळाचार नाम विठोबाचें ॥२॥

तुका म्हणे गुण चंदनाचे अंगी । तैसे तुम्ही जर्गी संतजन ॥३॥

३२९७

पाठी लागे तया दवडीं दुरी । घालीं या बाहेरी संवसारा ॥१॥

येउनि दडें तुमच्या पार्यी । धांवें तई छो म्हणा ॥धु.॥

पारखियाचा वास पडे । खटबड उठी तें ॥२॥

तुका म्हणे लाविला धाक । नेदी ताक खाऊं कोणी ॥३॥

३२९८

सांखळिलों प्रीती गळां । भुंके वेळा जाणोनियां ॥१॥

तुमचें मी केशीराजा । सुनें या काजा पाळिलों ॥धु.॥

आलें गेलें कळे वाटा । कोण निटा वाकडिया ॥२॥

तुका म्हणे आलें वारी । दुरितें दुरी नातळतां ॥३॥

३२९९

सुनियांचा हा चि भाव । आपला ठाव राखावा ॥१॥

दुजियाचा येऊं वारा । नेदूं घरावरी देऊं ॥धु.॥

केली याची फाडाफाडी। तडामोडी क्षेत्राची ॥२॥

पातेजत नाहीं लोकां । तुका देवावांचूनि ॥३॥

३३००

सुनियांची आवडी देवा । घेत सेवा नाहीं कांहीं ॥१॥

सिकविलें जवळी बैसों । जेथें असों तेथें चि ॥धु.॥

नेदी दुजें बोलों करूं । गुरुगुरु न साहे ॥२॥

तुका म्हणे कृवाळितां । अंग सत्ता संगीची ॥३॥

३३०१

सिळे खातां आला वीट । सुनें धीट पावि धरी ॥१॥

कान्होबा ते जाणे खूण । उन उन घास घाली ॥धु.॥

आपुलिये ठायींचे घ्यावें । लाड भावें पाळावा ॥२॥

तुका म्हणे मी जुनाट । मोहो आट परतला ॥३॥

३३०२

लागलें भरतें । ब्रम्हानंदाचें वरतें ॥१॥

जाला हरिनामाचा तारा । सीड लागलें फरारा ॥धु.॥

बैसोनि सकळ । बाळ चालिले गोपाळ ॥२॥

तुका म्हणे वाट । बरवी सांपडली नीट ॥३॥

३३०३

धनें वित्तें कुळें । अवघियानें ते आगळे ॥१॥

ज्याचे नारायण गांठीं । भरला हृदय संपुटीं ॥धु.॥

अवघें चि गोड । त्याचें पुरलें सर्व कोड ॥२॥

तुका म्हणे अस्त । उदय त्याच्या तेजा नास्त ॥३॥

३३०४

बोलावें तें आतां आम्ही अबोलणे । एका चि वचनें सकळांसी ॥१॥

मेघदृष्टि कांहीं न विचारी ठाव । जैसा ज्याचा भाव त्यासी फळो ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं समाधानें चाड । आपणा ही नाड पुढिलांसी ॥३॥

३३०५

अधिकार तैसा करूं उपदेश । साहे ओझें त्यास तें चि द्यावें ॥१॥

मुंगीवर भार गजाचें पालाण । घालितां तें कोण कार्यसिद्धी ॥२॥

तुका म्हणे फांसे वाघुरा कुऱ्हाडी । प्रसंगी तों काढी पारधी तो ॥३॥

३३०६

नव्हों वैद्य आम्ही अर्थाचे भुकेले । भलते द्यावे पाले भलत्यासी ॥१॥

कुपथ्य करुनि विटंबावे रोगी । का हे सलगी भीड त्याची ॥२॥

तुका म्हणे लांसू फांसुं देऊं डाव । सुखाचा उपाव पुढें आहे ॥३॥

३३०७

नव्हें परि म्हणवीं दास । कांहीं निमित्तास मूळ केलें ॥१॥

तुमचा तो धर्म कोण । हा आपण विचारा ॥धृ. ॥

नाहीं शुद्ध आचरण । परी चरण चिंतितों ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगा । ऐसें कां गा नेणां हें ॥३॥

३३०८

मार्गे चिंता होती आस । केला नास या काळें ॥१॥

तुम्ही आम्हां उदासीन । भिन्नाभिन्न वारिलें ॥धृ. ॥

मोहजाळें दुःख वाढे । ओढे ओढे त्यास तें ॥२॥

तुका म्हणे कोण देवा । आतां हेवा वाढवी ॥३॥

३३०९

आहो उभा विटेवरी । भरोवरी चुकविली ॥१॥

निवारलें जाणें येणें । कोणा कोणें रुसावे ॥धु॥

संकल्पासी वेचे बळ । भारे फळ निर्माण ॥२॥

तुका म्हणे उभयतां । भेटी सत्ता लोभाची ॥३॥

३३१०

असो खटपट । आतां वाउगे बोभाट ॥१॥

परिसा हे विनवणी । असो मस्तक चरणीं ॥धु॥

अपराध करा । क्षमा घडले दातारा ॥२॥

तुका म्हणे वेथा । तुम्हा कळे पंढरिनाथा ॥३॥

३३११

वारकरी पायांपाशीं । आले त्यांसी विनविलें ॥१॥

काय काय तें आडका । विसरों नका रंकासी ॥धु॥

चिंतावोनि चिंता केली । हे राहिली अवस्था ॥२॥

तुका म्हणे संसारा । रुसलों खरा यासाठीं ॥३॥

३३१२

जीवींचें कां नेणां । परि हे आवडी नारायणा ॥१॥

वाढवावें हें उत्तर । कांहीं लाज करकर ॥धु॥

कोठें वांयां गेले । शब्द उत्तम चांगले ॥२॥

तुका म्हणे बाळा । असतात प्रिय खेळा ॥३॥

३३१३

वोडविलें अंग । आतां करुनि घ्यावें सांग ॥१॥

काय पूजा ते मी नेणें । जाणावें जी सर्वजाणें ॥धु॥

पोटा आलें बाळ । त्याचें जाणावें सकळ ॥२॥

चुका म्हणे हरी । वाहावें जी कडियेवरी ॥३॥

३३१४

सेवटींची हे विनंती । पाय चित्तीं रहावे ॥१॥
 ऐसे करा कृपादान । तुम्हां मन सन्निध ॥धु॥
 भाग्याविण केंची भेटी । नव्हे तुटी चिंतने ॥२॥
 तुका म्हणे कळसा आले । हे विडले परिसावे ॥३॥

३३१५

करूनियां शुद्ध मन । नारायण स्मरावा ॥१॥
 तरीच हा तरिजे सिंधु । भवबंधू तोडोनिया ॥धु॥
 तेथे सरे शुद्ध साचे । अंतरीचे बीज ते ॥२॥
 तुका म्हणे लवणकळी । पडतां जळीं ते होय ॥३॥

३३१६

जिकडे पाहे तिकडे देव । ऐसा भाव दे कांहीं ॥१॥
 काय केलो एकदेशी । गुणदोषी संपन्न ॥धु॥
 पडे तेथे तुझ्या पायां । करीं वायां न वजते ॥२॥
 तुका म्हणे विषमें सारी । ठाणे धरी जीवासी ॥३॥

३३१७

जिकडे जाय तिकडे सवे । आतां यावे यावरी ॥१॥
 माझ्या अवघ्या भांडवला । तू एकला जालासी ॥धु॥
 आतां दुजे धरा झणी । पायांहूनि वेगळे ॥२॥
 तुका म्हणे आतां देवा । नका गोवा यावरी ॥३॥

३३१८

स्मरतां कां घडे नास । विष्णुदास यावरी ॥१॥
 ऐसी सीमा जाली जर्गी । तरी मी वेगीं अनुसरलों ॥धु॥

धरिलें तें निवडे आतां । न घडे चित्तावेगळें ॥२॥

तुका म्हणे नाश नाही । पुराणें ही गर्जती ॥३॥

३३१९

आधी नाही कळों आला हा उपाय । नाही तरी काय चुकी होती ॥१॥

घालितो पायांसी मिठी एकसरें । नेदीं तो दुसरें आड येऊं ॥धु.॥

कासया पडतों लटिक्याचे भरी । नव्हता का शिरीं भार घेतों ॥२॥

तुका म्हणे कां हे घेतों गर्भवास । कां या होतों दास कुटुंबाचा ॥३॥

३३२०

आतां बरें जालें । माझें मज कळो आलें ॥१॥

खोटा ऐसा संवसार । मज पार्यीं द्यावी थार ॥धु.॥

उघडले डोळे । भोग देताकाळीं कळे ॥

तुका म्हणे जीवा । होतां तडातोडी देवा ॥३॥

३३२१

बोलिलों ते धर्म अनुभव अंगें । काय पांडुरंगें उणें केलें ॥१॥

सर्व सिद्धि पार्यीं वोळगती दासी । इच्छा नाहीं ऐसी व्हावें कांहीं ॥धु.॥

संतसमागमें अळंकार वाणी । करूं हे पेरणी शुद्ध बीजा ॥२॥

तुका म्हणे रामकृष्णनामें गोड । आवडीचें कोड माळ ओऊं ॥३॥

३३२२

परिसाचे अंगें सोनें जाला वळि । वाकर्णे या कळा हीन नेव्हे ॥१॥

अंतरीं पालट घडला कारण । मग समाधान तें चि गोड ॥धु.॥

पिकली सेंद पूर्वकर्मा नये । अव्हेरु तो काय घडे मग ॥२॥

तुका म्हणे आणा पंगती सुरण । पृथक ते गुण केले पाकें ॥३॥

३३२३

ज्याचे माथां जो जो भार । ते चि फार तयासी ॥१॥

मार्गे पुढें अवघें रितें । कळों येतें अनुभवें ॥ध्रु॥

परिसा अंगीं अमुपसोनें । पोटीं हीन धातु चि ॥२॥

आपुला तो करि धर्म । जाणे वर्म तुका तें ॥३॥

३३२४

पाहें तिकडे दिशा ओस । अवघी पास पायापें ॥१॥

मन चि साच होइल कई । प्रेम देई भेटोनि ॥ध्रु॥

सर्वापरि पांगुळ असें । न कळे कैसे तें तुम्हा ॥२॥

तुका म्हणे कृपावंता । तूं तों दाता दीनाचा ॥३॥

३३२५

चालवणें काय । ऐसें अंगे माझे माय ॥१॥

धांव धांव लवलाहें । कंठीं प्राण वाट पाहे ॥ध्रु॥

पसरुनि कर । तुज चालिलों समोर ॥२॥

देसील विसांवा । तुका म्हणे ऐशा हांवा ॥३॥

३३२६

आवडीच्या ऐसें जालें । मुखा आलें हरिनाम ॥१॥

आतां घेऊं धणीवरि । मार्गे उरी नुरेतों ॥ध्रु॥

सांटवण मनाऐसी । पुढें रासी अमुप ॥२॥

तुका म्हणे कारण जालें । विड्वल तीं अक्षरीं ॥३॥

३३२७

त्यांचिया चरणां माझे दंडवत । ज्यांचें धनवित्त पांडुरंग ॥१॥

येथें माझा जीव पावला विसांवा । म्हणऊनि हांवा भरलासें ॥ध्रु॥

चरणींचें रज लावीन कपाळा । जीं पदें राउळा सोई जाती ॥२॥

आणिक तीं भाग्यें येथें कुरवंडी । करूनियां सांडीं इंद्राऐसी ॥३॥

वैष्णवांचे घरीं देवाची वसति । विश्वास हा चित्तीं सत्यभावे ॥३॥

तुका म्हणे सखे हरिचे ते दास । आतां पुढें आस नाहीं दुजें ॥५॥

३३२८

उपजोनियां मरें । परि हें चि वाटे बरें ॥१॥

नाहीं आवडीसी पार । न म्हणावें जालें फार ॥ध्रु॥

अमृताची खाणी । उघडली नव्हे धणी ॥२॥

तुका म्हणे पचे । विडल हें मुखा साचें ॥३॥

३३२९

सत्य तूं सत्य तूं सत्य तूं विडला । कां गा हा दाविला जगदाकार ॥१॥

सांभाळीं आपुली हाक देतो माया । आम्हांसी कां भयाभीत केलें ॥ध्रु॥

रूप नाहीं त्यासी ठेवियेलें नाम । लटका चि श्रम वाढविला ॥२॥

तुका म्हणे कां गा जालासी चतुर । होतासी निसुर निर्विकार ॥३॥

३३३०

अमच्या कपाळें तुज ऐसी बुद्धि । धरावी ते शुद्धी योगा नये ॥१॥

काय या राहिलें विनोदावांचून । आपुलिया भिन्न केलें आम्हां ॥ध्रु॥

कोठें मूर्तिमंत दावीं पुण्यपाप । काशासी संकल्प वाहाविसी ॥२॥

तुका म्हणे आतां आवरावा चेडा । लटिकी च पीडा पांडुरंगा ॥३॥

३३३१

नो बोलावें ऐसें जनासी उत्तर । करितों विचार बहु वेळा ॥१॥

कोण पाप आड ठाकतें येऊन । पालटिति गुण अंतरींचा ॥ध्रु॥

संसारा हातीं सोडवूनि गळा । हें कां अवकळा येती पुढें ॥२॥

तुका म्हणे सेवे घडेल अंतराय । यास करूं काय पांडुरंगा ॥३॥

३३३२

आतां हें उचित माझें जना हातीं । पाहिजे फजीती केली कांहीं ॥१॥

मग हे तुमचे न सोडीं चरण । त्रासोनियां मन येइल ठाया ॥धु.॥

वाउगे वाणीचा न धरीं कांटाळा । ऐसी कां चांडाळा बुद्धि मज ॥२॥

तुका म्हणे जरि माथां बैसे घाव । तरि मग वाव नेघे पुढें ॥३॥

३३३३

मायेवरी सत्ता आवडीची बाळा । संकोचोनि लळा प्रतिपाळी ॥१॥

अपराध माझे न मनावे मनीं । तुम्ही संतजनीं मायबापीं ॥धु.॥

आरुष वचन लेंकुराची आळी । साहोनि कवळी मागुताली ॥२॥

तुका म्हणे अंगीं काय नाहीं सत्ता । परि निष्ठता उपेजना ॥३॥

३३३४

कैसा होतो कृपावंत । बहुसंत सांगती । पुसणें नाहीं यातीकुळ । लागों वेळ नेदावा ॥१॥

ऐसी काय जाणों किती । उतरती उतरले ॥धु.॥

दावी वैकुंठीच्या वाटा । पाहातां मोठा संपन्न । अभिमान तो नाहीं अंगी । भक्तालागी न बैसे ॥२॥

तुका म्हणे आळस निद्रा । नाहीं थारा त्या अंगीं । आलें द्यावें भलत्या काळें । विठ्ठल बळें आगळा ॥३॥

३३३५

सदैव हे वारकरी । जे पंढरी देखती । पदोपदीं विठ्ठल वाचे । त्यांसी कैचा संसार ॥१॥

दोष पळाले दोष पळाले । पैल आले हरिदास ॥धु.॥

प्रेमभातें भरलें अंगीं । निर्लज्ज रंगीं नाचती । गोपीचंदनाची उटी । तुळसी कंठीं मिरवती ॥२॥

तुका म्हणे देव चित्तीं । मोक्ष हातीं रोकडा । दुर्बळा या शक्तिहीना । त्या ही जना पुरता ॥३॥

३३३६

ऐसीं ठावीं वर्मे । तरी सांडवलों भ्रमं ॥१॥

सुखें नाचतों कीर्तनीं । नाहीं आशंकित मनीं ॥धु.॥

ऐसें आलें हाता । बळ तरी गेली चिंता ॥२॥

सुखे येथें जालें तरी । नाहीं आणिकांची उरी ॥३॥

ऐसें केलें देवें । पुढें कांहीं चि न व्हावें ॥४॥

तुका म्हणे मन । आतां जालें समाधान ॥५॥

३३३७

चित्तीं बैसलें चिंतन । नारायण नारायण ॥१॥

न लगे गोड कांहीं आतां । आणीक दुसरें सर्वथा ॥धु.॥

हरपला द्वाैतभाव । तेणें देह जाला वाव ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे आम्ही । जालों निष्काम ये कामीं ॥३॥

३३३८

व्यापिलें सर्वत्र । बाहेरी भीतरीं अंत ॥१॥

ऐसें गोविंदें गोविलें । बोलें न वजाये बोलिले ॥धु.॥

संचिताची होळी । करुनि जीव घेतला बळी ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे नाहीं । आतां संसारा उरी कांहीं ॥३॥

३३३९

तुम्हांआम्हांसी दुरुषण । जालें दुर्लभ भाषण ॥१॥

म्हणऊनि करितों आतां । दंडवत घ्या समस्तां ॥धु.॥

भविष्याचें माथां देह । कोण जाणें होइल काय ॥२॥

म्हणे तुकयाचा बंधव । आमचा तो जाला भाव ॥३॥

३३४०

अनंतजन्में जरी केल्या तपरासी । तरी हा न पवे म्हणे देह ॥१॥

ऐसें जें निधान लागलेंसे हातीं । त्याची केली माती भाग्यहीना ॥धु.॥

उत्तमाचें सार वेदाचें भांडार । ज्याच्यानें पवित्र तीर्थो होती ॥२॥

तुका म्हणे तुकयाबंधु आणीक उपमा । नाही या तों जन्मा द्यावयासी ॥३॥

३३४१

आम्हांपार्शीं सरे एक शुद्ध भाव । चतुराईं जाणीव न लगे कळा ॥१॥

सर्वजाण माझा स्वामी पांडुरंग । तया अंगसंगें गोपाळासी ॥२॥

तुका म्हणे कर्मधर्म नये हातां । तयावरि सत्ता भाविकांची ॥३॥

३३४२

प्रीति करी सत्ता । बाळा भीती मातापिता ॥१॥

काय चाले त्याशीं बळ । आळी करितां कोल्हाळ ॥धु.॥

पदरीं घाली मिठी । खेदी मार्गें पुढें लोटी ॥२॥

बोले मना आलें । तुका साहिला विडलें ॥३॥

३३४३

आवडीचे भेटी निवे । चित्त पावे विश्रांती ॥१॥

बरवियाचा छंद मना । नारायणा अवीट ॥धु.॥

तळणे कांहीं साम्या पुरे । हें तों नुरे ये रुचि ॥२॥

तुका म्हणे बरवें जालें । फावलें हें कळे त्या ॥३॥

३३४४

केलियाचें दान । करा आपुलें जतन ॥१॥

माझी बुद्धि स्थिर देवा । नाहीं विषयांचा हेवा ॥धु.॥

भावा अंतराय । येती अंतरती पाय ॥२॥

तुका म्हणे जोडी । आदीं अंतीं राहो गोडी ॥३॥

३३४५

माझे हार्ती आहे करावें चिंतन । तुम्ही कृपादान प्रेम द्यावें ॥१॥

मागति यां भांडवल आळवण । नामाची जतन दातियासी ॥धु.॥

बाळक धांवोनि आड निघे स्तर्नी । घालावा जननी कृपे पान्हां ॥२॥

तुका म्हणे करी कासवाचे परी । आहे सूत्रदोरी तुझे हार्ती ॥३॥

३३४६

वाट दावी त्याचें गेलें काय । नागवला जो वारितां जाय ॥१॥

ऐसीं मार्गें ठकलीं किती । सांगतां खाती विषगोळा ॥धु.॥

विचारोनि पाहे त्यास । न वजे जीवें नव्हे नास ॥२॥

तुका म्हणे जो रुसला जीवा । तयासी केशवा काय चाले ॥३॥

३३४७

अनुभवावांचून सोंग संपादणें । नव्हे हें करणें स्वहिताचें ॥१॥

तैसा नको भुलों बाहिरल्या रंगें । हित तें चि वेगें करुनि घेई ॥धु.॥

बहुरूपी रूपें नटला नारायण । सोंग संपादून जैसा तैसा ॥२॥

पाषाणाचें नाव ठेविलें देव । आणिका तारी भाव परि तो तैसा ॥३॥

कनक झाड म्ह वंदिलें माथां । परिं तें अर्था न मिळे माजी ॥४॥

तुका म्हणे त्याचा भाव तारी त्यास । अहंभावीं नास तो चि पावे ॥५॥

३३४८

मज नष्टा माया मोह नाही लोभ । अधिक हो क्षोभ आदराचा ॥१॥

धिग हें शरीर अनउपकार । न मनी आभार उपकाराचा ॥धु.॥

मजहून नष्ट आहे ऐसा कोण । नावडे मिष्टान्न बहुमोल ॥२॥

न दिसती मज आपलेसे गुण । संचित तें कोण जाणे मार्गें ॥३॥

तुका म्हणे देखोनियां काई । पांडुरंगा पार्यीं राखियेलें ॥४॥

३३४९

मतिविण काय वर्णू तुजें ध्यान । जेथें पडिलें मौन्य वेदश्रुती ॥१॥

करुनि गोजिरा आपुलिये मती । धरियेलें चित्तीं चरणकमळ ॥धु.॥

सुखाचें ओतिलें पाहों ते श्रीमुख । तेणें हरे भूक तान माझी ॥२॥

रसना गोडावली ओव्या गातां गीत । पावलेंसे चित्त समाधान ॥३॥

तुका म्हणे माझी दृष्टि चरणांवरी । पाउलें गोजिरीं कुंकुमाचीं ॥४॥

३३५०

ओस जाल्या मज भिंगुळवाणें । जीवलग नेणें मज कोणी ॥१॥

भय वाटे देखें श्वापदांचे भार । नव्हे मज धीर पांडुरंगा ॥२॥

अंधकारापुढे न चलवे वाट । लागतील खुंटे कांटे अंगा ॥२॥

एकला निःसंग फांकती मारग । होतों नव्हे लाग चालावया ॥३॥

तुका म्हणे वाट दावूनि सदगु । राहि हा दुरू पांडुरंग ॥४॥

३३५१

उदार कृपाळ सांगसी जना । तरी कां त्या रावणा मारियेलें ।

नित्य नित्य पूजा करी श्रीकमळीं । तेणें तुझें काय केलें ॥१॥

काय बडिवार सांगसी वांयां । ठावा पंढरिराया आहेसि आम्हां ।

एकला चि जरी देऊं परिहार । आहे दुरिवरी सीमा ॥२॥

कर्णाऐसा वीर उदार जुंझार । तो तुवां जर्जर केला वाणीं ।

पडिला भूमी परी नयेची करुणा । दांत पाडियेले दोन्ही ॥२॥

श्रियाळ बापुडे सात्विकवाणी । खादलें कापूनि त्याचें पोर ।

ऐसा कठिण कोण होईल दुसरा । उखळीं कांडविलें शिर ॥३॥

सिंभी चक्रवर्ती करितां यज्ञयाग । त्याचें चिरिलें अंग ठायीं ठायीं ।

जाचऊनि प्राण घेतला मार्गें । पुढें न पाहतां कांहीं ॥४॥

बळीचा अन्याय सांग होता काय । बुडविला तो पाय देऊनि माथां ।

कोंडिलें दार हा काय कहार । सांगतोसी चित्त कथा ॥५॥

हरश्चिंद्राचें राज्य घेऊनियां सर्व । विकविला जीव डोंबाघरीं ।

पाडिला विघड नळा दमयंतीमधीं । ऐसी तुझी बुद्धि हरि ॥६॥

आणिकही गुण सांगावे किती । केलिया विपित्त माउसीच्या ।

वधियेला मामा सखा पुरुषोत्तमा । म्हणे बंधु तुक्याचा ॥७॥

३३५२

जे केली आळी ते अवघी गेली वांयां । उरला पंढरिराया श्रम माझा ॥१॥

काय समाधान केलें कोण वेळे । कोणें माझे लळे पाळियेलें ॥ध्रु॥

आभास ही नाहीं स्वप्नीं दुश्चिता । प्रत्यक्ष बोलतां कंइचा तो ॥२॥

आतां पुढें लाज वाटे पांडुरंगा । भक्त ऐसे जगामाजी जाले ॥३॥

तुका म्हणे आतां नाहीं भरवसा । मोकलीसी ऐसा वाटतोसी ॥४॥

३३५३

समश्रुळित असतां वाचा । घोष न करिसी कां नामाचा ॥१॥

कां रे वैष्णव नव्हेसी । कवण्या दंभें नागवलासी ॥ध्रु॥

हरि हरि म्हणतां लाजसी । गर्वें फुगोनि चालसी ॥२॥

तारुण्यें उताणा । पुंसेंविण बांडा सुना ॥३॥

जालेंसि महिमेचे वेडें । नाचों लाजसी दिंडीपुढें ॥४॥

अळकारांच्यानि बळें । वंचलासी तुळसीमाळें ॥५॥

कैसा सकुमार जालासी । म्हणसी न टकें एकादशी ॥६॥

स्नान न करिसी आंघोळी । विभुती न लाविसी कपाळीं ॥७॥

वरिवरि न्याहाळिसी त्वचा । उपेग नाहीं मांसाचा ॥८॥

पद्मनाभी विश्वनाथ । तुका अझून रडत ॥९॥

३३५४

वाघाचा काळभूत दिसे वाघाऐसा । परी नाहीं दशा साच अंगीं ॥१॥

बाहेरील रंग निवडी कसोटी । संघष्टणें भेटी आपेआप ॥ध्रु॥

सिकविलें तैसें नाचावें माकडें । न चले त्यापुढें युक्ति कांहीं ॥२॥

तुका म्हणे करी लटिक्याचा सांटा । फजित तो खोटा शीघ्र होय ॥३॥

३३५५

सिंदळीचे सोर चोराची दया । तो ही जाणा तया संवसर्गी ॥१॥

फुकासार्ती भोगे दुःखाचा वाटा । उभारोनी कांटा वाटेवरी ॥धु.॥

सर्प पोसूनियां दुधाचा नास । केलें थीता विष अमृताचें ॥२॥

तुका म्हणे यासी न करितां दंडण । पुढिल खंडण नव्हे दोषा ॥३॥

३३५६

तेणें सुखें माझें निवालें अंग । विड्वल हें जग देखियेलें ॥१॥

कवतुकें करुणा भाकीतसें लाडें । आवडी बोबडें बोलोनियां ॥धु.॥

मज नाही दशा अंतरीं दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥२॥

तुका म्हणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रंगे ॥३॥

३३५७

विड्वल सोयरा सज्जन विसांवा । जाइन त्याच्या गांवा भेटावया ॥१॥

सीण भाग त्यासी सांगेन आपुला । तो माझा बापुला सर्व जाणे ॥धु.॥

माय माउलिया बंधुवर्गा जना । भाकीन करुणा सकळिकांसी ॥२॥

संत महंत सद्धि महानुभाव मुनि । जीवभाव जाऊनि सांगेन त्या ॥३॥

माझिये माहेरीं सुखा काय उणें । न लगे येणें जाणें तुका म्हणे ॥४॥

३३५८

ध्याइन तुझें रूप गाइन तुझें नाम । आणीक न करीं काम जिव्हामुखें ॥१॥

पाहिन तुझे पाय ठेविन तेथें डोय । पृथक तें काय न करीं मनीं ॥धु.॥

तुझे चि गुणवाद आइकेन कार्नी । आणिकांची वाणी पुरे आतां ॥२॥

करिन सेवा करीं चालेन मी पार्यीं । आणीक न वजें ठार्यीं तुजविण ॥३॥

तुका म्हणे जीव ठेविला तुझ्या पार्यी । आणीक तो काई देऊं कोणा ॥४॥

३३५९

देवाचें भजन कां रे न करीसी । अखंड हव्यासीं पीडतोसी ॥१॥

देवासी शरण कां रे न वजवे तैसा । बक मीना जैसा मनुष्यालार्गी ॥ध्रु.॥

देवाचा विश्वास कां रे नाही तैसा । पुत्रस्नेहें जैसा गुंतलासी ॥२॥

कां रे नाही तैसी देवाची हे गोडी । नागवूनी सोडी पत्नी तैसी ॥३॥

कां रे नाही तैसे देवाचे उपकार । माया मिथ्या भार पितृपूजना ॥४॥

कां रे भय वाहासी लोकांचा धाक । विसरोनि एक नारायण ॥५॥

तुका म्हणे कां रे घातलें वांयां । अवघें आयुष्य जाया भक्तिविण ॥६॥

३३६०

माझें चित्त तुझे पार्यी । राहें ऐसें करीं कांहीं । धरोनियां बाहीं । भव तारीं दातारा ॥१॥

चतुरा तूं शिरोमणि । गुणलावण्याची खाणी । मुगुट सकळां मणि । तूं चि धन्य विठोबा ॥ध्रु.॥

करीं त्रिमिराचा नाश । दीप होउनि प्रकाश । तोडीं आशापाश । करीं वास हृदयीं ॥२॥

पाहें गुंतलों नेणतां । तुज असो माझी चिंता । तुका ठेवी माथा । पार्यी आतां राखावें ॥३॥

३३६१

आमुचें उचित हे चि उपकार । आपला चि भार घालूं तुज ॥१॥

भूक लागलिया भोजनाची आळी । पांघुरणें काळीं शीताचिये ॥ध्रु.॥

जेणें काळें उठी मनाची आवडी । ते चि मागों घडी आवडे तें ॥२॥

दुःख येऊं नेदी आमचिया घरा । चक्र करी फेरा भोंवताला ॥३॥

तुका म्हणे नाही मुक्तीसर्वे चाड । हें चि आम्हां गोड जन्म घेतां ॥४॥

३३६२

मी दास तयाचा जया चाड नाही । सुख दुःख दोहीविरहित जो ॥१॥

राहिलासे उभा भीमरेच्या तीरीं । कट दोही करीं धरोनियां ॥ध्रु.॥

नवल काई तरी पाचारितां पावे । न श्मरित धांवे भक्तिकार्जे ॥२॥

सर्व भार माझा त्यासी आहे चिंता । तों चि माझा दाता स्वहिताचा ॥३॥

तुका म्हणे त्यास गाईन मी गीती । आणीक तें चित्तीं न धरीं कांहीं ॥४॥

३३६३

यासी कोणी म्हणे निंदेचीं उत्तरें । नागवला खरें तो चि एक ॥१॥

आड वाटे जातां लावी नीट सोई । धर्मनीत ते ही ऐसी आहे ॥ध्रु॥

नाइकता सुखें करावें ताडण । पाप नाहीं पुण्य असे फार ॥२॥

जन्म व्याधि फार चुकतील दुःखें । खंडावा हा सुखें मान त्याचा ॥३॥

तुका म्हणे निंब दिलियावांचून । अंतरींचा सीण कैसा जाय ॥४॥

३३६४

निवडे जेवण सेवटींच्या घांसें । होय त्याच्या ऐसें सकळ ही ॥१॥

न पाहिजे जाला बुद्धीचा पालट । केली खटपट जाय वांयां ॥ध्रु॥

संपादिलें होय धरिलें तें सोंग । विटंबणा वेंग पडियाली ॥२॥

तुका म्हणे वर्म नेणतां जें रांधी । पाववी ते बुद्धि अवकळा ॥३॥

३३६५

न लगे मरावें । ऐसा ठाव दिला देवें ॥१॥

माझ्या उपकारासाठीं । वागविला म्हणुण कंठीं ॥ध्रु॥

घरीं दिला ठाव । अवघा सकळ ही वाव ॥२॥

तुका म्हणे एके ठार्यीं । कोठें माझें तुझें नाहीं ॥३॥

३३६६

नाहीं लाग माग । न देखेंसें केलें जग ॥१॥

आतां बैसोनियां खावें । दिलें आइतें या देवें ॥ध्रु॥

निवारिलें भय । नाहीं दुसऱ्याची सोय ॥२॥

तुका म्हणे कांहीं । बोलायाचें काम नाही ॥३॥

३३६७

दिली हाक मनें नव्हे ती जतन । वेंटाळिल्या गुणें धांव घेती ॥१॥

काम क्रोध मद मत्सर अहंकार । निंदा द्वेष फार माया तृष्णा ॥धु.॥

इंद्रियांचे भार फिरतील चोर । खान घ्यावया घर फोडूं पाहे ॥२॥

माझा येथें कांहीं न चले पराक्रम । आहे त्याचें वर्म तुझे हातीं ॥३॥

तुका म्हणे आतां करितों उपाय । जेणें तुझे पाय आतुडती ॥४॥

३३६८

तुझा दास मज म्हणती अंकित । अवघे सकळिक लहान थोर ॥१॥

हें चि आतां लागे करावें जतन । तुझें थोरपण तुज देवा ॥धु.॥

होउनी निर्भर राहिलों निश्चिंतें । पावनपतित नाम तुझें ॥२॥

करितां तुज होय डोंगराची राई । न लगतां कांहीं पात्या पातें ॥३॥

तुका म्हणे तुज काय ते आशंका । तारितां मशका मज दीना ॥४॥

३३६९

काय मागावें कवणासी । ज्यासी मार्गों तो मजपाशीं ॥१॥

जरी मार्गों पद इंद्राचें । तरी शाश्वत नाही त्याचें ॥धु.॥

जरी मार्गों ध्रुवपद । तरी त्यासी येथील छंद ॥२॥

स्वर्गभोग मार्गों पूर्ण । पुण्य सरल्या मागुती येणें ॥३॥

आयुष्य मार्गों चिरंजीव । जीवा मरण नाही स्वभावे ॥४॥

तुका म्हणे एक मार्गें । एकपणे नाही भंग ॥५॥

३३७०

आम्ही ज्याचे दास । त्याचा पंढरिये वास ॥१॥

तो हा देवांचा ही देव । काय कळिकाळाचा भेव ॥धु.॥

वेद जया गाती । श्रुति म्हणती नेति नेति ॥२॥

तुका म्हणे निज । रूपडें हें तत्वबीज ॥३॥

३३७१

भक्तवत्सल दिनानाथ । तिहीं लोकीं ज्याची मात ॥१॥

तो हा पुंडलिकासाठी । आला उभा वाळवंटीं ॥धु॥

गर्भवास धरी । अंबऋषीचा कैवारी ॥२॥

सकळां देवां अधिष्ठान । एका मंत्रासी कारण ॥३॥

तुका म्हणे ध्यानीं । ज्यासि ध्यातो शूळपाणी ॥४॥

३३७२

फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा । फटकाळ विचारा चालविलें ॥१॥

फटकाळ तो देव फटकाळ तो भक्त । करवितो घात आणिका जीवा ॥२॥

तुका म्हणे अवघें फटकाळ हें जन । अनुभविये खूण जाणतील ॥३॥

३३७३

लावुनियां गोठी । चुकवूं आदरिली दिठी । देउनियां मिठी । पळे महिमा थुलिया ॥१॥

पुढें तो चि करी आड । तिचा लोभ तिसी नाड । लावुनि चरफड । हात गोऊनि पळावें ॥धु॥

आधीं काकुलती । मोहो घालावा पुढती । तोंडीं पडे माती । फिरतां मार्गें कैचा तो ॥२॥

तुका म्हणे देवा । यासी रडवी याचा हेवा । भावें कां हे सेवा । सुखें तुम्हां नार्पिती ॥३॥

३३७४

नेत्राची वासना । तुज पाहावें नारायणा ॥१॥

करिं याचें समाधान । काय पहातोसी अनुमान ॥धु॥

भेटावें पंढरिराया । हें चि इच्छिताती बाह्या ॥२॥

म्हणतों जावें पंढरीसीं । हेंचि ध्यान चरणासी ॥३॥

चित्त म्हणे पार्यीं । तुझे राहीन निष्चर्यीं ॥४॥

म्हणे बंधु तुकयाचा । देवा भाव पुरवी साचा ॥५॥

३३७५

मन उतावळि । जालें न राहे निश्चळ ॥१॥

दे रे भेटी पंढरिराया । उभारोनि चारी बाह्या ॥धु.॥

सर्वांग तळमळी । हात पाय रोमावळी ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे कान्हा । भूक लागली नयना ॥३॥

३३७६

म्हणसी दावीन अवस्था । तैसें नको रे अनंता ॥१॥

होऊनियां सहाकार । रूप दाखवीं सुंदर ॥धु.॥

मृगजळाचिया परी । तैसें न करावें हरी ॥२॥

तुकयाबंधु म्हणे हरी । कामा नये बाह्यात्कारी ॥३॥

३३७७

आकारवंत मूर्ति । जेव्हां देखेन मी दृष्टी ॥१॥

मग मी राहेन निवांत । ठेवूनियां तेथें चित्त ॥धु.॥

श्रुति वाखाणिती । तैसा येसील प्रचिती ॥२॥

म्हणे तुकयाचा सेवक । उभा देखेन सन्मुख ॥३॥

३३७८

जेणें तुज जालें रूप आणि नांव । पतित हें दैव तुझें आम्ही ॥१॥

नाहीं तरी तुज कोण हें पुसतें । निराकारी तेथें एकाएकी ॥धु.॥

अंधारे दीपा आणियेली शोभा । माणिकासी प्रभा कोंदणासी ॥२॥

धन्वंतरी रोगें आणिला उजेडा । सुखा काय चाडा जाणावें तें ॥३॥

अमृतासी मोल विषाचिया गुणें । पितळें तरी सोनें उंच निंच ॥४॥

तुका म्हणे आम्ही असोनिया जना । तुज देव पणा आणियेलें ॥५॥

३३७९

सुखवाटे ये चि ठायी । बहु पार्यी संतांचें ॥१॥

म्हणऊनि केला वास । नाहीं नास ते ठायी ॥धु.॥

न करवे हाली चाली । निवारिली चिंता हे ॥२॥

तुका म्हणे निवे तनु । रजकणु लागती ॥३॥

३३८०

देऊं कपाट । कीं कोण काळ राखों वाट ॥१॥

काय होईल तें शिरीं । आज्ञा धरोनियां करीं ॥धु.॥

करूं कळे ऐसी मात। किंवा राखावा एकांत ॥२॥

तुका म्हणे जागों । किंवा कोणा नेंदूं वागों ॥३॥

३३८१

मायबापापुढें लेंकराची आळी । आणीक हे पाळी कोण लळे ॥१॥

सांभाळा जी माझीं विषमें अनंता । जवळी असतां अव्हेर कां ॥धु.॥

आणिकांची चाले सत्ता आम्हांवरी । तुमची ते थोरी काय मग ॥२॥

तुका म्हणे आलों दुरोनि जवळी । आतां टाळाटाळी करूं नये ॥३॥

३३८२

माझ्या मुखें मज बोलवितो हरि । सकळां अंतरीं नारायण ॥१॥

न करावा द्वेष भूतांचा मत्सर । हा तंव विचार जाणों आम्ही ॥२॥

तुका म्हणे दोष नाहीं या विचारें । हितार्थी उत्तरें शिकवितां ॥३॥

३३८३

मांस खातां हाउस करी । जोडुनि वैरी ठेवियेला ॥१॥

कोण त्याची करिल कीव । जीवें जीव नेणती ॥धु.॥

पुढिलांसाठीं पाजवी सुरी । आपुली चोरी अंगुळी ॥२॥

तुका म्हणे कुटिती हाडें । आपुल्या नाडें रडती ॥३॥

३३८४

तुज जाणें तानें नाही पांडुरंगा । कां जी मज सांगा उपेक्षिलें ॥१॥

तुज ठावें होतें मी पातकी थोर । आधीं च कां थार दिधली पार्यी ॥धु.॥

अंक तो पडिला हरिचा मी दास । भेद पंगतीस करूं नये ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही जितिलें तें खरें । आतां उणें पुरें तुम्हां अंगीं ॥३॥

३३८५

आम्हां घरीं धन शब्दार्ची रत्नें । शब्दार्ची शस्त्रें यत्न करूं ॥१॥

शब्द चि आमुच्या जीवाचें जीवन । शब्दें वांटूं धन जनलोकां ॥२॥

तुका म्हणे पाहा शब्द चि हा देव । शब्दें चि गौरव पूजा करूं ॥३॥

३३८६

ब्रम्हज्ञान दारीं येतें काकुलती । अव्हेरिलें संतीं विष्णुदासीं ॥१॥

रिघों पाहे माजी बळें त्याचें घर । दवडिती दूर म्हणोनियां ॥२॥

तुका म्हणे येथें न चाले सायास । पडिले उदास त्याच्या गळां ॥३॥

३३८७

कासया लागला यासी चौघाचार । मुळींचा वेव्हार निवडिला ॥१॥

ग्वाही बहुतांची घालूनियां वरि । महजर करीं आहे माझ्या ॥धु.॥

तुम्हां वेगळा लागें आपल्या च ठार्यीं । होतें करुनि तें ही माझें माझें ॥२॥

भांडण सेवटीं जालें एकवट । आतां कटकट करूं नये ॥३॥

ठेविला ठेवा तो आला माझ्या हाता । आतां नाही सत्ता तुज देवा ॥४॥

तुका म्हणे वांयांविण खटपटा । राहिलों मी वांटा घेऊनियां ॥५॥

३३८८

देहबुद्धि वसे जयाचियें अंगीं । पूज्यता त्या जर्गीं सुख मानी ॥१॥

थोर असे दगा जाला त्यासी हाटीं । सोडोनिया गांठी चोरीं नेली ॥धु.॥

गांठीचें जाउनि नव्हे तो मोकळा । बांधिलासे गळा दंभलोभें ॥२॥

पुढिल्या उदिमा जालेंसे खंडण । दिसे नागवण पडे गांठी ॥३॥

तुका म्हणे ऐसे बोलतील संत । जाणूनियां घात कोण करी ॥४॥

३३८९

निंबाचिया झाडा साकरेचें आळें । आपलीं ती फळें न संडी च ॥१॥

तैसें अधमाचें अमंगळ चित्त । वमन तें हित करुनि सांडी ॥धु.॥

परिसाचे अंगीं लाविलें खापर । पालट अंतर नेघे त्याचें ॥२॥

तुका म्हणे वेळू चंदना संगतीं । काय ते नसती जवळिकें ॥३॥

३३९०

दुबळें सदैवा । म्हणे नागवेल केव्हां ॥१॥

आपणासारिखें त्या पाहे । स्वभावासी करिल काये ॥धु.॥

मूढ सभे आंत । इच्छी पंडिताचा घात ॥२॥

गांढें देखुनि शूरा । उगें करितें बुरबुरा ॥३॥

आणिकांचा हेवा । न करी शरण जाई देवा ॥४॥

तुका म्हणे किती । करूं दुष्टाची फजिती ॥५॥

३३९१

माझी आतां लोक सुखें निंदा करू । म्हणती विचारू सांडियेला ॥१॥

कारण होय तो करावा विचार । काय भीड भार करूं देवा ॥२॥

तुका म्हणे काय करूं लापनिक । जनाचार सुख नासिवंत ॥३॥

३३९२

ढेंकणाचे संगें हिरा जो भंगला । कुसंगें नाडला तैसा साधु ॥१॥

ओढाळाच्या संगें सात्विक नासलीं । क्षण एक नाडलीं समागमें ॥धु.॥

डांकाचे संगती सोनें हीन जालें । मोल तें तुटलें लक्ष कोडी ॥२॥

विषानें पक्वान्नें गोड कडू जालीं । कुसंगानें केली तैसी परी ॥३॥

भावें तुका म्हणे सत्संग हा बरा । कुसंग हा फेरा चौऱ्याशीचा ॥४॥

३३९३

भलते जन्मीं मज घालिसील तरी । न सोडीं मी हरी नाम तुझे ॥१॥

सुख दुःख तुज देईन भोगितां । मग मज चिंता कासयाची ॥२॥

तुझा दास म्हणवीन मी अंकिला । भोगितां विठ्ठला गर्भवास ॥२॥

कासया मी तुज भाकितों करुणा । तारीं नारायणा म्हणवुनि ॥३॥

तुका म्हणे तुज येऊं पाहे उणें । तारिसील तेणें आम्हां तया ॥४॥

३३९४

गातों नाचतों आनंदें । टाळघागरिया छंदें ॥१॥

तुझी तुज पुढें देवा । नेणों भावे कैसी सेवा ॥२॥

नेणों ताळ घात मात । भलते सवां पाय हात ॥२॥

लाज नाही शंका । प्रेम घाला म्हणे तुका ॥३॥

३३९५

रुसलों आम्हीं आपुलिया संवसारा । तेथें जनाचारा काय पाड ॥१॥

आम्हां इष्ट मित्र सज्जन सोयरे । नाही या दुसरें देवाविण ॥२॥

दुराविले बंधु सखे सहोदर । आणीक विचार काय तेथें ॥२॥

उपाधिवचन नाइकती कान । त्रासलें हें मन बहु माझें ॥३॥

तुका म्हणे करा होईल ते दया । सुख दुःख वांयां न धरावें ॥४॥

३३९६

सांडुनि सुखाचा वांटा । मुक्ति मागे तो करंटा ॥१॥

कां रे न घ्यावा जन्म । प्रेम लुटावें नाम ॥२॥

येथें मळितो दहीं भात । वैकुंठीं ते नाहीं मात ॥२॥

तुका म्हणे आतां । मज न लगे सायुज्यता ॥३॥

३३९७

पदोपदीं पायां पडणें । करुणा जाण भाकावी ॥१॥

ये गा ये गा विसांवया । करुणा दयासागरा ॥धु.॥

जोडोनियां करकमळ । नेत्र जळ भरोनि ॥२॥

तुका उभें दारीं पात्र । पुरवीं आर्त विठोबा ॥३॥

३३९८

आतां हें सेवटीं असों पायांवरी । वदती वैखरी वागपुष्प ॥१॥

नुपेक्षावें आम्हां दीना पांडुरंगा । कृपादानीं जगामाजी तुम्हीं ॥धु.॥

वोळवुनी देह सांडियेली शुद्ध । सारियेला भेद जीव शिव ॥२॥

तुका म्हणे मन तुमचे चरणीं । एवढी आयणी पुरवावी ॥३॥

३३९९

तरि च होय वेडी । नग्न होय धडफुडी ॥१॥

काय बोलाचें गौरव । आंत वरी दोन भाव ॥धु.॥

मृगजळा न्याहाळितां । तान न वजाये सेवितां ॥२॥

न पाहे आणिकांची आस । शूर बोलिजे तयास ॥३॥

तुका म्हणे हें लक्षण । संत अळंकार लेणें ॥४॥

३४००

आग्रहा नांवें पाप । योगीं सारावे संकल्प ॥१॥

सहजा ऐसें भांडवल । असोनि कां सारा बोल ॥धु.॥

तें न भेटे तें काय । मना अंगींचे उपाय ॥२॥

तुका म्हणे धरीं सोय । वासनेची फोडा डोय ॥३॥

३४०१

न करीं पठन घोष अक्षरांचा । बीजमंत्र आमचा पांडुरंग ॥१॥

सर्वकाळ नामचिंतन मानसीं । समाधान मनासी समाधि हे ॥ध्रु॥

न करीं भ्रमण न रिघें कपाटीं । जाईन तेथें दाटी वैष्णवांची ॥२॥

अनु नेणें कांहीं न वजें तपासी । नाचें दिंडीपार्शी जागरणीं ॥३॥

उपवास व्रत न करीं पारणें । रामकृष्ण म्हणें नारायण ॥४॥

आणिकांची सेवा स्तुती नेणें वाणूं । तुका म्हणे आणु दुजें नाहीं ॥५॥

३४०२

पुंडलिकाचे निकटसेवे । कैसा धांवे बराडी ॥१॥

आपुलें थोरपण । नारायण विसरला ॥ध्रु॥

उभा कटीं ठेवुनि कर। न म्हणे पर बैससें ॥२॥

तुका म्हणे जगदीशा । करणें आशा भक्तांची ॥३॥

३४०३

बाळ काय जाणे जीवनउपाय । मायबाप वाहे सर्व चिंता ॥१॥

आइतें भोजन खेळणें अंतरीं । अंकिताचे शिरीं भार नाहीं ॥ध्रु॥

आपुलें शरीर रिक्षतां न कळें । सांभाळुनि लळे पाळी माय ॥२॥

तुका म्हणे माझा विव्वल जनिता । जेथें आमची सत्ता तयावरी ॥३॥

३४०५

काय करिती केलीं नित्य पापें । वसे नाम ज्यापें विठोबाचें ॥१॥

तृणीं हुताशन लागला ते रासी । जळतील तैसीं क्षणमात्रें ॥ध्रु॥

विष्णुमूर्तिपाद पाहतां चरण । तेथें कर्म कोण राहूं शके ॥२॥

तुका म्हणे नाम जाळी महादोष । जेथें होय घोष कीर्तनाचा ॥३॥

३४०६

वेद नेलें शंखासुरें । केलें ब्रम्हयानें गाऱ्हाणें ॥१॥

धांव धांव झडकरी । ऐसें कृपाळुवा हरी ॥धु.॥

गजेंद्र नाडियें गांजिला । तेणें तुझा धांवा केला ॥२॥

तुका म्हणे पद्मनाभा । जेथें पाहें तेथें उभा ॥३॥

३४०७

माकडा दिसती कंवटी नारळा । भोक्ता निराळा वरील सारी ॥१॥

एका रस एका तोंडीं पडे माती । आपुलाले नेती विभाग ते ॥धु.॥

सुनियांसी क्षीर वाढिल्या ओकवी । भोगित्यां पोसवी धणीवरी ॥२॥

तुका म्हणे भार वागवित्ती मूर्ख । नेतील तें सार परीक्षक ॥३॥

३४०८

भेटीची आवडी उतावळि मन । लागलेंसे ध्यान जीवीं जीवा ॥१॥

आतां आवडीचा पुरवावा सोहळा । येऊनी गोपाळा क्षेम देई ॥धु.॥

नेत्र उन्मळित राहिले ताटस्त । गंगा अश्रुपात वहावली ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही करा साचपणा । मुळींच्या वचना आपुलिया ॥३॥

३४०९

धवळलें जगदाकार । आंधार तो निरसला ॥१॥

लपों जातां नाहीं ठाव । प्रगट पा पसारा ॥धु.॥

खरियाचा दिवस आला । वाढी बोला न पुरे ॥२॥

तुका म्हणे जिवें साटीं । पडिली मिठी धुरेसी ॥३॥

३४१०

मातेची अवस्था काय जाणे बाळ । तिसी तों सकळ चिंता त्याची ॥१॥

ऐसें परस्परें आहे चि विचारा । भोपळ्याचा तारा दगडासी ॥धु.॥

भुजंग पोटाळी चंदनाचें अंग । निवे परि संग नव्हे तैसा ॥२॥

तुका म्हणे करा परिसाचे परी । मज ठेवा सरी लोखंडाचे ॥३॥

३४११

लावूनि कोलित । माझा करितील घात ॥१॥

ऐसे बहुतांचे संधी । सांपडला खोळेमधी ॥धु॥

पाहातील उणें । तेथें देती अनुमोदनें ॥२॥

तुका म्हणे रिघे । पुढें नाहीं जालें धीगे ॥३॥

३४१२

ऐसी एकां अटी । रीतीं सिणती करंटीं ॥१॥

साच आपुल्या पुरतें । करून नेघेती कां हितें ॥धु॥

कां हीं वेचितील वाणी । निरर्थक चि कारणीं ॥२॥

तुका म्हणे देवा । कांहीं समर्पूनि सेवा ॥३॥

३४१३

चालिले सोबती । काय मानिली निश्चिती ॥१॥

काय करिसी एकला । काळ सन्निध पातला ॥धु॥

कांहीं सावध तो बरवा । करीं आपुला काढावा ॥२॥

चालिले अगळे । हळू च कान केश डोळे ॥३॥

वोसरले दांत । दाढा गडबडल्या आंत ॥४॥

एकली तळमळ । जिव्हा भलते ठायीं लोळे ॥५॥

तुका म्हणे यांणीं । तुझी मांडिली घालणी ॥६॥

३४१४

नका मजपार्शी । वदो प्रपंचाचे विशीं ॥१॥

आतां नाइकावी कार्नी । मज देवाविण वाणी ॥धु॥

येऊनियां रूपा । कोण पाहे पुण्यपापा ॥२॥

मागे आजिवरी । जालें माप नेलें चोरी ॥३॥

सांडियेलीं पानें । पुढें पिका अवलोकन ॥४॥

पडों नेदी तुका । आड गुंपूं कांहीं चुका ॥५॥

३४१५

जाले आतां सांटे । कासयाचे लहान मोटे ॥१॥

एक एका पडिलों हातीं । जाली तेव्हां चि निश्चींती ॥धु.॥

नाहीं फिरों येत मार्गें । जालें साक्षीचिया अंगें ॥२॥

तुका म्हणे देवा । आतां येथें कोठें हेवा ॥३॥

३४१६

माझें मज द्यावें । नाहीं करवीत नवें ॥१॥

सहस्रनामार्चें रूपडें । भक्त कैवारी चोखडें ॥धु.॥

साक्षीविण बोलें । तरी मज पाहिजे दंडिलें ॥२॥

तुका म्हणे माल । माझा खरा तो विठ्ठल ॥३॥

३४१७

करूं स्तुती तरि ते निंदा । तुम्ही जाणां हे गोविंदा ॥१॥

आम्हां लडिवाळांचे बोल । करा कवतुकें नवल ॥धु.॥

बोबड्या उत्तरीं । तुम्हा रंजवितों हरी ॥२॥

मागतों भातुकें । तुका म्हणे कवतुकें ॥३॥

३४१८

नव्हतील जपें नव्हतील तपें । आम्हांसी हें सोपें गीतीं गातां ॥१॥

न करितां ध्यान न करितां धारणा । तो नाचे कीर्तनामाजी हरि ॥धु.॥

जयासी नाहीं रूप आणि आकार । तो चि कटी कर उभा विटे ॥२॥

अनंत ब्रम्हांडें जयाचिया पोटीं । तो आम्हां संपुष्टीं भक्तिभावे ॥३॥

तुका म्हणे वर्म जाणती लडिवाळें । जें होतीं निर्मळें अंतर्बाहीं ॥४॥

३४१९

आम्ही जालों बळिवंत । होऊनियां शरणागत ॥१॥

केला घरांत रिघावा । ठायीं पडियेला ठेवा ॥धु.॥

हातां चढलें धन । नेणं रचिलें कारण ॥२॥

तुका म्हणे मिठी । पार्यीं देउनि केली सुटी ॥३॥

३४२०

लागपाठ केला । आतां वांटा नित्य त्याला ॥१॥

करा जोडीचा हव्यास । आलें दुरील घरास ॥धु.॥

फोडिलीं भांडारें । मोहोरलीं एकसरें ॥२॥

अवघियां पुरतें । तुका म्हणे घ्यावें हातें ॥३॥

३४२१

एकीं असे हेवा । एक अनावड जीवां ॥१॥

देवें केल्या भिन्न जाती । उत्तम कनिष्ठ मध्यस्ती ॥धु.॥

प्रीतिसाटीं भेद । कोणी पूज्य कोणी निंद्य ॥२॥

तुका म्हणे कळा । त्याचा जाणे हा कळवळा ॥३॥

३४२२

स्वामीचें हें देणें । येथें पावलों दर्षणें ॥१॥

करूं आवडीनें वाद । तुमच्या सुखाचा संवाद ॥धु.॥

कळावया वर्म । हा तों पायांचा चि धर्म ॥२॥

तुका म्हणे सिद्धी । हे चि पाववावी बुद्धी ॥३॥

३४२३

रुसलों संसारा । आम्ही आणीक व्यापारा ॥१॥

म्हणऊनि केली सांडी । देउनि पडिलों मुरकंडी ॥धु.॥

परते चि ना मागें । मोहो निष्ठ जालों अंगें ॥२॥

सांपडला देव । तुका म्हणे गेला भेव ॥३॥

३४२४

हैं तों वाटलें आश्चर्य । तुम्हां न धरवे धीर ॥१॥

माझा फुटतसे प्राण । धांवा धांवा म्हणऊन ॥धु.॥

काय नेणों दिशा । जाल्या तुम्हांविण ओशा ॥२॥

तुका म्हणे कां गा । नाइकिजे पांडुरंगा ॥३॥

३४२५

धांवा केला धांवा । श्रम होऊं नेदी जीवा ॥१॥

वर्षे अमृताच्या धारा । घेई वोसंगा लेंकरा ॥धु.॥

उशीर तो आतां । न करावा हे चिंता ॥२॥

तुका म्हणे त्वरें । वेग करीं विश्वंभरे ॥३॥

३४२६

जोडिले अंजुळ । असें दानउतावळि ॥१॥

पाहा वाहा कृपादृष्टी । आणा अनुभवा गोष्टी ॥धु.॥

तूं धनी मी सेवक । आइक्य तें एका एक ॥२॥

करितों विनंती । तुका सन्मुख पुढती ॥३॥

३४२७

काय तुज कैसें जाणवेल देवा । आणावें अनुभवा कैशा परी ॥१॥

सगुण निर्गुण थोर कीं लहान । न कळे अनुमान मज तुझा ॥धु.॥

कोण तो निर्धार करूं हा विचार । भवसिंधु पार तरावया ॥२॥

तुका म्हणे कैसे पाय आतुडती । न पडे श्रीपती वर्म ठावें ॥३॥

३४२८

मी तव बैसलों धरुनियां ध्यास । न करीं उदास पांडुरंगा ॥१॥

नको आतां मज दवडूं श्रीहरी । मागाया भिकारी जालों दास ॥धु.॥

भुकेलों कृपेच्या वचनाकारणें । आशा नारायणें पुरवावी ॥२॥

तुका म्हणे येऊनियां देई भेटी । कुरवाळुनी पोटीं धरीं मज ॥३॥

३४२९

आतां तुझे नाम गात असें गीतीं । म्हणोनी मानिती लोक मज ॥१॥

अन्नवस्त्रचिंता नाही या पोटाची । वारिली देहाची थोर पीडा ॥धु.॥

सज्जन संबंधी तुटली उपाधी । रोकडी या बंदीं सुटलोंसें ॥२॥

घ्यावा द्यावा कोणें करावा सायास । गेली आशापाश वारोनियां ॥३॥

तुका म्हणे तुज कळेल तें आतां । करा जी अनंता मायबापा ॥४॥

३४३०

कामक्रोध माझे लावियेले पाठीं । बहुत हिंपुटीं जालों देवा ॥१॥

आवरितां तुझे तुज नावरती । थोर वाटे चित्तीं आश्चर्य हैं ॥धु.॥

तुझिया विनोदें आम्हां प्राणसाटी । भयभीत पोटीं सदा दुःखी ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या कपाळाचा गुण । तुला हांसे कोण समर्थासी ॥३॥

३४३१

सन्मुख चि तुम्हीं सांगावी जी सेवा । ऐसे माझे देवा मनोरथ ॥१॥

निघों आम्ही कांहीं चित्तवित्त घरें । आपुल्या उदारें जीवावरी ॥धु.॥

बोल परस्परें वाढवावें सुख । पाहावें श्रीमुख डोळेभरी ॥२॥

तुका म्हणे सत्य बोलतो वचन । करुनी चरण साक्ष तुझे ॥३॥

३४३२

मज अनाथाकारणें । करीं येणें केशवा ॥१॥

जीव झुरे तुजसाठी । वाट पोटीं पहातसें ॥धु.॥

चित्त रंगले चरणी । तुजवांचूनि न राहे ॥२॥

तुका म्हणे कृपावंत । माझी चिंता असावी ॥३॥

३४३३

कासया वांचूनि जालों भूमी भार । तुझ्या पार्यो थार नाही तरी ॥१॥

जातां भले काय डोळ्यांचे काम । जंव पुरुषोत्तम न देखती ॥धु.॥

काय मुख पैव श्वापदाचे धांव । नित्य तुझे नांव नुच्चारितां ॥२॥

तुका म्हणे आतां पांडुरंगाविण । न वांचतां क्षण जीव भला ॥३॥

३४३४

नको मज ताठा नको अभिमान । तुजवांचूनि क्षीण होतो जीव ॥१॥

दुर्धर हे माया न होय सुटका । वैकुंठनायका सोडवीं मज ॥२॥

तुका म्हणे तुझे जालिया दर्षण । मग निवारण होइल सर्व ॥३॥

३४३५

चाल घरा उभा राहें नारायणा । ठेवू दे चरणांवरि माथा ॥१॥

वेळोवेळां देई क्षेमआलिंगन । वरी अवलोकन कृपादृष्टी ॥धु.॥

प्रक्षाळू दे पाय बैसें माजघरीं । चित्त स्थिर करीं पांडुरंगा ॥२॥

आहे त्या संचितें करवीन भोजन । काय न जेवून करिसी आतां ॥३॥

करुणाकरें नाही कळों दिलें वर्म । दुरी होतां भ्रम कोण वारी ॥४॥

तुका म्हणे आतां आवडीच्या सत्ता । बोलिलों अनंता करवीन तें ॥५॥

३४३६

देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा । त्याच्या पडे चिरा मनुष्यपणा ॥१॥

देवाची ते खूण करावें वाटोळें । आपणा वेगळें कोणी नाही ॥धु.॥

देवाची ते खूण गुंतों नेदी आशा । ममतेच्या पाशा शिवों नेदी ॥२॥

देवाची ते खूण गुंतो नेदी वाचा । लागो असत्याचा मळ नेदी ॥३॥

देवाची ते खूण तोडी मायाजाळ । आणि हे सकळ जग हरी ॥४॥

पहा देवे तेंचि बळकाविले स्थळ । तुक्यापे सकळ चिन्हें होती ॥५॥

३४३७

अनंताचे मुखीं होसील गाइला । अमुप विठ्ठला दास तुम्हां ॥१॥

माझे कोठे आले होईल विचारा । तरी च अवेरा योग्य जालो ॥धु॥

सर्वकाळ तुम्ही असा जी संपन्न । चतुरा नारायण शिरोमणि ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे कलियुगीचे जीव । तरी नये कीव बहुपापी ॥३॥

३४३८

न करावी चिंता । भय धरावे सर्वथा ॥१॥

दासां साहे नारायण । होय रिक्षता आपण ॥धु॥

न लगे परिहार । कांहीं योजावे उत्तर ॥२॥

न धरावी शंका । नये बोलो म्हणे तुका ॥३॥

३४३९

भांडवल माझे लटक्याचे गांठी । उदीम तो तुटी यावी हा चि ॥१॥

कैसी तुझी वाट पाहो कोणा तोंडे । भोवतीं किं रे भांडे गर्भवास ॥धु॥

चहू खाणीचिया रंगलोसे संगे । सुष्ट दुष्ट अंगे धरूनियां ॥२॥

बहुतांचे बहु पालटलो सळे । बहु आला काळे रंग अंगा ॥३॥

उकलूनि नये दावितां अंतर । घडिचा पदर सारूनियां ॥४॥

तुका म्हणे करीं गोवळे यासाठी । आपल्या पालटीं संगे देवा ॥५॥

३४४०

संतसंगतीं न करावा वास । एखादे गुणदोष अंगा येती ॥१॥

मग त्या दोषा नाहीं परिहार । होय अपहार सुकृताचा ॥२॥

तुका म्हणे नमस्कारावे दुरून । अंतरीं धरून राहें रूप ॥३॥

३४४१

जें ज्याचें जेवण । तें चि याचकासी दान ॥१॥

आतां जाऊं चोजवीत । जेथें वसतील संत ॥धु.॥

होतीं धालीं पोटे । मार्गें उरलीं उच्छिष्ट ॥२॥

तुका म्हणे धांव । पुढें खुंटईल हांव ॥३॥

३४४२

धरावा तो बरा । ठाव वसतीचा थारा ॥१॥

निजविल्या जागविती । निज पुरवूनि देती ॥धु.॥

एक वेवसाव । त्यांचा संग त्यांचा जीव ॥२॥

हितें केलें हित । ग्वाही एक एकां चित्त ॥३॥

विषमाचें कांहीं । आड तया एक नाही ॥४॥

तुका म्हणे बरीं । घरा येतील त्यापरी ॥५॥

३४४३

धोंडणासवें आदळितां फुटे डोकें । तों तों त्याच्या सुखें घामेजेना ॥१॥

इंगळासी सन्निधान अतित्याई । क्षेम देतां काई सुख वाटे ॥२॥

तुका म्हणे आम्हांसवें जो रुसला । तयाचा अबोला आकाशासी ॥३॥

३४४४

सरे आम्हांपार्शीं एक शुद्धभाव । नाही तरी वाव उपचार ॥१॥

कोण मानी वरी रसाळ बोलणें । नाही जाली मनें ओळखी तों ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां जाणीवेचें दुःख । न पाहों त्या मुख दुर्जनाचें ॥३॥

३४४५

आतां तळमळ । केली पाहिजे सीतळ ॥१॥

करील तें पाहें देव । पार्यी ठेवुनियां भाव ॥धु.॥

तो चि अन्नदाता । नाहीं आणिकांची सत्ता ॥२॥

तुका म्हणे दासा । नुपेक्षील हा भरवसा ॥३॥

३४४६

लांब धांवे पाय चोरी । भरोवरी जनाच्या ॥१॥

आतां कैसें होय याचें । सिजतां काचें राहिलें ॥धु.॥

खाय ओकी वेळोवेळां । कैसी कळा राहेल ॥२॥

तुका म्हणे भावहीण । त्याचा सीण पाचावा ॥३॥

३४४७

माझ्या इंद्रियांसीं लागलें भांडण । म्हणतील कान रसना धाली ॥१॥

करिती तळमळ हस्त पाद भाळ । नेत्रांसी दुकाळ पडिला थोर ॥धु.॥

गुण गाय मुख आडकती कान । आमचें कारण तैसें नव्हे ॥२॥

दरुषणें फिटे सकळांचा पांग । जेथें ज्याचा भाग घेइल तें ॥३॥

तुका म्हणे ऐसें करीं नारायणा । माझी ही वासना ऐसी आहे ॥४॥

३४४८

सिद्धीचा दास नव्हें श्रुतीचा अंकिला । होईन विठ्ठला सर्व तुझा ॥१॥

सर्वकाळ सुख आमच्या मानसीं । राहिलें जयासी नास नाहीं ॥धु.॥

नेणें पुण्य पाप न पाहें लोचनीं । आणिका वांचूनि पांडुरंगा ॥२॥

न करीं आस मुक्तीचे सायास । भक्तिप्रेमरस सांडूनियां ॥३॥

गर्भवासीं धाक नाहीं येतां जातां । हृदयीं राहतां नाम तुझें ॥४॥

तुका म्हणे जालों तुझा चि अंकिला । न भें मी विठ्ठला कळिकाळासी ॥५॥

३४४९

जन्मा येऊनि तया लाभ जाला । बिडवई भेटला पांडुरंगा ॥१॥

संसारदुःखें नासिलीं तेणें । उत्तम हें केणें नामघोष ॥१॥

धन्य ते संत सद्धि महानुभाव । पंढरीचा ठाव टाकियेला ॥२॥

प्रेमदाते ते च पतितपावन । धन्य दरुषण होय त्याला ॥३॥

पावटणिया पंथें जालिया सिद्धी । वोगळे समाधि सायुज्यता ॥४॥

प्रेम अराणूक नाहीं भय धाक । मज तेणें सुखें कांहीं चिंता ॥५॥

तें दुर्लभ संसारासी । जडजीवउद्धारलोकासी ॥६॥

तुका म्हणे त्यासी । धन्य भाग्य दरुषणें ॥७॥

३४५०

काय दिवस गेले अवघे चि वऱ्हाडें । तें आलें सांकडें कथेमाजी ॥१॥

क्षण एके ठायीं मन स्थिर नाहीं । अराणूक कडं होईल पुढें ॥२॥

कथेचे विरसें दोषा मूळ होय । तरण उपाय कैचा माती ॥३॥

काय तें सांचवुनि उरलें हें मार्गें । घटिका एक संगें काय गेलें ॥४॥

ते चि वाणी येथें करा उजळणी । काढावी मथूनि शब्दरत्नें ॥५॥

तुका म्हणे हें चि बोलावया चाड । उभयतां नाड हित असे ॥६॥

३४५१

शुद्धाशुद्ध निवडे कैसें । चर्म मास भिन्न नाहीं ॥१॥

कांहीं अधिक नाहीं उणें । कवण्या गुणें देवासी ॥२॥

उदक भिन्न असे काई । वाहाळ बावी सरिता नई ॥३॥

सूर्य तेजें निवडी काय । रश्मी रसा सकळा खाय ॥४॥

वर्णा भिन्न दुधा नाहीं । सकळा गाई सारखें ॥५॥

करितां भिन्न नाहीं माती । मडक्या गति भिन्न नांवे ॥६॥

वर्तें एकविध अग्नि । नाहीं मनीं शुद्धाशुद्ध ॥७॥

तुका म्हणे पात्र चाड । किंवा विसें अमृत गोड ॥८॥

३४५२

न धरी प्रतिष्ठा कोणाची यम । म्हणतां कां रे राम लाजा झणी ॥१॥

सांपडे हातींचे सोडवील काळा । तो कां वेळोवेळां नये वाचे ॥धु.॥

कोण लोक जो हा सुटला तो एक । गेले कुंभपाक रवरवांत ॥२॥

तुका म्हणे हित तों म्हणा विद्वल । न म्हणे तो भोगील कळेल तें ॥३॥

३४५३

म्हणवितां हरी न म्हणे तयाला । दरवडा पडिला देहामाजी ॥१॥

आयुष्यधन त्याचें नेले यमदूतीं । भुलविला निश्चिंतीं कामरंगें ॥धु.॥

नावडे ती कथा देउळासी जातां । प्रियधनसुता लक्ष तेथें ॥२॥

कोण नेतो तयां घटिका दिवसा एका । कां रे म्हणे तुका नागवसी ॥३॥

३४५४

कथे बैसोनि सादरें । सुखचर्चा परस्परें । नवल काय तो उद्धरे । आणीक तरे सुगंधें ॥१॥

पुण्य घेई रे फुकाचें । पाप दुष्टवासनेचें । पेरिल्या बीजाचें । फळ घेई शेवटीं ॥धु.॥

कथा विरस पाडी आळसें । छळणा करुनि मोडी रस । बुडवी आपणासरिसें । विटाळसें नावेसी ॥२॥

सज्जन चंदनाचिये परी । दुर्जन देशत्यागें दुरी । राहो म्हणे हरि । विनंती करी तुका हे ॥३॥

३४५५

कळों आलें तुझें जिणें । देवा तूं माझें पोसनें ॥१॥

वाट पाहासी आठवाची । सत्ता सतंत कईची ॥धु.॥

बोलावितां यावें रूपा । सदा निर्गुणीं चि लपा ॥२॥

तुका म्हणे तूं परदेशी । येथें आम्हां अंगेजिसी ॥३॥

३४५६

आतां येथें लाजे नाहीं तुझें काम । जाय मज राम आठवूं दे ॥१॥

तुझे भिडे माझे बहु जाले घात । केलों या अंकित दुर्जनाचा ॥धु.॥

माझें केलें मज पारिखें माहेर । नटोनी साचार चाळविलें ॥२॥

सुखासाठीं एक वाहियेलें खांदीं । तेणें बहु मांदी मेळविली ॥३॥

केला चौघाचार नेलों पांचांमधीं । नाहीं दिली शुद्धी धरूं आशा ॥४॥

तुका म्हणे आतां घेईन कांटीवरी । धनी म्यां कैवारी केला देव ॥५॥

३४५७

आजिवरि होतों तुझे सत्ते खालीं । तोंवरी तों केली विटंबणा ॥१॥

आतां तुज राहों नेदीं या देशांत । ऐसा म्यां समर्थ केला धणी ॥२॥

सापें रिग केला कोठें बाळपणीं । होतीसी पापिणी काय जाणों ॥३॥

तुका म्हणे म्यां हा बुडविला वेव्हार । तुझे चि ढोपर सोलावया ॥३॥

३४५८

देवाच्या निरोपें पिटितों डांगोरा । लाजे नका थारा देऊं कोणी ॥१॥

मोडिलें या रांडे सुपंथ मारग । चालविलें जग यमपंथें ॥२॥

परिचारीं केली आपुली च रूढी । पोटीची ते कुडी ठावी नाहीं ॥३॥

तुका म्हणे आणा राउळा धरून । फजित करून सोडूं मग ॥३॥

३४५९

कां रे तुम्ही निर्मळ हरिगुण गा ना । नाचत आनंदरूप वैकुंठासी जा ना ॥१॥

काय गणिकेच्या याती अधिकार मोटा । दोषी अजामेळ ऐसीं नेलीं वैकुंठा ॥२॥

ऐसे नेणों मार्गें किती अनंत अपार । पंच महादोषी पातकां नाहीं पार ॥३॥

पुत्राचिया लोभें नष्ट म्हणे नारायण । कोण कर्तव्य तुका म्हणे त्याचें पुण्य ॥३॥

३४६०

बैसोनियां खाऊं जोडी । ओढाओढी चुकवूनि ॥१॥

ऐसें केलें नारायणें । बरवें जिणें सुखाचें ॥२॥

घरीच्या घरीं भांडवल । न लगे बोल वेचावे ॥३॥

तुका म्हणे आटाआटी । चुकली दाटी सकळ ॥३॥

३४६१

नाहीं भ्यालों तरी पावलों या ठाया । तुम्हां आळवाया जवळिकें ॥१॥

सत्ताबळें आतां मागेन भोजन । केलें तें चिंतन आजिवरी ॥धु.॥

नवनीतासाठीं खादला हा जीव । थोड्यासाठीं कीव कोण करी ॥२॥

तुका म्हणे ताक न लगे हें घाटे । पांडुरंगा खोटें चाळवण ॥३॥

३४६२

सारीन तें आतां एकाचि भोजनें । वारीन मागणें वेळोवेळां ॥१॥

सेवटींच्या घासें गोड करीं माते । अगे कृपावंते पांडुरंगे ॥धु.॥

वंचूं नये आतां कांहीं च प्रकार । धाकल्याचें थोर जाल्यावरी ॥२॥

तुका म्हणे आतां बहु चाळवावें । कांहीं नेदीं ठावें उरों मागें ॥३॥

३४६३

पोट धालें मग न लगे परती । जालिया निश्चिंती खेळ गोड ॥१॥

आपुलिया हातें देई वो कवळ । विड्वल शीतळ जीवन वरी ॥धु.॥

घराचा विसर होईल आनंद । नाचेन मी छंदें प्रेमाचिया ॥२॥

तुका म्हणे तों च वरी करकर । मग हें उत्तर खंडईल ॥३॥

३४६४

बोलविसी तरी । तुझ्या येईन उत्तरीं ॥१॥

कांहीं कोड कवतिकें । हातीं द्यावया भातुकें ॥धु.॥

बोलविसी तैसें । करीन सेवन सरिसें ॥२॥

तुका म्हणे देवा । माझें चळण तुज सवा ॥३॥

३४६५

दिला जीवभाव । तेव्हां सांडिला म्यां ठाव ॥१॥

आतां वर्ते तुझी सत्ता । येथें सकळ अनंता ॥ध्रु॥

माझीया मरणें । तुम्ही बैसविलें ठाणें ॥२॥

तुका म्हणे काई । मी हें माझें येथें नाहीं ॥३॥

३४६६

एकाचिये वेठी । सांपडलों फुकासार्ती ॥१॥

घेतों काम सत्ताबळें । माझें करुनि भेंडोळें ॥ध्रु॥

धांवे मार्गें मार्गें । जाय तिकडे चि लागे ॥२॥

तुका म्हणे नेलें । माझें सर्वस्वें विडलें ॥३॥

३४६७

बराडियाची आवडी पुरे । जया झुरे सार्ती तें ॥१॥

तैसें जालें माझ्या मना । नुठी चरणावरुनि ॥ध्रु॥

मागलिया पेणें पावे । विसांवे तें ठाकर्णी ॥२॥

तुका म्हणे छाया भेटे । बरें वाटे तापे त्या ॥३॥

३४६८

आतां द्यावें अभयदान । जीवन ये कृपेचें ॥१॥

उभारोनी बाहो देवा । हात ठेवा मस्तकीं ॥ध्रु॥

नाभी नाभी या उत्तरें । करुणाकरें सांतवीजे ॥२॥

तुका म्हणे केली आस । तो हा दिस फळाचा ॥३॥

३४६९

बहुजन्में सोस केला । त्याचा जाला परिणाम ॥१॥

विडलसें नाम कंठी । आवडी पोटीं संचितें ॥ध्रु॥

येथुन तेथवरी आतां । न लगे चिंता करावी ॥२॥

तुका म्हणे धालें मन । हें चि दान शकुनाचें ॥३॥

३४७०

उसंतिल्या कर्मवाटा । बहु मोटा आघात ॥१॥

शीघ्र यावें शीघ्र यावें । हातीं न्यावें धरुनि ॥ध्रु.॥

भागलों या खटपटे । घटपटें करितां ॥२॥

तुका म्हणे कृपावंता । माझी चिंता खंडावी॥३॥

३४७१

तुम्हांसी हें अवघें ठावें । किती द्यावें स्मरण ॥१॥

कां बा तुम्ही ऐसें नेणें । निष्ठपणें टाळित असां ॥ध्रु.॥

आळवितां मायबापा । नये कृपा अझूनि ॥२॥

तुका म्हणे जगदीशा । काय असां निजेले ॥३॥

३४७२

नेलें सळंबळें । चित्तावित्ताचें गांठोळें ॥१॥

साहए जालीं घरिच्या घरीं । होतां ठायीं च कुठोरी ॥ध्रु.॥

मी पातलों या भावा । कपट तें नेणें देवा ॥२॥

तुका म्हणे उघडें केलें । माझें माझ्या हातें नेलें ॥३॥

३४७३

जाला हा डांगोरा । मुखीं लहानाचे थोरा ॥१॥

नागविलों जनाचारीं । कोणी बैसों नेदी दारी ॥ध्रु.॥

संचिताचा ठेवा । आतां आला तैसा घ्यावा ॥२॥

तुका म्हणे देवें । म्हणों केलें हें बरवें ॥३॥

३४७४

किती चौघाचारें । येथें गोविलीं वेव्हारें ॥१॥

असे बांधविले गळे । होऊं न सकती निराळे ॥ध्रु.॥

आपलें आपण । केलें कां नाहीं जतन ॥२॥

तुका म्हणे खंडदंडें । येरझारीं लपती लंडें ॥३॥

३४७५

पांडुरंगा ऐसा सांडुनि वेव्हारा । आणिकांची करा आस वायां ॥१॥

बहुतांसी दिला उद्धार उदारें । निवडीना खरें खोटें कांहीं ॥ध्रु॥

याचिया अंकिता वैकुंठ बंदर । आणीक वेव्हार चालितना ॥२॥

तुका म्हणे माझे हातींचें वजन । यासी बोल कोण ठेवूं सके ॥३॥

३४७६

ठेवूनि इमान राहिलों चरणीं । म्हणउनि धणी कृपा करी ॥१॥

आम्हांसी भांडार करणें जतन । आलें गेलें कोण उंच निंच ॥ध्रु॥

करुनि सांभाळीं राहिला निराळा । एक एक वेळा आज्ञा केली ॥२॥

तुका म्हणे योग्यायोग्य विनीत । देवा नाहीं चित्त येथें देणें ॥३॥

३४७७

आतां नव्हे गोड कांहीं करितां संसार । आणीक संचार जाला माजी ॥१॥

ब्रम्हरसें गेलें भरुनियां अंग । आधील तो रंग पालटला ॥ध्रु॥

रसनेचिये रुची कंठीं नारायण । बैसोनियां मन निवविलें ॥२॥

तुका म्हणे आतां बैसलों ठाकर्णीं । इच्छेची ते धणी पुरईल ॥३॥

३४७८

आतां काशासाठीं दुरी । अंतर उरी राखिली ॥१॥

करिं लवकरी मुळ । लहानें तीळ मुळीचिया ॥ध्रु॥

दोहीं ठायीं उदेगवाणें । दुरुषणें निश्चिंती ॥२॥

तुका म्हणे वेग व्हावा । ऐसी जीवा उत्कंठा ॥३॥

३४७९

पडिली हे रूढि जगा परिचार । चालविती वेव्हार सत्य म्हूण ॥१॥

मरणाची कां रे नाहीं आठवण । संचिताचा धन लोभ हेवा ॥धु.॥

देहाचें भय तें काळाचें भातुकें । ग्रासूनि तें एकें ठेविलेंसे ॥२॥

तुका म्हणे कांहीं उघडा रे डोळे । जाणोनि अंधळे होऊं नका ॥३॥

३४८०

जेथें पाहें तेथें कांडिली भूस । चिपाडें चोखूनि पाहाती रस ॥१॥

काय सांगों देवा भुलले जीव । बहु यांची येतसे कीव ॥धु.॥

वेठीचें मोटळें लटिकें चि फुगे । पेणिया जाऊनि भिक्षा मागे ॥२॥

तुका म्हणे कां उगे चि खोल । जवळी दाखवी आपणां बोल ॥३॥

३४८१

जाणिवेच्या भारें चेंपला उर । सदा बुरबुर सरे चि ना ॥१॥

किती याचें ऐकों कार्नी । मारिलें घाणीं नाळकरी ॥धु.॥

मिठेंविण आळणी बोल । कोरडी फोल घसघस ॥२॥

तुका म्हणे डेंगा न कळे हित । किती फजित करूं तरी ॥३॥

३४८२

अनुतापयुक्त गेलिया अभिमान । विसरूं वचन मागिलांचा ॥१॥

त्याचे पाय माझे लागोत कपाळीं । भोग उष्टावळी धन्यकाळ ॥धु.॥

षड उर्मी जिहीं हाणितल्या लाता । शरण या संता आल्या वेगीं ॥२॥

तुका म्हणे जाती वोळे लवकरी । ठायीं चि अंतरीं शुद्ध होती ॥३॥

३४८३

खोल ओले पडे तें पीक उत्तम । उथळाचा श्रम वांयां जाय ॥१॥

लटिक्याचे आम्ही नव्हों सांटेकरी । थीतें घाली भरी पदरीचें ॥धु.॥

कोणा इहलोकीं पाहिजे पसारा । दंभ पोट भरायाचे चाडे ॥२॥

तुका म्हणे कसीं अगी जें उतरे । तें चि येथें सरे जातिशुद्ध ॥३॥

३४८४

गोमट्या बीजाचीं फळें ही गोमटीं । बाहे तें चि पोटीं समतुक ॥१॥

जातीच्या संतोषें चित्तासी विश्रांति । परतोनि मागुती फिरों नेणें ॥ध्रु॥

खऱ्याचे पारखीं येत नाही तोटा । निवडे तो खोटा ढाळें दुरी ॥२॥

तुका म्हणे मज सत्याचि आवडी । करितां तांतडी येत नाही ॥३॥

३४८५

मन जालें भाट । कीर्ति मुखें घडघडाट । पडियेली वाट । ये चि चाली स्वभावे ॥१॥

बोलें देवाचे पवाडे । नित्य नवे चि रोकडे । ज्या परी आवडे । तैसा तैसा करुनि ॥ध्रु॥

रोखीं रहावे समोर । पुढें मार्गें चाले भार । करावे उत्तर । सेवा रुजू करुनि ॥२॥

पूर वर्षला देकारें । संतोषाच्या अभयें करें । अंगींच्या उत्तरें । तुक्या स्वामी शृंगारी ॥३॥

३४८६

दूरि तों चि होतों आपुले आशंके । नव्हतें ठाउकें मूळभेद ॥१॥

आतां जेथें तेथें येइत सांगातें । लपाया पुरतें उरों नेदीं ॥ध्रु॥

मिथ्या मोहें मज लाविला उशीर । तरी हे अंतर जालें होतें ॥२॥

तुका म्हणे कां रे दाखविसी भिन्न । लटिका चि सीण लपंडाई ॥३॥

३४८७

कळों नये तों चि चुकावितां बरें । मग पाठमोरें काय काज ॥ १॥

धरिलेती आतां द्या जी माझा डाव । सांपडतां भाव ऐसा आहे ॥ ध्रु॥

होतासी अंतरें झाकिलिया डोळीं । तो मी हा न्याहाळीं धरुनी दृष्टी ॥ २॥

तुका म्हणे तुज रडीची च खोडी । अहाच बराडी तो मी नव्हे ॥३॥

३४८८

करिसी लाघवें । तूं हें खेळसी आघवें ॥१॥

केला अहंकार आड । आम्हां जगासी हा नाड ॥धु.॥

यथंभुतें यावें । दावूं लपों ही जाणावें ॥२॥

तुका म्हणे हो श्रीपती । आतां चाळवाल किती ॥३॥

३४८९

विश्वास तो देव । म्हणुनि धरियेला भाव ॥१॥

माझी वदवितो वाणी । ज्याणें धरिली धरणी ॥धु.॥

जोडिलीं अक्षरें । नव्हेती बुद्धीचीं उत्तरें ॥२॥

नाहीं केली आटी । कांहीं मानदंभासाटीं ॥३॥

कोणी भाग्यवंत । तया कळेल उचित ॥४॥

तुका म्हणे झरा । आहे मुळींचा चि खरा ॥५॥

३४९०

सुराणीचीं जालों लाडिकीं एकलीं । वडील धाकुलीं आम्ही देवा ॥१॥

म्हणऊनि कांहीं न घडे अव्हेर । गोमटें उत्तर भातुकें ही ॥धु.॥

कांहीं एक नाही वंचिलें वेगळें । मुळींचिया मुळें स्थिराविलें ॥२॥

लेवविलीं अंगीं आपुलीं भूषणें । अळंकार लेणें सकळ ही ॥३॥

सारितां न सरे आमपु भांडार । धना अंतपार नाही लेखा ॥४॥

तुका म्हणे आम्ही आळवूं आवडी । म्हणऊनी जोडी दाखविली ॥५॥

३४९१

एका वेळे केलें रितें कलिवर । आंत दिली थार पांडुरंगा ॥१॥
 पाळण पोषण लागलें ते सोई । देहाचें तें काई सर्वभावे ॥धु.॥
 माझिया मरणें जाली हे वसति । लागली ते ज्योती अविनाशा ॥२॥
 जाला ऐसा एका घायें येथें नाहीं । तुका म्हणे कांहीं बोलों नये ॥३॥

३४९२

पावतों ताडन । तरी हें मोकलितों जन ॥१॥
 मग मी आठवितों दुःखें । देवा सावकाश मुखें ॥धु.॥
 होती अप्रतिष्ठा । हो तों वरपडा कष्टा ॥२॥
 तुका म्हणे मान । होतां उत्तम खंडन ॥३॥

३४९३

धरावें तों भय । अंतरोनि जाती पाय ॥१॥
 जाल्या तुटी देवासवें । काय वांचोनि करावें ॥धु.॥
 कोणासी पारिखें । लेखूं आपणासारिखें ॥२॥
 तुका म्हणे असो । अथवा हें आतां नासो ॥३॥

३४९४

आम्हांसी सांगाती । होती अराले ते होती ॥१॥
 येती आइकतां हाक । दोन मिळोन म्हणती एक ॥धु.॥
 आणिकां उत्तरीं । नसे गोवी वैखरी ॥२॥
 तुका म्हणे बोल । खूण पहाती विड्वल ॥३॥

३४९५

आनंदाचा थारा । सुखें मोहरला झरा ॥१॥

ऐसी प्रभुची ज्या कळा । त्याच्या कोण पाहे बळा ॥ध्रु॥

अंकिता ऐसया । होइल पावविलें ठाया ॥२॥

तुका म्हणे ऐसैं । दिलें आभंड प्रकासे ॥३॥

३४९६

काहे लकडा घांस कटावे । खोद हि जुमीन मठ बनावे ॥१॥

देवलवासी तरवरछाया । घरघर माई खपरिबसमाया ॥ध्रु॥

कां छांडियें भार फेरे सीर भागें । मायाको दुःख मिटलिये अंगें ॥२॥

कहे तुका तुम सुनो हो सिद्धी । रामबिना और झुटा कछु धंदा ॥३॥

३४९७

आणीक पाखांडें असती उदंडें । तळमळिती पिंडें आपुलिया ॥१॥

त्याचिया बोलाचा नाही विश्वास । घातलीसे कास तुझ्या नामी ॥ध्रु॥

दृढ एक चित्तें जालों या जीवासी । लाज सर्वविशीं तुम्हांसी हे ॥२॥

पीडों नेदी पशु आपुले अंकित । आहे जें उचित तैसैं करा ॥३॥

तुका म्हणे किती भाकावी करुणा । कोप नारायणा येइल तुम्हां ॥४॥

३४९८

व्हावया भिकारी हें आम्हां कारण । अंतरोनि जन जावें दुरी ॥१॥

संबंध तुटावा शब्दाचा ही स्पर्श । म्हणऊनि आस मोकलिली ॥२॥

तुका म्हणे दुःखें उबगला जीव । म्हणऊनी कीव भाकीं देवा ॥३॥

३४९९

कोरडिया ऐशा सारून गोष्टी । करा उठाउठीं हित आधीं ॥१॥

खोळंबला राहे आपुला मारग । पहावी ते मग तुटी कोठे ॥धु॥

लौकिकाचा आड येईल पसारा । मग येरझारा दुःख देती ॥२॥

तुका म्हणे डांख लागे अळंकारे । मग नव्हे खरे पुटाविण ॥३॥

३५००

ऐसें ठावे नाहीं मूढा । सोस काकुलती पुढां ॥१॥

माझीं नका जाळूं भांडीं । पोटीं भय सोस तोंडीं ॥धु॥

पातलिया काळ । तेव्हां काय चाले बळ ॥२॥

संचित ते करी । नरका जाया मेल्यावरी ॥३॥

परउपकार । न घडावा हा विचार ॥४॥

तुका म्हणे लांसी । आतां भेटों नये ऐसी ॥५॥

ई साहित्य प्रतिष्ठान

मराठी. २३०० वर्ष ज्या भाषेत जनव्यवहार आणि ज्ञानव्यवहार चालू आहेत अशी भाषा. गाथा सप्तशती पासून ते ज्ञानोबा तुकोबा आणि आताच्या तरुण लेखकांच्या प्रतिभेचा अखंड झरा ज्या भाषेतून वाहतो आहे. अशा भाषेला इंटरनेटच्या काळात झुळझुळते ठेवण्याचा यशस्वी प्रयत्न अनेक व्यक्ती व संस्था करीत आहेत. त्यातली एक ई साहित्य प्रतिष्ठान. करोडो पुस्तकांसह इंटरनेट व्यापलेल्या इंग्रजी भाषेसमोर या सर्व संस्थांचे एकत्रित कार्यही खुपच लहान आहे. पण आम्ही आशावादी आहोत. मराठी भाषेतील आत्मगत शक्तीचा पाठिंबा आणि बारा कोटी मराठी लोकांचे पाठबळ या प्रयत्नांच्या पाठीशी आहे. फार पूर्वी लढाया दगड धोंड्यांनी होत. नंतर बाण तलवारींनी होत. नंतर बंदुका रणगाडे आणि विमानांच्या लढाया झाल्या. पण या पुढच्या लढाया बटनांच्या लढाया असणार आहेत. इंटरनेट आणि एकूणच मिडियावर ज्यांची सत्ता ते जेते. अशा काळात इंटरनेटवर मराठी भाषेचे वर्चस्व दिसायला हवे.

आपणा सर्वांचे सहकार्य असेल तर हे अजिबात अशक्य नाही. आपण निदान ज्ञानोबा तुकोबांना तरी प्रत्येक मराठी माणसापर्यंत पोचवू या. महाराष्ट्राच्या गांवोगावी, आणि जगभरातल्या देशोदेशी. ई साहित्य प्रतिष्ठानची पुस्तके मोबाईलवर वाचता येतात. अनेक आघाडीच्या ऍड्रॉईड ऍप वर ई साहित्य प्रतिष्ठानची पुस्तके उपलब्ध आहेत. एका बटनाच्या अंतरावर. हे वादळ आता घरोघरी जाऊ द्या. आपल्या ओळखीच्या प्रत्येक व्यक्तीला ही गाथा फॉरवर्ड करा. व त्यांचे ई मेल पत्ते esahity@gmail.com वर कळवा. दहाहून जास्त लोकांना पुस्तके पाठवणार्यांना किंवा त्यांचे ई मेल पत्ते आम्हाला कळवणार्यांना आम्ही ई साहित्यचे VIP सभासद करून घेतो. विनामूल्य.

जय हिंद

जय महाराष्ट्र

टीम ई साहित्य

